

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1937: 44
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

MED UTREDNING OCH FÖRSLAG

ANGÅENDE

UNDERSTÖD I FORM AV FRIA BOSTÄDER OCH
FRI KOST ÅT STUDERANDE VID UNIVERSITETEN
I UPPSALA OCH LUND SAMT KAROLINSKA
MEDIKO-KIRURGISKA INSTITUTET

AVGIVET AV

INOM ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

TILLKALLADE SAKKUNNIGA

S T O C K H O L M

1 9 3 7

Statens offentliga utredningar 1937

Kronologisk förteckning

1. Socialiseringsproblemet. 2. Hushållsräkningens problem och faktorer. Tiden. viij, 173 s. **Fi**.
2. Socialiseringsidéer och socialiseringspraxis i Sovjetunionen. 2. Tiden. vij, 140 s. **Fi**.
3. Betänkande med förslag till revision av förvarings- och interneringslagarna m. m. Marcus. 96 s. **Ju**.
4. Statslotteriutredningen. Betänkande med förslag rörande svenskt penninglotteri. Hæggeström. 177 s. **H**.
5. Betänkande med förslag till lagstiftning angående särskilda husbehovsskogar i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker m. m. Marcus. 98 s. 1 karta. **Jo**.
6. Yttrande i abortfrågan. Marcus. 56 s. **S**.
7. 1934 års nämnd för städningsutredning. Betänkande med speciella beräkningar och förslag rörande ersättningslöna för städningsarbete inom vissa statliga ämbetslokaler i Stockholm m. m. Marcus. 54 s. **Fi**.
8. Betänkande med förslag angående den statsunderstödda vattenavlednings- och avdämningsverksamheten samt därmed sammanhängande frågor. Hæggeström. 275 s. 3 bil. **Jo**.
9. Utredning rörande jordbrukets läge i Norrland med vissa förslag till åtgärder till förbättrande av den norrländska jordbrukarbefolkningens ekonomiska ställning. Marcus. 145 s. **Jo**.
10. Betänkande med förslag angående rätt till fiske i Väneren, Vättern, Mälaren, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland. 1. Lagförslag och motiv. Marcus. 530 s. **Jo**.
11. Betänkande med förslag angående rätt till fiske i Väneren, Vättern, Mälaren, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland. 2. Kartilagor Väneren och Hjälmaren. Marcus. 4 s. 17 kartor. **Jo**.
12. Arbetlöshetsundersökningen den 31 juli 1936. Beckman. 196 s. 1 karta. **S**.
13. Lagberedningens förslag till lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser m. m. Norstedt. 175 s. **Ju**.
14. Betänkande med förslag till vissa lagstiftningsåtgärder till motverkande av överdriven skuldsättning inom jordbruket. Marcus. 303 s. **Jo**.
15. Utredning med förslag till vissa åtgärder för trafiksäkerhetens höjande vid korsningar i samma plan mellan järnväg och väg samt järnvägarnas beredande av bidrag av automobilskattemedel till säkerhetsanordningarna vid dylika korsningar. Hæggeström. 107 s. **K**.
16. Hembiträdesutredningens betänkande. 1. Betänkande och förslag i fråga om utbildning av hembiträden. Beckman. 202 s. **S**.
17. Betänkande angående vissa med frivillig anskaffning av luftvärnsmateriel sammanhängande frågor. Beckman. 48 s. **Fö**.
18. Promemoria angående grunderna för en reform av lagstiftningen om rätt till litterära och musikaliska verk. Norstedt. 67 s. **Ju**.
19. Betänkande med förslag till åtgärder mot smittsam kastning hos nötkreatur. Idun. 81 s. **Ju**.
20. Utredning angående de rättsbildade domsagobiträdernas anställnings- och avlöningsförhållanden. Norstedt. 54 s. **Ju**.
21. Betänkande med förslag till lag om minimilönen för lantarbetare. Beckman. 214 s. **Jo**.
22. Efterskrift till »Kyrkogodset i Skåne, Halland och Blekinge under dansk tid». Av E. Schalling. Marcus. 66 s. **E**.
23. Betänkande angående pensionsstyrelsens invaliditets förebyggande verksamhet. Beckman. 146 s. **S**.
24. Förslag till ändrad lagstiftning om sammanträffande av brott jämte motiv. Norstedt. 182 s. **Ju**.
25. Utredning rörande flottans fartygstyper m. m. Norstedt. 232 s. **Fö**.
26. Betänkande med utredning och förslag rörande beredskapsarbeten. Beckman. 221 s. **S**.
27. Betänkande med förslag till löneroglering för lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor, kommunala flickskolor och högre folkskolor. Norstedt. 122 s. **Fi**.
28. Betänkande med förslag till lag om skyddskoppypning m. m. Beckman. (2), 482 s. 1 karta. **S**.
29. Betänkande med förslag till lag om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna m. m. Marcus. 246 s. 2 kartor. **Jo**.
30. Redogörelse för inventering av odlingsjord å kronoparkerna nedanför odlingsgränsen i de två nordligaste Norrlandslänen ävensom för vissa andra uppdrag. Kihlström. 82 s. **Jo**.
31. Betänkande med förslag angående inrättande av ett statens institut för folkhälsan. Beckman. 78 s. 3 bil. **S**.
32. 1936 års lönekommitté. Betänkande med utredning och förslag angående dyrtorsgrupperingen. Marcus. 178 s. **Fi**.
33. Betänkande med förslag angående den fasta lantbruksundervisningens ordvande. Marcus. 270 s. **Jo**.
34. Betänkande med förslag till åtgärder för förbättrande av de blindas och de dövstummas arbetsförhållanden och förvärvsmöjligheter. Beckman. 122 s. **S**.
35. Betänkande med förslag till lagstiftning om grundvattnet m. m. Norstedt. 145 s. **Ju**.
36. Universitetsberedningen. Utredning i fråga om universitetens verksamhet och organisation. Hæggeström. vj, 210 s. **E**.
37. Efterlämnade anteckningar till förberedande utkast till strafflag. Av J. C. W. Thyren. Lund, Berling. 202 s. **Ju**.
38. Betänkande med förslag till lag om villkorlig dom m. m. Marcus. 147 s. **Ju**.
39. Betänkande med förslag till kungörelse om kommissionärer hos överrätter och stadsdomstolar. Norstedt. 32 s. **Ju**.
40. Särskilda inom ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunnigas yttrande med anledning av det åt dem lämnade uppdraget att biträda vid utredningen av det utav 1936 års kyrkomöte antagna psalmboksförslaget. Uppsala, Almqvist & Wiksell. 8 s. **E**.
41. Betänkande rörande fiskerinäringens avställningsförhållanden m. m. Idun. 145 s. **Jo**.
42. 1936 års skattekommitté. Betänkande med förslag till omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. Marcus. 397 s. 1 bil. **Fi**.
43. Betänkande med förslag rörande lån och bidrag av statsmedel till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer i egna hem m. m. jämte därtill hörande utredningar. Beckman. 118*, 119 s. **S**.
44. Betänkande med utredning och förslag angående understöd i form av fria bostäder och fri kost åt studerande vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutet. Hæggeström. (4), 163 s. **E**.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen angivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet. **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1937:44
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

MED UTREDNING OCH FÖRSLAG

ANGÅENDE

UNDERSTÖD I FORM AV FRIA BOSTÄDER OCH
FRIGÅR ÅT STUDERANDE VID UNIVERSITETEN
I UPPSALA OCH LUND SAMT KAROLINSKA
MEDIKO-KIRURGISKA INSTITUTET

AVGIVET AV

INOM ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

TILLKALLADE SAKKUNNIGA

STOCKHOLM 1937

IVAR HEGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.

375237

Till

Herr Statsrådet och Chefen för ecklesiastikdepartementet.

§ Sedan Kungl. Maj:t den 5 februari 1937 bemyndigat Herr Statsrådet att tillkalla högst tre sakkunniga för att inom departementet verkställa utredning och avgiva förslag angående understöd i form av fria bostäder och fri kost åt studerande vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutet, uppdrog Herr Statsrådet den 26 februari 1937 åt ledamoten av riksdagens första kammare, professorn, numera kanslern för rikets universitet Östen Undén, professorn vid universitetet i Lund Einar Sjövall och andre bibliotekarien vid universitetsbiblioteket i Uppsala Jonas L:son Samzelius att verkställa utredning och inkomma med förslag i frågan. Tillika uppdrogs åt Undén att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete.

¶ På grund av Kungl. Maj:ts bemyndigande uppdrog Herr Statsrådet den 15 mars 1937 åt fil. mag. Karl Söderberg att tjänstgöra såsom de sakkunnigas sekreterare.

¶ De sakkunniga, som i regel haft sina sammanträden förlagda till Uppsala, ha med Kungl. Maj:ts medgivande under tiden 3—9 maj 1937 besökt Lund och Köpenhamn för studier av med utredningsarbetet förknippade förhållanden.

¶ Efter därom gjord framställning ha de sakkunniga erhållit tillstånd att anhålla amanuensen vid statistiska institutionen vid universitetet i Lund, fil. kand. Einar Olsson för utförande av vissa statistiska sammanställningar öfver de av utredningen berörda studerandenas ekonomiska förhållanden.

§ Slutligen ha de sakkunniga bemyndigats att i sin utredning även upptaga visssa spørsmål angående förbättrade kreditförhållanden för de studerande vid de berörda läroanstalterna, oaktat dessa frågor ej direkt berörts i de direkta utredningsarbetet, som Herr Statsrådet i sitt yttrande till statsrådsprotokollet meddelat.

¶ Till fullgörande av utredningsuppdraget få de sakkunniga härmed vördsanmt överlämna detta betänkande.

¶ Uppsala den 10 december 1937.

ÖSTEN UNDE´N

EINAR SJÖVALL

JONAS L:SON SAMZELIUS

—
Karl Söderberg.

dentgenerationen fått vidkännas, har för den medfört en ökad skuldbörda, som icke kan avlyftas förr än efter en följd av år. Härtill bidrager även tendensen till förlängning av studietiden.

Det är klart, att de betydande kostnader, som de akademiska studierna medföra, för en hel del begåvade ungdomar, särskilt ur sociala grupper med svaga ekonomiska förutsättningar, måste verka såsom ett hinder att ägna sig åt sådana studier. Detta har ju varit fallet under alla tider, men svårigheterna synas hava skärpts under de senaste åren.

Ur samhällelig synpunkt innebär den omständigheten, att andra faktorer än begåvning och duglighet äga ett avgörande inflytande på rekryteringen till här ifrågavarande utbildningsbanor, ett missförhållande, som man genom olika hjälpåtgärder sökt motverka. Sedan gammalt har staten genom stipendier sökt stödja studier vid universiteten. Jag vill erinra, att till stipendier vid universiteten i Uppsala och Lund äro i riksstaten uppförda vissa belopp, för nu löpande budgetår respektive 6 200 kr. och 4 900 kr. Dessa summor, som fördelas å ett flertal stipendier på små belopp, äro knappast att räkna med ur synpunkten av det angivna missförhållandets avhjälpande. Större betydelse har givetvis det ganska stora antal stipendier, som på grund av enskilda donationer står till förfogande. Till följd av förändringar i penningvärdet har emellertid värdet av dessa stipendier i hög grad inskränkts. Belopp, som ännu för några årtionden sedan kunde effektivt hjälpa en studerande, förslå nu endast till ett mindre bidrag till studiekostnaderna. En avsevärd hjälp till studier hava statsmakterna lämnat medellösa begåvningar genom de studielån, som utdelas av Kungl. Maj:t. Dessa lån hava helt visst berett ett stort antal för uppgiften väl skickade ungdomar tillfälle att ägna sig åt akademiska studier. Men de tilldelade beloppen äro i allmänhet icke så höga, att därigenom samtliga utgifter kunna bestridas, och därtill kommer att de en gång skola återbetalas. Även om villkoren för lånen äro gynnsamma, komma dock de såsom lån erhållna beloppen att tynga den studerandes ekonomi under framtiden. Detsamma gäller om de lån, som genom studentorganisationerna kunna på förmånliga villkor ställas till de studerandes förfogande.

De upplysningar rörande studenternas ekonomiska förhållanden, som vunnits genom förberörda utredningar och undersökningar, hava emligt min mening aktualiserat kravet på ytterligare och mera effektiva åtgärder, i syfte att urvalet till de levnadsbanor, som förutsätta akademiska studier, må i allt högre grad frigöras från beroendet av de enskilda studenternas privatekonomiska förutsättningar. Naturligtvis skulle detta kunna ske genom att helt enkelt ökade belopp av staten ställdes till förfogande för stipendier och studielån. Ehuru tanken på en sådan utväg icke bör utslutas, är jag dock av den uppfattningen, att anordningen med kontanta be-

lopp,, som till fritt förfogande lämnas i de studerandes händer, icke under alla omständigheter är den mest lämpliga. Enligt min mening böra möjligheterna för en annan understödsform tagas i övervägande. För en ung omedllad student, som överväger att slå in på den akademiska studievägen, framstår frågan om husrum och kost under studietiden såsom det svåraste ekonomiska problemet. Därest staten kunde till ett antal behövande studerandes förfogande ställa fria bostäder och fri kost, vunnnes en form för understödet, som i flera avseenden synes mig överlägsen understöd medelst kontanta belopp. Därigenom skulle framförallt vinnas, att man finge viss- het, att understödet användes till det nödvändigaste, och att bostads- och matfrågan för den studerande ordnades på ett tillfredsställande sätt. En studerande, som under en avsevärd period av studietiden av staten erhöle fri bostad och fri kost, torde med endast ett mindre tillskott från annat håll kunna bedriva sina studier.

Jag tror, att en understödsverksamhet av denna art skulle bliva till stort gagn för det syfte, det här gäller att främja. Uppenbarligen tarvas dock en närmare utredning angående olika sidor av spörsmålet, såsom i fråga om urvalet av understödsberättigade, tidrymden och villkoren för understöd- dens; åtnjutande, formerna för understödets utdelning och ordnandet av de ifrågakommande naturaförmånernas förmedling till de studerande, stats- verkets kostnader för den tilltänkta verksamheten m. m. Berörda utred- ning; torde böra äga rum inom ecklesiastikdepartementet genom särskilda sakkunniga.

Jag vill i detta sammanhang erinra om de åtgärder, som särskilt i Upp- sala vidtagits för att skaffa de studerande bostäder på billiga villkor. Stu- dentkåren uppförde åren 1929—1930 en byggnad, innehållande 58 stu- dentrum av helt modern typ, vilka uthyras möblerade till något lägre pris än andra centralt belägna studentrum. År 1934 bildades Stiftelsen Uppsala studentbostäder i samma syfte, vilken just uppfört ett första bostadshus med 93 studentlägenheter, såväl enkelrum som dubletter. Även där kom- ma lhyrorna att bliva relativt billiga. Värmlands nation har med bidrag från en enskild donation uppfört en byggnad, innehållande 34 studentrum, vilka ävenledes uthyras möblerade till billigare pris än andra studentrum av motsvarande kvalitet.¹ Några andra av studentnationerna hava låtit in- reda studentrum i sina nationshus och planera byggande av hus med stu- dentbostäder. Dessa åtgärder hava främst till uppgift att anskaffa tillräck- ligt antal studentrum men även att nedbringa lhyrorna. I Lund har nyligen ett bostadshus för kvinnliga studerande uppförts. Vidare har det därstädes inrättade konviktoriet, där ett stort antal studerande intaga sina måltider, nedbringat matkostnaderna för studenterna.

¹ Stifferuppgifterna grunda sig delvis på preliminära byggnadsförslag, som sedermera omarbetats; om dessa byggnader se nedan s. 33 ff.

Säkerligen kunna de sålunda vidtagna åtgärderna giva någon ledning vid utformandet av en plan för anordnande av ett visst antal statliga stipendier i form av fria bostäder och fri kost åt dem, som bedriva akademiska studier.

Till slut vill jag framhålla, att jag, främst av kostnadsskäl, anser, att utredningen bör ske under förutsättning att till en början verksamheten inskränkes till att avse allenast studerande vid de båda statsuniversiteterna och karolinska institutet.»

De sakkunnigas uppdrag avsåg alltså att verkställa utredning och avgiva förslag angående understöd i form av fria bostäder och fri kost åt studerande vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska institutet. Enär det sålunda gällde införandet av en för vårt land praktiskt taget ny form av understöd från statens sida, funno de sakkunniga det angeläget att taga del av de åtgärder av detta slag, som vidtagits i andra länder, och betänkandet inleddes därför med en kort översikt över dylika anordningar. Men av ännu större vikt var enligt de sakkunnigas mening att så vitt möjligt söka anknyta den planerade stipendieverksamheten till de företag, som — huvudsakligen genom de studerandes egna initiativ — tillkommit på de olika studieorterna i syfte att reducera studiekostnaderna och därvid i första hand utgifterna för bostad och kost. I andra kapitlet meddelas förden skull en redogörelse för de åtgärder av studentsocial karaktär, som vidtagits vid svenska universitet och högskolor och särskilt vid de av utredningsuppdraget berörda läroanstalterna.

Under utredningsarbetets gång funno de sakkunniga snart, att en statlig stödverksamhet i form av stipendier icke gärna kan göras så effektiv som önskvärdt utan att kompletteras med en betydligt ökad tillgång till förmånlig studiekredit, och de sakkunniga ha därför med departementschefens medgivande även upptagit denna fråga till övervägande. De sakkunniga ha ansett det vara så mycket ändamålsenligare att behandla frågorna om ränte- och borgensfri kreditgivning samt direkt understöd genom stipendier i ett sammanhang, som dessa stödåtgärder synas böra samordnas och anpassas efter varandra för att en verkligt effektiv hjälp skall ernås.

Slutligen ha de sakkunniga i korthet berört en del andra åtgärder, som skulle vara ägnade att på olika sätt bidraga till ett förbilligande av de akademiska studierna, och huvudsynpunkten har därvid varit att så långt möjligt anknyta till och stödja den rika verksamhet med detta syfte, som redan kommit till stånd, och vars skiftande uttryck torde i någon mån åter speglas i den översiktliga framställningen i andra kapitlet.

KAPITEL I.

Studentsociala åtgärder vid utländska universitet.

Liksom på de flesta andra områden av samhällslivet har tiden efter världskriget även för universitet och högskolor medfört i mångt och mycket förändrade förhållanden. Den avsevärt ökade tillströmningen av studerande till de högre läroanstalterna har mångenstädes givit anledning till allvarliga farhågor för framtida övermättnad av arbetskraft inom de intellektuella yrkena och uppkomsten av ett akademiskt proletariat, och i flera länder ha restriktiva åtgärder måst vidtagas. För att undvika att en dylik begränsning blir betingad av de inträdessökandes ekonomiska villkor och för att överhuvudtaget så långt möjligt göra urvalet till de akademiska levnadsbanorna oberoende av den enskildes ekonomiska förutsättningar ha flerstädes betydande insatser gjorts i syfte att underlätta studiemöjligheterna för mindre bemedlade begåvningar. Denna verksamhet, som bedrivits med stöd av regeringar, universitet och högskolor, studentsammanslutningar och andra för saken intresserade organ samt enskilda, har varit så mycket angelägnare, som studieförhållandena i vissa avseenden blivit mindre gynnsamma än tidigare. Den allmänna ekonomiska utvecklingen under efterkrigsåren har bidragit till att höja levnadskostnaderna och övriga utgifter under studietiden, vilket för flertalet studerande inneburit en ökad skuldsättning samt ett tvång att genom en långt driven effektivisering av studierna påskynda examen. Samtidigt har dock den stegrade konkurrensen medfört en höjning av kunskapsfordringarna med ty åtföljande förlängning av studietiden.

De berörda olägenheterna av övervägande ekonomisk natur ha varit desto kännbarare, som de högre läroanstalterna under de senaste decennierna kommit att i allt större utsträckning rekryteras från sådana socialgrupper, vilkas ekonomiska resurser äro mer eller mindre starkt begränsade. Denna demokratisering av universiteten, som ännu icke är på långt när genomförd, har nödvändiggjort och kommer förvisso även i framtiden att kräva omfattande insatser från det allmännas sida, och detta gäller om såväl svenska som utländska högskolor. Förhållandena äro givetvis icke desamma i olika länder men å andra sidan i regel icke heller mera skiljaktiga än att erfarenheterna kunna utnyttjas, och fördenskull meddelas här — som en bakgrund till den följande framställningen av motsvarande svenska förhållanden — en kort översikt över en del studentsociala åtgärder i andra länder och därvid i främsta rummet statsmakternas understödsverksamhet på de områden, som ligga inom ramen för denna utredning. Denna översikt kan dock icke göra anspråk på att ge en fullständig bild

av hithörande förhållanden, ty för en dylik skulle erfordras större hänsynstagande till den i skilda länder mycket växlande organisationen av den högre undervisningen än vad som varit möjligt i förevarande sammanhang, bland annat på grund av heterogeniteten i det för de sakkunniga tillgängliga materialet.

I *Danmark*, där skuldsättning bland studenter förekommer i långt mindre utsträckning än i Sverige, ha understöd från stat, kommun och enskilda sedan gammalt varit av avgörande betydelse för universitetsstudiernas finansiering, och avsevärda belopp utbetalas årligen i stipendier. Då därtill omfattande anstalter ha vidtagits till ordnande av studenternas bostads- och kostförhållanden, och då universitetets hela stipendieväsen genom sin rationella organisation erbjuder mycket av intresse, ha de sakkunniga ansett sig böra taga närmare del av de erfarenheter beträffande stipendier i allmänhet och naturaunderstöd i synnerhet, som gjorts i Köpenhamn.

Den äldsta och samtidigt utan jämförelse mest betydande stipendiestiftelsen i Danmark är det s. k. *Kommunitetet*. När Christian III år 1539 återupprättade Köpenhamns universitet, förpliktade han sig i själva statuterna att årligen skänka tolv läster säd till Helgeandsklostret för utspisning av tolv fattiga studenter, och redan före konungens död utvidgades detta »convictorium regium» till att bespisa tjugo studenter med två mål per dag. Enär studentantalet hastigt tillväxte, visade sig denna anordning snart vara otillräcklig, och år 1569 skänkte därför Fredrik II 153 kronogårdar samt konungen tillkommande tionde till en nybildad stiftelse, *Kommunitetet*, som skulle gratis bespisa hundra fattiga studenter. Redan efter fyra år fick *Kommunitetet* en egen byggnad invid universitetet, och likheten med medeltidens studentstiftelser (»collegia» eller »bursæ») blev ännu större, sedan Christian IV år 1618 för *Kommunitetets* medel inköpt en fastighet, som ombyggdes till studenthem och sedermera fick namnet *Regensen*.

Antalet innehavare av kommunitetsstipendierna, vilka under första tiden kunde erhållas efter ett års studier och fingo åtnjutas i fem år med eventuell förlängning, har varierat avsevärt under tidernas lopp: 1630 bespisades 144 studenter, under krigsåren 1658—60 sjönk antalet katastrofalt men var ett par år senare åter uppe i 100. År 1736 upphörde utspisningen, och stipendierna utgingo därefter kontant; några årtionden senare hade antalet stipendiaterna stigit till 200. Under de första seklerna voro kommunitetsalumnerna ålagda att delta i disputationer på latin och grekiska, som också voro de föreskrivna samtalspråken vid måltiderna, men 1795 upphörde dessa övningar.

Huvudvillkoret för erhållande av kommunitetsstipendium var från början medellöshet, och dessutom synas teologie studerande ha ägt företräde

under Kommunitetets tidigare tillvaro, men i 1777 års statuter föreskrevs uttryckligen, att studenter av alla fakulteter skulle vara likaberättigade till stipendierna, och denna princip tillämpas ännu i dag.

Kommunitetets bokförda tillgångar uppgå för närvarande till nära 12 milj. kr., därav i fastigheter omkring 2 milj. kr., vilket senare belopp dock vida understiger det reella värdet av Regensen och det gamla kommunitetshuset, som numera förhyres av universitetet mot en årshyra av 22 000 kr. Av ränteavkastningen utbetalades under räkenskapsåret 1936—37 i understöd åt studenter omkring 326 000 kr.

Kommunitetet utdelar för närvarande årligen 200 stipendier à 900 kr., vilka kunna erhållas tidigast efter $2\frac{1}{2}$ à 3 års studietid (för medicinare 1 år senare) och uppbäras under en tid av 2— $3\frac{1}{2}$ år. Av de manliga stipendierna åtnjuta 103 därjämte fri bostad på Regensen med värme, fri läkare, medicin och sjukhusvård samt ett kontantbidrag av 60 kr. pr år. Bland övriga stipendier fördelas 34 bostadsstipendier à 300 kr., vilka utgå i form av fri bostad på Kvinderegensen (högst 12) eller på något av kollegierna för manliga studerande, främst Studentergaarden.

Kommunitetsstipendierna bruka årligen locka inemot 500 sökande; bland de kompetenta sökande, som ej erhålla de ovannämnda ordinarie understöden, fördelas 54 stipendier à 600 kr. att uppbäras i tre år. Vidare utgå årligen av Kommunitetets medel 40 stipendier à 400 kr. till behövande, utmärkt begåvade studenter under de första studieåren vid universitetet; dessa stipendier kunna innehåsa i högst tre år, och vid utdelningen tages hänsyn främst till studentbetyg och medellöshet men däremot ej till studieriktning. Jämte alla dessa understöd beviljar Kommunitetet även stipendier till studerande vid den polytekniska läroanstalten, till färöiska och grönländska studenter samt till yngre forskare.

Förutom Kommunitetet förvaltar Köpenhamns universitet ett flertal *andra stipendiefonder*, vilkas sammanlagda kapital för närvarande belöper sig till nära 9 milj. kr. Av dessa fonders ränteavkastning utbetalas årligen cirka 54 000 kr. i understöd åt studerande. Universitetet utdelar också *bokstipendier* till ett årligt belopp av omkring 10 200 kr., varav 6 000 kr. av Kommunitetets medel; dessa stipendier utgå direkt i form av böcker från av stipendiaten föreslagen bokhandel. Vidare förekomma extra stipendieunderstöd vid sjukdom och andra fall av tillfälligt behov.

Kommunitetet var — som synes av det föregående — ursprungligen en stiftelse med syfte att bereda fri kost åt fattiga studenter, och redan efter ett halvt sekels tillvaro utvidgades dess verksamhet till att även omfatta fria bostäder. Numera utbetalas den egentliga stipendiesumman kontant, men däremot utgå de ytterligare förmånerna i form av bostadsrum på något av *kollegierna*. Direkt under universitetet lyda de fem äldsta kollegierna, nämligen Regensen (inrättat 1623; innehåller bostadsrum för 103

studenter), Valkendorfs (1595; 20), Borchs (1689; 16), Elers' (1691; 23) och Hassagers (1888; 10), vilka samtliga bereda sina alumner fri bostad (inklusive värme eller kontantbidrag till bränsle) jämte ett kontantstipendium å 50 å 80 kr. per år.

Av annan typ äro de senare tillkomna kollegierna Studentergaarden (1923) och Kvinderegensen (1932) med plats för 111 manliga, respektive 56 kvinnliga studerande. De ha tillkommit genom bidrag från staten och Köpenhamns stad samt från enskilda, som donerat belopp motsvarande anläggningskostnaden för ett rum, vilket sedan fått givarens namn. Med undantag av de kommunitetsalumner, som åtnjuta fri bostad på dessa två kollegier, samt ytterligare några stipendiater (för närvarande 6 på Studentergaarden och 7 på Kvinderegensen) erlägges en årshyra av 300 kr. för möblerat rum med värme, ljus och städning samt tillgång till de gemensamma lokalerna. Den årliga driftskostnaden per rum är dock avsevärt högre; för Studentergaardens vidkommande utgör den 500 å 600 kr. Enligt detta kollegiums statuter skall emellertid endast ungefär hälften av årsutgifterna täckas genom studenternas hyresmedel och återstoden genom ränteauskastning och eventuella anslag; så beviljar exempelvis universitetet till driften av Studentergaarden ett årligt anslag, som för närvarande utgår med 14 000 kr. På det sistnämnda kollegiet beviljas inträde först efter två års universitetsstudier och i främsta rummet åt sådana studerande, som ehuru kompetenta ej lyckats erhålla fri bostad på något av de äldre kollegierna. — Vistelsen på kollegierna får i regel ej överskrida fem år men brukar på Regensen och Kvinderegensen endast omfatta en tid av 2—3 år.

De sju studentkollegier, som äro knutna till Köpenhamns universitet, bereda alltså bostad åt sammanlagt 339 studerande (283 manliga och 56 kvinnliga), varav cirka 220 åtnjuta hyresfritt bostadsrum. Därjämte kan ett tiotal universitetsstudenter mottagas på Hagemanns kollegium (grundat 1907), som mot en avgift av 95 kr. per månad ger helinackordering åt 49 studerande vid flera högre läroanstalter, främst den polytekniska. På detta kollegium kunna mindre bemedlade studerande även erhålla räntefria lån (för närvarande 13 lån å 600 å 900 kr. per år).

De fem äldsta kollegierna lyda direkt under universitetets stipendienämnd (»stipendieudvalget»), medan Studentergaarden och Kvinderegensen ledas av egna styrelser, vilka dock utses av konsistoriet. Vid varje kollegium utövas den dagliga tillsynen av en »efor» (på Regensen kallad »provst»), som på de tre största kollegierna vid sin sida har en »vice-efor» (respektive »vice-provst»), varjämte även studenterna ha sina förtroendemän. På kollegierna förekomma olika slags sammanslutningar, bland annat självhjälpsföreningar, som ombesörja utgifter för lyse o. dyl. åt alumnerna.

Samtliga universitetsstipendier — inklusive fria bostäder på Regensen samt Valkendorfs, Borchs, Elers' och Hassagers kollegier — utdelas av

universitetets stipendieudvalg. Tidigare fördelade denna nämnd endast Kommunitetets understöd, medan utdelandet av övriga stipendier var splittrat på en mängd olika organ. Genom en kungörelse den 20 mars 1920 genomfördes emellertid en ny anordning, som kan förtjäna ett något utförligare omnämmande, enär den i mycket torde kunna tjäna som förebild vid en eventuell rationalisering av det svenska stipendieväsendet. Alla de för universitetets studerande avsedda stipendierna utdelas nu av stipendieudvalget, som därigenom kan få en samlad överblick över samtliga stipendier. De i stipendiereglementena föreskrivna utdelande organen eller eforerna ha i stället tillerkänts förslagsrätt, men i övrigt ha inga ingrepp företagits i reglementenas bestämmelser; således respekteras alla speciella föreskrifter angående släktskap, födelse- eller hemort, tillhörighet till viss fakultet o. dyl. I samband med denna reform bereddades även kvinnliga studerande tillträde till samtliga universitetsstipendier.

Stipendieudvalget — som består av fem på fyra år valda universitetslärare, en för varje fakultet — kungör två gånger årligen lediga stipendier till ansökan. Därest en ansökan icke direkt begränsats till ett visst stipendium, gäller den samtliga ledigförklarade utom bokstipendier, vilka sökas för sig. Till ansökan fogas en ekonomisk självdeklaration, som skall vara försedd med attest av hemkommunens skattemyndigheter. Över inkomna ansökningar utarbetas för de olika fakulteterna förteckningar, innehållande uppgifter om de sökandes examina, ekonomiska förhållanden, innehavda stipendier m. m. Dessa sammanställningar remitteras jämte ansökningshandlingarna till respektive fakultet, varvid uppgift bifogas om den totala stipendiesumma, som kan tänkas tillfalla de sökande inom fakulteten i fråga. De stipendier, som icke enligt sina reglementen äro bundna till viss fakultet, fördelas nämligen på det sätt, att en rättvis utjämning äger rum mellan de olika studieriktningarna, varvid i första hand tages hänsyn till antalet kompetenta sökande och i andra rummet till hela antalet studerande inom varje fakultet. Fakultetens yttranden utarbetas av en tremannanämnd med dess representant i stipendieudvalget som ordförande, och i regel har denne därvid redan förhandsdiskuterat ansökningarna med respektive studentrepresentant.

Samtidigt med remissen till fakulteterna översändas de översiktliga sammanställningarna även till Studenterrådets stipendienämnd, som består av fem medlemmar, en för varje fakultet, och på samma sätt förfäres sedermera med fakulteternas yttranden. Studentrepresentanterna beredas därefter tillfälle att vid ett sammanträde med universitetets stipendieudvalg framlägga sina synpunkter, varpå udvalget företar den slutliga fördelningen. Beträffande de stipendier, som enligt donationsurkunderna egentligen skola utdelas av viss fakultet eller lärare, få dessas förslag ej utan särskilda skäl frångås. — Studenternas medverkan vid utdelandet av universitetssti-

pendier, vilken infördes genom 1920 års reform, motiverades främst med deras större kännedom om de sökande, och enligt samstämmiga vittnesbörd från representanter för universitetet och Studenterrådet har samarbetet mellan lärare och studerande varit synnerligen gott.

Stipendierna utdelas för ett år i sänder, även då tiden för innehav reglements enligt kan vara längre, med undantag för de ordinarie kommunitetsstipendierna, som omedelbart tilldelas för hela den avsedda stipendietiden. Kommunitetsalumnerna äro dock skyldiga att två gånger årligen inlämna en kort redogörelse över sina studier under det senaste halvåret. Såframt icke speciella skäl (sjukdom, faderns död o. dyl.) föreligga, utdelas de ordinarie kommunitetsstipendierna endast till studerande, som just tillbringa sin sjätte, sjunde eller åttonde termin vid universitetet, vilket innebär, att varje kompetent sökande kan ifrågakomma till erhållande av stipendium vid tre skilda tillfällen. Dessa stipendier utbetalas månadsvis av Regensprovsten, medan däremot samtliga övriga stipendier utbetalas genom räktekammaren (»universitetskvæsturen»). Fördelningen av de fria bostäderna på kollegierna företas av stipendieudvalget, i fråga om Valkendorfs, Borchs, Elers' och Hassagers efter förslag av respektive efor; däremot inhämtas ej yttranden från fakulteter och Studenterrådets stipendienämnd.

Innehavare av det stora kommunitetsstipendiet får icke samtidigt inneha annat kontantstipendium från universitetets fonder. I övrigt förefinnas icke några fasta normer beträffande kumulation av stipendier, men på senare år har det blivit praxis att så långt möjligt undvika alltför små stipendiebelopp (så ha t. ex. 35 stipendier à 80 kr. förvandlats till 7 stipendier à 400 kr.). För att göra den genom 1920 års omorganisation avsedda överblicken över hela stipendieväsendet ännu mera vidsträckt har universitetet träffat avtal med styrelserna för flera enskilda stipendiefonder, varigenom universitetets stipendieudvalg antingen övertagit utdelandet eller tillerkänts rätt att avge yttrande över ansökningarna till dessa stipendier. Enligt uppgift i ett betänkande, som framlagts av Studenterrådets stipendiekommitté av 1935, uppgår den årliga summan av stipendier till universitets- och högskolestudenter från skolor och enskilda fonder till i runt tal 150 000 kr. Av dessa understöd utgår en del genom de vid universitetet verksamma stipendiestiftelserna Philadelphia och Studenternes Venner, av vilka den förra (grundad 1836) understöder behövande recentiorer (cirka 50 stipendier à 20 kr. per månad i 15 månader), medan den senare (stiftad 1922) årligen utdelar 4 stipendier à 500 kr. till studerande vid universitetet och den polytekniska högskolan under senare delen av studietiden.

Förutom de fria bostäderna på kollegierna och bokstipendierna utgå samtliga stipendier kontant och några understöd i form av fri kost förekomma ej numera. Universitetet har dock på andra sätt sökt bidra till ett nedbringande av studenternas matkostnader. Redan 1910 uppläts en

liten lokal till frukostrum åt de studerande, men detta fick på grund av mindre förmånligt läge ringa betydelse. Vid uppförandet av Studiegaarden 1916 inrättades ett större och synnerligen centralt beläget frukostrum, där studenterna kunna förtära sin medförda mat, varjämte förekommer konditorservering. Av större betydelse äro dock *universitetets matsalar* (spise-stuer), som tillkommo 1917. Från att ursprungligen ha varit en kristidsinrättning ha dessa matsalar sedermera utvidgats och äro nu inrymda i den gamla kommunitetsbyggnaden i omedelbar anslutning till universitetshuset. I matsalarna serveras till självkostnadspris morgonmål (kaffe, te, gröt m. m.), frukost (smörgåsar och varmrätter) samt middag (två rätter), och omkring 500 studenter intaga där dagligen sina måltider. Matsalarna bedrivs som en självägande institution, som dock står under konsistoriets överinseende och av universitetet erhåller hyresfria lokaler med ljus och värme. Från studenthåll utövas genom Studenterrådets sociala utskott en fortlöpande kontroll över matpriset och standarden.

Även på åtskilliga andra sätt bidraga staten och universitetet till att förbättra studenternas ekonomiska förhållanden. Av Kommunitetets medel utgå sålunda årligen betydande anslag till läkare- och sjukhjälp åt dess egna och universitetskollegiernas alumner samt till studenternas idrott och föreningsliv, och dessutom ha räntefria lån till avsevärda belopp beviljats Dansk Studiefond och Kvinderegensen samt enskilda studerande. I universitetets utgiftsstat upptagas årligen bidrag till bland annat driften av kollegierna och lärum för de medicine studerandena, studenternas gymnastik samt Studenterrådets administrationskostnader, varjämte tillfälliga anslag ofta beviljas för studentrepresentation och andra ändamål. Efter framställning av studentorganisationerna vid de högre läroanstalterna beviljar staten sedan 1922 årliga anslag till driften av *Dansk Studieoplysningskontor*, som kostnadsfritt lämnar upplysningar om studier, stipendie- och lånemöjligheter m. m. samt om studieförhållanden i andra länder. Därjämte bedriver kontoret en omfattande bostadsförmedling: i genomsnitt uthyras genom dess försorg cirka 800 rum per läsår. Institutionen lyder direkt under undervisningsministeriet och erhåller av staten såväl fria lokaler i Studiegaarden som anslag till lön åt föreståndaren och övriga expenser.

Denna upplysningsverksamhet bedrevs tidigare — ehuru i mindre omfattning — av studentorganisationerna, som även alltjämt ägna stor uppmärksamhet åt liknande uppgifter. Främst gäller detta *Studenterrådet*, som inrättades 1912 och är den officiellt erkända sammanslutningen av de studerande vid universitetet, och vars huvuduppgift är att förhandla med universitetsmyndigheterna i frågor, som röra studenternas intressen. Inom var och en av de fem fakulteterna finns ett »raad» på 10 medlemmar, som företräder fakultetens samtliga studerande i spörsmål av facklig natur, och dessa fem smärre styrelser utgöra tillsammans det egentliga Studenterrå-

det. Till bestridande av sina administrationskostnader åtnjuter rådet från universitetet — förutom tillfälliga bidrag — ett fast årsanslag, som för närvarande utgår med 1 100 kr. men föreslagits höjt till 1 800 kr.

Vid sidan av sin centrala uppgift att representera studenterna gentemot universitetet har rådet igångsatt ett flertal företag till studenternas fromma. Hit höra bland annat en årligen utkommande »Haandbog for Studenter», som gratis tillställes samtliga nyutexaminerade studenter; en platsförmedling i anknytning till den officiella arbetsförmedlingen; en upplysningsbyrå för nyinskrivna studenter, som i början av höstterminen lämnar kostnadsfria råd och upplysningar om studierna; en sportstuga ett par mil utanför Köpenhamn med möjligheter till friluftsliv och rekreation; samt en fast expedition, som försäljer på eget förlag utgivna kompendier och studiehandböcker samt övrig litteratur (med rabatt), utdelar av universitetet och enskilda skänkta avhandlingar, årsskrifter och annat akademiskt tryck, utlämnar biljetter till nedsatt pris till teatrar, konserter, utställningar, vissa resor m. m., utför maskinskrivningsarbete till självkostnadspris samt förmedlar billig tvätt åt studenter. Genom denna vittgrenade verksamhet har Studenterraadet under sin tjugofemåriga tillvaro varit av den största betydelse för de danska studenterna, icke minst i fråga om deras sociala och ekonomiska förhållanden.

Slutligen må omnämnas den kreditgivning till studenter, som sker genom *Dansk Studiefond*, vars uppgift är att bevilja lån på förmånliga villkor till studerande vid de högre läroanstalterna. Fonden bildades år 1913 genom bidrag från institutioner och enskilda, och under dess förvaltning stå bland annat 130 000 kr. av Kommunitetets medel. Fondens tillgångar uppgingo den 1 januari 1937 till omkring 440 000 kr., och den årliga utlåningen belöper sig till cirka 120 000 kr., varav huvudparten till studerande vid universitetet. Den sammanlagda utlåningen sedan fondens tillkomst utgör inemot 1½ milj. kr., och förlusterna genom avskrivning ha understigit 1½ %. Lån beviljas för ett halvt eller ett år i sänder och först under senare hälften av studietiden: vid universitetet tidigast 3½ år före slutexamen. Det har dock övervägts att genom en betydande ökning av fondens kapital möjliggöra utlåning även till yngre studerande. Stor vikt lägges vid de lånesökandes studiemeriter, men däremot äro kraven på säkerhet synnerligen måttliga: i regel godtages borgen av fader, syskon eller andra anhöriga utan större krav på soliditet. Endast i undantagsfall beviljas lån under längre tid än tre år eller med högre belopp än 1 200 kr. per år. Räntan är 3 %, och amorteringen bestämmes i varje enskilt fall men börjar vanligen tidigast 1½ år efter slutexamen. Utdelningen av lån sker efter samråd med representanter för lärare och studenter; i fråga om studerande vid universitetet deltagar exempelvis Studenterraadets stipendie-nämnd i behandlingen av ansökningarna men ej i besluten.

År 1924 utökades denna kreditgivning med en ny fond, Kandidatfonden, som har till syfte att ge lån till fortsatta studier åt personer, som utexaminerats från universitet eller högskola. Beträffande dessa lån tillämpas något strängare krav på borgen och en något högre ränta än vid lånen till de studerande.

De övriga nordiska länderna kunna icke uppvisa så betydande insatser från det allmännas sida som Danmark i fråga om studentsociala åtgärder, men statsmakterna ha dock överallt på olika sätt dokumenterat sitt positiva intresse för att göra den högre undervisningen lättare tillgänglig för obemedlade begävningar.

I *Norge* är undervisningen vid universitetet liksom i vårt land i princip kostnadsfri, och från en del av de avgifter, som likväl utgå för inskrivning, examina, laboratorieövningar m. m., förekommer befrielse i rätt stor utsträckning. Dessutom har staten sedan 1919 beviljat årliga anslag till stipendier åt behövande och meriterade universitets- och högskolestudenter. Under förra hälften av 1920-talet uppgick det årliga anslaget av statsmedel till 48 000 kr. men har sedermera reducerats och har under de senaste åren utgått med 20 000 kr., som fördelats på cirka 75 stipendier. Förutom statsstipendierna utdelas vid Oslo universitet årligen omkring 135 stipendier till ett sammanlagt belopp av ungefär 50 000 kr., varjämte universitetet förfogar över ett mindre belopp till understöd åt sjuka studenter. Även övriga högskolor, i synnerhet den tekniska högskolan i Trondheim, förvalta rätt ansevärd donationsfonder, vilkas avkastning till väsentlig del användes till studiestipendier.

Sedan 1869 har Studentenes Selvhjælpsforening verkat för att genom förmånliga lån underlätta fortsättandet av framgångsrikt bedrivna studier. För ett par år sedan möjliggjordes startandet av en ny kreditkassa för studenterna vid Oslo universitet tack vare anslag av stortinget, som åren 1936 och 1937 beviljat respektive 20 000 och 25 000 kr. Under sistnämnda år har kassans kapital dessutom ökat genom en enskild donation å 100 000 kr. Kassan förvaltas av det akademiska kollegiet, som även avgör alla låneansökningar efter förslag av en tremannakommitté, i vilken både lärare och studenter äro representerade. Låneansökningarna behandlas av kommittén och kollegiet på samma sätt som ansökningarna om stipendier och samtidigt med dessa. Lån beviljas företrädesvis åt begåvade och behövande studerande, som ej kunna erhålla nödig kredit på annat håll, och utlämnas utan borgen men i regel mot deposition av livförsäkringsbrev å lånesumman. Ränta utgår först från och med andra året efter avslutade studier och skall ligga ungefär en halv procent under gängse bankränta. Amorteringen börjar senast två år efter avlagd examen och bör vara slutförd inom tio år efter studiernas avslutande.

I avsikt att möjliggöra understöd åt sådana företag av social karaktär, som studenterna ej mäktat genomföra med sina egna resurser, har Norsk Studentsamband, som bildades hösten 1936 som en landsorganisation för samtliga universitets- och högskolestuderande, framlagt förslag om inrättandet av en lånefond. Denna fond är avsedd att bildas genom tillskott från stat och kommun samt enskilda bidrag och skall i första hand främja uppförandet av studentbostadshus. Tillgången på prisbilliga och goda studentrum är nämligen otillfredsställande, och i all synnerhet synes detta gälla Oslo. Där finnas visserligen några studenthem: Studentarhuset, Studentehjemmet och Blindern Studentehjem med plats för respektive 120, 43 och 200 manliga studerande samt Studiehjemmet för unge piker, som tar emot 51 helinackorderingar från olika läroanstalter i Oslo; därjämte bor också en del studenter i Heim for Landsungdom, som har plats för 100 manliga hyresgäster. Men dessa hem kunna dock härbärgera endast en ringa del av universitetets omkring 4 000 studerande. Priserna för rum och kost ligga i regel något under den fria marknadens med undantag av studenthemmet på Blindern, som trots att det tillkommit med hjälp av statsbidrag måste hålla relativt höga priser.

Flertalet studenter i Oslo intager sin lunch i någon av de tre matsalar, som äro inrymda i universitetets byggnader, och av vilka den till institutionerna vid Blindern förlagda även serverar middag. Universitetet bidrar till dessa företags drift med fri gas och elektricitet, men planer föreligga för närvarande på ett utbyggande av statens stöd.

Som ett centralorgan för praktiska arbetsuppgifter öppnades i januari 1935 universitetets studentkontor, som därmed övertog en av de studerande själva under flera år bedriven verksamhet. Kontoret står under ledning av en styrelse, bestående av en akademisk lärare och tre studenter, och åtnjuter ett årligt anslag av statsmedel, som för innevarande år utgår med 6 000 kr. till arvoden samt ett tillfälligt anslag å 1 500 kr. Av denna expeditionens arbetsuppgifter må nämnas utgivandet av kompendier och annan kurslitteratur, antikvarisk bokförsäljning, studierådgivning samt bostads- och arbetsförmedling. Under läsåret 1936—37 förmedlades rum till omkring 950 studenter samt arbete till 235. Studentkontoret ombesörjer även en rad praktiska göromål, som åsyfta att förbättra de studerandes ekonomiska förhållanden, och erfarenheterna av detta samarbete mellan universitetet och dess studenter sägas vara de bästa.

Även i *Finland* understöder staten den högre undervisningen genom stipendier åt studerande, och för innevarande budgetår utgår ett anslag å 200 000 mark, vartill kommer ett tilläggsanslag å 40 000 mark till förhöjning av de genom penningvärdets fall hårt reducerade magnatstipendierna vid Helsingfors universitet. Vidare bevilja statsmakterna årligen medel till

resepstipendier åt universitetslärare, yngre forskare och språkstudierande, och sammanlagt disponerar universitetet över något mer än 1½ milj. mark per år till stipendier och andra slags understöd. Sedan några år tillbaka utgår dessutom ett statsanslag å en miljon mark till understöd åt unga vetenskapsidkare, som ådagalagt särskild begåvning, och slutligen ha betydande enskilda stiftelser med liknande syfte tillkommit efter kriget.

I övrigt är den studentsociala verksamheten i Finland i det väsentliga av samma karaktär som i Sverige och omfattar bl. a. statliga räntefria studielån, kreditkassor under de studerandes egen ledning, studentmatsalar i nationernas regi, bostadsförmedling och försäljning av kursböcker.

Vid det *isländska* universitetet i Reykjavik har det tack vare regeringens välvilliga intresse och det ringa studentantalet — omkring 170 — varit möjligt att bereda samtliga studerande tillgång till stipendier. Av de två miljoner kronor, som Island enligt förbundslagen av 1920 mottog från Danmark, avsattes nämligen hälften till universitetsstipendier, och varje studerande åtnjuter nu 400 å 600 kr. i årligt understöd. Återstoden av det för studierna erforderliga kapitalet anskaffas vanligen genom informatorstjänster eller annat arbete under de långa sommarferierna maj—oktober, och skuldsättning behöver därför i regel ej förekomma. Efter avlagd ämbetsexamen erhåller varje student ett understöd å 2 000 kr. att användas till en minst sex månaders studievistelse i utlandet, och under de senaste åren ha dessa resor i allt större utsträckning ställts till Sverige.

I *Belgien* beviljar regeringen enligt en lag av år 1929 årligen studieunderstöd i form av ränte- och borgensfria lån åt 200 universitetsstudenter. Dessa lån utlämnas mot en hedersförbindelse om återbetalning i mån av förmåga inom tio år efter studiernas avslutande och kunna, såframt låntagaren bedriver sina studier med framgång och hans ekonomiska villkor icke avsevärt förbättras, utgå under en längre följd av år. Jämte denna statliga hjälpverksamhet förekomma understöd i form av stipendier och lån från ett flertal stiftelser, av vilka den förnämsta är »Fondation Universitaire». Denna institution tillkom år 1920, då den amerikanska »Commission for Relief in Belgium» överlämnade ett belopp av 33 milj. dollars till olika vetenskapliga ändamål i Belgien, varav 7 milj. till en stiftelse med syfte att främja den vetenskapliga forskningen i landet och i synnerhet underlätta tillträdet till den högre undervisningen för obemedlade begåvningar. Denna sin uppgift har »Fondation Universitaire» — vars kapitalbehållning den 30 sept. 1936 uppgick till över 60 milj. belgiska francs — sökt fylla genom en rad skiftande åtgärder. Genom studielån med i allt väsentligt samma bestämmelser som de av staten beviljade ha sammanlagt ett par tusen studerande beretts möjlighet att avsluta sin utbildning: en-

bart under verksamhetsåret 1935—36 beviljades 227 lån till ett belopp av 739 100 francs. Under samma tid utbetalades i direkta understöd av olika slag 916 000 francs, varav en betydande del till utväxling av studerande mellan belgiska och utländska universitet. I nära samarbete med den på samma sätt och med samma syfte tillkomna »Educational Foundation» i Amerika har stiftelsen i första hand eftersträvat utbyte med Förenta staterna, och för läsåret 1936—37 ha understöd för studier vid amerikanska universitet tilldelats 23 studerande, av vilka 15 jämte fria resor, kursavgifter, litteratur, undervisningsmaterial m. m. erhålla 1 300 dollars såsom kontant bidrag till ett års studieuppehåll. Samtidigt vistas 11 amerikanska studerande såsom stipendiater i Belgien. »Fondation Universitaire» har även givit betydande understöd åt bostads- och matsalsföretag för studenter, till vetenskapliga samfund och publikationer, till utbyte av akademiska lärare med andra länder etc., men en stor del av dessa arbetsuppgifter ha numera övertagits av »Fonds National de la Recherche Scientifique», som tillkommit genom en på konung Alberts initiativ år 1927 företagen nationalinsamling, vilken inbragte 112 milj. belgiska francs.

I *Holland* kan enligt artikel 85 i lagen om den högre undervisningen årligen ett antal stipendier å vartdera högst 800 gulden utgå av statsmedel till understöd åt behövande och utomordentligt begåvade studerande vid statsuniversiteten. Vid sidan av dessa stipendier, som utdelas för ett år i sänder men kunna prolongeras, förekomma statliga understöd bland annat i form av befrielse från undervisningsavgifter, bidrag till studieresor samt räntefria studielån, vilka sistnämnda äro avsedda till bestridande av levnads- och resekostnader samt utgifter för undervisning och böcker.

De *engelska* universiteten och colleges ha sedan gammalt ägt talrika donationsfonder för studiestipendier, och sedan den högre undervisningen år 1902 undergick en genomgripande omorganisation, ha understöd åt studerande utgått även av statsmedel. Den statliga bidragsverksamheten har ytterligare stimulerats genom 1918 års Education Act, enligt vilken inga barn och ungdomar böra av ekonomiska skäl utestängas från någon undervisning, som kan vara dem till nytta. I regel utdelas de statliga understöden genom de lokala skolmyndigheterna, vilka enbart under läsåret 1935—36 i stipendier till universitetsstuderande utbetalade cirka 342 000 pund sterling. Dessutom utdelas årligen till lärjungar vid secondary schools omkring 360 »state scholarships», som få behållas även under universitetsstudier; nämnda år uppgick totalsumman av dessa stipendier till över 116 000 pund. Betydande belopp beviljas också till premier vid avslutade studier och för andra stipendieändamål, och det beräknas, att mer än hälften av de yngre studenterna (undergraduates) vid engelska universitet i någon

form åtnjuter understöd av statsmedel. Vidare förfoga de enskilda universiteten och colleges samt ett stort antal stiftelser över stora fonder, vilkas avkastning utgår såsom stipendier, varjämte många högre läroanstalter efter världskriget börjat förmedla förmånliga avbetalningslån till de studerande.

Endast undantagsvis utgå stipendier i form av naturaförmåner, men för de studerandes behov av bostad och kost är ändock väl sørjt genom colleges och studenthem (halls of residence, hostels), vilka senare under åren efter kriget starkt tillväxt i antal. I vissa städer bo 70 % av samtliga studerande i dylika studenthem, och i enstaka fall är detta rentav obligatoriskt för dem, som ej kunna bo i sina föräldrahem. De bostadsrum i den fria marknaden, som bebos av studenter, måste vara godkända av universitetsmyndigheterna, vilka utöva kontroll över såväl standard som hyrespris och träffa alla nödiga överenskommelser med respektive hyresvärdar.

I *Skottland* äro statsstipendierna relativt ännu talrikare än i England. Alla skolmyndigheter lämna understöd åt studerande vid skilda läroanstalter, och under budgetåret 1935—36 utgingo av statsmedel över 93 000 pund till studerande vid universitet och sådana colleges, som förbereda till inträde vid universitet. Av de talrika enskilda stiftelserna är »Carnegie Trust» den utan jämförelse mest betydelsefulla. Av dess årliga avkastning, som brukar uppgå till omkring 125 000 pund, användes hälften till olika universitetsändamål och den andra hälften till understöd åt studerande. Sålunda erhöilo under läsåret 1935—36 126 studerande stipendier och annan hjälp till ett sammanlagt belopp av över 16 000 pund, varjämte cirka 55 000 pund anslogos till befrielse från stadgade kursavgifter för 3 735 studerande.

I *Frankrike* utövar staten en vidsträckt och mångsidig understödsverksamhet gentemot de högre läroanstalternas lärjungar. Direkta stipendier utgå för universitetsstudier, vetenskapligt arbete och studieresor till utlandet, och beloppen variera vanligen mellan 1 000 och 6 500 francs efter storleken av de beräknade studiekostnaderna samt stipendiaternas ekonomiska villkor. En särskilt gynnad ställning bland stipendiaterna intaga de s. k. »pupilles de la nation», beträffande vilka staten i viss måtto övertagit föräldrarnas skyldigheter. Antalet stipendier har under senare år varit 3 000 à 4 000, varav endast 950 icke tillhört denna privilegierade kategori, och det totala stipendiebeloppet per år har överstigit 10 milj. francs. Jämte dessa statliga understöd utdelas vid de olika universiteten och högskolorna talrika stipendier ur donationsfonder eller av kommunala anslag.

Sedan 1923 utgå av statsmedel studielån, vilka till skillnad från statsstipendierna kunna åtnjutas även vid andra högre läroanstalter än de stat-

liga. De av parlamentet anvisade medlen, som under de första åren utgjorde 2 milj. francs men sedermera successivt reducerats och för år 1937 utgå med omkring 1.4 milj. francs, fördelas av undervisningsministeriet på de olika universiteten, vilka i sin tur bevilja de enskilda länen. I allmänhet lyda länen å 2 000 å 4 000 francs och löpa med tio års amorteringsfrihet.

Franska statens understöd i övrigt åt universitetsstudenterna utgå efter förslag av en rådgivande kommitté, bestående av respektive läroanstalters rektorer samt representanter för de studerande. Bland de områden, där staten lämnat en avsevärd hjälp, må främst nämnas skapandet av »cités universitaires» för såväl franska som utländska studerande. Sedan flera högskolestäder med Lyon i spetsen börjat uppföra studentbostadshus, invigdes år 1925 i Paris den tack vare en privat donation å 12 milj. francs tillkomna första byggnaden i universitetsstaden med plats för 350 studenter. Staten skänkte byggnadstomter, och in- och utländska stiftelser följde exemplet med resultat, att inom en tid av föga mer än tio år uppfördes 19 hus med sammanlagt omkring 2 500 rum. Under det senaste decenniet har staten årligen beviljat 2 å 2½ milj. francs till liknande företag i andra städer, och år 1936 funnos speciella studentbostadshus med plats för sammanlagt omkring 2 500 manliga och 650 kvinnliga studerande.

Förutom till bostadsbyggnader ha betydande statsbidrag lämnats till den hälsovårdande verksamheten bland studenterna, till studentrestauranger samt till studentorganisationer och andra sammanslutningar med syfte att förbättra de studerandes materiella villkor.

Vid de *tyska* universiteten ha sedan gammalt förekommit vittomfattande anordningar till nedbringande av kostnaderna för studenterna. Under världskriget och den efterföljande inflationen utplånades emellertid universitetens understödsfonder, och studenterna måste därför under efterkrigsåren på egen hand börja organisera nya självhjälpsföretag av olika slag. Dessa förenades i »Wirtschaftshilfe der deutschen Studentenschaft», vars namn år 1933 ändrades till »Reichsstudentenwerk». Denna organisation, som numera är det officiella organet för all student-social verksamhet i Tyskland, arbetar på flera sektioner. Den mest betydelsefulla av dessa torde vara »Reichsförderung», vars syfte främst är att underlätta studierna för fattiga begåvningar, och den beviljar fördenskull befrielse från kursavgifter samt förmedlar stipendier och andra understöd. Enligt beslut år 1936 av undervisningsministeriet ha särskilda åtgärder vidtagits i avsikt att undvika kumulation av den meddelade hjälpen. Urvalet av stipendiater bland de studerande, som efter fullgjord arbetstjänst föreslagits till understöd av sina lärare, försiggår i särskilda läger under flera dagars karaktärs- och intelligensprövningar. Stipendium tilldelas ej som förut för hela studietiden utan endast för en begränsad period, och antalet stipendiater av

detta slag torde under de senaste åren ha sjunkit till ett hundratal mot tidigare 200 à 300.

»Reichsstudentenwerk» bedriver även hälsovårdande verksamhet med sjukvårdsverksamhet samt en omfattande kreditgivning, i synnerhet till sådana studerande, som just avsluta sina studier. Vidare beviljas understöd för studentbyggnader och andra företag av social karaktär. Under budgetåret 1935—36 fördelades på de olika underorganisationerna sammanlagt 380 000 riksmark till bestridande av kostnaderna för »Reichsförderung» och lånerörelsen samt dessutom omkring 120 000 riksmark till byggnadsändamål och underhåll av skilda för studenterna avsedda inrättningar.

Även i de flesta övriga europeiska länder förekommer statlig hjälp i olika form åt universitetsstuderande, men mångenstädes ha de aktuella ekonomiska förhållandena medfört mer eller mindre avsevärda nedprutningar av tidigare anslagsbelopp. Så exempelvis i *Ungern*, där statsbudgeten för några år sedan upptog anslag å 600 000 pengö till stipendier samt å ytterligare 500 000 pengö till förbättrande av studenternas materiella villkor, främst till underhåll av studentinternat samt studentrestauranger i samtliga universitetsstäder. Dessa anslag ha under senare år nedgått till mindre än hälften av de nämnda beloppen. Vidare är varje student skyldig att erlägga en viss terminsavgift, som användes till olika sociala ändamål såsom studentmatsalar, andra självhjälpsföretag och hälsovårdsverksamhet.

En liknande metod som den sist anförda har även praktiserats i *Italien*, där medel till understöd åt studerande åstadkommits genom en statlig skatt å 250 lire för var och en, som erhållit officiellt diplom med rätt till viss yrkesutövning. De på detta sätt hopbragta medlen användas till bidrag åt mindre bemedlade studerande och därvid i första hand föräldralösa samt barn till invalider och emigranter, vidare till underhåll av studentbostäder och matsalar samt till stipendier, studieresor, vetenskapliga understöd, platsförmedling för akademiskt utbildade, studentsport m. m.

I *Spanien* anslogs före inbördeskriget årligen en miljon pesetas till stipendier åt studerande i offentliga läroanstalter, och därjämte bedrevs en livlig byggnadsverksamhet, som bland annat resulterade i ett stort antal bostadshus för studenter. Också i andra länder, t. ex. *Polen*, nödvändiggjorde bostadsnöden efter kriget uppförandet av studenthem med eller utan hjälp av statsmakterna, och år 1936 byggde *grekiska* staten ett studenthem, där ett stort antal fattiga studenter åtnjuta kostnadsfri inackordering.

Vid de flesta äldre universitet i Europa äro olika välfärdsanstalter för de studerande, såsom mensa academica, studenthem och stipendiestiftelser,

en mycket gammal företeelse. Under de senaste decennierna ha dylika åtgärder, som närmast åsyfta att möjliggöra högre studier för begåvad men obemedlad ungdom, fått ny aktualitet genom vidgandet av universitetens rekryteringsområden till allt bredare befolkningslager. Samtidigt har det i växande grad framträtt som ett samhällsintresse att göra tillträdet till den högre undervisningen beroende endast av begåvning och duglighet och icke av den enskildes ekonomiska villkor, och det är därför naturligt, att det — om man bortser från de rubbningar, som vållats av den ekonomiska depressionen — inom praktiskt taget samtliga europeiska stater synes vara en genomgående tendens att utbygga det allmännas stödverksamhet på detta område. Såsom torde framgå av framställningen ovan, äro de statliga understöden av mycket skiftande natur, men de vanligaste och mest betydande formerna äro dock stipendier åt studerande samt anslag till bostäder, matsalar och andra sociala företag.

KAPITEL II.

Studentsociala åtgärder vid de svenska universiteten och högskolorna.

I en utredning som den föreliggande, som har till syfte att förbereda införandet av en ny form av understöd åt studerande vid högre läroanstalter, är det givetvis av värde att söka inregistrera och tillvarataga redan vunna erfarenheter på detta område. Fördenskull lämnas i detta kapitel en redogörelse för de studentsociala åtgärder, som tidigare företagits vid svenska universitet och högskolor, avsedd att ge en så långt möjligt samlad överblick över den hittillsvarande verksamheten av detta slag.

A. Uppsala universitet.

Kommunitetet och de äldsta stipendierna.

Åtgärder i syfte att underlätta tillträdet till akademiska studier för fattiga begåvningar äro i vårt land jämgamla med själva den högre undervisningen. Ja, redan innan det första svenska universitetet kom till stånd, utövades en vidsträckt understödsverksamhet för att möjliggöra svenska ynglingars studier vid utländska lärosäten. Efter tillkomsten av Uppsala universitet överflyttades naturligt nog en väsentlig del av denna omsorg på dess lärjungar, men även framdeles studerade många svenskar utrikes med hjälp av understöd från hemlandet.

Den första svenska regent, som vidtog vad som med ett modernt uttryck kan kallas studentsociala åtgärder, var Johan III, som år 1574 anslog sex läster säd av tionden i Ångermanland till underhåll av tolv fattiga studerande. Denna insats leder osökt tanken till Christian III:s motsvarande initiativ i Danmark trettiofem år tidigare, och beroendet av den danska förebilden blir ännu mera påtaglig, då Johan strax före sin död 1592 i samband med planerna på återupprättandet av det sedan länge avsmnade universitetet även hade för avsikt att bevilja anslag till ett *kommunitet* för studenterna. Vid följande års kyrkomöte, som i så många avseenden betecknar en betydelsefull vändpunkt i universitetets historia, fattades beslut om inrättandet av ett dylikt kollegium eller kommunitet, som skulle förläggas till den för detta ändamål sedan gammalt avsedda Studentholmen (nuv. Kvarnholmen) och ge bostad, föda och kläder åt 40 studenter. Detta beslut stadfästes i universitetets första privilegier av 1595, enligt vilka 24 av de 40 alumnerna skulle ha allt fritt och de övriga betala en mindre avgift. Samtidigt utfärdades stadgar samt bestämmelser om kommunitetets ekonomi, som ordnades genom anslag av tionden från ett tjugotal socknar.

På grund av tidens ekonomiska svårigheter synes kommunitetets verksamhet under de första åren ha varit synnerligen skiftande i fråga om såväl omfattning som effektivitet. Ett flertal förslag till dess omorganisation framlades också, av vilka det viktigaste ingick i den allmänna universitetsreformen av 1620—21, som höjde kommunitetsalumnernas antal till sextio och de »kungliga» stipendiaternas till trettio. Av ännu större betydelse blev det anslag, som Gustav II Adolf beviljade år 1624 i samband med den stora donationen av arvegodsens, och som möjliggjorde en ytterligare höjning av såväl kommunitetsalumnernas som stipendiaternas antal till respektive 100 och 64. Två år senare stadgades i universitetets nya konstitutioner, att två professorer skulle såsom inspectores övervaka kommunitetet och dess alumnerna samt två de övriga stipendiaterna. Trots den storslagna hjälpen led dock kommunitetet även i fortsättningen av svag ekonomi och bristfällig organisation, vilket föranledde förmyndarregeringen att 1637 upplösa företaget. Anslaget överflyttades då till stipendiestaten, som därigenom kunde ge understöd åt icke mindre än 150 studerande.

Sedan Olof Rudbeck d. ä. 1661 blivit universitetets rektor, genomdrev han, att halva stipendieanslaget åter fick utgå till kommunitetet, som därmed kunde återupptaga sin verksamhet år 1663. Majoriteten av professorerna ansåg emellertid kontantstipendier vara att föredraga framför naturaförmåner, och efter några års skarpa meningsbrytningar för och emot kommunitetet beslöt konsistoriet 1676 dess upphörande. Senare skymtade någon gång planer på dess återupplivande — bland annat förde Gustav III under sin kronprins- och kanslerstid tanken på tal i konsistoriet — men de kommo aldrig att förverkligas.

Redan när kommunitetet första gången indrogs, fanns en i viss mån liknande institution, ehuru av långt blygsammare mått, i den till skytteanska professuren knutna gyllenhjelmiska stipendiedonationen av 1629, vars avkastning skulle användas till underhåll i form av fri bostad och kost samt, i mån av medlens tillräcklighet, även kläder och böcker åt två adliga studerande. Stipendiaterna hade sina rum i Skytteanum, vars övre våning för övrigt långt fram i tiden disponerades till bostäder åt studerande av adlig börd. Detta försök att skapa ett adligt studenthem, i viss mån av colleegetyp, torde icke ha varit utan betydelse för tillkomsten av den speciella adelsnationen, som dock konstituerades först 1768 och förefaller att ha haft en mycket kort varaktighet. Professor skytteanus fungerade dock allt framgent som ett slags halvofficiell patronus för de adliga studerande, och vid riddarhusstipendiernas tillkomst 1804 utsågs han till inspektor för dessa, en syssla som ännu i dag åligger innehavaren av lärostolen i fråga.

Studentnationernas äldre historia och allmänna bygghet.

Samtidigt med kommunitetets återupprättande fattades ännu ett betydelsefullt beslut, som ej kan förbigås i denna framställning, nämligen erkännandet av *de studerandes nationsföreningar*. Redan år 1629 hade visserligen utfärdats föreskrift om tillsättandet av »inspectores provinciales» med uppgift att övervaka de studerande, men någon reell innebörd torde denna förordning aldrig ha fått. Vid denna tid hade studenterna börjat fira inträdet i den akademiska medborgarens fri- och rättigheter med gemensamma dryckeslag, s. k. cornuts-öl, och så småningom tog deras samvaro en fastare organisatorisk form i »conventicula nationalia». Medlemskap i dessa förbjöds emellertid upprepade gånger av konsistoriet och belades i 1655 års konstitutioner med straff i form av relegation från universitetet. Redan följande år gav dock konsistoriet nationerna sitt inofficiella erkännande genom att avfordra seniorerna redovisning för deras kassaförvaltning, och 1663 legaliserades nationsinrättningen genom att konsistoriet utsåg professorer som inspectores för de femton erkända nationerna. Fyra år senare föreskrev konsistoriet skyldighet för varje studerande att tillhöra nationsförening, och då denna bestämmelse sedermera stundom kringgicks, stadfästes den 1733 av Kungl. Maj:t.

Inrättandet av nationsinspektoraten blev av avgörande betydelse för hela nationsväsendets bestånd, ty utan en fast och auktoritativ ledning torde landskapsföreningarna ej ha kunnat uppnå någon avsevärd ålder. Dessa sysslor voro också synnerligen eftertraktade av professorerna, dels på grund av det inflytande bland de studerande, som de ansågos medföra, dels och tillsynes främst genom de ekonomiska fördelar de inneburo. Studenterna bodde och spisade nämligen i stor utsträckning hos sin nations

inspektor, som därjämte brukade belönas med värdefulla hedersgåvor. Dessa honorar, som i regel utgingo vart tredje år, betalades ur den genom inskrivningsavgifter och frivilliga gåvor hopbragta nationskassan, »fiscus», vars huvudsakliga uppgift dock ursprungligen var att hjälpa fattiga och sjuka nationsmedlemmar samt att vid dödsfall bestrida begravningsomkostnaderna, enär de bristfälliga kommunikationerna i regel ej medgåvo jordfästning i hembygden. Därjämte föreskrefs i de äldsta nationsstadgarna, att kassorna skulle stå behövande studenter till tjänst med lån, som utlämnades mot pant.

Nationerna hade alltså redan från sin tillkomst en avgjort social prägel, även om möjligheterna till direkt hjälpverksamhet under deras tidigare tillvaro voro starkt begränsade. Men i och med studentantalets tillväxt och själva organisationsformens konsolidering blev den sociala inriktningen allt tydligare, och studentnationerna ha successivt utvecklat sig fram mot sin nutida karaktär av kamratföreningar till ömsesidig hjälp och fostran. Därtill har i sin mån bidragit, att en väsentlig del av den universitetet tillkommande disciplinära myndigheten överlåtits på nationerna, vilkas karaktär av led i det allmänna undervisningsväsendet därigenom markerats.

Till skillnad från utvecklingen i Lund, där studenternas organisationssträvanden tidigt gingo i riktning mot centralisation, ha nationerna i Uppsala bevarat och alltmer stärkt sin position. Detta torde till väsentlig del ha sin förklaring i att de så långt möjligt anpassat sin verksamhet efter den nya tidens krav och aktivt bidragit till lösandet av de studerandes aktuella sociala och ekonomiska frågor, men därvid får dock ej förglömmas, att de numera starkt framträdande studentsociala anordningarna ha gamla anor inom nationsväsendet. De grenar av denna nationernas verksamhet, som i detta sammanhang förtjäna särskilt beaktande — bostadsbyggande, stipendier, bibliotek, kreditgivning, sjukvård etc. — skola i det följande var på sin plats närmare beröras.

Under 1700-talet ägde ingen av de då existerande nationerna, som under större delen av århundradet voro 21 till antalet, egen byggnad utan förhyrde vanligen ett rum till förvaring av böcker och övriga tillhörigheter. Oftast var denna nationslokal förlagd till inspektors hus, och i dennes bostad samlades nationen till sina sammankomster. Så småningom aktualiserade det växande medlemsantalet behovet av större utrymmen, och under förra hälften av 1800-talet skaffade sig flera nationer egna hus. Först i raden var Göteborgs nation, som 1821 inköpte en tomt för uppförande av ett nationshus, och redan följande år stod huset färdigt att tagas i bruk. Andra nationer följde exemplet genom att bilda byggnadsfonder — den första hade redan 1817 upplagts av Södermanlands-Nerikes nation — och uppföra nationshus, och inom ett tiotal år ägde fem nationer lokaler i egna byggnader, nämligen Göteborgs, Upplands, Smålands, Västmanlands-Dala och

Västgöta nationer. De övriga fortsatte ännu länge att föra en mer eller mindre ambulerande tillvaro mellan olika förhyrda lokaler (Stockholms nation inflyttade dock redan 1847 i eget hus), och fem av dem — Gästrik-Hälsinge, Östgöta, Värmlands, Norrlands och Gotlands — trädde i förbindelse med den 1846 startade Allmänna studentföreningen, som hyrde lokal på Gillet men upplöstes efter några få års verksamhet. Samtliga de fem sistnämnda nationerna inflyttade på 1880-talet under eget tak, 1897 tog Södermanlands-Nerikes nation sin nybyggnad i besittning, och som den siste i raden förvärvade Kalmar nation år 1913 genom köp från universitetet sin fastighet, som omedelbart togs i bruk till nationslokaler.

Flera av nationshusen i Uppsala ha sedermera undergått omfattande restaureringar, och i några fall ha nybyggnader fått ersätta de gamla — det senaste tillskottet är värmlänningarnas år 1930 invigda nya nationshus — och för närvarande äro planer i samma riktning aktuella inom flera nationer. Sålunda har Stockholms nation nyligen beslutat företaga en omfattande modernisering av sitt hus, varvid i första hand avses att utöka biblioteks- och klubblokaler. Inom Södermanlands-Nerikes, Västmanlands-Dala och Kalmar nationer pågå insamlingar i hembygden i avsikt att skaffa medel till utvidgning, respektive nybyggnad av nationslokaler, och slutligen diskuteras inom Gotlands nation möjligheten av en genomgripande modernisering av den del av dess fastighet, som icke användes för nationsändamål. Denna planerade byggnadsverksamhet kommer givetvis att ytterligare öka det sammanlagda taxeringsvärdet av de av studentnationerna ägda fastigheterna i Uppsala, vilket redan uppgår till inemot tre miljoner kronor.

Studentkåren.

Medan de äldsta studentnationerna i Uppsala kunna blicka tillbaka på en omkring trehundraårig historia, befinner sig studentkåren ännu i sitt första sekel. Det var nämligen först år 1849, som Uppsala studentkår konstituerades som självständig organisation, men redan långt tidigare hade dock samtliga studerande vid olika tillfällen, huvudsakligen sådana av solenn karaktär, uppträtt gemensamt inför offentligheten. Nya anledningar till kollektiva framträdanden bereddes under 1800-talets första decennier bland annat genom införandet av studentexercisen år 1812 och tillkomsten av Allmänna sången 1830.

Av större betydelse för överbyggandet av klyftan mellan nationerna och åstadkommandet av samarbete dem emellan blev kuratorskonventet, vars äldsta protokoll härrör från 1831. Dess befogenheter begränsades dock i hög grad därav, att all beslutanderätt låg hos nationerna, och konventet fick därför i huvudsak nöja sig med att förbereda ärenden av gemensamt

intresse för de studerande, såsom exempelvis dessas ställning gentemot universitetet. I enstaka fall, då någon dylik allmän fråga krävde ett snabbt avgörande, samlades de studerande till allmän studentsammanskomst under presidium av kuratorskonventets ordförande, som på detta sätt blev studenternas främste talesman.

En ny stöt framåt fingo strävandena att skapa ett för alla studenter gemensamt organ genom de skandinaviska studentmötena, som gävo flera tillfällen till kollektivt framträdande och även ställde stora krav på studenternas organisationsförmåga. Som en indirekt följd av Köpenhamns och Lunds studenters besök i Uppsala 1843 tillkom tre år senare Allmänna studentföreningen, vars tillvaro dock blev kort och föga betydelsefull. Tiden synes dock ha varit mogen för åstadkommandet av en kårorganisation, ty redan innan den nämnda föreningen upplöstes, bildades år 1849 med samtliga nationers medverkan Uppsala studentkår.

En av studentkårens första uppgifter blev att anskaffa en lokal för medlemmarnas sammankomster. Dessa hade tidigare i regel varit förlagda till Gustavianum, medan konserter, baler och andra tillställningar av mera solenn natur ägt rum på Carolinasalen i det 1841 invigda universitetsbiblioteket. År 1852 inflyttade kåren i Stockholms nations hus, och samma år togs initiativet till den byggnadsfond, som alltsedan dess utgjort den materiella grundvalen för varje diskussion om kårens byggnadsfrågor. En insamling för detta ändamål företogs, och vidare beslöts, att Allmänna sängen skulle ge konserter, vilkas behållning skulle tillfalla byggnadsfonden. Omkring tjugo år senare, då kåren redan prövat ännu ett par förhyrda lokaler, igångsattes en landsomfattande insamling, varigenom fonden förstärktes med över 20 000 kr., och ungefär samtidigt beslöt man dels att söka förvärva ett lämpligt tomtområde och dels att låta utarbeta ett program för den planerade byggenskapen. Under åren 1877—81 inköpte kåren tre fastigheter vid Odinslund, och redan 1873 hade arkitekten P. U. Stenhammar framlagt det första byggnadsförslaget, som dock var alltför storslaget för att kunna realiseras.

Under hela 1880-talet synes lösandet av kårens byggnadsfråga ha stått i centrum av studenternas intresse, men mot århundradets slut förlorade frågan mycket av sin aktualitet. Förklaringen torde vara att söka i ett flertal samverkande faktorer, främst det under nittioalet sjunkande studentantalet, nationernas livliga byggnadsverksamhet och icke minst tillkomsten av universitetets aula, som löste problemet om lämplig konsertsal för Allmänna sängen.

Studentkårens byggnadsbehov voro dock i huvudsak alltjämt otillfredsställda, och diskussionen tog ny fart med den åter stigande tillströmningen av studerande under 1900-talets första decennier. Flera projekt framlades utan att dock kunna förverkligas, enär de beräknade kostnaderna vida

överstego kårens disponibla medel. Slutligen föreslogs i ett år 1929 avgivet kommittébetänkande, att frågan om ett kårhus skulle ställas på framtiden, och att tills vidare endast ett studentbostadshus måtte uppföras å en del av kårens tomtområde. Detta förslag vann bifall, och åren 1929—30 uppfördes vid Övre Slottsgatan en byggnad, innehållande 58 studentrum (se nedan s. 33).

Utredningen om studentkårens byggnadsfråga fortsatte emellertid, och våren 1936 framlades ett nytt betänkande med förslag rörande kårens samtliga aktuella byggnadsbehov. De av kåren ägda tomterna vid Odinslund böra enligt de kommitterades mening disponeras för bostadshus med största möjliga antal, förslagsvis 200, studentrum samt en kårbyggnad. Denna senare är avsedd att innehålla såväl konviktorium — matsalar, konditori, nödiga ekonomiutrymmen och personalbostäder — som expeditions-, biblioteks- och sammanträdeslokaler. Av länsarkitektkontoret i Uppsala ha utarbetats byggnadsskisser och preliminär kostnadsberäkning för en byggnad av avsedd karaktär och storlek, och kalkylerna, som utfördes i december 1936, sluta på ett belopp av 704 500 kr.

Förverkligandet av dessa byggnadsplaner sammanhänger på det intimaste med byggnadsfondens ställning, varför några ord böra sägas även därom. Fondens kapital har genom räntetillväxten kraftigt ökat under årens lopp men har också undergått flera betydande åderlätningar. Sålunda har kåren — förutom till det tidigare nämnda inköpet av tomterna vid Odinslund — beviljat anslag ur byggnadsfonden till följande ändamål: åren 1903 och 1907 till universitetets gymnastikhus och idrottsplats sammanlagt 95 000 kr., år 1931 till restaurering av rikssalen på Uppsala slott 32 000 kr. samt år 1935 till Stiftelsen Uppsala studentbostäder 45 000 kr. Den 31 december 1936 uppgick fonden till 249 045 kr., varjämte kåren äger obelånade fastigheter till ett sammanlagt taxeringsvärde av omkring 500 000 kr. Dessa tillgångar kunna dock endast till viss del tagas i anspråk för den tillämnade kårbyggnaden. En ej oväsentlig del av kårens kapital måste reserveras för fortsatt bostadsbyggande, och vidare måste ett så stort räntebärande kapital bibehållas, att inkomsterna av detta förslå att täcka driftskostnaderna för det i stort sett oräntabla kårhuset. Då kåren alltså ej disponerar över tillräckliga medel för uppförandet av den föreslagna kårbyggnaden, har den i april 1937 hos Kungl. Maj:t hemställt om bidrag av lotterimedel med 500 000 kr. Om denna ansökan bifalles, torde de gamla önskemålen om uppförandet av ett kårhus samt inrättandet av ett konviktorium för de studerande i Uppsala inom kort komma att förverkligas.

Uppsala studentkårs aktuella byggnadsprogram skiljer sig i väsentliga delar från tidigare förslag, och detta har främst sin grund i den nyorientering, som de senaste åren medfört i fråga om kårens verksamhetsfär. Medan studentkårens huvuduppgift förr var av representativ art och dess

framträdanden därför i huvudsak begränsades till det akademiska läsårets festligheter, bär dess arbete av i dag framför allt den sociala omvårdnadens signatur. Visserligen fullgör kåren alltjämt de traditionella representativa skyldigheterna, men tyngdpunkten av dess verksamhet ligger dock numera på det sociala området. Tillgodoseende av de studerandes behov av ändamålsenliga bostäder och matsalar, anordnande av bostads- och arbetsförmedling, övervakande av studenternas hälsotillstånd och andra åtgärder av liknande karaktär äro frågor, som för närvarande stå främst på dagordningen, och betydande positiva resultat ha redan nåtts, såsom den följande framställningen torde komma att utvisa.

Studentbostäder.

I nationshusen, som i regel innehålla högtidssal, läs- och klubbrum, biblioteks- och expeditjonslokaler samt vaktmästarbostad och i några fall även lokaler för uthyrning, ha endast undantagsvis inretts studentrum. Sammanlagt finnas i dessa byggnader 31 enkelrum (därav tre hyresfria stipendierum), 6 dubletter och 1 tripplett, och dessa äro alltför få och omoderna för att kunna ha någon nämnvärd inverkan på bostadsmarknaden. Däremot har den under senare år kännbara bristen på goda enkelrum nödvändiggjort uppförandet av speciella bostadshus för studenter, och i denna verksamhet ha några nationer tagit synnerligen aktiv del, såsom närmare skall visas i det följande.

Studenthemmen.

Under 1880-talet, då flera av de nyare nationshusen tillkommo, arbetade man emellertid inom religiösa och nykterhetsvänliga kretsar energiskt på inrättandet av s. k. studenthem, som skulle erbjuda de studerande såväl bostad som kost. Det första studenthemmet i Uppsala öppnades nämligen 1880, och inom loppet av mindre än ett decennium fick det tre efterföljare. Den närmaste förebilden till dessa för vårt land nya inrättningar synas ha varit de liknande anstalter, som under namn av kollegier, studentkonvikt och studenthem sedan länge förekommo vid många utländska universitet. De första initiativen kommo från kyrkligt håll, och det var därför naturligt, att de tidigast öppnade hemmen uteslutande eller företrädesvis voro avsedda för teologie studerande. Så stod Studenthemmet — eller Norrbyska studenthemmet, som det vanligen kallas efter sin förste föreståndare, professor Carl Norrby — redan från starten öppet endast för blivande präster, och även de två Fjellstedtska studenthemmen, grundade 1883 respektive 1885, gävo företräde åt teologie studerande. Däremot

mottog det 1889 grundade Nykterhetsvännernas studenthem studenter av alla fakulteter, dock med det oeftergivliga kravet på helnykterhet. Till dessa fyra studenthem, som samtliga alltjämt verka i överensstämmelse med de från början uppdragna riktlinjerna, kom år 1920 Waldenströmska studenthemmet, som bereder tillträde åt frikyrkliga studenter, oberoende av fakultet.

Gemensamt för dessa studenthem är, att de förutom kost och husrum erbjuda möjlighet till kamratlig samvaro och fördenskuil förfoga över lämpliga samlingslokaler, vanligen i form av en för hemmets alla innevånare gemensam salong med tillfälle till tidningsläsning, musicerande, sällskapsspel o. dyl. Jämte de helinackorderade studenterna, »hemiter», mottagas i mån av utrymme även måltidsgäster, »hemäter», vilka senare utan att bo på hemmet i övrigt åtnjuta samma förmåner som hemiterna.

Det första initiativet till ett studenthem i Uppsala tycks ha tagits av dåvarande föreståndaren för Fjellstedtska skolan, Johannes Kerfstedt. På hans inbjudan sammanträdde nämligen de teologie professorerna och stadens präster i januari 1880 för att överlägga om inrättandet av ett studenthem för blivande präster, och efter en tids förarbete utsändes en rundskrivelse till rikets kontraktsprostar med anhållan om medverkan vid insamlingen av bidrag. I detta cirkulär underströks betydelsen av ett studenthem ur såväl ekonomisk som moralisk synpunkt, och särskilt önskvärt ansågs det vara att kunna nedbringa studiekostnaderna för de teologie studerandena, som i allmänhet kommo från fattigare hem än sina kamrater inom övriga fakulteter.

Denna vädjan rönte ett så gynnsamt mottagande, att *Studenthemmet* redan höstterminen 1880 kunde mottaga de första tolv studenterna mot en avgift av 250 kr. per läsår, och redan ett par år senare hade antalet hemiter stigit till det nuvarande, d. v. s. tjuugo. Den relativt låga avgiften möjliggjordes genom frivilliga gåvor, av vilka den mest betydande var David Carnegies donation av 1882, enligt vilken hemmet får uppbära den årliga räntan av 50 000 kr. Följande år, 1883, erbjöds en möjlighet att på förmånliga villkor förvärva en lämplig tomt, S:t Johannesgatan 11, och efter en ny framgångsrik insamling uppfördes en nybyggnad, som stod färdig att tagas i bruk år 1887. Även vid flera senare tillfällen har hemmet fått mottaga större och mindre bidrag från enskilda och ur fonder, men det förnämsta tillskottet utgöres dock av Carnegiefondens ovan nämnda avkastning, som år 1936 uppgick till 1 875 kr.

Norrbyska studenthemmet, som förvaltas av en styrelse på fem ledamöter, av vilka minst två böra vara lärare inom den teologiska fakulteten, har under senaste läsår utom de tjuugo hemiterna haft ett tiotal hemäter. Matpriset är 65 kr. per månad för två mål om dagen jämte tesupé, och rums- hyran utgår med 135 kr. per termin (utom tre smärre rum, som kosta 125

och 110 kr.). Under mellanterminerna förekommer ingen kosthållning, men hemmet har rätt att bo kvar på hemmet mot erläggande av ersättning för städning. Angående hemmets ekonomiska ställning må nämnas, att tillgångarna vid 1936 års utgång överstego skulderna med över 40 000 kr.

Tre år efter det första studenthemmets tillkomst öppnades ett nytt hem, som stod öppet för studerande av alla fakulteter, dock med företräde för teologie studerande. Initiativtagare var även denna gång Kerfstedt, och tanken på ett hem av en dylik blandad typ lär han ha fått från Norge. Det nya hemmet, som Kerfstedt i första hand torde ha avsett för förutvarande elever vid Fjellstedtska skolan, kunde börja sin verksamhet redan höstterminen 1883, och som en gård till minnet av skolans stiftare — och möjligen också för att stimulera till donationer — fick det namnet *Fjellstedtska studenthemmet*.

Under de första verksamhetsåren kunde hemmet mottaga tolv helinackorderade studenter mot en avgift per läsår av 250 kr. Den låga kostnaden möjliggjordes genom en rad gåvor, och snart skapade nya dylika tillskott från enskilda givare samt den ökade tillströmningen av inträdesökande förutsättningar för inrättandet av ännu ett hem, som öppnades hösten 1885 med plats för tretton studenter. De två hemmen ställdes under ledning av en gemensam styrelse, bestående av minst tre, numera minst fem, ledamöter, av vilka två borde vara universitetslärare.

Till en början voro båda hemmen inrymda i förhyrda lokaler, men det framstod snart som ett önskemål att anskaffa egna hus åt företagen. Insamlingar startades för detta ändamål med gott resultat, en tomt, S:t Johannesgatan 13, inköptes i början av år 1886, och i september följande år invigdes en nybyggnad. Framgången med detta hus, som utom kök, matsal och salong innehöll sexton studentrum, sporrade styrelsen att fortsätta på den inslagna vägen, och ett år senare kunde även det andra hemmet — ömsom kallat »hemmet nr 2» och ömsom »nedre hemmet» i motsats till »övre hemmet» — taga en egen byggnad, S:t Johannesgatan 26, i besittning. Även till detta hem ägde teologie studerande företräde, men sedan hemmen fått mottaga en donation, som ursprungligen avsetts till inrättandet av ett hem för medicine studerande, kommo särskilt många studenter av denna fakultet att bo på de båda hemmen.

Hemmens ekonomiska ställning har skiftat under årens lopp, och för närvarande ha hemmen en sammanlagd skuldsumma av omkring 35 000 kr., därav 10 000 kr. till Lindauers fond för understöd åt kristlig verksamhet, och mot dessa skulder svara tillgångar, huvudsakligen i fastigheter och inventarier, till ett belopp av över 110 000 kr. Styrelsen har nyligen diskuterat möjligheten av att företaga en genomgripande restaurering och modernisering av hemmens inre, vilket beräknas draga en kostnad av sammanlagt cirka 150 000 kr.

Fjellstedtska studenthemmen ha numera plats för 33 studenter (17 respektive 16), vilka erlægga dels en fast avgift, rumshyra, av 155 kr. för vårtermin och 140 kr. för hösttermin (för tre mindre rum utgår hyran med 130 respektive 115 kr.), dels en kostavgift, som för närvarande utgör 65 kr. per månad på det övre hemmet (tre mål om dagen jämte förmiddagskaffe) samt 60 kr. på det nedre hemmet (två mål jämte tesupé och förmiddagskaffe). Dessutom kunna hemmen mottaga ett begränsat antal matgäster, vilka på båda hemmen betala 60 kr. per månad. Under ferierna förekommer ingen mathållning, men hemiterna kunna dock bo kvar även under mellantermin mot en mindre ersättning för städning.

I slutet av 1880-talet bedrevs bland studenterna i Uppsala en intensiv propagandaverksamhet i nykterhetsfrågan, vilket bland annat ledde till bildandet av Studenternas helykterhetssällskap samt till inrättandet av ett studenthem för helyktra studenter från alla fakulteter. Initiativet till detta senare togs av dåvarande filosofie kandidaten, numera professorn Johan Bergman, vars entusiastiska förarbete våren 1888 resulterade i en insamling, som inbragte omkring 6 000 kr. I väntan på ytterligare bidrag skulle detta belopp förvaltas av en nämnd med universitetets rektor som ordförande, och redan följande år inflöt ett dylikt tillskott av betydande storlek, då fabrikör J. R. Lomell i Gislaved till styrelsen för det planerade hemmet såsom gåva överlämnade en av honom inköpt fastighet, Sturegatan 12, jämte en del kontanter till ett sammanlagt värde av 50 000 kr. Tack vare denna donation kunde *Nykterhetsvännernas studenthem* redan hösten 1889 mottaga tolv studenter, ett antal som redan efter några år kunde höjas till trettio.

Hemmets syfte angavs i dess första stadgar vara »att utgöra en medelpunkt för nykterhetssträfvandena inom studentkåren och Uppsala samhälle, dels genom att vara ett hem för helyktra studenter, dels ock genom att i synnerhet åt akademiska medborgare tillhandahålla så väl ett läsrum som bibliotek med god litteratur, särskildt de förnämsta nykterhetsorganen och öfriga nykterhetsskrifter, som äfven, om möjligt, lämplig lokal för nykterhetssamkväm». Detta syfte kvarstår ännu i dag i allt väsentligt oförändrat, och inträde på hemmet beviljas alltjämt endast studenter, som äro anslutna till nykterhetsorganisation. Därjämte har hemmet sökt förverkliga sitt ändamål genom att kostnadsfritt upplåta sammanträdeslokaler åt nykterhetsföreningar inom studentkåren och då främst Studenternas helykterhetssällskap. Hemmet står under förvaltning av en förtroendenämnd på nio ledamöter, som kunna vara bosatta i olika delar av landet, samt en styrelse på sju personer i Uppsala.

Med hänsyn till behovet av en modernisering av bostäderna har hemmets styrelse övervägt möjligheten av att uppföra en nybyggnad av sten med ungefär samma kapacitet som det nuvarande hemmet, vilken beräknas

draga en kostnad av 260 000 kr. Då hemmet endast förfogar över drygt 100 000 kr. i tillgångar, därav cirka 85 000 kr. i fastighet och inventarier, hemställde styrelsen i april 1937 hos Kungl. Maj:t om ett anslag av lotteri-medel å 100 000 kr. för detta ändamål, vilken begäran dock avlogs.

Matpriset på hemmet är för närvarande 60 kr. per månad för två mål om dagen, varjämte hemterna själva kunna tillreda tesupé mot en tilläggsavgift av 5 kr. per månad eller 25 öre per gång. Rumshyran varierar något efter rummens beskaffenhet och är 36 å 42 kr. per månad; hyra måste erläggas för minst hel lästermin, d. v. s. för tiden 15 januari—31 maj, respektive 1 september—15 december. Under sommarmånaderna, då intet kosthåll förekommer, är månadshyran 25 kr.

Sedan en grupp frikyrkliga studenter i Uppsala år 1912 sammanslutit sig till Fria kristliga studentföreningen, uppstod snart tanken på att söka skapa ett hem för föreningens medlemmar och andra likasinnade studenter. De till en början ganska lösliga planerna aktualiserades så småningom genom svårigheten att skaffa ändamålsenliga lokaler för sammanträden och övrig verksamhet, och i april 1917 beslöt föreningen söka bilda en fond för ett framtida frikyrkligt studenthem samt anslå 50 kr. till grundplåt. Denna blygsamma summa fick halvtannat år senare ett kraftigt tillskott, då Svenska missionsförbundet mottog en enskild donation å 25 000 kr. att användas för inrättandet av ett dylikt studenthem. Sedermera har samme donator, direktör L. E. Larsson, Uppsala, vid upprepade tillfällen överlämnat större och mindre belopp, vilka under de tio första åren av hemmets tillvaro uppgingo till sammanlagt 230 000 kr., och därjämte insamlade flera av Fria kristliga studentföreningens medlemmar vid propagandaresor i sina respektive hembygder rätt avsevärda belopp. På detta sätt bereddes Svenska missionsförbundet möjlighet att i slutet av år 1919 inköpa en fastighet, Sturegatan 13, till ett pris av 250 000 kr., och följande år inreddes de sju första studentrummen, vilket medförde en tilläggskostnad av 40 000 kr. för reparationer och möblering. Och i januari 1921 invigdes detta hem för frikyrklig akademisk ungdom under namnet *Waldenströmska studenthemmet*. Redan samma år fördubblades antalet studentrum genom att en vindsvåning tillbyggdes på ett av de tre husen, och år 1924 företogs en genomgripande ombyggnad, varvid antalet rum steg till 38, och samtidigt tillkommo en samlingssal med åttio sittplatser, ett biblioteksrum samt en matsal för ett sjuttioal personer. Senare ha ytterligare ombyggnader och moderniseringar företagits, och bland annat har fastigheten försetts med centralvärme och badrum. Vårterminen 1937 beredde hemmet helinackor-dering åt 37 studenter, varjämte ett tjugotal där intogo sina måltider.

Waldenströmska studenthemmet äges av Svenska missionsförbundet och förvaltas av en styrelse, bestående av sju ledamöter, varav tre utses av detta förbunds styrelse och fyra av Fria kristliga studentföreningen i Upp-

sala. Styrelsen utser i sin tur en föreståndare och en husmor, vilka ombesörja det löpande arbetet med hemmets drift. I stadgarna säges hemmets uppgift vara »att till ömsesidigt stöd bereda ett gemensamt hem för i första hand de studerande vid Uppsala universitet, vilka äro medlemmar av Fria kristliga studentföreningen eller eljest stå de frikyrkliga samfundet nära samt att i mån av tillgångar bereda ekonomisk hjälp för mindre bemedlade bland ovannämnda studenter. Minst $\frac{3}{4}$ av de å hemmet boende böra utgöras av medlemmar i Fria kristliga studentföreningen.»

Rumshyran, som inkluderar lyse, värme och städning, utgår med 180—225 kr. för vårtermin och 135—180 kr. för hösttermin med olika belopp alltefter olika lång närvarotid under terminen. Årshyran kan alltså bli lägst 315 och högst 405 kr. Vid kortare vistelse å hemmet, vilket kan tillåtas i undantagsfall, tillämpas en månadshyra av 55 kr. Matpriset per månad är för närvarande 65 kr. för tre mål och 57 kr. för två mål om dagen.

Ekonomisk hjälp kan enligt hemmets stadgar eventuellt lämnas i form av stipendier, vilkas storlek och antal styrelsen för varje termin bestämmer. Under de senaste åren ha tre stipendier å vardera 100 kr. utdelats per termin, av vilka ett kunnat tilldelas hemät. Dessutom utdelas årligen ett stipendium ur en särskild av direktör L. E. Larsson instiftad fond å 5 000 kr.; för närvarande uppgår stipendiebeloppet till 214 kr.

Hemmet har för närvarande en sammanlagd skuldsomma av cirka 97 000 kr., medan dess fastigheter äro taxerade till ett belopp av 225 000 kr. En av hemmets byggnader har ännu ej tagits helt i bruk för studentrum utan uthyres delvis till andra hyresgäster, vilket givetvis medför ökade intäkter. Avgifterna för studentrum och mat beräknas lagom höga för att balansera de löpande utgifterna, och hemmets rörelse har därför på många år ej lämnat något överskott.

Förutom sin egentliga uppgift att vara ett hem för kristligt inställda studenter har Waldenströmska studenthemmet även betydelse såsom ett centrum för de fria kristliga student- och gymnasiströrelserna, vilka äga rätt att disponera hemmets lokaler för sitt föreningsliv. Dessutom har hemmet vid olika tillfällen — särskilt i samband med skilda kristliga samfunds och föreningars konferenser och kurser — mottagit gäster ur olika kristna läger, och överhuvudtaget har hemmet blivit en samlingspunkt för den fria kristliga verksamheten i Uppsala och då främst inom studentvärlden.

De fem studenthemmen i Uppsala kunna mottaga sammanlagt 121 manliga studerande, och dessutom intager i regel ett femtiotal studenter där sina måltider. I fråga om kost ligga avgifterna fullt i nivå med genomsnittspriserna på stadens privata studentmatställen, medan rumshyrorna äro lägre — på de äldre hemmen avsevärt lägre — än i den fria hyresmarknaden. De billiga hyrorna ha givetvis sin ekonomiska betydelse för de på studenthemmen boende, men däremot kunna de ej beräknas öva någon regle-

rande inverkan på hyresnivån i stort, beroende dels på rummens relativa fåtal och dels på deras med hänsyn till moderna bekvämligheter stundom mindre tillfredsställande standard. Sammanfattningsvis kan sägas, att studenthemmens betydelse av i dag dels ligger i de ekonomiska fördelar, som de erbjuda där boende studerande, dels och kanske främst i de andliga värden, som den kamratliga samvaron i hemlivets form kan skänka.

Nyare studentbostadshus.

Trots tillkomsten av Waldenströmska hemmet voro studenthemmens möjligheter alltför begränsade att kunna tillgodose någon väsentlig del av den ökade efterfrågan på bostadsrum, som det under efterkrigsåren oavbrutet växande studentantalet medförde. Då därtill ytterst få nya enkelrum tillkommo i den fria hyresmarknaden, beslöt *studentkåren* år 1929 efter verkställd utredning att på en del av sin tomt vid Övre Slottsgatan uppföra ett bostadshus för manliga studerande. Denna byggnad, som innehåller 58 rum, vart och ett försett med tambur, garderob och toalettrum med varmt och kallt vatten samt dusch, stod färdig att tagas i bruk följande år och drog en totalkostnad av 420 000 kr., inklusive tomt och inventarier. Byggnadskapitalet amorteras på 60 år och möbleringskostnaden på 25 år, varjämte det i företaget nedlagda kapitalet förräntas efter 4 %. Hyran varierar något för olika rum men är i genomsnitt 480 kr. per läsår med städning, ljus och värme, och för eventuellt överskjutande tid erlägges endast en avgift av 10 kr. per månad för städning. För fyra källarlokalerna erhålles en sammanlagd årshyra av omkring 3 000 kr.

Detta bostadshus skiljer sig väsentligt från de förut existerande studenthemmen därigenom, att inga gemensamma sällskapslokaler förekomma. Möjligheterna till kamratligt umgänge ansågos vara tillräckligt tillgodosedda på annat håll, främst på nationslokalerna, och huvudsyftet var att åstadkomma för studier väl lämpade rum, varför stor omsorg nedlagts på att skapa fullgod isolering mellan rummen. De extra kostnader, som kraven på effektivt ljudisolerande konstruktioner medfört, ha nödvändiggjort en relativt hög hyressättning, vilket dock ej hindrat, att efterfrågan på dessa rum hittills varit stor och tillfredsställelsen bland hyresgästerna allmän.

Betydelsen av detta företag, som åt universitetets studenter erbjöd fullt modernt inredda och för studieändamål avsedda bostadsrum till rimliga hyror, var så mycket större, som behovet av studentbostäder i mycket ringa utsträckning tillgodosågs genom den enskilda byggnadsverksamheten. Enligt en företagen utredning ökade antalet av de enkelrum i Uppsala, som kunde antagas bli disponibla för studenter, under åren 1914—34 med 100. I denna siffra ingå dock de 58 rummen i studentkårens hus, och det på privat initiativ åstadkomna tillskottet inskränker sig alltså till 42 rum eller i

medeltal två nya rum per år. Under samma period steg emellertid studentantalet med i runt tal 800. Följden blev givetvis den, att det växande behovet av studentrum till väsentlig del måste fyllas inom ramen av det gamla bostadsbeståndet, och ett stort antal studenter tvingades att bo i ofta rätt bristfälliga rum. Särskilt var detta fallet med de nyinskrivna studenterna, eftersom de bättre rummen i allmänhet redan vid vårterminens slut uthyras för nästa läsår.

Under de sistförflutna åren har i Uppsala utvecklats en mera febril byggnadsverksamhet än någonsin tillförne, men alldenstund den till övervägande del bedrivits av bostadsrättsföreningar, ha studentrum i regel icke blivit tillgängliga i de nyuppförda husen utom i de fall, då enstaka rum uthyrts av lägenhetsägaren. Paradoxalt nog har denna nybyggnadsverksamhet i stället snarast medfört en minskning i beståndet av enkelrum, i det att många äldre hyreshus, som innehöllo ett stort antal studentrum, måst rivras för att bereda plats åt nya hus. Icke heller torde det vara att förvänta, att den privata byggnadsverksamheten framdeles kommer att i större utsträckning tillgodose behovet av studentrum, alldenstund dessa genom kraven på tillförlitlig ljudisolering draga större byggnadskostnader än andra bostadslägenheter, medan det å andra sidan är svårt att erhålla en mot denna merkostnad svarande avkastning, då studentrum i regel endast uthyras under åtta månader av året.

Under sådana omständigheter är det naturligt, att de studerande själva genom sina organisationer sökt fortsätta den tidigare inledda byggnadsverksamheten. Då studentkåren ej ansåg sig kunna ensam finansiera ännu ett bostadsbygge, inbjöd den Uppsala stad och universitetet till samarbete på detta område, och i oktober 1934 konstituerades *Stiftelsen Uppsala studentbostäder* med uppgift — enligt stadgarna — »att förvärva, äga och förvalta en eller flera fastigheter för att anskaffa sunda och ändamålsenliga bostadsrum åt studerande vid Uppsala universitet». Stiftelsen står under ledning av en direktion, bestående av tolv ledamöter, samt ett arbetsutskott på fem medlemmar. Av direktionens ledamöter utses sex av studentkåren, tre av universitetet samt en av vardera Uppsala stad, universitetskanslern och ärkebiskopen. Studentkårens starka representation motiveras i arbetsutskottets första verksamhetsberättelse med det stora intresse, som kåren tidigare visat studenternas bostadsfråga, och den erfarenhet, som därvid samlats.

Redan inom ett år efter stiftelsens tillkomst framlades ett förslag till byggande av tomten Skolgatan 45, och i februari 1937 öppnades där ett bostadshus på 113 rum, i huvudsak av samma standard som det av studentkåren uppförda huset. Anläggningskostnaderna, som uppgått till närmare 635 000 kr., ha finansierats på följande sätt: universitetet skänkte efter vederbörligt tillstånd den till 20 000 kr. värderade tomten samt ett

kontantbelopp å 25 000 kr., studentkåren anslog 45 000 kr., och återstoden av det erforderliga kapitalet anskaffades genom lån, därav 185 000 kr. mot borgen av Uppsala stad samt resten mot in-teckning.

Enligt bostadsstiftelsens stadgar skola rummen »dels på billiga villkor uthyras till skötsamma studerande och dels, i den mån donationsmedel och övriga tillgångar så medgiva, såsom stipendier hyresfritt tilldelas fattiga studerande, vilka genom flit och hedrande vandel gjort sig därav förtjänta». Eftersom hyrorna måste beräknas så, att det i byggnaden nedlagda kapitalet förräntas på ett normalt sätt, ha de bestämts till belopp varierande mellan 380 och 490 kr. per år (i genomsnitt 460 kr.) med i övrigt samma villkor som i det äldre studentbostadshuset. För att även fylla sitt ändamål att så vitt möjligt tillhandahålla hyresfria stipendierum har stiftelsen sökt stimulera enskilda intresserade till donationer, och hösten 1937 stå redan 18 rumsstipendier till förfogande, av vilka det första skänkts av konungen. Varje donation utgör 6 000 kr., vilket ungefär motsvarar anläggningskostnaden per rum, varför stipendiaterna endast behöva erlægga en hyra, som täcker driftskostnaden, d. v. s. utgifterna för städning, ljus och värme.

Redan innan denna stiftelse ännu hunnit visa något resultat av sin verksamhet, hade även ett par nationer, som disponerade över lämpliga tomter och ägde de nödvändiga ekonomiska förutsättningarna, börjat intressera sig för uppförandet av studentbostadshus. Redan år 1893 hade *Värmland's nation* genom testamente erhållit en fastighet i hörnet av Götgatan och Torsgatan, och på en del av denna tomt uppfördes 1936 en nybyggnad, innehållande 32 moderna studentrum av i stort sett samma kvalitet som de tidigare nämnda studentbostäderna. Anläggningskostnaden uppgick till i runt tal 180 000 kr., tomten oberäknad, varav drygt en tredjedel täcktes av donerade medel och resten genom in-teckningslån. Tack vare den för ändamålet avsedda donationen har årshyran per rum kunnat sättas så relativt lågt som 400 kr., vartill kommer ersättning för städning med 10 kr. per månad under mellantermin.

Samma år påbörjade även *Södermanlands-Nerikes nation*, som genom inköp 1927 av en intill nationstomten liggande fastighet samt en ett par år senare genomförd gränsreglering väsentligt ökat sin byggnadsmark, uppförandet av ett studentbostadshus på 66 rum, som höstterminen 1937 stod färdigt att taga emot de första hyresgästerna. Detta hus, som ingår som den första av tre etapper i en större byggnadsplan, beräknas draga en total-kostnad av omkring 430 000 kr., inklusive den till 25 000 kr. värderade tomten, och därav ha cirka 100 000 kr. lånats ur nationens egna placeringsbara donationsfonder och återstoden mot in-teckning. Enligt den för företaget upprättade finansieringsplanen skola möbleringskostnaderna amorteras på 20 år och övriga anläggningskostnader på 60 år. Medelhyran är omkring 480 kr. per rum och år. En nyhet i detta bostadshus är det förhållan-

det, att en våning reserverats för studentskor, medan de övriga studentbostäderna endast stå öppna för manliga studerande. Ett rum kan mot nedsatt hyra tilldelas medlem av nationen såsom stipendium.

Utom det ytterligare bostadsbyggande, som studentkåren, Stiftelsen Uppsala studentbostäder och de nämnda nationerna kunna förmodas komma att igångsätta, har även en del andra nationer aktuella planer på verksamhet av detta slag. Upplands nation inköpte år 1935 fastigheten S:t Larsgatan 8 och överlät den samma år till den nybildade »Stiftelsen Uplandsgården», vars ändamål är att anskaffa dels bostäder på förmånliga villkor för nationens medlemmar och dels andra lokaler för nationens behov. Stiftelsen har genom donationer tillförts omkring 20 000 kr. men har i övrigt inga tillgångar, varför fastigheten, som är taxerad till 62 000 kr., är högt in-teknad. I Västmanlands-Dala nations tidigare nämnda utbyggnadsförslag ingår även ett antal studentrum, och Kalmar nation avser att uppföra ett särskilt bostadshus på 18 studentrum. Inom Gotlands nation utredes för närvarande möjligheten av att på nationens tomt bygga ett studentbostadshus med förslagsvis 35 rum. Av övriga nationer torde Smålands nation, som genom inköp år 1907 av en angränsande fastighet avsevärt utvidgat sitt tomtområde, i detta avseende ha de största möjligheterna till byggenskap.

Av det sagda framgår, att under de senaste sex å sju åren fyra nya bostadshus med sammanlagt 269 studentrum tillkommit i Uppsala genom de studerandes eget initiativ. Dessa i och för sig ganska imponerande siffror förefalla dock rätt anspråkslösa vid en jämförelse med det totala studentantalet, som enligt universitetets katalog för höstterminen 1937 uppgår till 3 499, och det torde också alltjämt erfordras åtskilliga nya bostadshus, innan behovet av ändamålsenliga studentrum i Uppsala kan anses vara skäligen tillfredsställt.

Studentmatsalar.

Redan under universitetets tidigare tillvaro voro, som ovan visats, de studerandes kostförhållanden föremål för stort intresse, och särskilda åtgärder vidtogos i avsikt att underlätta och förbilliga deras utspisning. Kommunitetet blev dock föga mer än ett experiment, som främst på grund av de ekonomiska svårigheterna aldrig uppnådde den åsyftade effekten. De fattiga studenternas mathållning synes långt fram i tiden ha varit ytterst torftig, och ofta måste de konditionera ute i bygderna för att hopsamla föda och eventuellt kontanter till sitt uppehälle vid akademien. De bättre situerade torde i stor utsträckning ha tagit hel- eller enbart måltidsinackordering i familj, och så småningom uppstodo även vid sidan av de offentliga näringsställen privata företag, som erbjödo måltidsabonnemang åt studenterna. I stort sett fungerade denna anordning ända fram mot slutet av 1800-talet, men sedermera har helinackordering i privata hem blivit allt mindre vanlig,

medan antalet matställen däremot befunnit sig i oavbrutet stigande. Ännu i dag tillgodoses de studerandes behov av matsalar huvudsakligen genom enskilda företagare, och tack vare den rätt hårda konkurrensen mellan dessa har i allmänhet en skäligen avvägning åstadkommit i fråga om såväl pris som standard. Den allvarligaste invändningen mot de existerande matställen, som för närvarande uppgå till omkring tjugofem, torde vara den, att de endast undantagsvis förfoga över för ändamålet lämpade lokaler, och i all synnerhet gäller detta kök och övriga ekonomiutrymmen.

Betydelsen av god tillgång på ändamålsenliga matsalar har sedan gammalt stått fullt klar för de studerande själva, vilket bland annat framgår därav, att lokaler för matservering intagit en framskjuten plats i studentkårens olika byggnadsprogram alltifrån det första av arkitekten Stenhammar år 1873 utarbetade förslaget till kårhus. Dessa projekt ha dock icke kunnat realiseras, men däremot tog sig intresset för denna frågas lösning under 1900-talets första år ett aktivt uttryck i de kooperativa studentmatsalsföretag, som vid denna tid uppstodo under namn av Ambrosiaföreningar.

Den första föreningen med detta namn bildades år 1904 med syfte att bereda sina medlemmar måltidsinackordering till billigt pris, och inom loppet av tre år hade ytterligare sex dylika företag tillkommit. Avsikten synes ha varit att bilda en förening för var och en av de tretton studentnationerna, men denna plan kom dock aldrig att förverkligas. Tvärtom råkade snart nog den ena föreningen efter den andra på obestånd och måste nedlägga sin rörelse, och av de sju på några få år framvuxna kooperativa studentmatsalarna kom en enda, Ambrosia III, att äga bestånd under en mera avsevärd tid. Framst genom bristen på rymliga och ändamålsenliga lokaler har dess verksamhet dock aldrig nått en sådan omfattning, att föreningen i annat än begränsad mån kunnat förverkliga de kooperativa matsalarnas syfte att verka prisreglerande på andra studentmatställen i staden. De otillfredsställande lokalerna torde också vara den främsta anledningen till att föreningen ej förmådde tillräckligt hävda sig i konkurrensen med de under 1920-talet hastigt uppväxande privata matsalarna utan fick vidkännas en kraftig nedgång i medlemsantalet.

Minskningen av antalet fasta abonnenter hade till följd, att verksamheten under flera år uppvisade betydande förluster, och fråga uppstod huruvida icke en genomgripande omläggning av föreningens organisation och rörelse borde ske. Efter underhandlingar med representanter för studentkåren beslöt medlemmarna vid sammanträde i april 1936 att ombilda föreningen på så sätt, att studentkåren kunde ingå som medlem med rätt att utse hälften av föreningens fullmäktige. Sedan denna ombildning genomförts och studentkåren därigenom erhållit ett avgörande inflytande över föreningen, nedlades verksamheten från och med höstterminen nämnda år tills vidare för att

icke föreningens fonderade medel skulle onödigtvis förbrukas. Rörelsen torde komma att återupptagas först i samband med inrättandet av det av studentkåren planerade konviktoriet.

Planerna på ett studentkårens eget konviktorium äro av gammalt datum. Såsom ovan framhållits, upptogo redan de äldre förslagen till en kårbyggnad lokaler för matservering, men därvid torde avsikten icke i första hand ha varit att tillgodose behovet av anordningar för det dagliga kosthållet utan snarast att åstadkomma en studentrestaurang med moderata priser. Ett stycke in på 1900-talet aktualiserades emellertid tanken på ett konviktorium i samband med en föreslagen omläggning av Ambrosiarörelsen. År 1909 hemställde nämligen dessa föreningar hos studentkårens direktion om utredning angående möjligheten av att kårens byggnadsfond finge disponeras för realiserande av deras byggnadsplaner. Denna framställning ledde dock ej till något positivt resultat.

Senare har frågan om studentmatsalar vid upprepade tillfällen upptagits till diskussion, och förslag till dess lösning ha framlagts i de olika byggnadsprogram, som utarbetats inom studentkåren. Det senaste ingår — såsom ovan (s. 26) framhållits — i det betänkande, som studentkårens byggnadskommitté avlämnade år 1936, och avser inrättandet av ett konviktorium med plats för omkring 300 samtidigt spisande gäster och inrymt i eller invid den planerade kårbyggnaden på kårens tomt vid Odinslund. Dessa matsalar, vilka skulle bedrivas antingen i kårens egen regi eller såsom ett självständigt kårens dotterföretag, äro avsedda att i första hand erbjuda de studerande god och billig måltidsinackordering men därjämte också stå de bland studenterna verksamma föreningarna, som uppgå till ett sjuttiotal, till tjänst vid anordnandet av samkväm och sexor. Förverkligandet av detta gamla önskemål om ett studentkonvikt i Uppsala är alltså intimt förknippat med lösandet av studentkårens övriga byggnadsfrågor och därför direkt beroende av utgången av kårens framställning till Kungl. Maj:t om anslag för detta ändamål av lotterimedel.

Stipendier.

För uppkomsten av de äldsta stipendierna vid Uppsala universitet och deras tidigare historia har redogjorts i detta kapitelns första avsnitt. Dessa s. k. kungliga stipendier — d. v. s. sådana understöd åt studerande, som enligt fastställd stat utgingo av universitetets egna medel — voro ända till 1700-talets slut i regel 145 à 150 per år och lydde i genomsnitt å 40 dlr smt, vilket ursprungligen beräknas ha räckt till föda under trettio veckor. Värdet av dessa stipendier, som i allmänhet fingo innehas i fem år och till övervägande del tilldelades teologie studerande, sjönk emellertid genom myntrealisationerna och penningvärdets fall, och år 1780 måste fördenskull an-

talet stipendier sänkas till 56 å vartdera 270 dlr kpt. De av statsmedel utgående stipendierna ha sedermera undergått många förändringar. År 1811 inrättades genom beslut av rikens ständer 21 stipendier i Uppsala och 10 i Lund för teologie studerande, som önskade förvärva medicinska kunskaper. Det för Uppsala universitet avsedda beloppet utdelades från och med 1840 såsom 8 stipendier för medicine studerande och 4 för teologie studerande, vartdera å 150 rdr rmt, och 1852 instiftade ständerna ytterligare 10 stipendier för teologie studerande. — För närvarande är ett belopp av 6 200 kr. upptaget i universitetets utgiftsstat och utdelas årligen under namn av riksstatsens och kungliga stipendier i ett sjuttiotal poster å smärre belopp.

Av vida större betydelse äro emellertid de genom enskildas donationer tillkomna s. k. magnatstipendierna, av vilka de äldsta härröra från 1600-talet. Mellan åren 1699 och 1796 ökade antalet av universitetet förvaltade stipendiefonder från 6 till 52, och vid slutet av denna period torde årligen ha utgått ett hundratal stipendier å 300 å 400 dlr kpt. Under 1800-talet inflöto oavbrutet nya donationer; sålunda hade årsräntan å universitetets stipendiefonder, som år 1827 uppgick till 13 500 kr., redan femtio år senare stigit till över 50 000 kr. Och sedermera ha de av universitetet förvaltade stipendiefonderna fortsatt att öka och uppvisade den 1 juli 1937 en sammanlagd kapitalbehållning av drygt 7 milj. kr.; ur dessa fonder utdelades under räkenskapsåret 1936—37 över 220 000 kr., varav en mindre del i livräntor och resten i stipendier till studerande.

I äldre tider överlämnades i regel stipendiedonationer direkt till universitetet och lydde under dess förvaltning även i de fall, då rätten till innehav begränsades till viss nation. I en del fall ställdes fonder, vilkas avkastning utgår som stipendier åt studerande vid Uppsala universitet, av vederbörande donatorer under förvaltning av läroverk, domkapitel eller andra myndigheter. Från mitten av 1800-talet ha de dock i allt större utsträckning skänkts direkt till respektive nationer. Så sker vanligtvis ännu i dag, och icke minst synes det under senare tid ha blivit en allt vanligare företeelse, att f. d. nationsmedlemmar, som under sin studietid uppburit stipendier eller premier, sedermera återbära dessa genom egna donationer. Inom åtskilliga nationer ha under senare år bildats kamratföreningar, bestående av äldre landsmän, med ändamål att stödja nationen såväl ekonomiskt som på annat sätt, och i regel tar denna stödverksamhet formen av stipendier till behövande och förtjänta studerande.

Det förhållandet, att stipendiedonationer alltjämt esomoftast komma nationerna till del, är ett bevis bland många på att nationsinrättningen i Uppsala allt fortfarande utgör en starkt levande kraft. Därom vittnar även i sin mån det faktum, att, medan nationerna ofta ihågkommas med donationer, studentkåren mera sällan får mottaga sådana och därför endast äger få stipendiefonder. En av de senast tillkomna förtjänar omnämnas, emedan

den betecknar en i Sverige mindre vanlig form av understöd åt studerande, nämligen de av Lundequistiska bokhandeln i Uppsala vid dess hundraårsjubileum år 1934 instiftade fem stipendierna, vilka årligen utgå i form av böcker till 100 kronors värde vardera.

Av de stipendiemedel, som ej stå under vare sig universitetets eller nationernas förvaltning, torde kollektstipendierna vara de mest betydande. Av dessa understöd, vilkas ursprung är att söka på 1600-talet, är en del avsedda enbart för teologie studerande, medan de övriga utdelas oberoende av studieriktning. Storleken av dessa stipendier växlar mycket inom olika nationer, beroende på stiftsindelningen, valet av kollekt dagar och eventuellt andra faktorer. De största beloppen uppvisa Västmanlands-Dala nation (årligen i regel 10 allmänna stipendier å sammanlagt 4 500 kr. samt 6 stipendier för teologie studerande å vardera omkring 250 kr.), Norrlands nation (ett 20-tal stipendier å tillsammans 4 000 kr.) och Upplands nation (10 stipendier å cirka 200 kr.).

Enligt från nationerna inhämtade uppgifter uppgå de stipendier, till vilka medlemmar av viss nation äga företräde, årligen till ungefär följande sammanlagda belopp: Stockholms nation 5 500 kr., Upplands 19 000 kr., Gästrik-Hälsinge 9 500 kr., Östgöta 31 500 kr., Västgöta 17 300 kr., Södermanlands-Nerikes 11 000 kr., Västmanlands-Dala 25 000 kr., Smålands 12 000 kr., Göteborgs 17 000 kr., Kalmar 6 200 kr., Värmlands 12 000 kr., Norrlands 27 000 kr. och Gotlands nation 4 000 kr. Ett stort antal stipendier utdelas dock oberoende av nation, och det totala beloppet av de stipendier, som årligen komma studerande vid Uppsala universitet till godo, torde enligt i Svensk studentkalender 1936—37 meddelade uppgifter belöpa sig till i runt tal 360 000 kr. Därtill komma ytterligare de stipendier i form av hyresfria rum, tills vidare 18 till antalet, som utdelas av Stiftelsen Uppsala studentbostäder.

Studiekredit.

Nationerna.

Ända från sin tillkomst ha studentnationerna i Uppsala, såsom tidigare framhållits, ansett det vara en av sina främsta uppgifter att bistå behövande landsmän med lån. Långt fram i tiden utgingo dessa lån ur nationernas allmänna kassor, men i den mån nationerna erhöilo stipendiedonationer till förvaltning och även kunde upplägga andra fonder, i första hand för byggnadsändamål, placerades dessa medel i stor utsträckning i lån. Samtidigt förändrades även utlåningens karaktär, och de tidigare kortfristiga lånen till låga belopp ersattes med större och mera utpräglade studielån. Så småningom mottogo några nationer särskilda donationer, avsedda att användas till studielån på förmånliga villkor.

På 1870-talet bildades i de flesta nationer kooperativa s. k. självhjälpsföreningar med syfte att ställa billiga lån till medlemmarnas förfogande. Flertalet av dessa föreningar har sedermera upplösts och deras kapital överlämnats till nationens övriga lånerörelse, men i några nationer fortleva de än i dag och erbjuda lån, som i fråga om ränta, borgenskrav och amorteringstid äro synnerligen fördelaktiga. Lånebeloppen variera mellan 100 och 500 kr., och kassornas behållning är alltför blygsam för att tillåta någon mera omfattande låneverksamhet. Av liknande karaktär äro de kortfristiga s. k. handlånen, som utlämnas ur nationens allmänna kassa eller ur särskild fond på tre à sex månader och till belopp av i regel högst 100 kr.

Av vida större omfattning och betydelse blev placeringen i borgenslån ur nationernas stipendiefonder och andra disponibla medel, och inom många nationer — främst Västgöta, Södermanlands-Nerikes och Norrlands — uppgick omsättningen tidigt till avsevärda belopp. Under de senaste tio åren ha åtskilliga nationer därjämte genom inrättandet av speciella lånekassor eller på annat sätt organiserat en förmedling av studielån till sina medlemmar, varvid i regel affärs- eller sparbanker anlitas som kreditgivare. För att nedbringa kostnaderna och samtidigt uppnå större effektivitet har förvaltningen vanligen överlämnats till banknotariat efter exempel av ett par nationer, vilkas låneverksamhet redan tidigare förvaltats genom bank. Lånevillkoren äro inom olika nationer ganska skiftande i fråga om maximibelopp, amorteringsfrihet o. dyl., men räntan är genomgående måttlig och i vissa fall påfallande låg.

Den av nationerna bedrivna lånerörelsen har i viss mån avlastats genom tillkomsten av Uppsala studentkårs kreditkassa (se nedan s. 42 ff.) men uppvisar alltjämt en betydande omfattning. Sålunda belöpte sig de av nationerna ur fonder och kassor eller enligt överenskommelse med bank i studielån placerade beloppen den 1 januari 1937 till sammanlagt omkring 1 347 500 kr. (enligt Uppsala universitets katalog, höstterminen 1937, s. 215).

Studentkåren.

När studentkåren på 1850-talet började lägga upp fonder och först av dem byggnadsfonden, gällde det att placera dessa medel på ett så räntabelt och betryggande sätt som möjligt. Till en början placerades fonderna huvudsakligen i in-teckningslån eller lån mot hypotek i aktier och obligationer, men så småningom övergick man alltmer till borgenslån. Dessa senare voro dock långt ifrån alltid amorteringslån, och det är därför ej möjligt att göra en skarp uppdelning i studielån och rena placeringslån.

Först ett stycke in på detta århundrade lanserades nya principer i kårens lånepolitik, och från omkring 1910 omlades alla borgenslån till avbetalningslån. Samtidigt ersattes de i hypotekslån placerade medlen successivt

med studielån, och mot slutet av 1920-talet voro närmare 95 % av kårens lånededel placerade på detta sätt, såsom framgår av följande tablå över lånens fördelning:

År	Inteckningslån	Andra hypotekslån	Borgenslån	Summa
1888	156 970: 70	9 009: 38	115 028: 58	281 008: 66
1898	117 833: 70	37 500: —	203 709: 10	359 042: 80
1908	219 635: 73	49 448: 55	185 725: 30	454 809: 58
1918	230 000: —	67 905: —	272 340: 13	570 245: 13
1923	98 000: —	35 000: —	456 384: 25	589 384: 25
1928	21 900: —	5 250: —	419 129: 69	446 279: 69
1930	21 150: —	—	319 239: 22	340 389: 22

Den sålunda genomförda omläggningen av kårens lånerörelse var fördelaktig icke minst ur ren placeringssynpunkt, enär studielån i regel sköttes oklanderligt, medan däremot aktielånen ofta visat sig riskabla och förlust stundom förekommit till och med på inteckningslån. Omläggningen medförde emellertid väsentligt ökat arbete för kårens förvaltningsorgan och i främsta rummet skattmästaren, och då därtill byggnadsfondens medel, som till väsentlig del voro bundna i studielån, behövde lösgöras för andra ändamål, uppstod tanken på en genomgripande reform av kårens hela ekonomiska förvaltning.

Uppsala studentkårs kreditkassa.

I samband med diskussionen om den tilltänkta förvaltningsreformen tillsattes hösten 1924 en kommitté med uppgift att företaga utredning och framlägga förslag angående en fristående kårens kreditkassa. När denna kommitté i maj 1927 framlade allmänna riktlinjer för en dylik verksamhet, förklarade sig studentkårens direktion beredd att stödja det planerade kreditinstitutet genom att teckna andelar och garantiförbindelser samt uppdrog åt kommittén att utarbeta förslag till stadgar och reglementen. Sedan de kommitterade i november 1929 avgivit sitt betänkande, och sedan riksbanken vid förfrågan förklarat sig icke ämna inrätta amorteringsfria studielån, konstituerades den 18 december 1930 *Uppsala studentkårs kreditkassa, ekonomisk förening u. p. a.* med studentkåren och åtta av studentnationerna som medlemmar. Sedermera ha även de övriga fem nationerna anslutit sig till kreditkassan.

Enligt kassans första stadgar skulle nation vid inträde i föreningen erlägga så många insatser å 80 kr., som svarade mot varje påbörjat trettio-tal medlemmar, och studentkåren en insats till nämnda belopp för varje påbörjat tiotal medlemmar. De efter dessa beräkningsgrunder gjorda insat-

serna utgjorde efter samtliga nationers anslutning 9 040 kr. från nationerna och 24 960 kr. från studentkåren eller sammanlagt 34 000 kr. Dessutom lät studentkåren utställa och till kassan överlämna tolv garantiförbindelser å vardera 25 000 kr. att i mån av behov användas som säkerhet vid upplåningen.

Studentkårens större insatser motiverades med att kassans främsta uppgift var att övertaga och utveckla den av kåren tidigare bedrivna lånerörelsen, som vid överlämnandet i maj 1931 omfattade 306 lån å sammanlagt 316 393:35 kr. Kåren fick också enligt stadgarna en stark representation i styrelsen, av vars sju ledamöter tre utses av kårens förvaltningsutskott och de övriga fyra — därav en såsom skattmästare — utses av ordinarie föreningssammanträde. Dessutom utser vardera korporationen tre suppleanter, och samtliga nationer kunna alltså bli representerade i styrelsen, vilket är av stort värde vid prövningen av låneansökningar. Vid föreningens sammanträden har nation en röst för varje inbetalad insats och studentkåren lika många röster som de två största nationerna tillsammans.

Sedan kassans styrelse beslutat att anskaffa erforderligt kapital genom upplåning från banker, träffades avtal med Uppsala sparbank om ställande av kredit å högst 1 milj. kr. mot en ränta, som med $\frac{1}{4}\%$ överstiger sparbankens egen vid varje tid allmänt gällande inlåningsränta. Som säkerhet överlämnades och pantförskrevs dels av låntagarna utfärdade skuldebrev å beviljat belopp och dels av studentkåren tecknade garantiförbindelser intill 15 % av det totala lånebeloppet. Vidare överläts till banken ombesörjandet av de löpande expeditionsgöromålen, medan däremot all beslutanderätt vilar i föreningens händer.

Lån kan beviljas myndig medlem av studentkåren, som är och förut under minst fyra terminer varit såsom studerande vid universitetet närvarande och på ett löftesrikt sätt bedriver sina studier. Minsta lånebelopp utgjorde under kassans fem första verksamhetsår 800 kr. och högsta sammanlagda belopp till en låntagare 5 000 kr., men dessa gränsbelopp ändrades år 1935 till respektive 500 och 8 000 kr.

Alla av kassan utlämnade lån löpa som avbetalningslån med viss tids amorteringsfrihet — tidigare $3\frac{1}{2}$ år, sedan december 1936 fyra år — och därefter halvårlig konstant amortering under fem år. Därest särskilda omständigheter påkalla längre tids amorteringsfrihet, kan styrelsen efter borgensprövning i vanlig ordning medgiva sådan under ytterligare två år, varvid lånereversen skall omskrivas.

Å de lån, som övertogos från studentkåren, utgick under kassans första tid ränta efter $5\frac{1}{2}\%$ och å de nya lånen efter 5 %, men redan den 1 oktober 1931 höjdes räntesatsen för samtliga lån till 6 %. Jämmt ett år senare sänktes räntan till 5 %, från och med ingången av 1935 till 4 och den 1 april 1937 till $3\frac{1}{2}\%$.

De av kreditkassans medlemmar, d. v. s. studentkåren och nationerna, gjorda insatserna utgöra en grundfond, vilken som nämnt efter alla nationers anslutning uppgick till 34 000 kr. Efter medgivande av samtliga medlemmar genomfördes 1936 en stadgeändring, enligt vilken studentkårens insatser fördubblades och nationernas fyrdubblades, och vid nämnda års utgång belöpte sig fonden till 91 520 kr., varav 53 760 kr. utgjorde studentkårens bidrag och 37 760 kr. nationernas. Dessutom äger kassan en reservfond, till vilken årligen avsättes minst en femtedel av uppkommen vinst å föreningens verksamhet, sedan eventuell brist å föregående års rörelse först blivit täckt. Av överskjutande vinst kan utdelning ske till föreningens medlemmar med högst 5 % å insatserna. För de fem första verksamhetsåren skedde utdelning efter 3 %, men för år 1936 erhöles medlemmarna 4 % på sina insatser.

Redan under första året av kassans tillvaro utlämnades lån till ett sammanlagt belopp av över en kvarts miljon kronor förutom den från kåren övertagna portföljen av studielån. Under de följande åren har utlåningen aldrig kommit upp till samma belopp, men däremot har summan av utestående lån befunnit sig i oavbrutet stigande, såsom framgår av följande sammanställning:

År	Under året		Utlåning vid årets slut	Fonder vid årets slut		
	Utbetalda lån	Inbetalt å lån		Grundfond	Reservfond	Summa fonder
1931	(316 393: 35 ¹⁾ {257 550: —	63 603: 80	510 339: 55	32 560: —	—	32 560: —
1932	242 700: —	71 416: 86	681 622: 69	33 120: —	5 690: 03	38 810: 03
1933	175 100: —	70 598: 01	786 124: 68	33 120: —	5 690: 03	38 810: 03
1934	171 200: —	101 301: 51	856 023: 17	34 000: —	6 933: 22	40 933: 22
1935	210 100: —	154 319: 22	911 803: 95	34 000: —	15 595: 09	49 595: 09
1936	199 140: —	156 207: —	954 736: 95	91 520: —	23 185: 33	114 705: 33
³¹ / ₁₀ 1937	206 825: —	164 923: 34	996 638: 61	91 520: —	29 349: 40	120 869: 40

¹⁾ De från studentkåren övertagna länen.

Bibliotek.

De olika studentorganisationerna ha sedan gammalt satt som sin uppgift att i egna lånebibliotek tillhandahålla sina medlemmar den för de akademiska studierna erforderliga litteraturen. Detta har varit så mycket nödvändigare, som universitetsbiblioteket ej kunnat i princip tillåta hemlån av kurslitteratur för lägre examina. Visserligen existera speciella samlingar av de gängse kursböckerna i seminariebiblioteken, som numera erbjuda en ovärderlig hjälp åt de studerande, samt i en del institutioners och enskilda

föreningars bibliotek, men dessa äro dock icke tillräckligt omfattande för att kunna fylla det faktiska behovet. Fördenskull ha nationerna och studentkåren eftersträvat att i mån av sina ekonomiska resurser bidra till lösandet av denna för de studerande så betydelsefulla fråga.

De äldsta nationsbiblioteken äro i det närmaste jämgamla med nationerna själva och ha växt fram ur de första blygsamma samlingarna av disputationer och orationer samt annat tryck, som stundom kommit i nationens ägo såsom pant för lån ur nationskassan. Sedermera ha dessa bibliotek successivt vuxit genom gåvor och inköp, och i våra dagar anslå de flesta nationer en relativt stor del av medlemsavgifterna till inköp av kurslitteratur. Redan tidigt krävde nationernas boksamlingar ett rätt stort utrymme och bidrogo i många fall att genomdriva en lösning av byggnadsfrågan, och för närvarande äga många nationsbibliotek en imponerande storlek. I regel uppgår bokbeståndet till tio à femton tusen band men är i enstaka fall högre; så innehåller exempelvis det största nationsbiblioteket, Västmanlands-Dala, över 30 000 tryck. Dock är att märka, att dessa bibliotek till väsentlig del bestå av äldre litteratur utan större värde för studierna, men den genom årliga inköp åstadkomna accessionen utgöres främst av aktuell kurslitteratur.

Studentkårens bibliotek daterar sig från år 1852, då Skandinaviska sällskapet till kåren överlämnade sin samling av nordisk litteratur. Även senare har biblioteket fått värdefulla tillskott genom gåvor från föreningar och enskilda, och därjämte förnyas och utökas bokbeståndet årligen genom inköp för medel, som beviljas av studentkårens direktion och för närvarande utgå med 35 öre per studerande och termin. I huvudsaklig överensstämmelse med de villkor, som voro knutna till Skandinaviska sällskapets donation, omfattar biblioteket alltjämt i första hand modern skandinavisk skönlitteratur men innehåller dessutom kurslitteratur i ämnena nordiska språk, litteraturhistoria, historia och arkeologi. En specialsamling av arbeten i matematik, mekanik, fysik, meteorologi och astronomi, det s. k. Malmstenska biblioteket, som kåren erhöll som gåva år 1886, har deponerats på det matematiska seminariets lokal.

Då de bibliotek i Uppsala, som helt eller delvis innehålla kurslitteratur, visat sig icke kunna på ett tillfredsställande sätt tillgodose lånebehovet hos de studerande, beslöt studentkårens direktion i maj 1932 att låta företaga en utredning om möjligheten att upprätta ett specialbibliotek för dylik litteratur. De för detta ändamål utsedda kommitterade påvisade, att ett starkt behov av ett sådant bibliotek förelåg men också att avsevärda belopp krävdes för dess grundläggande och fortbestånd, samt föreslogo, att kåren måtte undersöka möjligheterna att anskaffa de medel, som erfordras för ett kursbiblioteks upprättande och underhåll. Det har dock icke hittills lyckats kåren att uppbringa det nödiga kapitalet, och tanken på ett för samtliga

studerande gemensamt kursbibliotek väntar alltså fortfarande på sitt förverkligande. — Några av de i nämnda utredning framlagda resultaten återges nedan i kap. V D.

Hälso- och sjukvård.

Nationerna voro redan från sin första tillkomst avsedda att så långt möjligt tjäna de studerande såsom ett hem i universitetsstadén och ålade sig fördenskull en del därmed följande förpliktelser. Dit hörde bl. a. omvårdnad av nationsmedlemmar vid sjukdomstillfällen samt ombesörjande av nödiga åtgärder vid inträffade dödsfall. I allmänhet användes nationskassan för understöd åt hjälpbehövande landsmän, men senare bildades i flera nationsföreningar även särskilda fonder för detta ändamål. Ännu i dag bedriva nationerna sådan understödsverksamhet, ofta med hjälp av donerade medel, men därjämte göra också staten, universitetet och studentkåren beaktansvärda insatser på detta område.

Universitetet har sedan sin äldsta tid ägt en fond, Cassa studiosorum pauperum, vars uppgift varit att bistå fattiga och sjuka studerande samt att vid dödsfall bidra till begravningskostnaderna. Denna fond, som enligt Berchs registratur första gången omnämnes år 1655 men torde ha grundats redan tidigare, uppgick den 1 juli 1937 till 67 406: 47 kr. Kassans inkomster, som huvudsakligen utgöras av räntan å fondens kapital, belöpte sig under räkenskapsåret 1936—37 till 2 742: 04 kr., varav 1 000 kr. utbetalades såsom understöd åt sjuka studerande. Dessutom utgår ur fonden ett årligt belopp å 500 kr. till akademiska sjukhuset såsom universitetets bidrag till den fria sjukvård, som erbjudes de studerande. Vid akademiska sjukhuset äro nämligen åtta friplatser, innebärande kostnadsfri vård å halvenskildarum, reserverade för medlemmar av studentkåren, som äro i behov av sjukhusvård, varjämte studerande, som kan förete intyg av kurator om medellöshet, även äger åtnjuta fri läkarvård. Enligt avtal med sjukhusets direktion erlägger varje nation 1 kr. 20 öre per inskriven studerande och termin såsom ersättning för denna förmån.

Höstterminen 1933 tillsatte studentkåren ett hälsovårdsutskott med uppgift att föreslå och verkställa åtgärder rörande hälso- och sjukvård, kontroll av bostads- och utspisningsförhållanden, studiernas ordnande ur medicinsk och hygienisk synpunkt m. m. Utskottets första stora arbetsuppgift blev att planlägga och genomföra en tuberkulosundersökning av de studerande, och redan under det första verksamhetsåret, 1934, företogos 1 021 undersökningar. Följande år steg antalet undersökta till 1 032, varav 796 nyundersökningar och 236 kontrollfall, och år 1936 uppgick antalet undersökningar till 1 069 (respektive 484 och 585). Kostnaderna för denna verksamhet ha bestritts med bidrag från nationerna — först 40 öre, numera 35

öre per studerande och termin — och dessutom har Svenska nationalföreningen mot tuberkulos beviljat frikostiga bidrag till röntgenundersökningar. Vidare har genom utskottets försorg och huvudsakligen med hjälp av Uppsala kvinnliga studentförenings medlemmar i samband med de senaste årens vårfe스터 tillverkats och försålts den s. k. vårfestblomman. Av genom denna försäljning influtna medel användes åren 1934 och 1935 huvudparten (respektive 1 500 kr. och 1 200 kr) till inredning och utrustning av studentavdelningen på Hessleby sanatorium (om denna se nedan s. 100), och av 1936 och 1937 års behållning, sammanlagt omkring 3 500 kr., torde ungefär en tredjedel komma att anslås för samma ändamål, medan återstoden reserveras för understöd åt sjuka studenter, främst sådana som lida av tuberkulos.

Tidigare bedrev den av studentkåren för tuberkulosundersökningarna anlitate läkaren även en omfattande poliklinisk verksamhet, men denna har kunnat upphöra, sedan genom beslut av 1936 års riksdag tillsatts en med statsmedel avlönad läkare för övervakande av studenternas hälsotillstånd. Hälsovårdsutskottet, som verksamt bidrog vid tillkomsten av denna tjänst, har även tagit en del värdefulla initiativ på andra områden. Sålunda ha de flesta nationer på dess föranstaltande träffat överenskommelse med Uppsvenska tandläkareföreningen om tandvård enligt särskild, lägre taxa för studerande. Innevarande år (1937) har i samband med den av studentkårens expedition bedrivna bostadsförmedlingen på förslag av utskottet igångsatts en undersökning av studentrummen i Uppsala i avsikt att garantera ur hygienisk och allmänt medicinsk synpunkt fullt tillfredsställande bostäder.

Intressebyråverksamhet.

De under senare år oavbrutet växande arbetsuppgifterna inom studentkåren ha ställt allt större krav på kårens funktionärer och organ. För att avlasta en del göromål från kårens förtroendemän och samtidigt åstadkomma en rationalisering av verksamheten inrättades från och med februari 1937 en fast expedition med uppgift att i första hand ombesörja de löpande ärendena, såsom korrespondens, bokföring, utlåning ur kårens bibliotek, besvarande av förfrågningar, utfärdande av kallelser till sammanträden m. m. Vidare åtager sig expeditionen liknande uppdrag åt bostadsstiftelsen, kreditkassan, Allmänna sången, nationerna och övriga studentsammanslutningar.

I och med tillkomsten av denna expedition har även det gamla önskemålet om inrättandet av en studentkårens intressebyrå börjat kunna förverkligas. För åtskilliga år sedan etablerade kåren en bostadsförmedling, som dock tills vidare måste överlätas på ett enskilt företag. Denna uthyr-

ningsbyrå har från och med höstterminen 1937 överflyttats till kårexpeditionen och har kompletterats med den under hälsovårdsutskottets ledning genomförda undersökningen av stadens studentrum, som är avsedd att fortsätta som en kontinuerlig kontroll av samtliga förmedlade bostadsrum. Vid utgången av oktober månad hade redan omkring 300 av de undersökta rummen uthyrts genom expeditionens förmedling. Expeditionen ombesörjer vidare en platsförmedling för studenter och akademiskt utbildade, vilken från och med 1 oktober 1937 är organiserad som en specialavdelning av den offentliga arbetsförmedlingen i Uppsala län och förmedlar såväl tillfälligt arbete under studietiden som mera stadigvarande anställningar. Andra uppgifter av intressebyråkaraktär, som redan upptagits på expeditionens arbetsschema, äro exempelvis försäljning av kompendier och annan kurslitteratur, anskaffande av rabatter, rådgivning rörande studieförhållanden etc., varjämte expeditionen tjänstgör som ombud för Sveriges förenade studentkårers resesekretariat.

För att studentkårens expedition och intressebyrå skall kunna utnyttjas rationellt och på ett tillfredsställande sätt fylla sina uppgifter erfordras ett centralt läge i staden, och dess verksamhet har därför under sommaren 1937 överflyttats från Östgöta nation, där kåren förhyrt lokaler sedan 1902, till Värmlands nations gamla hus vid Riddartorget.

Gymnastik, idrott och friluftsliv.

Även på många andra områden än de ovan nämnda ha betydelsefulla åtgärder vidtagits till de studerandes fromma. Dit höra bland annat de insatser, som från skilda håll gjorts i avsikt att för studenterna underlätta möjligheterna till fysisk fostran. Efter upprepade framställningar från universitetets sida beslöt 1906 års riksdag att bevilja ett statsanslag å 174 540 kr. till en gymnastik- och idrottsinrättning för de studerande, varjämte studentkåren bidrog till anläggningskostnaderna med 95 000 kr. Statsmakternas förståelse för vikten av de studerandes fysiska fostran har sedermera dokumenterats vid flera tillfällen, främst genom anvisande av tipsmedel med 175 000 kr. till utbyggande av studenternas idrottsplats och genom anställande av en universitetets idrottslärare. Även studentkåren har — förutom det nämnda stödet vid gymnastikinstitutionens tillkomst — visat flera prov på sitt intresse för studentidrotten. Med hjälp av en på kårens initiativ tillkommen donation å 80 000 kr. fullbordades våren 1937 en modern tennishall, och vid samma tid inköptes en lägenhet, Norredatorp i Lagga socken, avsedd att bli en studenternas sportstugeanläggning. Förslag har också framförts och diskuterats om förvärvande av Vårdsätra gård, som nu äges av universitetet, i avsikt att där skapa en kårens och nationernas friluftsgård.

Slutord.

En rad andra initiativ, icke minst från de studerandes sida, kunde förtjäna nämnas i detta sammanhang men måste av utrymmesskäl förbigås. Sammanfattningsvis må endast konstateras, att studentnationerna i Uppsala, som redan vid sin uppkomst voro klart socialt inriktade, utan avbrott bevarat denna sin prägel och ännu i våra dagar äro av dominerande betydelse icke bara såsom ideella kamratsammanslutningar utan även såsom aktivt verkande välfärdsinrättningar till de studerandes gagn. En liknande starkt social karaktär har numera även studentkåren och i särskilt hög grad de på dess tillskyndan upprättade företagen: kreditkassan, bostadsstiftelsen och kårexpeditionen med dess intressebyråverksamhet. De studerande i Uppsala ha, kort uttryckt, på många sätt ådagalagt sin villighet att positivt medverka till sådana åtgärder, som innebära ett förbilligande och ett mera rationellt utnyttjande av studietiden och därigenom bidra till att göra de akademiska studierna lättare tillgängliga för fattiga begåvningar.

B. Lunds universitet.

Kommunitetet och de äldsta stipendierna.

Vid upprättandet av Lunds universitet överflyttades på detta de donationsfonder och stiftelser, som dittills varit fästade vid stadens gymnasium och katedralskola, och dessa kommo till en början att utgöra den nya akademiens huvudsakliga stipendiemedel. Den studieskatt, som de sydsvenska provinserna tidigare erlagt till Köpenhamns universitet, hade nämligen av Karl X Gustav till större delen förlänats biskopen i Lunds stift. År 1672 uppgjordes den första ordnade stipendiestaten, och enligt denna bestämdes stipendiernas antal till 48 och deras storlek till ett värde av respektive 14, 10 och 8 tunnor spannmål. Stipendiaterna ålades skyldighet att deltaga i disputation- och orationsövningar under ledning av särskilt utsedda inspectores.

Under 1670-talet sökte Christian Fossius, som var den tredje och siste av universitetets »curatorer», att skapa ett kommunitet för fattiga studenter, men hans planer kunde ej förverkligas vid denna tid, främst beroende på den oroliga politiska situationen och därav följande ekonomiska svårigheter. Universitetet måste rentav helt nedläggas sin verksamhet vid det danska krigets utbrott 1676 och kunde öppnas ånyo först sex år senare. Största äran av dess återupprättande tillkommer biskop Canutus Hahn, som även avstod en del av sina privata inkomster till universitetet. Dessa medel voro i första hand avsedda att användas till avlöningsstaten, men

överskottet gick till bildandet av ett *kommunitet*, och för samma ändamål ställde Karl XI till biskopens disposition bl. a. de medel, som tillhört den äldre stipendieinrättningen, samt tionden från några socknar. Under de första åren efter kriget synes det ha varit svårt att indriva dessa senare bidrag, men så småningom inträdde lugnare förhållanden och därmed större lätthet för socknarna att fullgöra sin skyldighet.

Enligt 1698 års stat utgingo årligen 12 stipendier à 80 och 72 stipendier à 40 daler smt, av vilka de förstnämnda fingo åtnjutas i fem och de senare i tre år. Av de mindre stipendierna utgingo 45 in natura i form av fri spisning en gång om dagen på kommunitetet, och i den högre klassen erhöles tre av stipendiaterna halva beloppet kontant och resten i fri kost mot skyldighet att öva uppsikt över var sitt bord med femton kommunitetsalumner. I spetsen för stiftelsen stod en kommunitetsprost, som skulle övervaka ordningen samt leda de dagliga studieövningarna, till vilka även övriga studerande ägde tillträde. Kommunitetets alumner utsågos efter ansökan genom en särskild examen och måste ha tillbragt minst tre terminer vid universitetet.

Under Hahns prokanslerstid var kommunitetet inhyst i biskopsresidenset, men sedermera måste det flytta runt från den ena spismästaren till den andra och ibland delas på flera. De ständiga krigen medförde också rubbningar och tidvis rentav avbrott i kommunitetets verksamhet, och efter långvariga ekonomiska besvärligheter stängdes kommunitetet 1716, varvid alumnerna hänvisades till annan spisning och stipendiemedlen överfördes till fältkassan. Fyra år senare öppnades kommunitetet ånyo, men redan 1732 avslutades dess verksamhet definitivt genom en kunglig resolution, enär de studerande förklarat sig föredraga kontantunderstöd och dessutom de upprepade klagomålen över den alltför stränga disciplinen och kostens otillfredsställande kvalitet ansågos väl grundade. Genom detta beslut förvandlades alltså kommunitetsmedlen, som utgjorde 3 840 daler smt per år, till kontantstipendier, av vilka dock en del utdelades av andra skäl än behov av ekonomiskt understöd, såsom exempelvis till studerande med ådagalagd musikalisk begåvning och till yngre akademiska lärare.

Kommunitetet sörjde alltså under sin tillvaro för sina alumners kosthållning men försåg dem däremot icke med bostäder. År 1713 framlades visserligen ett förslag om inrättandet av ett »kollegium» för 40 studenter, och tio år senare föreslogs i ett betänkande om nya statuter för universitetet, att en lundensisk motsvarighet till det danska Regensen med bostäder för 48 studerande måtte skapas i gamla katedralskolan, men dessa projekt kommo aldrig att realiseras.

Nationerna.

Enligt Lunds universitets första konstitutioner av 1666 voro landskapsföreningar bland de studerande förbjudna vid straff av relegation, och studenterna ägde endast rätt att sammanträda i rektors hus och under hans uppsikt. Det framstod emellertid som ett naturligt behov för ynglingar med gemensam hembygd att sammansluta sig, och förmodligen gällde detta i särskilt hög grad ungdomen från de sydligaste provinserna, där känslan av samhörighet med det nya moderlandet ännu ej hunnit växa sig stark. Trots att konsistoriet vid sitt första sammanträde beslöt att för sin del upprätthålla statuternas förbud mot nationsföreningar, uppstodo därför dylika, och redan året efter universitetets invigning hade de fyra första nationerna bildats, nämligen de västgötska, östgötska, småländska och skånska.

Liksom några år tidigare skett i Uppsala blev det även i Lund studenterna som avgingo med segern, och 1672 erkändes nationerna officiellt genom ett kanslersbrev, vari det bl. a. hette, att »man fuller svårigen lär kunna alldeles förhindra nationalconventer för sjukdom och andra orsaker, som den oförmögne kunna tillstöta», vilket visar, att den sociala synpunkten var vägledande redan från början. Samtidigt påbjöds, att varje nation skulle stå under uppsikt av en professor, och inom kort tid utsågo de existerande nationerna sina första inspectores. Kanslerns erkännande konfirmerades senare genom ett kungligt brev av 1695, och året därpå infördes tvång för alla studerande vid universitetet att tillhöra nationsförening. Snart kom den disciplinära myndighet, som tillkom universitetet, att huvudsakligen utövas av nationerna, men därjämte förekom — trots förbud — pennalism inom nationerna långt in på 1700-talet och gick stundom till svåra överdrifter. Tack vare de under inspektors ledning företagna disputationerna och orationerna fick nationsväsendet även stor betydelse för själva studiearbetet.

Inspectores åtnjöto i regel ur nationens gemensamma kassa honorar, som ofta voro rätt rundligt tilltagna, men stundom hände det också, att en inspektor fick personligen ingripa för att fullgöra denna kassas ursprungliga huvuduppgift att bistå medlemmar, som på grund av sjukdom eller fattigdom voro i behov av understöd. Denna sociala omvårdnad har under nationernas hela tillvaro spelat en central och betydande roll vid sidan av deras primära syfte att bereda studerande med gemensam hembygd tillfälle till kamratligt umgänge. Möjligheterna till kollektiv samvaro ha dock icke såsom i Uppsala befordrats genom speciella nationsbyggnader (nämnas kan dock, att Malmö nation numera förhyr egna klubblokaler i Malmö), vilket torde ha sin väsentliga förklaring i de lundensiska nationernas relativt blygsamma storlek under äldre tider samt i det faktum, att studenterna

i Lund tidigt fingo en samorganisation, som tillgodosåg de viktigaste lokalbehoven, nämligen Akademiska föreningen.

Akademiska föreningen.

Den förste, som offentligt framförde tanken på en sammanslutning av universitetets lärare och lärjungar, synes ha varit dåvarande kanslern Lars von Engeström, på vars initiativ ett akademiskt läsesällskap inrättades år 1812. Tillslutningen blev dock ringa från den studerande ungdomens sida, och först aderton år senare förverkligades planerna på en organisation av studenterna och deras lärare genom tillkomsten av Akademiska föreningen.

Initiativet togs denna gång av ett sextiotal äldre akademiker med C. A. Agardh i spetsen, vilka bildade ett bolag med syfte att bereda de studerande möjligheter till karaktärsdanande samvaro. En fastighet inköptes, och meningen var att i denna bl. a. inrymma bostäder åt femtio studenter samt matsalar, bibliotek och sammanträdeslokaler. Då tanken på ett bostadshus emellertid icke vann anklang bland studenterna själva, försålde fastigheten genom kontrakt av den 17 juli 1830 till en nybildad studentförening, i vilken alla nationer voro medlemmar, och som under namn av Akademiska föreningen förpliktade sig att övertaga och fullfölja den övriga av bolaget avsedda verksamheten.

Föreningen skulle enligt stadgarna arbeta i tre sektioner med olika ändamål: *societeten*, vars syfte var att befrämja de litterära bildningssträvandena och de sällskapliga förströelserna, *ateneum*, som blev en fortsättning på det gamla läsesällskapet och erbjöd tillgång till tidningar, tidskrifter och vetenskaplig litteratur, samt *konviktorium*, som avsåg »att öppna föräldrar och förmyndare en utväg att för sina söner eller myndlingar mot ett billigt pris erhålla plats vid ett slutet bord, där de kunna undgå ej mindre mathämtningens än värdshusspisningens mångfaldiga olägenheter».

Den sociala avdelningen eller societeten fick hösten 1831 egna lokaler, som stodo öppna för medlemmarna för kamratligt umgänge, sång, musik, föredrag och andra likartade förströelser. Ur denna verksamhet framväxte så småningom ett vitt förgrenat sällskapsliv med teater, spex, karnevaler och andra fester av skilda slag, och de traditionellt återkommande akademiska festligheterna — Nordisk fest till fädrens minne, Tegnérfest, valborgsmässsofirandet o. s. v. — försiggå alltjämt under Akademiska föreningens auspicier. Det verkställande organet för denna gren av föreningens verksamhet är dess sociala utskott, och dessutom finnes numera även ett särskilt studentaftonutskott med uppgift att anordna föredrag och diskussioner samt kulturell underhållning i form av teaterföreställningar och konserter.

Ateneum öppnades redan hösten 1830 men var till en början en sluten institution med viss årsavgift. Först från år 1866 fick varje nationsmedlem fritt tillträde till dess läs- och sällskapsrum samt till biblioteket, vilket redan tidigare avskilts såsom en fjärde sektion inom föreningen. Förutom alla svenska tidningar och tidskrifter av intresse för de studerande samt ett stort antal utländska tillhandahåller Ateneum även en omfattande samling uppslagsverk samt vidare under viss tid efter inköpet den för bibliotekets räkning förvärvade skandinaviska litteraturen.

Konviktoriet drevs under de första åren som en studentrestaurang i föreningens egen regi, men då denna anordning visade sig medföra vissa nackdelar, utarrenderades rörelsen från och med 1836 till restauratörer. Så skedde — med ett kortare avbrott 1851—52 — ända till hösten 1933, då föreningen ånyo själv inträdde som innehavare av rörelsen, vilken dock redan följande vår överläts till ett nybildat bolag med Akademiska föreningen som reellt ende intressent. Genom denna organisation är restaurangen numera ur administrativ synpunkt ett från föreningen fristående företag, men det är dock alltjämt föreningen, som har det avgörande inflytandet och som erhåller allt eventuellt överskott på rörelsen. Vinsten kan dock aldrig bli betydande, ty även om verksamheten måste drivas rent affärsmässigt är dock huvudsynpunkten att erbjuda studenterna och allmänheten en trivsam restaurang med moderata priser. Restaurangen användes också regelbundet vid Akademiska föreningens, studentkårens, nationernas och de många studentföreningarnas festligheter.

År 1856 åtog sig dåvarande innehavaren av restaurangrörelsen att under terminerna lämna fri middagsspisning åt fyra studenter, och i senare kontrakt höjdes antalet först till fem och sedan till sex. Denna anordning har numera upphört, men däremot har Akademiska föreningen genom donationer och egna tillskott åstadkommit ett stort antal stipendier, av vilka flera utgå i form av kost och logi; för dessa redogöres nedan s. 61.

Den fastighet, Sylvanska gården, som Akademiska föreningen förvärvade vid sin tillkomst, var efter dåtida förhållanden relativt stor men visade sig likväl snart vara otillräcklig, och tjugo år senare, 1851, kunde föreningen taga en nyuppförd byggnad i besittning. Denna har sedermera undergått flera tillbyggnader, av vilka den största slutfördes 1911, då norra delen av den nuvarande byggnaden tillkom. Från denna tid inrymmer bottenvåningen restaurang- och kafélokaler, expeditions- och sammanträdesrum samt lokaler för Ateneum, vilka sistnämnda 1934 utvidgades och restaure-rades. I de övre våningarna ligga högtidssalar och klubbrum samt sångsal, och därjämte innehåller byggnaden ett tjugotal studentrum samt lokaler för biblioteket, kreditkassan, intressebyrån m. m.

Studentkåren.

Akademiska föreningen var från sin tillkomst avsedd att inom sig samla universitetets såväl lärare som lärjungar, och den kunde därför aldrig bli en organisation till befrämjande av de studerandes speciella intressen. Så småningom — och i synnerhet under 1840-talets studentskandinavism — aktualiserades fördenskull tanken på en från föreningen skild studentkår med uppgift att handhava för samtliga studenter gemensamma ärenden utanför föreningens verksamhetsfär. Efter en långsam utbrytningsprocess togs steget 1867 fullt ut, i det att särskilda stadgar för Lunds studentkår antogs.

Till en början rådde en viss motsättning mellan de båda organisationerna på grund av att studentkåren ansåg sitt inflytande i många för de studerande vitala angelägenheter vara alltför ringa. Redan efter ett par år fick visserligen kårordföranden ett visst ehuru starkt begränsat inflytande inom föreningen, men först med 1913 års stadgar reglerades förhållandet mera definitivt. Som en följd av den intima samhörigheten mellan de två sammanslutningarna, vilka båda räkna samtliga i nationerna inskrivna studerande som sina medlemmar, stadgades, att studentkårens ordförande skall vara självskriven vice ordförande i Akademiska föreningen samt alla dess utskott utom studentaftonutskottet, i vilket han fungerar som ordförande. Genom senare beslut ha andra mellanhavanden, däribland de ekonomiska, ordnats på ett för båda parter tillfredsställande sätt.

Lunds studentkår har vid sidan av de representativa skyldigheterna framför allt ägnat stor omsorg åt lösandet av studenternas sociala problem, och flera dotterföretag ha bildats för handhavandet av speciella arbetsuppgifter. Dylika särskilda inrättningar äro konviktoriet, kreditkassan, intresse- och tuberkulosbyråerna samt studenternas gymnastik- och idrottsförening, och därjämte ombesörjas en mängd andra ärenden av olika art av kårens egna utskott och förtroendemän.

Studentbostäder.

Förutom de nitton bostadsrummen i Akademiska föreningens byggnad, av vilka tretton disponeras av stipendiater, ha inga bostäder för studenter tillkommit genom de studerande själva eller deras organisationer. I stort sett tillfredsställes också behovet av studentrum genom privat uthyrning av möblerade rum. Dock har studentkåren sedan några år tillbaka utövat en prisreglerande inverkan på och en effektiv kontroll över den fria marknadens bostadsrum genom den rumsförmedling, som omhänderhaves av kårens intressebyrå; för denna verksamhet lämnas en redogörelse nedan s. 70 f.

Redan i början av 1700-talet diskuterades, såsom tidigare nämnts, planer på inrättandet av studenthem i Lund efter mönster av de danska kollegierna, och vid Akademiska föreningens tillkomst var tanken på ett bostadshus för studenter åter aktuell. Det dröjde dock ytterligare sex decennier, innan det första företaget av detta slag kom till stånd i och med öppnandet av *Lunds universitetshem* år 1891. Detta hem möjliggjordes genom en donation å 20 000 kr. av David Carnegie, som några år senare skänkte ytterligare 5 000 kr. Hemmet erbjöd helinackordering till billigt pris åt tjugo studerande av alla fakulteter och var till en början inrymt i fastigheten Adelgatan 3 men flyttade vid tiden omkring krigsutbrottet till Östra Vallgatan 35.

Redan ett år senare, hösten 1892, började ännu ett studenthem, *Enskilda studenthemmet*, sin verksamhet med plats för fjorton studerande. Dess egentlige stiftare var kyrkoherde Josua Colliander, som redan tre år tidigare tillsammans med några universitetslärare utfärdat en inbjudan till tecknande av bidrag till ett dylikt hem. Sedan omkring 15 000 kr. insamlats, inköptes en fastighet, Bytaregatan 20, och efter en betydande donation av initiativtagaren själv kunde byggnaden istandsättas för sitt nya ändamål, vilket enligt stadgarna var »att bereda hoppgivande studerande, företrädesvis af den teologiska fakulteten men ock, i mån af tillgångar, studerande af andra fakulteter, dels ekonomisk lättnad under deras vistelse vid universitetet, dels tillfälle till ett godt kamrat- och hemlif». För inträde vid hemmet erfordrades dels vitsord om behov av den ekonomiska hjälp, som vistelsen där avsåg att innebära, och dels rekommendation av två vederhäftiga personer. I regel begränsades vistelsen på hemmet till tre år, enär det ansågs önskvärt att icke alltför få studerande skulle komma i åtnjutande av de fördelar, hemmet kunde erbjuda. Att dessa tidvis voro relativt stora berodde i främsta rummet på de frikostiga bidrag, som inflöto från institutioner och enskilda givare, och som möjliggjorde, att inackorderingspriset kunde sättas väsentligt under de faktiska omkostnaderna.

Dessa två studenthem fortsatte vart för sig verksamheten till år 1917, då de enligt kanslersbeslut sammanslogos till ett enda hem, som erhöll namnet *Lunds studenthem* och kunde mottaga femton studerande. Av dessa skulle tio utses av styrelsen för Enskilda studenthemmet och de övriga fem av Lunds universitetshems styrelse. Inträde kunde beviljas studerande av alla fakulteter, och bostad på hemmet fick på grund av de låga hyrorna karaktär av stipendium. Avgiften för hyra med värme och städning utgjorde nämligen endast 40 å 75 kr. per termin allt efter rummens olika beskaffenhet. Även matpriserna ha tidvis legat mer eller mindre avsevärt under de privata matstälernas priser för kost av motsvarande kvalitet. Den låga prissättningen medförde emellertid ekonomiska svårigheter, och då dessa ej syntes kunna bemästras utan att äventyra hemmets uppgift att

tillhandahålla behövande studerande bostad och kost till låga priser, beslöt styrelsen att med utgången av vårterminen 1937 nedlägga verksamheten. Meningen är att låta hemmets tillgångar komma de studerande till godo, men i vilken form detta skall ske är ännu icke avgjort.

Något yngre än de ovan nämnda hemmen är *Johan Henrik Thomanders studenthem*, som instiftades 1895. Detta år skänkte godsägare Gottfrid Warholm och hans hustru Ida Thomander-Warholm samt fröken Emma Thomander till universitetet en fastighet, Sandgatan 16, samt ett kontantbelopp å 20 000 kr. att förvaltas som en stiftelse med ändamål »att emot en billig afgift bereda förmånen af ett ordnad och godt hem åt välartade och obemedlade, vid Lunds universitet inskrifne studerande af alla fakulteter». Sedermera har kapitalet ökats genom nya gåvor, av vilka de förnämsta äro två donationer, som genom testamentariska förordnanden tillfallit hemmet: år 1917 skänkte fröken Thomander 50 000 kr., vars avkastning skall användas till underhåll av hemmet, och 1933 donerade fru Thomander-Warholm över 40 000 kr., för vilka sistnämnda medel hemmet kunnat undergå omfattande moderniseringsarbeten.

Detta hem, som allt fortfarande bedriver sin verksamhet, står under ledning av en av teologiska fakulteten utsedd styrelse på fem personer. Plats finnes för tolv studerande, vilka såsom stipendiater hyresfritt åtnjuta möblerad bostad med värme och betjäning, i den mån räntan av hemmets kapital så tillåter, men däremot själva bekosta hemmets hushållsutgifter efter styrelsens bestämmande. För närvarande utgår avgiften med 100 kr. per månad, och fördelen med vistelse på hemmet är alltså ur rent ekonomisk synpunkt numera ej avsevärt stor. Det förhållandevis ringa antalet platser gör också, att hemmet ej kan öva någon inverkan på den fria marknadens prisnivå, utan dess väsentliga betydelse ligger i det kamratliga umgänge i hemlivets form, som vistelsen där kan skänka.

Under senare år ha preliminära diskussioner förts inom studentkåren om uppförande av nya studentbostadshus. Då emellertid byggnadskostnaderna visat sig alltför höga för att tillåta en effektiv konkurrens med de jämförelsevis låga hyrorna i den fria marknaden, ha dessa projekt ej kunnat förverkligas. Av samma skäl förföll en år 1927 på privat initiativ framlagd plan om bildandet av ett aktiebolag med ändamål att bygga ett studentbostadshus med ett 80-tal enkelrum och dubletter.

De äldre studenthemmen stodo endast öppna för manliga studerande, och det från år till år växande antalet studentskor hänvisades helt till de av enskilda uthyrda bostadsrummen. Under den allra senaste tiden har emellertid en viss förskjutning i fråga om bostadsförhållanden ägt rum till de kvinnliga studerandes förmån i och med tillkomsten av den nyligen fullbordade *Studentskegården*.

Grundplåten till denna stiftelse lades genom en donation å 100 000 kr., som hovmarskalken G. Coyet med maka överlämnade till universitetet vid dess 250-årsjubileum år 1918. Syftet med denna gåva var ursprungligen att åstadkomma bostadshus med dels hyresfria och dels billiga studentrum men begränsades senare i enlighet med givarnas önskan att gälla upprättandet av ett studentskehem. För samma ändamål skänkte professorskan Lilly Quennerstedt några år senare en stor och välbelägen tomt vid Laurentiigatan. Det donerade kapitalet har under årens lopp ökat genom räntetillväxten samt genom en donation å 25 000 kr. från Gamla sparbanken i Lund, som sedan 1936 även lämnar ett årligt anslag å 1 000 kr. Nya sparbanken överlämnade år 1927 en donation å 15 000 kr., vars ränteavkastning skall användas som bidrag till hemmets drift. För att anskaffa medel till hemmets möblering och inredning i övrigt har en insamling företagits under ledning av kronprinsessan samt landshövdingarna i de län, som äro representerade vid universitetet genom nationsföreningar. Sommaren 1936 kunde arbetet påbörjas med uppförandet av byggnaden, och i september innevarande år har den invigts för sitt ändamål. Totalkostnaderna för husets uppförande och inredning samt tomtens och trädgårdens iordningställande belöpa sig till inemot 300 000 kr.

På ett tidigt stadium av utredningsarbetet för det planerade studentskehemmet uttalade sig universitetets kvinnliga studerande emot tanken på ett internat och förordade inrättandet av bostadsrum utan matsalar eller i varje fall utan mattvång samt dessutom anordnandet av klubblokaler, till vilka stadens samtliga studentskor kunde äga tillträde. I stort sett ha dessa önskemål blivit beaktade, i det att byggnaden förutom 38 enkelrum även innehåller gemensamma sällskapsrum med bibliotek. För att tillfredsställa studentskornas speciella behov har i var och en av de tre våningarna inretts kök och terem, där varje hyresgäst har sina egna mat- och servisskåp, och vidare finnas syrum samt tvätt-, tork- och strykrum med modern utrustning, badrum, förvaringskåp för frukt o. dyl. i källaren, där även en gymnastiklokal är inrymd, samt vaktmästarebostad och andra ekonomitrymmen.

Donatorernas avsikt att åstadkomma prisbilliga bostäder synes ha blivit väl förverkligad genom Studenskegården. Hyran utgår nämligen — trots de många kostsamma anordningarna — med endast 112: 50 kr. för hösttermin och 150 kr. för vårtermin, vilket för beräknade 7 $\frac{1}{2}$ månader per läsår motsvarar en månadshyra av 35 kr., men hyresgästerna ha dock rätt att utan extra kostnad disponera rummet under nio månader. Jämte denna hyra, som inkluderar bostadsrum med ljus, värme och städning (två dagar i veckan) samt vidare fritt bruk av telefon och alla gemensamma lokaler, betalas 5 kr. per termin till en särskild fond för inventariernas förnyande.

Studentskegården, som i fråga om planläggning och organisation i många

avseenden visar överensstämmelse med Kvinderegensen i Köpenhamn, erbjuder alltså sina hyresgäster förstklassiga rum med alla moderna bekvämligheter till synnerligen låga priser, och de många gemensamma anordningarna torde göra det möjligt att avsevärt förbilliga levnadskostnaderna. Därtill kan Studentskegården förmodas bli av betydelse även för övriga studentskors bostadsförhållanden på så sätt, att rummens höga standard kommer att verka kvalitetsförbättrande också på de av enskilda uthyrda rummen, vilket skulle innebära en stor fördel, i synnerhet som de kvinnliga studerande i större utsträckning än sina manliga kamrater synas använda sig av sådana rum, som icke kunnat godkännas av studentkårens bostadsförmedling.

Lunds studentkårs konviktorium.

Akademiska föreningens konviktorierörelse synes från början bl. a. ha haft till syfte att genom billig måltidsinackordering verka reglerande på matställena i staden. Detta ändamål kom dock aldrig att tillgodoses i väsentlig grad, eftersom rörelsen fick restaurangkaraktär och ej kunde erbjuda tillräckligt låga abonnemangspriser för att locka något avsevärt antal fasta matgäster. Det gamla önskemålet om goda studentmatsalar med fördelaktiga villkor kvarstod alltså, och särskilt kännbara blevo svårigheterna under och åren närmast efter världskriget. Åtgärder måste vidtagas för bespisning av studenter, och vid sidan av den statliga och enskilda hjälpverksamheten beslöt Lunds studentkår den 24 maj 1918 att inrätta ett konviktorium för sina medlemmar. Inemot 200 000 kr. insamlades på frivillig väg, därav 50 000 kr. genom en donation av stadsfiskal N. Aschan, och ett flertal firmor skänkte bidrag till utrustningen eller beviljade stora rabatter. Den 1 februari 1919 stod konviktoriet färdigt att börja sin verksamhet och ställdes under ledning av ett särskilt av studentkåren valt utskott. På detta sätt bedrevs rörelsen under femton år, varefter företaget ombildades till en ekonomisk förening, som inregistrerades den 30 december 1933.

Konviktoriets lokalfråga ordnades genom bildandet av ett särskilt fastighetsaktiebolag, vilket förvärvade en lämplig fastighet invid universitetet. Detta bolags aktiekapital skall utgöra lägst 50 000 kr. och högst 150 000 kr. i aktier å 100 kr.; för närvarande uppgår det inbetalade aktiekapitalet till 62 800 kr., varav 350 aktier ägas av den ekonomiska föreningen. År 1920 erhöll universitetet genom en donation 200 aktier i bolaget, vilkas avkastning skall tillfalla konviktorierörelsen. Fastigheten är taxerad till 164 000 kr. och in-tecknad till 109 000 kr. Den ekonomiska föreningen erlägger en årshyra av 16 000 kr. till fastighetsbolaget.

Konviktoriet startades som en kristidsinstitution med uppgift att lindra den nöd, som under efterkrigsåren rådde även bland universitetsstuden-

terna, och genom dess förmedling utgingo de matstipendier, som vid denna tid utbetalades till betydande belopp. Vidare bildades av insamlade medel en fond, som dels användes till kostbidrag åt fattiga studerande och dels som en allmän riskfond för företaget. Alltjämt utgå naturaunderstöd i form av fri kost under viss tid genom de Aschanska stipendierna, som äro knutna till konviktoriet (se nedan s. 60 f.).

Medlemmar av den ekonomiska föreningen äro studentkåren och nationerna samt alla abonnenter, och den 30 september 1937 uppgick medlemsantalet till 2 227, vilket innebär en ökning från årets början med 334. Dock är att märka, att medlem ej räknas såsom avgången ur föreningen förrän två år efter senaste abonnemang. Under terminerna mottagas endast medlemmar av studentkåren såsom abonnenter, men under ferierna står medlemskap i mån av utrymme öppet för allmänheten. Förutom medlemmarna kunna även andra personer mot kontant betalning intaga enstaka måltider på konviktoriet. Föreningens ordförande skall enligt stadgarna vara en professor, och av de övriga fyra styrelseledamöterna skola tre vara vid universitetet inskrivna studerande. Den direkta ledningen av verksamheten utövas av en av styrelsen utsedd verkställande direktör. Vid föreningens sammanträden utövas rösträtt av femton av studentkårens deputerade utsedda ombud samt en befullmäktigad representant för varje nation.

Konviktoriets nuvarande utrymmen tillåta en normalkapacitet av ungefär 600 spisande gäster per måltid, men vid enstaka tillfällen ha inemot 750 gäster serverats. Under år 1936 serverades sammanlagt 349 485 måltider, och under samma tid försåldes matkuponger för närmare 300 000 kr. På grund av den stadigt ökade frekvensen ha måltidspriserna trots stegrade livsmedelspriser kunnat bibehållas oförändrade och utgöra per månad 54 kr. för två mål och 60 kr. för tre mål om dagen.

För att kunna bereda plats åt det ständigt stigande abonnentantalet planerar föreningen att genom en tillbyggnad utvidga såväl matsals- som ekonomilokalerna, som nu äro utnyttjade till det yttersta. Preliminära ritningar till dessa utvidgningsarbeten, som beräknas draga en kostnad av omkring 150 000 kr., föreligga och ha i princip godkänts av byggnadsnämnden. Föreningens tillgångar uppgå enligt senaste bokslut till drygt 100 000 kr., varav en reservfond å 65 000 kr. och en dispositionsfond för modernisering, reparationer o. dyl. å 20 000 kr. Då en betydlig del av dessa tillgångar är bunden i fastighet och inventarier och föreningen därjämte måste ha erforderligt rörelsekapital för sin verksamhet, anser den sig ej kunna placera mer än cirka 50 000 kr. i en nybyggnad och har därför hos Kungl. Maj:t hemställt om anslag av lotterimedel med 100 000 kr. Genom den planerade utvidgningen beräknas kapaciteten kunna ökas till bespisning av 1 000 gäster per måltid.

Vid sidan av matsalarna driver konviktoriet sedan 1926 även kaféroulsen

i Ateneum, och inom de båda verksamhetsgrenarna sysselsätter företaget för närvarande en personal på cirka 75 personer. Den livliga frekvensen och de stigande omsättningssiffrorna vittna om att Lunds studentkårs konviktorium fyller ett stort behov och gör detta på ett sätt, som tillfredsställer alla rimliga anspråk på god kosthållning till förmånliga priser.

Stipendier.

Såsom påpekats i inledningen till redogörelsen för förhållandena i Lund utgingo understöd till studerande under universitetets tidigare tillvaro både i fri kost och i penningar, men vid kommunitetets upphörande 1732 stadgades, att alla allmänna stipendier — sedermera kallade Karl XI:s eller kungliga mindre stipendier — skulle utbetalas kontant. Genom penningvärdets fall sjönk stipendiebeloppens realvärde snart betydligt, och mot århundradets slut framkom förslag om ökning av stipendiemedlen. En sådan åtgärd ansågs så mycket starkare motiverad, som anslaget till stipendier ursprungligen beräknats i en viss kvantitet spannmål och spannmålspriset oavbrutet stigit i takt med myntvärdets sjunkande. Universitetets ekonomi tillät dock ej omedelbart den föreslagna ökningen, men i 1807 års stat höjdes stipendiesumman från förutvarande 646 till 1 100 rdr banco, vilket belopp dock icke kom att utgå helt förrän efter år 1834.

År 1832 tillkommo 8 kungliga större eller Karl XIV Johans stipendier å vartdera 75 rdr rmt, 1840 förvandlades de år 1811 inrättade mediko-teologiska stipendierna till riksstatens stipendier å 150 rdr rmt för tre teologie och fem medicine studerande, och 1852 instiftade riksens ständer ytterligare tio stipendier å sistnämnda belopp för teologie studerande. Dessa understöd ha alltsedan dess utgått av statsmedel och ha under senare tid upptagits i universitetets utgiftsstat med 4 900 kr. per år.

Av vida större betydelse i fråga om såväl antal som belopp äro numera de genom enskilda donationer tillkomna stipendierna. De äldsta av dessa magnatstipendier härstamma från 1700-talets förra hälft, och från denna tid ha nya fonder tillkommit i allt snabbare takt. 1789 uppgick antalet fonder till 16, år 1829 hade siffran stigit till 40, 1868 till 84 och har sedan sistnämnda år mer än tredubblats. För närvarande belöper sig de av universitetet förvaltade stipendiefondernas sammanlagda kapitalbehållning till nära 5 milj. kr., och under räkenskapsåret 1936—37 utbetalades ur dessa fonder över 140 000 kr., varav cirka 11 000 kr. i livräntor och resten i understöd åt studerande.

Speciellt intresse i detta sammanhang erbjuder Aschanska stipendiefonden av den orsak, att understöd ur denna icke utgå kontant utan såsom fri kost på Lunds studentkårs konviktorium. Ränteavkastningen av denna fond utdelas varje läsår såsom fem lika stora stipendier, vilka för när-

varande utgå med vartdera 240 kr. i form av avdrag till detta belopp i konviktoriets inackorderingspris. Stipendierna utdelas av universitetets rektor samt konviktoriets och studentkårens ordförande efter förslag av nationskuratorerna och skola tilldelas mindre bemedlade, välartade studerande, som med framgång bedrivit studier vid universitetet under minst två terminer.

Även några av de stipendier, som äro knutna till Akademiska föreningen, utgå in natura, nämligen Agardhs, Karl XV:s, Oscar Fredriks och Selligrens, vilka omfatta fri bostad och fri middagsspisning under sex månader av läsåret, samt Collin-Rosengrens, Gyllenkroks och Tornerhjelm, vilka endast medföra fri bostad. Dessutom utdelar Akademiska föreningen sedan 1891 årligen av egna medel sex stipendier, bestående av fri bostad och fri middagsspisning. Samtliga bostadsrum äro belägna i Akademiska föreningens byggnad, och måltiderna intagas på dess restaurang, som fördenskull av föreningen erhåller 270 kr. per stipendiat och år. De sistnämnda sex stipendierna, vilka sammanfattas under benämningen Akademiska föreningens stipendiat, utdelas av föreningens ordförande och nationernas kuratorer, sedan nationerna först avgivit förslag, och vart tionde år fördelas platserna mellan nationerna med hänsyn till deras storlek. — Jämte dessa naturaunderstöd utdelar Akademiska föreningen även kontantstipendier till ett sammanlagt belopp av drygt 7 000 kr. per år.

Enligt beräkningar, som ställts till de sakkunnigas förfogande genom studentkårens försorg, uppgå de stipendiemedel, som regelbundet utdelas såsom understöd åt studerande vid Lunds universitet, till ett sammanlagt belopp av omkring 165 000 kr. per år. Av dessa medel utdelas över 50 000 kr. utan hänsyn till nationstillhörighet men i många fall efter fakultet, medan i fråga om övriga stipendier gälla bestämmelser om företräde för medlemmar av viss nation. Ett stort antal av dessa stipendiefonder står direkt under respektive nationers förvaltning, och i flera fall äro donationer, som äro avsedda för studerande vid Lunds universitet, fästade vid läroverk, domkapitel och andra institutioner. I detta sammanhang böra främst nämnas kollektstipendierna, som utdelas av domkapiteln till ett sammanlagt belopp av cirka 7 000 kr. per år.

De stipendier, till vilka medlemmar av viss nation äga företräde, fördela sig på följande sätt (i högst ungefärliga belopp): Östgöta nation 2 400 kr., Västgöta 7 500 kr., Smålands 13 250 kr., de skånska nationerna gemensamt 14 650 kr., de sistnämnda tillsammans med Blekingska nationen 3 350 kr., Lunds nation 4 800 kr., Malmö 4 750 kr., Hälsingborgs-Landskrona 4 700 kr., Ystads 3 250 kr., Kristianstads 6 250 kr., Blekingska nationen 6 100 kr., Göteborgs och Hallands nationer gemensamt 6 500 kr., Göteborgs nation 12 100 kr., Hallands 2 500 kr., Kalmar 6 500 kr. och Värmlands nation 2 600 kr.

Ansöknings- och utdelningsförfarandet beträffande universitetets stipendier har under senare år underkastats en genomgripande omorganisation för uppnående av en rationell och rättvis fördelning av samtliga tillgängliga stipendiemedel. Smärre bestämmelser i reglementena angående viss utdelningsdag o. dyl. ha slopats, och samtliga ledigförklarade stipendier sökas nu gemensamt å en enda ansökan; dock finns även möjlighet att — om sökanden på grund av släktskap eller annat skäl så önskar — låta ansökan gälla endast visst angivet stipendium. Samtidigt med ansökan inlämnas till kurator i den nation, som sökanden tillhör, en konfidentiell självdeklaration med uppgift om sökandens ekonomiska villkor. Ansökningarna sorteras efter nationstillhörighet och remitteras till seniorskollegierna, som gradera de sökande efter behov och studiemeriter samt avge förslag beträffande vissa nationsbundna stipendier. Enahanda förslag avgivas, när vederbörande stipendiereglemente så stadgar, av annan instans. Vid graderingen föras teologie studerande i en grupp för sig, enär teologiska fakulteten förklarat, att de studerande inom denna äro tillbörligt tillgodosedda genom de för dem reserverade stipendierna och därför ej böra konkurrera med studerande av övriga fakulteter om de allmänna stipendierna. Ansökningshandlingarna återgå sedan till akademiska kansliet, där de sökande ordnas fakultetsvis med uppgifter om avlagda examina, innehavda stipendier, seniorskollegiernas placering o. s. v. På grundval härav uppför varje fakultets stipendienämnd i rangordning ett lämpligt antal av de sökande inom fakulteten och utdelar preliminärt de stipendier, som äro bundna vid fakulteten i fråga. Därefter behandlas alla dessa förberedande yttranden och förslag av en inom större akademiska konsistoriet utsedd nämnd, bestående av fem professorer, en från vardera av de juridiska och medicinska fakulteterna samt tre från den filosofiska fakulteten, därav två från dess humanistiska sektion. Vid denna nämnds sammanträden ha de studerande tillfälle att muntligt motivera sin uppfattning genom en delegation, som dock ej äger deltaga i beslutet. Vid dylikt sammanträde uppgöres det slutliga förslaget till fördelning av samtliga ledigförklarade stipendier, vilket sedermera ligger till grund för större akademiska konsistoriets definitiva beslut. För att undvika olämplig kumulation av stipendieunderstöd äger nämnden vid sin behandling av ansökningarna tillgång till Akademiska föreningens stipendielista, och i samma syfte överlämnas konsistoriets beslut till nationerna till kännedom och vägledning vid utdelandet av deras stipendier, av vilka flertalet utdelas vid terminens slut.

Studiekredit.

Nationerna.

Redan under nationsföreningarnas äldsta tid förekommo lån ur nationskassan till behövande medlemmar, och så småningom stabiliserades denna

verksamhet genom inrättandet av särskilda lånefonder. Dessas historia har varit mycket skiftande på grund av de många förändringarna i nationsindelningen, men i stort sett utvecklades rörelsen successivt ända fram till tillkomsten av Lunds studentkårs kreditkassa år 1922. Vid detta tillfälle placerades de av nationerna förvaltade lånekassorna till stor del såsom insatser i det nybildade kreditinstitutet, men utlåning bedrivs dock alltjämt även av nationerna själva ehuru i långt mindre skala än tidigare. Lånen äro dels tillfälliga s. k. handlån till små belopp och dels något större lån med eller utan amortering. Beträffande de senare lånen växlar maximibeloppet inom olika nationer men överstiger endast undantagsvis 300 kr., och amorteringstiden är oftast sex månader eller ännu kortare tid. Även kassornas storlek uppvisar starka differenser och varierar från mindre än 3 000 kr. till inemot 20 000 kr.; den sammanlagda kapitalbehållningen av samtliga nationslånekassor uppgår till omkring 125 000 kr. Inom flertalet nationer ombesörjes utlåningen av en särskild lånekassör, som dock i regel har en lånenämnd vid sin sida. Förvaltningen av dessa lånefonder har jämte administrationen i övrigt i många fall överlämnats till kreditkassan.

Lunds studentkårs kreditkassa.

Våren 1921 företogs på privat initiativ en undersökning av de svenska universitetsstudenternas låneförhållanden, vilken gav vid handen, att de studerande i Lund hade sammanlagt över $2\frac{1}{4}$ milj. kr. placerade i växlar och lån hos affärs- och sparbankerna i staden. Enär denna kreditgivning var onödigt dyr och därtill icke kunde taga skälig hänsyn till de lånesökandes studiebegåvning, uppstod tanken på inrättandet av en studentkårens egen lånekassa. Enligt ett i november nämnda år framlagt förslag skulle grundkapitalet i detta kreditinstitut utgöras av nationernas lånefonder, varjämte universitetets stipendiefonder, som vid denna tid uppgingo till inemot 3 milj. kr., förutsattes kunna placeras i kassan. Ett dylikt studenternas eget företag ansågs kunna dels erbjuda för de studerande bättre avpassade lånevillkor än bankerna och dels taga större hänsyn till de lånesökandes såväl behov som studiebegåvning. Studentkåren tillsatte en kommitté för utredning av frågan, och då det visade sig, att universitetsmyndigheterna ej ansågo sig kunna ställa donationsfonderna till förfogande för ändamålet, uppstod tanken att anskaffa det erforderliga kapitalet genom upplåning från sparbanker. Detta förslag möttes av välvilligt intresse på sparbankshåll, och i maj 1922 utfärdades ett upprop, främst riktat till förutvarande lundastudenter, med vädjan om teckning av garantiförbindelser såsom säkerhet för den planerade upplåningen.

Redan samma höst hade garantibevis å sammanlagt över 300 000 kr. inkommit, och studentkåren kunde inbjuda till konstituerande sammanträde.

Detta ägde rum den 9 november 1922, och den 30 december inregistrerades *Lunds studentkårs kreditkassa, ekonomisk förening u. p. a.* De av nationerna och studentkåren gjorda insatserna bildade en grundfond på omkring 75 000 kr., och dessutom hade enskilda bidrag möjliggjort upplägandet av en reservfond på 18 000 kr. Genom upplåning, huvudsakligen från sparbanker, erhöles de för studielånen behövlige medlen, och med vårterminen 1923 kunde kassan börja sin verksamhet.

Kreditkassans ändamål är enligt stadgarna att genom anskaffande av studielån underlätta fortsättandet av på ett löftesrikt sätt bedrivna studier vid Lunds universitet, och till medlemmar kunna antagas såväl enskilda personer som nationsföreningar och andra sammanslutningar bland studenterna ävensom stiftelser till förmån för dem. Styrelsen består av sju för ett år valda ledamöter, av vilka tre utses av föreningssammanträde och fyra av mindre akademiska konsistoriet. Av de förra skola minst två vara i nation inskrivna studerande, och av de senare skola två vara ordinarie professorer och två sparbanksmän. På samma sätt utses sju suppleanter, och eftersom dessa bruka delta i styrelsens sammanträden, prövas alltså låneansökningarna i regel av minst fyra professorer och fyra studerande, varav en professor och en student från varje fakultet. Styrelsen utser inom sig en verkställande direktör, under vars ledning det löpande administrativa arbetet ombesörjes av kassans egen expedition.

Berättigad att erhålla lån ur kreditkassan är studerande, som är och förut minst fyra terminer varit inskriven vid Lunds universitet. I regel får låntagare vid första lånets utlämnande ha tillbragt högst tolv terminer vid universitet eller högskola utom vid studier, som normalt kräva mer än sex års universitetsvistelse. För lån kräves borgen av minst två myndiga personer eller annan säkerhet, som styrelsen finner betryggande. Vid lån å sammanlagt 1 000 kr. eller högre belopp skall låntagaren jämte borgen även deponera livförsäkringsbrev å minst det beviljade lånebeloppet. Av hänsyn till borgensmännen medgives ej befrielse från denna skyldighet annat än i sådana fall, då lånesökanden på grund av sjukdom eller av ekonomiska skäl har svårt att ställa denna säkerhet. Så framt erbjuden säkerhet befinnes tillfyllestgörande, äger annan sökande, som erbjudit bättre säkerhet, icke av denna anledning företräde, utan hänsyn tages endast till i vad mån sökande anses förtjänt och behövande. I fråga om studiemeriter fordras, att låntagare visat sig kunna följa de tider, som i studiehandboken anges såsom normala, och vid utmärkta studieprestationer kan kravet på säkerhet minskas. Kassan söker även utöva en kontinuerlig studiekontroll över låntagarna, och erfarenheterna tyda på att anskaffandet av borgen underlättas genom den garanti för omsorg och skötsamhet i studiearbetet, som detta övervakande innebär. I enstaka fall beviljas lån på villkor att utbetalningen sker i poster efter avlagda tentamina.

Under kreditkassans första tid förekommo tre lånetyper: lån med konstant amortering under högst åtta år, lån med stigande amortering, varvid amorteringen började efter sex månader med 25 kr. per 1 000 kronors lånebelopp och därefter steg med 5 kr. var sjätte månad, samt lån på maximalt åtta år med högst tre års amorteringsfrihet. Lån beviljades å lägst 500 kr. och högst 2 000 kr. per läsår, och det maximala lånebeloppet per låntagare var 8 000 kr. Sedan det visat sig, att detta maximibelopp ej var tillfyllest för sådana låntagare, som bedriva studier för licentiatexamen eller doktorsgrad, höjdes det år 1929 för denna kategori av låntagare till 12 000 kr. och fem år senare till 15 000 kr. Förstnämnda år vidtogs även den ändringen i lånebestämmelserna, att lånetiden och amorteringsfriheten höjdes till maximalt respektive tio och fyra år.

Vid sidan av de ursprungliga tre lånetyperna infördes 1930 kortfristiga lån, som utlämnas till belopp av lägst 250 kr. och högst 500 kr. med rätt för låntagare att samtidigt innehava två dylika lån, alltså till ett totalbelopp av högst 1 000 kr. Till en början måste dessa lån helt inlösas efter sex månader, men numera få de omsättas med minst tio procents nedsättning var sjätte månad och kunna erhållas mot borgen av kamrater. I främsta rummet äro dessa lån avsedda att ersätta de förut vanliga studentväxlarna och att lämna den lånebehövande studenten nödigt rådrum för anskaffande av borgen till ett långfristigt lån, och de ha även visat sig fylla denna uppgift.

I många fall har icke ens en amorteringstid av tio år visat sig tillräcklig, enär låntagarnas inkomster under de första åren efter avslutade studier ofta äro alltför blygsamma för att möjliggöra amorteringar och räntebetalningar. För att så långt möjligt tillmötesgå kraven på ännu längre tid för återbetalningen har kassans styrelse därför sedan 1934 i förekommande fall tillämpat den principen, att lån efter fyra års amorteringsfrihet kunna få omsättas på ytterligare tio år, varigenom den totala lånetiden alltså blir fjorton år.

Låneräntan är givetvis beroende av den ränta, som kassan själv måste betala vid sin upplåning i sparbankerna. För närvarande (hösten 1937) betalar kassan mellan $2\frac{3}{4}$ och $3\frac{1}{2}$ %, och å det övervägande antalet amorteringslån utgår sedan ett par år tillbaka en ränta av $3\frac{1}{2}$ %, vilket är samma räntesats som sparbankerna i Lund betinga sig vid borgenslån åt i staden mantalsskrivna studenter. Sedan år 1934 beviljas fullständig räntebefrielse vid av läkare styrkt sjukdom, som vållar minst tre månaders avbrott i studierna, och räntefriheten inträder från den första sjukdomsdagen.

Åren 1934—35 hopbragtes — huvudsakligen genom insamling bland forna låntagare — en fond å 10 000 kr., vars avkastning användes till räntesänkning för synnerligen skötsamma och behövande studerande, varvid särskild hänsyn togs till de omständigheter, under vilka studierna bedrivits (t. ex. samtidigt förvärvsarbete). Genom denna fond, till vilken insam-

lingen alltjämt fortsätter, har kassans styrelse hittills kunnat utlämna omkring 25 000 kr. i lån mot en ränta av 2 %.

Tablå över Lunds studentkårs kreditkassas utlåning och fonder åren 1923—1937.

År	Under året		Utlåning vid årets slut	Fonder vid årets slut			
	Utbetalda lån	Inbetalt å lån		Grundfond	Reservfond	Fond för räntefria lån	S:a fonder
1923	261 857: 55	11 148: 30	250 709: 25	76 175: 62	19 025: —	—	95 200: 62
1924	228 350: —	30 289: 25	448 770: —	82 451: 59	20 000: —	—	102 451: 59
1925	236 450: —	35 790: —	649 430: —	85 630: —	46 000: —	—	131 630: —
1926	207 100: —	54 692: 40	801 837: 60	86 290: —	58 000: —	—	144 290: —
1927	251 650: —	108 043: 35	945 444: 25	87 130: —	60 500: —	—	147 630: —
1928	205 075: —	128 125: —	1 022 394: 25	90 000: —	63 000: —	—	153 000: —
1929	260 550: —	163 224: 60	1 119 719: 65	100 040: —	65 500: —	—	165 540: —
1930	329 609: 75	233 258: 41	1 216 070: 99	109 080: —	68 000: —	—	177 080: —
1931	384 887: —	271 444: 80	1 329 513: 49	132 310: —	70 500: —	—	202 810: —
1932	465 775: —	349 359: 06	1 445 929: 13	133 800: —	73 500: —	—	207 300: —
1933	499 500: —	394 732: 86	1 550 696: 27	142 280: —	80 000: —	—	222 280: —
1934	599 532: —	391 557: 92	1 758 670: 35	143 870: —	90 000: —	3 000: —	236 870: —
1935	639 464: —	467 855: 26	1 930 279: 09	155 590: —	100 000: —	10 000: —	265 590: —
1936	746 568: —	590 662: 14	2 086 184: 95	159 325: —	110 000: —	10 359: —	279 684: —
³¹ / ₁₀ 1937	512 946: —	439 401: 35	2 159 729: 60	160 345: —	110 000: —	11 322: 47	281 667: 47

Omfattningen av kreditkassans verksamhet under åren 1923—37 framgår av ovanstående tabell. Enligt vad denna utvisar, har den årliga utlåningen, som under de första åren var relativt stabil, sedermera befunnit sig i oavbrutet stigande. Samtidigt ha även beloppen av de inbetalade amorteringarna och räntorna vuxit, dock icke tillräckligt för att balans ännu skulle vara uppnådd mellan ut- och inbetalningar. För kassans soliditet borgar en fondbehållning av cirka 280 000 kr., och vid kassans tioårsjubileum 1933 kunde samtliga de vid stiftandet ingångna garantiförbindelserna återlämnas till deras utställare.

Under tiden 1923—³¹/₁₀ 1937 ha utlämnats 5 636 lån å sammanlagt över 5 829 000 kr. Vid sistnämnda tidpunkt voro 2 173 lån utestående till ett totalbelopp av omkring 2 260 000 kr., varav cirka 100 000 kr. belöpa sig på de nationers lånekassor, vilkas rörelse numera handhaves av kreditkassan.

Dessa uppgifter om utlåningens omfattning vittna i och för sig om kreditkassans popularitet bland de studerande vid Lunds universitet och dess betydelse för deras finansiering av studietiden. Därtill kommer, att den såsom ett studenternas eget kreditinstitut med för deras speciella förhållanden avpassade lånevillkor varit av ansevärt värde i socialt avseende genom

att bidra till en effektiv sanering av studiekreditgivningen. Numera beräknas de i stadens banker placerade studentväxlarna uppgå till omkring 200 000 kr., vilket innebär en avsevärd nedgång sedan tiden för kreditkassans tillkomst, och dock har studentantalet i Lund fördubblats under denna tid.

Betydelsen av Lunds studentkårs kreditkassa har alltså varit utomordentligt stor, och den har även fått tjäna som förebild för flera liknande låneinstitut. Och dock har den väl ännu icke lyckats att till alla delar genomföra det sociala program, som dess styrelse förklarar sig gärna vilja se förverkligat. Så har exempelvis inom kassan diskuterats möjligheten av att till synnerligen behövande och studiebegåvade kunna utlämna borgensfria lån eller lån mot borgen endast av låntagarens föräldrar. Men all den stund lånemedlen till betydande del anskaffas genom sparbankernas förmedling, ha kraven på säkerhet hittills måst hållas i stort sett bankmässiga, och denna omständighet har vidare medverkat till att de studerande icke kunnat ifrågakomma till erhållande av lån under sina fyra första terminer vid universitetet. Så snart möjligheter erbjuda sig att anskaffa kapital på förmånligare villkor än för närvarande, står dock kassan beredd att ytterligare markera den sociala prägel, som under hela dess tillvaro varit dess främsta kännetecken.

Bibliotek.

Liksom i Uppsala ha även i Lund nationerna sedan gammalt haft egna bibliotek, vilkas bokbestånd dock varit mycket varierande i fråga om såväl storlek som kvalitet. Den förnämsta av dessa boksamlingar var de skånska nationernas gemensamma bibliotek, i vilket även Blekingska nationen samt Kalmar och Värmlands nationer sedermera inträdde som delägare. Jämte värdefull äldre litteratur ägde detta bibliotek även aktuella kursböcker, ofta i flera exemplar, och var i stånd att genom årliga inköp vidga denna gren av sin verksamhet. Av övriga nationsbibliotek förtjäna Göteborgs och Smålands nationers i första hand ett omnämnande.

Akademiska föreningen beslöt redan 1832 att upprätta ett bibliotek, som skulle tillhandahålla skandinavisk litteratur, dock ej kursböcker och andra vetenskapliga arbeten, och två år senare anslogos inkomsterna av studentkatalogen till detta ändamål. Anslaget till biblioteket har senare höjts vid flera tillfällen, och utom genom inköp har bokbeståndet växt genom talrika större och mindre gåvor. De nyförvärvade böckerna utläggas under viss tid, i regel omkring ett halvt år, i läsrummen å Ateneum, varefter de införlivas med det egentliga biblioteket.

För att åstadkomma en mera rationell organisation av utlåningen träffade Akademiska föreningen och nationerna år 1931 en överenskommelse, enligt

vilken nationerna till föreningens bibliotek överlämnade sina boksamlingar jämte till dessa knutna kassor samt i vissa fall ytterligare ersättning. I gengäld förband sig Akademiska föreningen att i sitt på detta sätt betydligt utökade bibliotek till hemlån erbjuda såväl nyare skandinavisk litteratur av allmänt intresse som ock sådana kursböcker, som erfordras för lägre examina. Efter katalogisering och övriga förberedande arbeten kunde föreningen hösten 1932 åter öppna sitt bibliotek i dess nya gestaltning. Biblioteket, som står öppet för varje medlem av Akademiska föreningen och alltså för varje i nation inskriven studerande, beräknas innehålla omkring 30 000 volymer och har under de senaste verksamhetsåren haft en årlig utlåning av 12 000 à 15 000 volymer.

Då den hittillsvarande tiden för bibliotekets öppethållande — en timme om dagen under terminerna — visat sig alltför knapp för dess ändamålsenliga utnyttjande, ha önskemål framkommit om ökad expeditionstid. Genom en dylik reform skulle de studerande även beredas möjlighet att begagna bibliotekets lokaler som läsrum och där göra anteckningar etc. Bibliotekets ekonomi och lokalutrymmen ha emellertid hittills ej möjliggjort en omläggning efter dessa linjer, och önskemålen om ett i alla avseenden tillfredsställande kursbibliotek ha därför ännu ej kunnat tillgodoses.

Hälso- och sjukvård.

Under Lunds universitets äldsta tid bildades genom sammanskott vid inskrivningen en särskild kassa, som under rektors överinseende förvaltades av räntekammaren och användes till understöd åt fattiga studenter vid sjukdomstillfällen samt till begravningshjälp. Denna kassa existerar alltså under namn av *Fiscus pauperum studiosorum* med syfte att bereda medellösa studenter fri sjukvård å Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund till ett visst antal underhållsdagar per år. Behållningen av denna kassa, vars inkomster förutom ränteavkastningen utgöras av en mindre del av inskrivningsavgifterna samt bidrag från Akademiska föreningen med 50 öre per medlem och termin, uppgick den 1 juli 1937 till omkring 70 000 kr., och utbetalningarna under budgetåret 1936—37 utgjorde närmare 2 300 kr. Vid behov kan mindre akademiska konsistoriet även bevilja obemädlade studerande bidrag till vårdkostnader ur Krookska fonden. Dessa anordningar för de studerandes sjukvård äro de enda, som bestridas med allmänna medel, och någon motsvarighet till den vid Uppsala universitet nyligen med statsmedel inrättade studentläkaretjänsten finnes ännu ej i Lund.

I äldre tider utövade nationsföreningarna en ofta rätt betydande understödsverksamhet gentemot sina medlemmar, och särskilda sjuk- och begravningskassor förefunnos, men i våra dagar ha dessa uppgifter till väsentlig del övertagits av studentkåren. I synnerhet ha vittomfattande anstalter

vidtagits i syfte att förebygga och minska tuberkulosens spridning bland universitetsstudenterna. Våren 1930 påbörjades de första undersökningarna, som till en början endast omfattade medicine studerande, men i november 1932 inrättades *Lunds studentkårs tuberkulosbyrå*, och från denna tid utsträcktes verksamheten till studerande inom samtliga fakulteter. Redan under de två första åren undersöktes 1 737 studenter, och av dessa befunnos ej mindre än 40 lida av tuberkulos och vara i behov av sanatorievård. Verksamheten har sedermera fortgått med oförminskad intensitet, och enbart under år 1936 upptäcktes 22 sjukdomsfall bland 1 581 undersökta studerande. Undersökning är obligatorisk för varje nyinskriven student, och därefter företages årlig kontrollundersökning. För äldre studenter är undersökning däremot frivillig, men erfarenheten visar, att även denna kategori av studerande i stor utsträckning utnyttjar byrån. Tack vare bidrag från Svenska nationalföreningen mot tuberkulos, enskilda donationer samt anslag från studentkåren ha undersökningarna hittills varit kostnadsfria liksom även viss läkarvård (t. ex. gasbehandling). Studenter, som på grund av tuberkulos äro i behov av sjukhusvård, hänvisas i mån av utrymme till den på Sveriges förenade studentkårers initiativ tillkomna studentavdelningen vid Hessleby sanatorium (se nedan s. 100), till vars utrustning och inredning Lunds studentkår bidragit med 7 000 kr., utgörande ungefär hälften av nettoinkomsten å en år 1934 anordnad studentkarneval, medan återstoden av överskottet avsatts till en fond för främjande av sjuk- och hälsovård bland studenterna.

Lunds studentkårs intressebyrå.

Våren 1934 beslöt Lunds studentkår inrätta en intressebyrå med uppgift »att gå kårens medlemmar tillhanda med de upplysningar, som kunna vara vägledande för deras studier, ävensom att vidtaga välfärdsanordningar avsedda att underlätta kårmedlemmarnas vistelse vid akademien i ekonomiskt och komfortabelt avseende». Såsom byråns första arbetsuppgifter upptogs studieupplysning och förmedling av platser, främst informatorstjänster och privatlektioner, och redan hösten samma år etablerades även bostadsförmedling. Dessa grenar av verksamheten ha under de gångna åren steg för steg utvecklats, och dessutom förmedlar byrån försäljning av kompendier och kursböcker, utför maskinskrivningsarbete, anordnar kurser i bokföring, stenografi och maskinskrivning, fungerar som filial åt Sveriges förenade studentkårers resesekretariat och som expedition för de studentfackliga sammanslutningarna o. s. v.

Studieupplysningar meddelades tidigare dels genom nationernas studieråd, vilka dock synas ha utnyttjats i relativt ringa grad, och dels genom de fackliga organisationerna. Intressebyrån har effektiviserat denna verksam-

het genom att i samarbete med personer i ansvarig ställning inom de olika fakultetsföreningarna lämna upplysningar om studiernas lämpliga planläggning, kursernas omfattning, studietidens beräknade längd och kostnaden för olika examina, framtidsutsikter inom olika yrken etc. I stor utsträckning meddelas dylika upplysningar per korrespondens till personer, som ämna bedriva universitetsstudier, och intressebyrån utsänder årligen cirkulär om sin verksamhet till abiturienterna vid läroverken i södra Sverige. Som ett led i denna upplysningsverksamhet har byrån hösten 1937 utgivit en studenthandbok, som gratis tillställs alla nyinskrivna studerande, och som innehåller detaljerade praktiska underrättelser om studierna och studentlivet i övrigt. Information om studieförhållanden i utlandet meddelas genom studentkårens interakademiska utskott, vars expedition är förlagd till intressebyrån.

Arbetsförmedlingen omfattade till en början huvudsakligen privatlektioner, men snart övertogs även den verksamhet av denna art, som tidigare bedrivits av Medicinska föreningen och Läraraspiranternas förening samt i någon mån Juridiska föreningen. Enbart under år 1936 mottog byrån 440 ansökningar om arbete från 295 studerande, och av 160 till byrån under samma tid anmälda lediga platser tillsattes 138 genom dess förmedling. Från och med hösten 1937 har denna gren av intressebyråns verksamhet organiserats som en fackavdelning under den offentliga arbetsförmedlingen i Malmöhus län, varigenom uppnåtts en bättre kontakt med den allmänna arbetsmarknaden, och samtidigt ha de blygsamma förmedlingsavgifter, som förut upptagits, tack vare statsbidraget kunnat helt slopas. Som nedan (s. 97 f.) nämnes, pågår för närvarande utredning om inrättandet av en för hela riket gemensam arbetsförmedling för de intellektuella yrkena, i vilken även den av Lunds studentkårs intressebyrå bedrivna förmedlingen kommer att inordnas.

Rumsförmedlingen har alltifrån sin start byggt på effektiv och kontinuerlig bostadskontroll. Redan år 1920 företogs en undersökning av studentrummen i Lund i avsikt att åstadkomma en höjning av den genomsnittliga standarden och en sänkning av hyrespriserna, och under läsåret 1934—35 igångsattes en ny inventering av studentrummen i stadens centrala kvarter i samband med intressebyråns och bostadsförmedlingens tillkomst. Sedermera har varje till uthyrning anmält rum, som icke tidigare införts i byråns kartotek, undersökts genom dess försorg, varvid alla nödiga uppgifter för bedömandet av rummets kvalitet noggrant antecknats, och för närvarande planeras en ny fullständig inventering av studentrummen. Tack vare dessa undersökningar kunna studerande, som önska förhyra rum, på byrån erhålla alla önskade upplysningar om de bostadsrum, som äro anmälda till uthyrning. Förmedlingen är kostnadsfri för hyresgästen, varemot hyresvärden erlägger en avgift av 2 kr., varav 1 kr. återbetalas, därest rummet

icke inom viss angiven tid uthyres genom byråns förmedling. Omslutningen har befunnit sig i ständigt stigande, och antalet förmedlade rum har från 21 under höstterminen 1934 successivt ökat till 113, 191, 163, 263 och 252 under de följande terminerna. Sammanlagt ha alltså till och med vårterminen 1937 mer än 1 000 rum uthyrts genom byrån, och antalet undersökta rum under samma tid uppgår till 907. Tack vare sin betydande omfattning har denna verksamhet visat sig verka reglerande på hyressättningen i för de studerande förmånlig riktning.

Intressebyrån verkar även som *bokförmedling* genom att mottaga användbara böcker i kommission och försälja dem mot låg provision samt utger och försäljer *kompendier* till lägre priser än de i den fria marknaden gängse. Genom avtal med försäkringsbolag förmedlar byrån vidare på förmånliga villkor kollektivt *olycksfallsförsäkring* åt studentkårens medlemmar.

Vid sidan av dessa huvuduppgifter utövar intressebyrån som nämnt även på andra områden en skiftande verksamhet. Varje år sedan byråns tillkomst har medfört utvidgningar och prövning av nya arbetsformer, och institutionen synes på ett förträffligt sätt ha lyckats förverkliga sitt syfte att underlätta de studerandes ekonomiska förhållanden under vistelsen vid universitetet.

Gymnastik och idrott.

Studenternas behov av fysisk utbildning tillgodoses främst genom Lunds universitets gymnastik- och idrottsförening (Lugi), som bildades 1912, och i vilken genom en år 1934 vidtagen omorganisation varje vid universitetet inskriven studerande automatiskt är medlem. Föreningen arbetar i ett flertal sektioner för de olika idrottsgrenarna, och dessutom utser varje nation en idrottsförman med uppgift att befrämja och leda idrottslivet inom nationen. Vid val av styrelser för sektionerna äga föreningens alla medlemmar rösträtt, men i övriga fall tillkommer denna endast femton av studentkåren och tretton av nationerna utsedda ombud.

För sin verksamhet disponerar Lugi över flera lokaler och träningsplatser, av vilka de förnämsta äro Lunds stads idrottsplats, universitetets gymnastikbyggnad och Lunds students tennishall, vilken sistnämnda tillkommit genom en privat donation å 200 000 kr. Sedan något år tillbaka föreligger förslag om uppförande av en idrottshall för studenterna, vilken är avsedd att sammanbyggas med en av Lunds stad planerad badhusbyggnad. Preliminära ritningar ha utarbetats, och anläggningskostnaderna för idrotts-hallen beräknas till omkring 270 000 kr. Kungl. Maj:t har för ändamålet beviljat anslag av tipsmedel med 100 000 kr., varjämte Riksidrottsförbundet tillstyrkt ett ytterligare bidrag å samma belopp. Studentkåren har vidare hemställt om anställandet av en med statsmedel avlönad idrottslärare för de studerande, och denna begäran har vid remiss tillstyrkts av större aka-

demiska konsistoriet. Ytterligare må i detta sammanhang nämnas, att frågan om skapandet av en ridinrättning står inför sin lösning genom att universitetet innevarande år för detta ändamål beviljat ett första anslag å 62 000 kr. ur Filéenska fonden.

Slutord.

De vid Lunds universitet vidtagna åtgärderna av studentsocial natur få i mycket sin speciella karaktär genom Akademiska föreningens och studentkårens dominerande inflytande och nationernas relativt ringa betydelse i jämförelse med förhållandena i Uppsala. I full överensstämmelse med denna tydliga centralisering i organisatoriskt avseende ha de betydande insatser, som gjorts till nedbringande av studiekostnaderna, tagit sikte på samtliga studerande vid universitetet. Främst är det studentkåren, som tagit initiativ till och även genomfört dessa anordningar, och i dess regi ha sådana företag som konviktoriet, kreditkassan, intressebyrån och tuberkulosbyrån tillkommit. Liksom vid Uppsala universitet är det alltså även i Lund studenterna själva, som framfört förslag om välfärdsanordningar och även bragt dem till förverkligande och dymedelst verksamt bidragit till att minska de akademiska studiernas avhängighet av den enskildes ekonomiska villkor.

C. Karolinska institutet.

Stipendier.

När den medicinska undervisningen i Stockholm åren 1810—11 omorganiserades och förlades till ett nyinrättat mediko-kirurgiskt institut, stadgades i ett kungl. brev, att det anslag å 2 000 rdr banco, som sedan 1797 årligen beviljats Collegium medicum att såsom stipendier tilldelas kirurgie studerande, i fortsättningen skulle användas till understöd åt 36 studerande vid det nya institutet. Dyligt stipendium skulle i första hand tilldelas sådan studerande, som redan erhållit någon akademisk undervisning och visat fallenhet för vetenskapligt arbete, och fick åtnjutas under hela studietiden, såframt ej innehavaren dessförinnan erhöll avlönad tjänst med större förmåner. Stipendiat var skyldig att, om så krävdes, utföra viss tjänstgöring i militär eller civil sjukvård, men dessutom anställdes ett antal av de medicine studerande mot fast avlöning såsom underläkare vid det samtidigt med institutet inrättade garnisonssjukhuset. Även några teologie studerande vistades såsom stipendiater vid institutet, nämligen en del av innehavarna av de s. k. mediko-teologiska stipendierna, som sedan 1811 utgingo såsom understöd åt teologie studerande, som samtidigt bedrev medicinska studier.

Enligt institutets första reglemente skulle de fattigaste och mest förtjänte av dess studerande även kunna åtnjuta understöd i form av fria husrum, såvida nödiga bostäder kunde åstadkommas. När institutet 1816—17 inflyttade i sina nya lokaler på Kungsholmen, inreddes fördenskull bostadsrum för några studerande, vilka liksom övriga stipendiater skulle stå under uppsikt av institutets inspektör. Antalet hyresfria studentrum, som växlade från tid till tid, utgjorde vid 1800-talets mitt åtta men sjönk sedermera successivt, och slutligen indrogs denna förmån helt i samband med en ombyggnad i mitten av 1920-talet, främst på grund av bibliotekets växande behov av utrymme.

Under 1860-talet mottog karolinska institutet de fem första donationerna till stipendier åt studerande, och dessa ha sedermera följts av ett stort antal nya gåvor. Förutom ett antal fonder, som äro avsedda till understöd för vetenskapliga undersökningar och studieresor, disponerar institutet för närvarande över inemot tjugofem donationsfonder, vilkas avkastning användes till egentliga studiestipendier. Ur dessa utdelas regelbundet varje år cirka tjugofem stipendier till ett sammanlagt belopp av omkring 11 000 kr., varav fem stipendier å tillsammans 4 000 kr. äro förbehållna kvinnliga studerande. Vidare utgå årligen ur Anders Retzii fond stipendier, vilkas antal och storlek för varje utdelning bestämmas av institutets lärarekollegium; under år 1937 ha ur denna fond utdelats tretton studiestipendier å sammanlagt 1 305 kr.

Jämte understöd ur de fonder, som förvaltas av karolinska institutet, komma även andra stipendier dess studerande tillgodo. Dit höra de tre stipendier, vardera å 750 kr., som för vart och ett av fem läsår, räknat från och med höstterminen 1936, utdelas av Kungl. och Hvitfeldtska stipendieinrättningen, samt de omkring tjugofem stipendier till ett totalbelopp av i runt tal 7 000 kr. per år, som utdelas inom Medicinska föreningen. I sistnämnda belopp ingå dels åtta stipendier å vardera 250 kr. ur ett i föreningens utgiftsstat upptaget årsanslag å 2 000 kr., som beviljas som en välbehörlig komplettering av de i förhållande till antalet studerande — för närvarande omkring 850 — relativt blygsamma stipendiemöjligheterna, och dels tio stipendier å sammanlagt 3 000 kr., som tills vidare utgå ur föreningens byggnadsfond men komma att bortfalla, så snart denna fond tages i anspråk för sitt egentliga ändamål (se härom nedan s. 76 f.).

Medicinska föreningen.

Redan år 1820 hade några studerande vid karolinska institutet sammanslutit sig till en förening med uppgift att anordna disputationsovningar i medicinska ämnen, men sedan synes det ha dröjt ända till år 1864, in-

nan ett nytt försök gjordes att förena de vid institutet studerande i en organisation. Sistnämnda år bildades nämligen en »läkareförening», vars verksamhet dock snart avtynade och efter fyra år helt upphörde. Endast några få år senare, 1876, utfärdades emellertid en inbjudan till bildandet av en ny sammanslutning av de medicine studerande i huvudstaden, och följande år konstituerades *Medicinska föreningen*. Dennas syfte skulle enligt stadgarnas alltjämt oförändrade första paragraf vara »att samman-sluta de studerande vid karolinska institutet för att främja de medicinska vetenskapernas studium, tillvarata gemensamma intressen och bland medlemmarna alstra och vidmakthålla en god kamratanda». Till en början hade föreningen privat karaktär, men genom ett kungl. brev år 1887 jämnställdes den med nationsföreningarna vid universiteten och medlemskap blev obligatoriskt för varje studerande vid institutet. I och med denna omorganisation växte hastigt såväl föreningens medlemsantal som dess betydelse i övrigt.

Under föreningens tidigare tillvaro intog det vetenskapliga intresset en synnerligen framskjuten plats och tillgodosågs bland annat genom anordnandet av föredrag och diskussioner samt inrättandet av ett bibliotek. Men även föreningens syfte att befrämja kamratlivet beaktades, och för att bereda medlemmarna tillfälle till inbördes umgänge förhyrdes en liten våning såsom klubblokal. I takt med föreningens tillväxt ha behoven av utrymme sedermera stigit, och föreningen har därför flera gånger bytt lokaler, tills den år 1908 inflyttade i fastigheten Norr Mälarstrand 12. I detta hus förhyr föreningen alltjämt sina lokaler, som bestå av festsal samt läs- och skrivrum, bibliotek samt expedition, och som stå i direkt förbindelse med den av Medicinarnes alimentära klubb grundade och till privat entreprenör utarrenderade restaurangen.

Under senare år har föreningens verksamhet i växande grad präglats dels av frågor, som direkt eller indirekt beröra undervisningen, och dels av studentsociala frågor, såsom exempelvis åtgärder i fråga om stipendier och studielån, sjukhjälp och sanatorievård, konviktorierörelse etc.

Matsalar.

I avsikt att bereda de medicine studerande i Stockholm billig måltidsinackordering bildades år 1916 *Medicinarnes alimentära klubb*, som i mars följande år öppnade restaurangrörelse i det hus, dit Medicinska föreningens lokaler äro förlagda och i omedelbar anknytning till dessa. Klubben, som är inregistrerad som en ekonomisk förening, verkar inom Medicinska föreningen men är i administrativt avseende ett från denna fristående kooperativt företag, i vilket varje abonnent är delägare. Restaurangrörelsen, som till en början under styrelsens ekonomiska ansvar förestods av en husmor,

utarrenderas numera mot en låg avgift — för närvarande 10 kr. per månad — till en enskild person, som genom kontrakt är förpliktad att leda verksamheten efter vissa fastställda linjer. Entreprenören uppbär alla intäkter men bestrider i gengäld alla med rörelsen förenade utgifter, och restaurangen drives därför i stort sett såsom ett rent affärsföretag. Dock stå matpriserna under kontroll av klubbens styrelse, som även utövar tillsyn över lokaler och servering. Entreprenörerna ha varit många under klubbens tjugoföråriga tillvaro, och publikfrekvensen har också varit synnerligen växlande. Det under vissa tider relativt obetydliga antalet abonnenter torde i icke ringa mån ha berott på de mindre ändamålsenliga lokalerna, och i synnerhet äro ekonomiutrymmena alltför små och otjänliga. Vid abonnemang tillämpas kupongsystem, och priserna variera inom olika måltidskombinationer, men det gängse priset för lunch och middag är för närvarande omkring 65 kr. per månad.

I och med uppförandet av karolinska sjukhuset och den därmed sammanhängande förflyttningen av karolinska institutets teoretiska institutioner och kliniker till Norrbackaområdet blir den redan nu aktuella frågan om åstadkommandet av ett modernt och i alla avseenden ändamålsenligt konviktorium ännu mera brännande. Medicinska föreningen avser därför att inom sjukhusområdet inrätta ett konviktorium för de studerande, och detta företag är avsett att inrymmas i det kårhus, som föreningen planerar att uppföra.

Redan 1926 års sjukhuskommission underströk i sitt »Betänkande och förslag rörande uppförande av nytt kliniskt sjukhus i Stockholm m. m.» (Statens offentliga utredningar 1928:26) önskvärdheten av »att inom området beredes plats för en för Medicinska föreningen avsedd byggnad» (s. 25), och fem år senare uppdrog Medicinska föreningen åt två personer att följa ärendets utveckling samt inkomma med förslag i frågan om uppförandet av ett kårhus. Sedan dessa föreningens representanter företagit förberedande utredningar, och sedan 1931 års byggnadskommitté i sin generalplan reserverat tomt för en kårbyggnad å det blivande sjukhusområdets sydvästra del, utsåg föreningen i mars 1936 en kommitté på sju personer med uppgift att på grundval av det gjorda förarbetet fullfölja ärendet. Sedan dessa kommitterade förebragt den ytterligare utredning, som tarvades, hemställde föreningen i januari 1937 hos karolinska sjukhusets byggnadskommitté, att denna måtte till föreningen i och för uppförande av en kårbyggnad samt eventuellt bostadshus för medicine studerande upplåta det för ändamålet reserverade tomtområdet eller, därest kommittén ej ansåge sig därtill befogad, hos Kungl. Maj:t hemställa om dylik upplåtelse. Medicinska föreningens begäran remitterades av byggnadskommittén till Kungl. Maj:t, som i proposition nr 219 till 1937 års riksdag föreslog, att ifrågavarande tomtområde måtte avgiftsfritt och med

nyttjanderätt samt under villkor i övrigt, som av Kungl. Maj:t bestämmas, upplåtas till Medicinska föreningen för ovannämnda ändamål, vilket även blev riksdagens beslut.

För det planerade kårhuset vid Norrbacka, som jämte matsalar med kök och övriga ekonomilokaler är avsett att inrymma samlingssal, expedition-, biblioteks- och klubbrum samt rum innehållande studieplatser, har den inom Medicinska föreningen tillsatta byggnadskommittén låtit utarbeta en preliminär skiss samt på grundval av denna låtit verkställa en beräkning av byggnadskostnaderna. Enligt dessa kalkyler, som utförts i september 1937, skulle byggnaden komma att draga en totalkostnad av omkring 584 000 kr. Ett kårhus av den planerade storleken beräknas vara tillräckligt för ett studentantal av högst 1 200, vilket motsvarar en visserligen icke för tillfället förutsedd men dock tänkbar höjning av antalet studerande vid institutet. Det kan också med skäl förmodas, att nya kårlokaler i nära anslutning till institutets kliniker och övriga byggnader komma att frekventeras i vida större utsträckning än vad nu är fallet, och till detta torde dessutom institutets förläggande utom staden komma att verksamt bidra. Konviktoriets kapacitet beräknas till omkring 700 måltider per dag, vilket anses tillfyllest för att kunna betjäna dels de inom sjukhusområdet boende studerandena och dels de övriga, som där önska intaga åtminstone en måltid om dagen.

För finansieringen av kårbyggnaden disponerar Medicinska föreningen över vissa fondmedel, som dock icke äro tillräckliga för företagets genomförande. År 1923 avsatte föreningen för detta ändamål 5 000 kr. såsom grundplåt till en byggnadsfond, som sedermera tillväxt genom årliga anslag, huvudsakligen av inskrivnings- och terminsavgifter. Sålunda överfördes exempelvis under räkenskapsåret 1936—37 ett belopp av 16 000 kr. till denna fond, som den 30 september 1937 uppgick till 106 063 kr. Till dess fonden kommer att användas för sitt egentliga ändamål utdelar föreningens styrelse årligen viss del av ränteavkastningen som stipendier åt förtjänta och behövande studerande, under de senaste räkenskapsåren 3 000 kr. per år i tio stipendier å vartdera 300 kr. Dessa stipendier komma alltså att bortfalla, så snart fondens medel tagas i anspråk för nybyggnad.

Jämte den speciella byggnadsfonden få även några andra av Medicinska föreningen förvaltade fonder användas för byggnadsändamål. Sålunda kunna Bertil Bergholms stipendiefond, som bildades 1924 genom en enskild donation å 5 000 kr., och Medicinska föreningens jubileumsfond, som instiftades vid föreningens femtioårsjubileum 1927 genom avsättning från disponibla medel av 20 000 kr., användas till byggnadsändamål, dock på villkor att föreningen garanterar 5 % årlig ränta å kapitalet för att säkerställa det fortsatta utdelandet av de stipendier, som nu utgå ur dessa fonder. Likaså får en del av föreningens sjukkassefond, den s. k. bidrags-

fonden å 30 000 kr., placeras i byggnad mot 5 % ränta. Slutligen avsatte föreningen år 1936 av uppkommen kapitalvinst 25 000 kr. till en fond, benämnd Vilhelm Hernlunds fond och avsedd för anskaffning och underhåll av inventarier till den blivande kårbyggnaden, dock att 10 000 kr. av fonden icke få tagas i anspråk vid husets första färdigställande.

Samtliga Medicinska föreningens för byggnadsändamål tillgängliga medel utgjorde den 30 september 1937 omkring 180 000 kr., vilka fördelade sig på de nämnda fonderna på följande sätt: Medicinska föreningens byggnadsfond 106 063 kr., Bertil Bergholms stipendiefond 5 000 kr., Medicinska föreningens jubileumsfond 23 478:40 kr., sjukkassee fondens bidragsfond 30 000 kr. och ur Vilhelm Hernlunds fond 16 000 kr. Av dessa fonder kunna de fyra förstnämnda helt disponeras för uppförandet av en kårbyggnad, varvid dock är att märka, att föreningen enligt fondreglementena är förpliktad att för framtiden erlägga 5 % årlig ränta å ungefär en tredjedel av ovannämnda totalbelopp, vilket innebär en utgift av cirka 3 000 kr. per år.

Då Medicinska föreningen alltså ej förfogar över tillräckliga medel till finansieringen av kårbyggnaden, har den i september 1937 hos Kungl. Maj:t hemställt om anslag av lotterimedel med 410 000 kr., vilket belopp utgör skillnaden mellan de beräknade byggnadskostnaderna och det belopp av omkring 174 000 kr., som föreningen beräknas disponera över den 30 september 1938. Karolinska institutets lärarkollegium har på remiss från universitetskanslern tillstyrkt föreningens ansökan om bidrag av lotterimedel och bland annat anfört, att stora olägenheter måste uppstå för de studerande under en avsevärd tid, om föreningen ej nu erhöle medel till uppförandet av en kårbyggnad. Universitetskanslern har för sin del nyligen förordat, att kårbyggnaden uppföres av staten.

Därest sistnämnda förslag icke bifalles, och därest Medicinska föreningen icke heller skulle beviljas anslag av lotterimedel till hela det begärda beloppet, torde återstående medel endast kunna anskaffas genom upplåning. Alldenstund lån endast synes kunna åvägabringas mot inteckning, bygger denna möjlighet på den nödvändiga förutsättningen, att den av riksdagen beslutade upplåtelsen av tomtområde för ifrågavarande ändamål kommer att få karaktären av tomträttsupplåtelse, vilket dock i sin tur förutsätter, att stadsplan upprättats för området och att tomtindelning kommer till stånd.

Bostäder.

För att utröna i vilken utsträckning de medicine studerande vid karolinska institutet efter förflyttningen av de teoretiska institutionerna och klinikerna önska bo inom Norrbackaområdet föranstaltade Medicinska föreningen redan 1931 en undersökning i frågan. Då förhållandena kunde an-

tagas ha undergått någon förändring under den mellanliggande tiden, företogs under våren 1937 på initiativ av föreningens byggnadskommitté en ny undersökning i form av en enquête bland de studerande. Denna gav till resultat, att svar inkommo från cirka 65 % av de vid institutet närvarande studerandena, och av de svarande förklarade sig ungefär hälften önska ha bostad inom Norrbackaområdet. Om detta resultat får anses vara representativt för Medicinska föreningens hela medlemsstock, innebär detta, att studentbostäder med sammanlagt 350 à 400 rum komma att erfordras. Föreningen har fördenskull i samband med sin ovan berörda framställning om upplåtande av tomt till kårhus även hemställt om tillstånd att på detta tomtområde få uppföra bostadshus, och denna begäran har, som ovan nämnts, bifallits av 1937 års riksdag. Uppförandet av bostadshusen, för vilket ändamål Medicinska föreningen icke förfogar över några som helst egna medel, är avsett att handhavas av föreningen själv eller eventuellt av en bostadsstiftelse i samarbete med föreningen.

I detta sammanhang förtjäna omnämnas de planer som sedan några år tillbaka äro å bane att åstadkomma ett studenthem i Stockholm (se här om nedan s. 84), men föga antagligt synes vara — främst med hänsyn till karolinska sjukhusets läge — att de medicine studerandes speciella behov och önskemål skulle kunna vinna särskilt beaktande vid förverkligandet därav.

Studiekredit.

När Medicinska föreningen 1880 mottog sin första donation å 10 000 kr., uppdelades detta belopp i två lika stora fonder, av vilka den ena skulle vara en grundfond för föreningens allmänna verksamhet och den andra utgöra en lånefond till hjälp åt behövande medlemmar. Så småningom tillkommo nya donationer, avsedda att användas för sistnämnda ändamål, och låneverksamheten har därför kunnat betydligt utvecklas under årens lopp.

Lånevillkoren ha också undergått många förändringar, och tendensen har därvid städse varit att åstadkomma förmånligare amorteringsvillkor för låntagarna. Enligt nu gällande reglemente för lånefonderna utlämnar föreningen amorteringslån å lägst 250 och högst 1 000 kr. till sina medlemmar, dock endast undantagsvis till sådan medlem, som mindre än två år idkat medicinska studier och mindre än ett år tillhört föreningen. Såsom minsta antagbara säkerhet fordras borgen av tre för ordentlighet kända föreningsmedlemmar eller av minst två ekonomiskt vederhäftiga personer utom föreningen. Lånen amorteras med en tiondedel av sitt ursprungliga belopp, dock med lägst 50 kr., varje halvår med början ett år efter utlåningsdagen, och löpa för närvarande med 4 % ränta.

Lånen utdelas av en särskild lånenämnd, bestående av föreningens skattmästare och sekreterare samt åtta av styrelsen utsedda ledamöter, av vilka

fem skola vara medicine kandidater och tre medicine studerande. Låne-nämnden bestämmer för varje år den för utlåning avsedda summans storlek. Av denna summa bör i allmänhet en fjärdedel utlämnas till medicine studerande i poster, som i regel ej böra överstiga 500 kr. Återstoden utdelas till medicine kandidater i lån å lägst 500 kr. Den årliga utlåningen brukar omfatta ett trettiotal lån å sammanlagt 20 000 à 30 000 kr. och det totala utestående lånebeloppet uppgå till i genomsnitt omkring 90 000 kr.

Numera ha många av de studerande vid karolinska institutet även lån från den år 1932 grundade Stockholms studentkårers kreditkassa (se nedan s. 84 f.). Under kassans fyra första verksamhetsår, 1933—36, ha beviljats 140 lån å sammanlagt 392 600 kr. till medlemmar av Medicinska föreningen.

Bibliotek.

Medicinska föreningens bibliotek består huvudsakligen av äldre och nyare medicinsk litteratur samt tidskrifter. Föreningen beviljar årligen ett anslag å 1 500 kr., som till största delen användes till prenumeration av tidningar och tidskrifter samt till inbindning. Kurslitteratur inköpes där- emot i högst obetydlig omfattning, enär det visat sig ekonomiskt omöjligt att hålla aktuella läroböcker i samtliga ämnen på grund av de ständigt nya upplagorna. Eftersom ej heller karolinska institutets bibliotek i regel för- värvar den gängse kurslitteraturen, äro de medicine studerande i Stock- holm nästan helt hänvisade till att själva inköpa den för examensläsningen erforderliga litteraturen.

Hälso- och sjukvård.

Under 1890-talet insamlades bland Medicinska föreningens medlemmar och andra intresserade ett mindre belopp för inköp av en gravplats för me- dicine studerande i Stockholm. Sedan en dylik kunnat förvärfvas genom bidrag från karolinska institutets lärarkollegium, bildades av de insamlade medlen en sjukkassefond med ändamål att lämna understöd åt sjuka före- ningsmedlemmar, som vore i behov av ekonomisk hjälp. Denna fond har sedermera tillväxt genom anslag från föreningen samt gåvor och uppgick den 30 september 1937 till 43 396: 10 kr., däri inberäknad den ovan (s. 76 f.) nämnda bidragsfonden.

Bidrag ur sjukkassefonden utdelas genom en sjuknämnd, som utgöres av föreningens sekreterare samt en medicine kandidat och en medicine stu- derande. Sjukhjälp utgår i efterskott efter ansökan hos nämnden och en- ligt numera hävdvunnen praxis endast med belopp, som motsvarar kostna- derna för vård å allmän sal. Dock tages vid utdelningen av understöd icke enbart hänsyn till sjukvårdskostnaderna utan även till sökandens ekono- miska förhållanden. Det sammanlagda beloppet av beviljad sjukhjälp bru-

kar belöpa sig till 1 500 à 2 000 kr. per år. Enär de medicine studerande i Stockholm åtnjuta kostnadsfri vård på serafimerlasarettets polikliniker, utgå de största och flesta bidragen till föreningsmedlemmar, som vistas på sanatorium. Därjämte ha flera medicine studerande genom sjuknämndens förmedling erhållit understöd ur den av Svenska nationalföreningen mot tuberkulos förvaltade Bångska fonden, ur vilken bidrag lämnas till sjukvårdspersonal, som lider av tuberkulos.

Liksom vid universiteten ha även vid karolinska institutet och övriga högskolor i Stockholm särskilda åtgärder vidtagits för att förebygga och minska utbredningen av tuberkulos bland studenterna. Dessa strävanden ha lett till praktiska resultat genom samarbete mellan samtliga studentkårer i huvudstaden, men naturligt nog ha de medicine studerande därvid spelat en särskilt framträdande roll. I oktober 1934 igångsattes undersökningar, som av praktiska skäl till en början begränsades till de nyinskrivna studenterna. Genom tillmötesgående från Stockholms stad kunde undersökningarna till en början utföras å stadens centraldispensär, men då behovet av egna lokaler och fast personal blev allt starkare med verksamhetens växande omfattning, beslöto studentkårerna i december 1936 att upprätta en fast byrå, som under namn av Stockholms studentkårers hälsovårdsbyrå öppnades i februari innevarande år.

Av de hittills föreliggande resultaten, som omfatta läsåren 1934—35 och 1935—36, framgår, att under denna tid undersökts 1 594 studerande, varav 318 tillhörande Medicinska föreningen. Bland de undersökta ha upptäckts 30 fall av pågående lungtuberkulos, och av dessa voro icke mindre än 8 medicine studerande. Av de konstaterade sjukdomsfallen inremitterades 16 omedelbart till sanatorium, medan de övriga föredrogo att ställa sig under kontinuerlig observation eller att åtnjuta sanatoriemässig vård i hemmen eller annorstädes. Flertalet av de studerande, som hänvisats till sjukhusvård, har utnyttjat möjligheten till vård å studentavdelningen vid Hesseby sanatorium, och för dessa har vederbörande studentkår vid behov tecknat borgen för kostnadernas gäldande.

Tack vare bidrag från Svenska nationalföreningen mot tuberkulos samt studentkårerna ha undersökningarna kunnat göras kostnadsfria med undantag av röntgenfotograferingen. För denna, som företages vid alla nyundersökningar, utgick tidigare en avgift av fem kronor, vilken numera kunnat sänkas till halva detta belopp. Till finansieringen av tuberkulosundersökningarna ha studenterna själva bidragit även genom majblomme-försäljning, vars behållning tillfallit denna verksamhet, samt genom en för ändamålet anordnad soaré. För innevarande år har hälsovårdsbyrån vidare erhållit ett statsanslag å 2 000 kr.

Idrott.

År 1891 bildades bland de studerande vid karolinska institutet en idrottsförening, vars verksamhet under långa perioder varit synnerligen livlig men däremellan legat helt nere. Från och med läsåret 1935—36 ha dess arbetsuppgifter övertagits av en av Medicinska föreningens styrelse utsedd idrottsnämnd, vilken det åligger att under ledning av en av föreningen vald idrottsförman handhava idrotts- och friluftslivet inom föreningen. För sin verksamhet erhåller nämnden ett årligt anslag å omkring 600 kr. av föreningen, som dessutom erlägger en avgift av en krona per manlig medlem och år till Stockholms studenters idrottsförening.

Under utredningsarbetet angående uppförandet av ett nytt kliniskt sjukhus vid Norrbacka och förflyttningen dit av karolinska institutets teoretiska institutioner och kliniker har vid upprepade tillfällen framhållits önskvärdheten av att en idrottsplats samt tennisbanor måtte anordnas där för de studerande. I det av arkitekten Ture Ryberg utarbetade och med första pris i den allmänna arkitekttävlingen belönade förslaget till nybyggnader har också plats reserverats för detta ändamål, men frågan har ännu ej slutgiltigt avgjorts av statsmakterna.

Slutord.

Av det ovan anförda torde ha framgått, att de för de medicine studerande i Stockholm för närvarande mest aktuella frågorna intimt sammanhånga med de ändringar i deras studieförhållanden, som bli en nödvändig följd av den teoretiska och kliniska undervisningens förläggande till Norrbacka. Eftersom vid planläggningen av de nya teoretiska institutionerna och klinikerna intet väsentligt utrymme reserverats för studenterna som tillflykt under deras lediga tid och ej heller matsalar och bostäder planerats inom sjukhusbyggnaderna, har Medicinska föreningen såsom de studerandes organ upptagit dessa frågor till behandling i avsikt att föra dem fram till en ändamålsenlig lösning. I dessa strävanden har föreningen redan erhållit värdefullt stöd från såväl karolinska institutet som statsmakterna, men ytterligare understöd från det allmännas sida torde vara ofrånkomligt, om de erforderliga välfärdsåtgärderna skola kunna vidtagas utan att de framtida studiekostnaderna vid karolinska institutet därigenom avsevärt fördyras.

D. Övriga högskolor.

Ehuru de sakkunnigas utredningsuppdrag enligt departementschefens uttalande till statsrådsprotokollet bygger på den förutsättningen, att den planerade stipendieverksamheten till en början inskränkes till att avse alle-

nast studerande vid universiteten och karolinska institutet, ha de sakkunniga ansett sig böra komplettera sin översikt över de studentsociala åtgärder, som vidtagits vid dessa läroanstalter, med några kortfattade uppgifter om motsvarande förhållanden vid övriga högskolor för att därigenom möjliggöra en samlad överblick över hithörande frågor. Förden skull meddelas nedan en, om än ytterst summarisk, redogörelse för berörda förhållanden, vilken i allt väsentligt grundar sig på upplysningar, som inhämtats från de studerandes respektive organisationer.

Stockholm.

Stipendier.

De stipendier, som äro avsedda för studerande vid andra högskolor i Stockholm än karolinska institutet, utdelas i regel av styrelse, lärarkollegium eller annat organ inom respektive högskola och endast undantagsvis av de studerandes sammanslutningar, vilka dock i vissa fall beredas tillfälle att avge yttrande över ansökningarna. Det övervägande flertalet stipendier utdelas ur fonder, som bildats genom enskilda donationer, och av allmänna medel torde förutom en del fria bostäder och kontantunderstöd åt amanuenser endast utgå stipendier med för innevarande budgetår 11 000 kr. vid tekniska högskolan och 4 000 kr. vid skogshögskolan. Enligt en approximativ beräkning synes ett sammanlagt belopp av i runt tal 170 000 kr. årligen utbetalas i studiestipendier vid de sju högskolorna i huvudstaden utom karolinska institutet. Vid en del högskolor beviljas dessutom nedsättning av terminsavgiften eller total befrielse åt medellösa studerande.

Av sådana stipendier, som icke utdelas av högskolorna själva eller icke ens äro speciellt avsedda för högskolestuderande men likväl kunna komma sådana studerande tillgodo, må här endast erinras om de studiestipendier, som årligen utdelas av Stockholms stad. Dessa understöd, som äro avsedda till underlättande av fortsatta studier för synnerligen begåvade, mindre bemedlade i Stockholm mantalsskrivna lärjungar vid offentliga läroanstalter, utdelas genom Stockholms folkskoledirektion, och stipendiebeloppen ligga i regel mellan 300 och 500 kr. Av de 25 000 kr., som beviljats för läsåret 1937—38, ha omkring 11 000 kr. tilldelats studerande vid högskolor.

Matsalar.

Flera av högskolorna i Stockholm ställa hyresfritt samlings- och restauranglokaler till de studerandes förfogande, medan i övriga fall studentorganisationerna genom egna åtgärder måst tillfredsställa dessa och övriga lokalbehov. Sålunda upplåta veterinärhögskolan, skogshögskolan, farmaceutiska institutet och handelshögskolan lokaler åt respektive studentkårer, och de två förstnämnda högskolorna tillhandahålla därjämte hyresfria

mässlokaler för de studerandes utspisning. Även tandläkarinstitutet upplåter utan hyresersättning lokaler för den av studenterna drivna lunch- och konditoriserveringen, men däremot förhyr studentkåren, Odontologiska föreningen, för egna medel nödiga klubb- och expeditjonsrum.

Endast vid de två största högskolorna, Stockholms högskola och tekniska högskolan, äga studentkårerna egna byggnader med konviktorier. Stockholms högskolas studentkårs kårhus, som dragit en anläggningskostnad av omkring 650 000 kr. och finansierats genom anslag av lotterimedel med 175 000 kr., en enskild donation å 300 000 kr. samt en av studenterna själva hopbragt byggnadsfond, varjämte Stockholms stad upplåtit tomt på hundra år mot tomträtt, äges av nämnda studentkår, men dessutom har handelshögskolans studentkår nyttjanderätt till byggnaden och till det däri inrymda konviktoriet. Detta konviktorium, som till en början drevs i samarbete med ett restaurangföretag, drives sedan hösten 1936 helt i kårens egen regi under ledning av en hovmästare samt en särskild nämnd. Abonnemangspriset för lunch och middag är för närvarande 60 kr. per månad, och i genomsnitt serveras 1 100 måltider per dag.

Tekniska högskolans studentkårs kårhus, som är beläget på en av Djurgårdsförvaltningen upplåten tomt, har med inredning kostat cirka 450 000 kr., vilket belopp täckts dels genom ett anslag av lotterimedel med 100 000 kr. och dels genom donerade medel. Konviktoriet i kårbyggnaden drives av kåren själv och har omkring 600 fasta abonnenter, som betala 55 kr. i månaden för två mål om dagen, medan matsalarna i den gamla kårlokalen, Rådmansgatan 61, som ha samma priser som det större konviktoriet och i genomsnitt cirka 150 matgäster, utarrenderas till privat restauratör. Enär matsalarna i kårhuset visat sig vara otillräckliga, överväges för närvarande en utvidgning av lokalerna.

Bostäder.

Bortsett från några få bostadsrum, som vid ett par högskolor hyresfritt åtnjutas av amanuenser, förekomma veterligen i Stockholm inga andra för högskolestuderande speciellt avsedda bostäder än de nio enkelrum, som inretts i Stockholms högskolas studentkårs kårhus. Efterfrågan på dessa rum, till vilka även studerande vid handelshögskolan i viss mån äga tillträde, har varit mycket stor, vilket främst torde förklaras av den förhållandevis låga hyran — 50 kr. per månad — och den ändamålsenliga inredningen. I övrigt uppges tillgången på prisbilliga och för studier lämpade rum vara knapp eller otillräcklig i de delar av staden, som ha ett för de studerande vid högskolorna centralt läge. Detta förhållande har vid upprepade tillfällen givit anledning till diskussion om uppförande av speciella

studentbostadshus, vilka skulle kunna bidra till att förbilliga studie-kostnaderna och effektivisera själva studierna. Som en första etapp på vägen mot förverkligandet av dessa planer har på initiativ av Stockholms högskolors kvinnliga studentförening en studentskeväning på nio rum öppnats hösten 1937. Månadshyran utgår med 55 och 65 kr., beroende på rummens storlek.

Som ett led i strävandena att förbättra de högskolestuderandes bostadsförhållanden må även anföras tillkomsten av Stiftelsen Studenthemmet i Stockholm, vars syfte är att åstadkomma ett studenthem för studerande av skilda studieriktningar. På initiativ av Stockholms kristliga studentförbund utfärdades 1927 ett uttåg om tecknande av bidrag för detta ändamål, och för närvarande disponerar stiftelsen över ett kapital av omkring 85 000 kr. Stiftelsen förväntar att få lämplig tomt upplåten av Stockholms stad, men då den därjämte behöver ytterligare kapital för att kunna realisera sitt syfte har ett förslag diskuterats om samarbete med Folkuniversitetetsföreningen, som skulle äga rätt att under sommarferierna utnyttja hemmet vid sina kurser. Något slutgiltigt avgörande har dock ännu ej kunnat fattas om tid och plats för uppförandet av hemmet.

För att i någon mån underlätta högskolestudenternas bostadsanskaffning bedriver Stockholms studentkårers intressebyrå kostnadsfri rumsförmedling. Denna verksamhet, som tidigare omfattat omkring 150 rum på höstterminen och 75 rum på vårterminen men under det senaste läsåret på grund av lokal- och personalbrist endast kunnat uppehållas i begränsad omfattning, har hösten 1937 återupptagits i full utsträckning. Av nyssnämnda skäl har förmedlingen också måst inskränkas till sådana rum, som äro belägna i närheten av intressebyråns lokal, och kan därför med fördel anlitas endast av de studerande vid vissa högskolor. Tekniska högskolans studentkår har fördenskull startat egen förmedling.

Studiekredit.

I likhet med universitetsstudenterna ha även de studerande vid högskolorna i Stockholm startat egen låneverksamhet för att underlätta fortsättandet av på ett löftesrikt sätt bedrivna studier. Organ för kreditgivningen är *Stockholms studentkårers kreditkassa*, som konstituerades den 19 december 1932. Kassan är inregistrerad som en ekonomisk förening, och medlemmar äro samtliga studentkårer samt den för dessa gemensamma organisationen Stockholms studentkårer, vidare Svenska sparbanksföreningen samt alla låntagare och övriga enskilda eller sammanslutningar, som av styrelsen beviljats inträde i föreningen.

Lån beviljas medlem av studentkår i Stockholm, som tillbragt en för varje högskola fastställd minimitid vid vederbörande läroanstalt samt — i fråga om studerande vid Stockholms högskola, karolinska institutet och farmaceutiska institutet — kan uppvisa vissa föreskrivna studieresultat. Ansökningar om lån prövas först av en kreditnämnd vid den högskola, som sökanden tillhör, och avgöras sedan av kassans styrelse, som består av sju ledamöter, av vilka en utses av Svenska sparbanksföreningen och de övriga av Stockholms studentkårers förbundsstyrelse. Lån i kassan löpa som avbetalningslån på högst åtta år med högst tre års amorteringsfrihet (i mera ömmande fall undantagsvis tio respektive fyra år) och beviljas till belopp av lägst 500 kr. och högst 8 000 kr. per låntagare, varav dock högst 4 000 kr. kunna utbetalas under ett år. För lån kräves betryggande borgen samt deposition av livförsäkringsbrev å lånebeloppet, dock lägst å 1 000 kr. Räntan utgår för närvarande med $3\frac{3}{4}$ %.

De av medlemmarna inbetalade insatserna utgöra en grundfond, som för närvarande uppgår till omkring 55 000 kr., och dessutom äger kassan en reservfond å över 16 000 kr., som bildats genom donationer och avsättningar av uppkommen vinst. Övriga för utlåningen erforderliga medel skaffas genom upplåning i banker, varvid som säkerhet användas dels låntagarnas skuldförbindelser och dels garantibevis, som av medlemmar och andra ställts till kassans förfogande till ett sammanlagt belopp av cirka 200 000 kr.

Under vart och ett av de fyra första verksamhetsåren har kassan beviljat respektive 170, 147, 138 och 143 lån å sammanlagt respektive 367 200 kr., 323 400 kr., 311 025 kr. och 294 250 kr. eller tillsammans 598 lån å sammanlagt 1 295 875 kr.

Då ju Stockholms studentkårers kreditkassa står öppen för studerande vid samtliga högskolor i Stockholm, ha de enskilda studentkårerna ej funnit anledning att var för sig ordna kreditgivningen för sina medlemmar. I ett par fall — Stockholms högskolas studentkår och Odontologiska föreningen — förekomma dock mindre lånefonder (å respektive 15 000 kr. och 10 000 kr.), ur vilka smärre lån beviljas på kort tid och mot borgen av kamrater. För vissa högskolestuderande erbjudas även möjligheter till lån genom förmedling av andra organisationer; så kunna exempelvis studerande vid farmaceutiska institutet erhålla lån genom A.-B. Apotekarelån, Sveriges apotekares kreditaktiebolag och Farmaceutiska föreningen, men dessa lån utlämnas vanligen efter bankmässiga grunder och äro alltså ej speciellt anpassade efter högskolestudenters behov i fråga om ränta och amorteringsvillkor.

Bibliotek.

Enligt vad de av studentorganisationerna meddelade uppgifterna ge vid handen, synes behovet av lånebibliotek med tillfredsställande bestånd av aktuell kurslitteratur vara relativt väl tillgodosett vid flertalet fackhögskolor. Vid Stockholms högskola sägas förhållandena vara synnerligen olikartade inom skilda discipliner, men i allmänhet äro de existerande läsesalarna otillräckliga, varför ett starkt behov av ökade utrymmen och större antal studieplatser föreligger. Som ett stöd för detta önskemål anföres, att det socialvetenskapliga biblioteket, som har en trivsam och ändamålsenlig läsesal med ett gott referensbibliotek, frekventeras av studenter av alla studieriktningar. Biblioteksförhållandena vid Stockholms högskola torde dock inom en snar framtid komma att avsevärt förbättras, sedan Kungl. Maj:t för detta ändamål beviljat anslag av lotterimedel.

Hälsa- och sjukvård.

De viktigaste åtgärderna i fråga om hälso- och sjukvård äro de tidigare (s. 80) i korthet refererade tuberkulosundersökningarna, som numera omhändervaras av Stockholms studentkårers hälsovårdsbyrå. Vid sidan av denna byrå arbetar ett för samtliga studentkårer gemensamt hälsovårdsutskott, bland vars närmaste arbetsuppgifter märkas frågorna om en gemensam läkare för högskolestudenterna i Stockholm, lasarettsvård samt sjuk- och olycksfallsförsäkring. Av övriga gemensamma åtgärder må nämnas, att överenskommelse träffats med ett fyrtiotal till Stockholms tandläkareförening anslutna tandläkare om billigare tandvård för studerande vid högskolorna i huvudstaden.

Platsförmedling.

Sedan våren 1932 har Stockholms stads arbetsförmedling i samarbete med Stockholms studentkårers förbundsstyrelse fört ett särskilt register över platssökande studenter och till dessa förmedlat ett stort antal anställningar av olika slag, i synnerhet av tillfällig natur. För att vidga verksamheten till att även omfatta mera stadigvarande anställningar har förbundsstyrelsen innevarande höst vidtagit förberedelser till inrättandet av en särskild arbetsförmedling för studenter med liknande organisation som de motsvarande företagen i Uppsala och Lund och liksom dessa inordnad i den statliga arbetsförmedlingen. Vid sidan av dessa åtgärder förekomma vid flera högskolor genom studentkårernas eller andra intresserade organisationers försorg förmedling av såväl kortare vikariat och praktikantanställningar som tjänster av mera stadigvarande karaktär.

Idrott.

Vid samtliga högskolor i Stockholm existera idrottsorganisationer, som åtnjuta anslag till växlande belopp från respektive studentkårer. Sedan 1925 ha dessa organisationer varit sammanslutna i Stockholms akademiska idrottsförbund, som i mars 1937 ombildades till Stockholms studenters idrottsförening, i vilken samtliga manliga studerande vid de åtta högskolorna samt gymnastiska centralinstitutet automatiskt äro medlemmar. Föreningens ekonomi baseras huvudsakligen på fasta anslag med en krona per medlem och år från studentkårerna, som därvid förbehållit sig, att föreningen bereder de studerande tillfälle till såväl idrott som utflykter och annat friluftsliv, men dessa inkomster ha visat sig otillräckliga för genomförandet av en önskvärd effektivisering av studentidrotten. I november 1936 hemställde därför Stockholms studentkårers förbundsstyrelse hos Kungl. Maj:t om ett statsanslag för budgetåret 1937—38 å 6 000 kr. för anställande av en idrottsinstruktör för Stockholms studenter, men som denna begäran icke vid detta tillfälle vann Kungl. Maj:ts bifall, har den innevarande år upprepats. Av tipsmedel ha tidigare beviljats bidrag med 2 000 kr. till Akademiska roddföreningen och 2 400 kr. för inredning av ett motionsrum i Stockholms högskolas studentkårs kårhus.

Göteborg.**Stipendier.**

Till studerande vid Göteborgs högskola utdelas årligen ett fyrtiotal studiestipendier å sammanlagt omkring 24 000 kr., varav 9 000 kr. i tolv poster från Kungl. och Hvitfeldtska stipendieinrättningen. Vidare har studentkåren beslutat att från och med höstterminen 1937 upplåta två av de fyra i kårbyggnaden inredda bostadsrummen såsom hyresfria stipendierum.

Ur de av handelshögskolan förvaltade stipendiefonderna utdelades under läsåret 1936—37 omkring 1 100 kr. i fyra stipendier, varjämte två studerande vid läroanstalten åtnjöto understöd med vardera 750 kr. från Kungl. och Hvitfeldtska stipendieinrättningen. Med anledning av de villkor angående beredande av friplatser eller nedsättning i undervisningsavgifterna, som knutits vid ett av 1937 års riksdag beviljat anslag å 10 000 kr., har högskolan för läsåret 1937—38 beslutat använda 4 000 kr. därav för inrättande av tio friplatser åt medellösa eller mindre bemedlade studerande, och dessutom ha ytterligare 4 650 kr. reserverats för befrielse från eller nedsättning i ordinarie terminsavgifter.

Vid Chalmers tekniska institut utdelas årligen cirka 35 stipendier å sammanlagt omkring 11 000 kr., varav tre stipendier å vardera 750 kr. ur Kungl. och Hvitfeldtska stipendieinrättningen. Vidare beviljar riksdagen ett anslag till statsstipendier vid institutet (för budgetåret 1937—38 utgår ett belopp av 2 400 kr.), som tilldelas assistenter vid laboratorierna.

Kårlokaler och konviktorier.

Göteborgs högskolas studentkår inflyttade 1932 i egen byggnad, till vars uppförande Kungl. Maj:t beviljade ett anslag av lotterimedel med 100 000 kr., varjämte Göteborgs stad avgiftsfritt upplåt tomt. Kårbyggnaden inrymmer läs- och klubbrum, bibliotek, studierum med tio arbetsplatser, expeditionskolor, fyra bostadsrum, motionsrum samt konviktorium och festvåning. Konviktoriet, som även står öppet för de studerande vid övriga högskolor, har en kapacitet av omkring 300 måltider per dag, och abonnemangspriset för lunch och middag är för närvarande 65 kr. per månad. Rörelsen har tidigare varit utarrenderad till en restauratör men drives från och med innevarande läsår av kåren. Handelshögskolan och Chalmers tekniska institut upplåta hyresfritt lokaler åt respektive studentkårer, och vid den sistnämnda läroanstalten omfattar upplåtelsen även lokal för den av kåren drivna kaférelsen.

Studiekredit.

Kreditfrågan har i Göteborg icke som i universitetsstäderna och Stockholm lösts genom inrättandet av en för samtliga studentkårer gemensam lånekassa utan genom åtgärder av varje kår för sig. Göteborgs högskolas studentkår bedriver sedan 1934 i samarbete med en av stadens banker kreditgivning till studenter, som under minst tre terminer idkat studier vid högskolan. Lån beviljas i regel till högst 1 500 kr. per år och sammanlagt högst 6 000 kr. per låntagare och löpa som åttaåriga amorteringslån med tre års amorteringsfrihet. Förutom borgen kräves deposition av livförsäkringsbrev, och räntesatsen är för närvarande 4 %. Samtidigt med kreditkassans tillkomst avsatte studentkåren 10 000 kr. till en handlånefond, ur vilken lån å 50 à 300 kr. utlånas på en tid av högst sex månader.

Handelshögskolans i Göteborg studentkår förfogar endast över en obetydlig lånekassa för kortfristiga lån, medan däremot Chalmers studentkår träffat överenskommelse med en bank och ett försäkringsbolag om kreditgivning åt kårens medlemmar. Berättigad att erhålla lån är studerande, som i minst fyra terminer studerat vid institutets högre avdelning, och avbetalningslån beviljas intill 2 000 kr. per år och med högst tre års amorteringsfrihet.

Plats- och rumsförmedling.

Förmedling av anställningar bedrivs vid Göteborgs högskola genom studentkårens upplysningsbyrå, vid handelshögskolan dels genom studentkårens direktion, som anskaffar praktikantplatser för ferierna, och dels genom Ekonomföreningen i Göteborg, som bland annat har till uppgift att förmedla platser åt de från högskolan utexaminerade, samt vid Chalmers

tekniska institut genom studentkårens praktikbyrå. För närvarande pågå underhandlingar om inrättandet av en för de tre studentkårerna gemensam arbetsförmedling, som är avsedd att inordnas i det planerade samarbetet mellan de olika lokala arbetsförmedlingarna för intellektuellt utbildade.

En för de tre högskolorna gemensam och för de studerande kostnadsfria förmedling bedrivs sedan hösten 1935 av den ett år tidigare bildade samorganisationen Göteborgs förenade studentkårer.

Hälso- och sjukvård.

Göteborgs högskolas studentkår har en tuberkulosfond, som åstadkommits genom studenternas majblommeförsäljning samt genom anslag från Förstamajblommans riksförbund och vid 1936 års utgång uppgick till närmare 4 000 kr. Fonden bekostar tuberkulosundersökning av studerande, som så önskar, och vidare kunna bidrag ur fonden erhållas till sanatorievård och kortare tids fjällvistelse. För övrigt ha studentkårerna träffat överenskommelse med läkare och tandläkare om läkarvård och tandvård till reducerade priser.

Lantbrukshögskolan.

Till studerande vid lantbrukshögskolan utgå årligen av statsmedel dels tio studiestipendier å vardera 600 kr. och dels — enligt beslut av 1937 års riksdag — två understöd à 1 500 kr. åt studerande, som bereda sig att avlägga agronomie licentiatexamen. Dessutom utdelas ett visst antal stipendier ur fonder, som förvaltas av högskolan, lantbruksakademien och studentkåren; för närvarande stå sju stipendier till ett sammanlagt belopp av omkring 5 700 kr. till förfogande per år. Tidigare åtnjoto därjämte några studerande hyresfria stipendierum i den gamla institutionsbyggnaden, men på grund av en genomgripande restaurering har denna förmån under ett par år varit indragen. Efter slutförd ombyggnad stå emellertid sju bostadsrum nu färdiga att under läsåret 1937—38 tagas i bruk av stipendiater, och ytterligare tre rum skola senare inredas för detta ändamål.

Förutom dessa bostadsrum upplåter högskolan utan hyresersättning biblioteks- och klubbrum för de studerande samt lokaler åt den konviktorierörelse, som bedrivs av ett inom studentkåren verksamt kooperativt företag, Studenternas restaurangförening u. p. a. Abonnemangspriset för lunch och middag är 55 kr. per månad, men för det stora antal studerande, som bor i Uppsala, blir kosthållningen i regel något dyrare, enär de på grund av avståndet måste intaga en del av sina måltider i staden.

För att kunna bistå de många studerande, som ha svårt att anskaffa borgen för lån i banker, har lantbrukshögskolans studentkår under det

senaste året sökt starta egen kreditverksamhet genom inrättandet av en lånekassa, men dessa planer ha tills vidare icke kunnat realiseras på grund av svårigheten att skaffa säkerhet för upplåning av för rörelsen nödiga medel.

Till bestridande av kostnader för sjukhusvård åt studerande vid högskolan har studentkåren genom beslut av 1937 års riksdag beviljats ett anslag av 500 kr. för innevarande budgetår, och av dessa medel betalar kåren 2/3 av avgiften för vård å halvenskilt rum under högst tre månader för medlem, som är intagen å akademiska sjukhuset i Uppsala. Vidare har kåren av Svenska nationalföreningen mot tuberkulos erhållit ett bidrag å 500 kr. att användas till tuberkulosundersökningar, som äro avsedda att igångsättas i december 1937. Hälsovårdsfrågor handhavas inom kåren av ett särskilt utskott, till vars verksamhet varje kårmedlem bidrager med en årsavgift av 3 kr. Bland annat har förbilligad tandvård ordnats för de studerande genom överenskommelse med Uppsvenska tandläkareföreningen.

För de studerandes fysiska fostran svarar i första hand en idrottsförening, till vilken samtliga medlemmar av studentkåren äro automatiskt anslutna. Föreningens medlemmar äga genom avtal med Uppsala studenters idrottsförening tillträde till dennas idrottsplats samt åtnjuta alla övriga förmåner, som tillkomma medlemmar av sistnämnda förening. Då emellertid föreningen för sin verksamhet anser sig vara i behov av en egen idrottsplats, har den hos Kungl. Maj:t hemställt om anslag av tipsmedel för detta ändamål.

E. Övriga åtgärder.

De åtgärder till rationalisering och förbilligande av studierna vid universitet och högskolor, som ovan berörts, ha i regel varit begränsade till en viss läroanstalt. Även i de fall, då motsvarande åtgärder vidtagits vid flera eller samtliga högskolor, stå de vanligen icke i organiskt samband med varandra, vilket dock icke utesluter, att de stundom varit av betydelse för varandras tillkomst och utveckling. Men vid sidan av dessa mer eller mindre lokala ingripanden förekomma åtskilliga anstalter med liknande syfte, som äro avsedda till stöd och hjälp åt sådana, som bedriva högre studier, oavsett vid vilken läroanstalt studierna bedrivs. I det följande sammanföras några dylika åtgärder från statens och enskilda organisationers sida, varvid huvudvikten lägges vid sådana företag, som avse att förbättra de studerandes materiella villkor, och som därför äro av särskilt intresse i förevarande sammanhang. Dessutom erinras även sammanfattningsvis om de väsentligaste av de statliga stödåtgärder på detta område, som kommit särskilda läroanstalters studerande till del, och som delvis berörts i det föregående.

Stipendier.

Såsom ovan (s. 39, 60) framhållits, utdelas årligen ett antal *stipendier av statsmedel* till studerande vid universiteten. Jämte dessa understöd, som för närvarande utgå med 6 200 kr. vid Uppsala universitet och 4 900 kr. vid Lunds universitet, beviljar riksdagen anslag till studiestipendier vid ett flertal högre och lägre undervisningsanstalter. Sålunda äro under åttonde huvudtiteln i riksstaten för budgetåret 1937—38 anslag till stipendier åt studerande upptagna till följande läroanstalter och belopp: tekniska högskolan 11 000 kr., Chalmers tekniska institut 2 400 kr., högre lärarinneseminariet 1 700 kr., folkskoleseminarier 109 000 kr., småskoleseminarier 18 000 kr., folkhögskolor 600 000 kr., tekniska läroverk 7 500 kr., gymnastiska centralinstitutet 3 000 kr., kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning 430 000 kr. och verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom 270 000 kr. För samma ändamål utgå under nionde huvudtiteln till lantbrukshögskolan 9 000 kr., veterinärhögskolan 4 000 kr., skogshögskolan 4 000 kr. samt lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitutet vid Alnarp 7 900 kr.

Som synes äro några av dessa statliga understöd bundna vid vissa angivna läroanstalter, medan de övriga kunna åtnjutas inom en grupp av likartade skolor. Av sistnämnda karaktär äro även stipendier ur åtskilliga enskilda fonder, såsom exempelvis sådana premier och stipendier ur till läroverken knutna donationsfonder, som utgå till fortsatta studier vid universitet eller högskola. Det är givetvis mycket svårt att få en klar uppfattning om förekomsten av dylika och liknande understöd bland universitets- och högskolestudenterna, men det synes dock icke antagligt, att de utgöra något väsentligt bidrag till bestridandet av de totala studiekostnaderna.

Jämte de av riksdagen beviljade anslagen till studiestipendier kunna understöd för samma ändamål numera även erhållas ur *allmänna arvsfonden*. Ur denna fond, som enligt reglementet (Svensk författningssamling 1928: 281) skall användas »för främjande av barns och ungdoms vård och fostran», utgingo till en början bidrag huvudsakligen till upptagningshem för barn, mödra- och spädbarnshem, barnkrubbor och annan liknande verksamhet, men från och med år 1931 ha understöd även beviljats till studiehjälp för ungdom. Till understöd av sistnämnda slag kunna ifrågakomma sådana lärjungar vid statliga och kommunala läroanstalter, som kunna uppvisa vitsord om framsteg i studier och ännu ej fyllt 21 år, och dessa stipendier ha därför huvudsakligen tilldelats elever vid allmänna läroverk, kommunala gymnasier, kommunala mellanskolor och flickskolor, högre folkskolor, tekniska läroverk, statsunderstödda handelsgymnasier samt andra anstalter och kurser för yrkesutbildning. Däremot har Kungl. Maj:t endast i några få undantagsfall beviljat stipendier ur allmänna arvs-

fonden åt studerande vid universitet och högskolor, och en på sin tid gjord framställning från Sveriges förenade studentkårer om anvisande av stipendier ur fonden för detta ändamål vann icke Kungl. Maj:ts bifall. Under vart och ett av de sex budgetåren 1931/32—1936/37 ha för studier och yrkesutbildning ur allmänna arvsfonden utdelats respektive 2 445 kr., 10 750 kr., 19 015 kr., 23 750 kr., 69 895 kr. och 100 105 kr. eller sammanlagt 225 960 kr., men under denna tid ha endast fem understöd å tillsammans 2 600 kr. beviljats för universitets- och högskolestudier, och i tre av dessa fall ha stipendierna utgått till studerande, som redan erhållit bidrag ur allmänna arvsfonden under ett eller flera år före studentexamen.

Anslag av lotteri- och tipsmedel.

Under de senaste tio åren ha sammanslutningar av högskolestuderande vid några tillfällen erhållit understöd från statens sida i form av anslag av lotterimedel till uppförandet av kårbyggnader med konviktorier. År 1927 beviljades studentkårerna vid tekniska högskolan och Göteborgs högskola vardera 100 000 kr. för detta ändamål, och åren 1929 och 1931 tilldelades Stockholms högskolas studentkår 75 000 kr. respektive 100 000 kr. Under år 1937 ha ansökningar om dylika anslag ingivits av bland andra Uppsala studentkår och Medicinska föreningen, som hemställt om 500 000 kr. respektive 410 000 kr. som bidrag till uppförandet av kårhus, samt av Lunds studentkårs konviktorium, som ansökt om 100 000 kr. till utvidgning av sina lokaler, men dessa framställningar ha ännu ej avgjorts av Kungl. Maj:t. Vid sidan av dessa anslag till byggnadsändamål har ett belopp å 5 000 kr. av lotterimedel år 1933 beviljats som bidrag till den utredning rörande de svenska universitets- och högskolestudenternas sociala och ekonomiska förhållanden, som på initiativ av Sveriges förenade studentkårer utförts av professor Sven Wicksell och aktuarien Tage Larsson.

Även en del av de understöd, som för idrottsändamål utdelas av s. k. tipsmedel, har kommit universitets- och högskolestudenternas verksamhet på detta område till del. Uppsala universitet har under åren 1935 och 1936 erhållit sammanlagt 175 000 kr. till utvidgningsarbeten vid studenternas idrottsplats, och Lunds studentkår beviljades 1936 ett anslag å 100 000 kr. som bidrag till uppförandet av en idrottshall. För vardera av nämnda två ändamål har Riksidrottsförbundet dessutom tillstyrkt 100 000 kr. av 1937 års utdelning. 1935 erhöll Akademiska roddföreningen i Stockholm 2 000 kr. för diverse arbeten och inköp, och följande år beviljades 2 400 kr. till inredning av ett motionsrum i Stockholms högskolas studentkårs kårhus. Vidare har Sveriges akademiska idrottsförbund under de senaste tre åren tillerkänts årliga anslag av tipsmedel å 2 000 å 3 000 kr.

Statens räntefria studielån.

Låneförfarandet.

Efter likalydande motioner av Oscar Olsson m. fl. i första kammaren och Gustav Möller m. fl. i andra kammaren anvisade 1918 års riksdag 100 000 kr. till räntefria studielån för begåvade, fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter, och riksdagen har sedermera årligen efter förslag av Kungl. Maj:t anvisat medel för detta ändamål. För dessa lån gäller av Kungl. Maj:t den 19 juni 1919 utfärdat reglemente (Svensk författningssamling nr 511) med däri den 16 juli 1920 (nr 540), den 23 september 1927 (nr 357) och den 4 juni 1937 (nr 411) vidtagna ändringar. Lånen erhållas utan borgensförbindelse eller annan säkerhet och beviljas för ett år i sänder, i regel till belopp av högst 1 500 kr. per gång. Den, som förut erhållit dylikt lån, äger företräde, så länge han med omsorg och framgång bedriver sina studier, dock under förutsättning att han icke redan så många gånger tilldelats lån, att han icke vidare anses böra ifrågakomma.

Lånen beviljas av Kungl. Maj:t, sedan förslag till lånens fördelning och amorteringsvillkor upprättats av en för ändamålet tillsatt nämnd, representerande såväl allmänna sociala synpunkter som speciella utbildnings-synpunkter. Vid förslags upprättande tillämpar studielånenämnden principen om diskretionär prövning i varje enskilt fall och grundar i första hand sitt omdöme på av sökanden ingivna ansökningshandlingar. Vid behov infordras kompletterande uppgifter från den person, vilken förklarar sig villig att såsom studiemålsman övervaka sökandens utbildning, från andra personer, som känna sökanden, eller från denne själv; i enstaka fall anmodas sökanden att personligen inställa sig hos nämnden. Enligt reglementet är nämnden skyldig att vid uppgörandet av förslag särskilt beakta, att lånebeloppet står i skälig proportion till såväl studiekostnaderna som sökandes egna medel, samt »att till erhållande av studielån föreslås endast sådana verkligt begåvade lärjungar, som ingiva grundade förhoppningar, att de efter nödig utbildning skola göra en god insats i landets andliga eller materiella kultur.»

Sedan lån beviljats och skuldförbindelse enligt fastställt formulär av-givits, insättes lånebeloppet i postsparbanken, som sedan ombesörjer såväl utbetalningar till låntagaren som uppbärande av influtna amorterings-belopp och räntor. Villkoren för återbetalningen bestämmas av Kungl. Maj:t, men lånen skola dock vara slutamorterade senast tio år efter det år, då lån senast beviljades. Därjämte skall låntagaren från och med tredje året efter det kalenderår, då han varit berättigad att lyfta sista delen av honom tilldelat lån, erlägga ränta efter den procent, som gäller för sparbankernas inlåning (för närvarande utgår räntan efter 2 %). Alla inbetalade belopp, amorteringar och räntor, inlevereras av postsparbanken till statskontoret.

Under senare år ha framställningarna om anstånd med fullgörande av amortering och räntebetalning blivit alltför många för att lämpligen kunna föredragas i konselj. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 4 juni 1937 (Svensk författningssamling nr 411) har fördenskull rätten att inom ramen för den för varje lån bestämda amorteringstiden medgiva dylikt anstånd från och med budgetåret 1937—38 överflyttats till generalpoststyrelsen, vilken ju ombesörjer övriga ekonomiska mellanhavanden med låntagarna.

Lånerörelsens omfattning.

De medel, som av riksdagen åren 1918—37 anvisats för studielån, utgöra sammanlagt 3 731 000 kr., därav för budgetåret 1937—38 120 000 kr., och studielånefondens kapital uppgår för närvarande till i runt tal 3½ milj. kr. Antalet sökta och beviljade lån samt de beviljade lånens sammanlagda belopp under de senaste elva åren framgå av följande tabell:

År	Fortsatta lån			Nya lån			Summa utdelade lån
	sökta	beviljade	beviljade lån kr.	sökta	beviljade	beviljade lån kr.	
1927	239	233	278 410	761	118	140 550	418 960
1928	245	236	288 640	736	100	117 600	406 240
1929	228	211	253 211	716	127	146 000	399 211
1930	250	233	272 350	776	115	124 750	397 100
1931	273	260	290 750	868	109	106 800	397 550
1932	252	223	218 800	998	74	67 700	286 500
1933	211	187	179 150	975	122	112 400	291 550
1934	228	211	200 000	1065	126	125 400	325 400
1935	229	204	204 375	1045	117	115 500	319 875
1936	214	204	201 400	1046	149	149 250	350 650
1937	239	234	238 300	1112	143	153 600	391 900

Av denna sammanställning — som beträffande åren 1927—36 hämtats ur 1937 års statsverksproposition (punkt 18, s. 45 av det vid propositionen under rubrik »Utgifter för kapitalökning. Bil. 7» fogade utdraget ur statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden) — framgår, att medan antalet låneansökningar rätt avsevärt stigit, har summan av de per år beviljade lånen icke undergått en motsvarande ökning. Följden har blivit att i regel endast 12—15 procent av de nytillkommande lånesökande kunnat tilldelas lån. Samtidigt ha lånebeloppen nedgått från i genomsnitt omkring 1 200 kr. år 1927 till ungefär 1 000 kr. under de senaste åren. Genomsnittssiffrorna ligga dock något — men endast obetydligt — högre för de universitetsstuderande, emedan några sökande av denna kategori vid de senaste utdelningarna beviljats lån å 1 100 à 1 200 kr.

Kostnaderna för studielånenämndens verksamhet bestridas med av riksdagen årligen anvisade anslag, som för budgetåret 1937—38 uppförts i riksdagen med 5 500 kr. Därjämte har ersättning till postverket för dess bestyr med lånerörelsen tidigare utgått med 5 kr. per lån, men sedan generalpoststyrelsen från den 1 juli 1937 övertagit behandlingen av uppskovsärenden, har denna ersättning fördubblats.

Fördelning mellan olika studiegrupper.

Studielån kunna reglementsenligt tilldelas lärjungar vid varje offentlig läroanstalt, men i realiteten äger dock en viss begränsning rum. Så beviljas t. ex. endast undantagsvis lån till läroverksungdom och i fråga om högskolestudier i regel ej under det första studieåret. I detta sammanhang må erinras om att understöd till läroverkselever numera utgå ur allmänna arvsfonden; under läsåret 1936—37 utgick ett belopp av 60 000 kr., och för läsåret 1937—38 ha anslagits 70 000 kr., därav vardera året 10 000 kr. till sådana, som ännu ej inskrivits vid läroverk.

Läroanstalt	Samtliga lån jan. 1931	Beviljade fortsatta lån				Beviljade nya lån			
		1934	1935	1936	1937	1934	1935	1936	1937
Uppsala universitet	178	61	61	71	84	18	24	31	22
Lunds »	173	43	47	51	51	12	16	14	21
Karolinska institutet	38	10	12	8	7	2	3	4	3
Stockholms högskola	36	15	13	12	16	3	6	6	8
Göteborgs »	6	5	3	5	6	1	4	5	4
Tekniska högskolan	111	15	15	15	23	8	7	12	12
Chalmers tekniska institut	58	10	7	6	4	2	3	3	4
Veterinärhögskolan	10	—	1	1	2	1	—	1	1
Tandläkarinstitutet	36	7	3	1	3	—	3	2	2
Farmaceutiska institutet	1	1	—	—	—	1	—	—	4
Lantbrukshögskolan	6	2	4	4	4	3	3	4	1
Skogshögskolan	17	—	1	—	—	—	1	2	2
Handelshögskolan i Stockholm	12	6	2	—	—	2	1	2	3
Handelshögskolan i Göteborg	2	—	—	—	1	—	—	1	1
Summa	684	175	169	174	201	53	71	87	88
Övriga (lantmäteriuundervisningen, lantbruksinstitut, socialpolitiska institutet, folkskoleseminarier, navigationsskolor, musikkonservatorium, tekniska gymnasier, sjuksköterskeutbildning m. m.)	620	34	35	30	33	49	46	62	55
Totalsumma	1 304	209	204	204	234	102	117	149	143

För att utröna lånens fördelning mellan å ena sidan högskolestudenter och därmed jämställda samt å andra sidan övriga studiegrupper gjordes vid årsskiftet 1930—31 för den av Wicksell och Larsson utförda socialekonomiska utredningen en undersökning av studenters innehav av studielån. Av denna framgick, att 722 av de 1 304 låntagarna vid denna tidpunkt voro universitets- och högskolestuderande, men av dessa torde cirka hälften då redan ha avslutat sina studier. Av de 389 låntagare, för vilka amortering vid undersökningstillfället icke fastställts (= löpande lån), voro 309 studenter.

Proportionen mellan låntagarna vid olika läroanstalter framgår av tabellen å föregående sida, som upptager dels uppgifterna om innehavare av studielån i januari 1931 (Statens offentliga utredningar 1936:34, tab. 251) och dels de vid *ordinarie* utdelningar under åren 1934—37 beviljade lånen.

Samtliga under de senaste fyra åren beviljade nya lån till studerande vid universiteten och karolinska institutet samt de totala lånebeloppen framgå av följande tabell:

År	Uppsala universitet		Lunds universitet		Karolinska institutet		Summa	
	Antal	Belopp kr.	Antal	Belopp kr.	Antal	Belopp kr.	Antal	Belopp kr.
1934	18	18 500	12	12 800	2	2 300	32	33 600
1935	24	26 000	16	16 000	3	3 200	43	45 200
1936	31	31 600	14	13 950	4	3 950	49	49 500
1937	22	25 050	21	23 800	3	3 400	46	52 250

Riksbankens amorteringslån.

Sedan 1936 års riksdag beslutat vissa förändrade grunder för lån från riksbankens avbetalningslånefond och dessa sedermera kompletterats med riksbanksfullmäktiges föreskrifter, utlämnas från och med den 1 januari 1937 dylika lån å lägst 300 kr. och högst 10 000 kr. av tre skilda typer, benämnda respektive A-lån, B-lån och C-lån. A- och B-lånen löpa båda på högst åtta år men skilja sig därigenom, att de förra skola amorteras var sjätte månad med visst fastställt belopp, medan de senare äro amorteringsfria under viss tid, dock högst fyra år. Beviljat lånebelopp kan utan ränteförlust inestå i banken under på förhand bestämd tid och av låntagaren lyftas i högst fyra poster. I fråga om den tredje typen, C-lånen, är lånetiden högst fyra år, under vilken tid ingen amortering erfordras, och hela beloppet kan återbetalas i en post. Räntefoten är för samtliga tre lånetyper för närvarande $3\frac{1}{2}\%$, och räntan erlägges var sjätte månad under hela lånetiden.

Av dessa lån ha B-lånen tack vare amorteringsfriheten visat sig vara särskilt förmånliga för studerande, och efterfrågan har också varit mycket stor. Såsom belysande för detta förhållande kan nämnas, att vid riksbankens kontor i Uppsala under tiden 1 januari—30 september 1937 till studerande vid universitetet utlämnats 107 B-lån å sammanlagt 179 070 kr., medan motsvarande siffror för A-lånen äro 14 och 12 150 kr. samt för C-lånen 35 och 93 700 kr.

Skattefrihet för studentbyggnader.

Ett indirekt stöd av stort värde för de sammanslutningar av studerande vid universitet och högskolor, i vilka de studerande enligt gällande stadgar äro skyldiga att vara medlemmar, innebär den enligt 1928 års kommunal-skattelag medgivna skattefriheten för byggnader, som tillhöra nämnda organisationer och äro avsedda för deras verksamhet såsom sådana. Denna bestämmelse föranleddes närmast av en framställning från nationsföreningarna i Uppsala, vilken dock avsåg hel befrielse från såväl fastighets- som inkomstskatt. Enär medlemskap av berörda sammanslutningar är obligatoriskt för varje studerande vid respektive läroanstalt och alltså utgör en nödvändig förutsättning för bedrivandet av studier där, äro dessa sammanslutningar att betrakta såsom ingående i det offentliga undervisningsväsendet. Allmänna undervisningsverk och nämnda studentsammanslutningar äro likställda i fråga om fastighetsskatt och kommunal skatt för inkomst av fastighet, d. v. s. de äro befriade från skatt för byggnader, som äro avsedda för deras egentliga verksamhet (5 § 1 mom. e och g kommunal-skattelagen), liksom också för inkomst av dylika byggnader (54 § d kommunal-skattelagen). Därjämte äro allmänna undervisningsverk befriade från kommunal skatt för all annan inkomst (53 § 1 mom. d kommunal-skattelagen) samt från statlig inkomst- och förmögenhetsskatt (7 § e förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt). Det synes de sakkunniga skäligt, att även nationsföreningar och studentkårer tillerkännas samma skattefrihet som övriga allmänna undervisningsverk, vilken för övrigt nu gäller även för akademier, vetenskapliga samfund, åtskilliga sociala och humanitära inrättningar, stipendiefonder, fromma stiftelser m. m.

Arbetsförmedling.

En annan konsekvens av de i föregående stycke nämnda studentsammanslutningarnas ställning som integrerande delar av det allmänna undervisningsväsendet synes vara, att de borde kunna göra anspråk på regelbundet stöd från det allmännas sida för sin verksamhet, vilken nu, trots organisationernas tvångsmässiga karaktär, i regel helt bedrivs med deras egna ekonomiska resurser. Spridda åtgärder av detta slag ha dock, såsom ovan

nämnts, stundom vidtagits, exempelvis upplåtandet av kårlokaler vid vissa fackhögskolor, beviljandet av bidrag av lotterimedel till kårbyggnader och av tipsmedel till studentidrottsföretag samt anställandet av studentläkare och idrottslärare vid Uppsala universitet.

Ett nytt och betydelsefullt steg i denna riktning har nyligen tagits genom socialstyrelsens initiativ till en i den offentliga arbetsförmedlingen inordnad förmedling för intellektuellt utbildade i anledning av det förslag i detta ämne, som framlagts av de sakkunniga för utredning rörande tillströmningen till de intellektuella yrkena (Statens offentliga utredningar 1935:52, s. 394 ff.). De i det föregående nämnda organen för den av studentkårerna tidigare bedrivna förmedlingsverksamheten ha därvid delvis redan såsom specialavdelningar inlemmats i den statliga arbetsförmedlingen och således kommit i åtnjutande av statsunderstöd för sitt arbete på detta område. Även den övriga verksamhet, som bedrivs av dessa studentkårernas intressebyråer — bostadsförmedling, studieupplysningar, försäljning av kompendier och annan kurslitteratur — synes emellertid vara av i princip samma karaktär och av likartad betydelse för de studerandes ekonomi, varför det icke förefaller obefogat att dessa institutioner på lämpligt sätt erhöle understöd av allmänna medel, exempelvis — i likhet med Studenterrådets vid Köpenhamns universitet motsvarande verksamhet — i form av anslag på ecklesiastikdepartementets stat.

I detta sammanhang må även erinras om att inom många intellektuella yrken platsförmedling sedan länge förekommit genom sammanslutningar av personer, som utbilda sig till eller redan utöva respektive yrken. Så har skett genom vid de skilda läroanstalterna verksamma fakultets- och ämnesföreningar (sammanslutningar av jurister, medicinare, läraraspiranter o. s. v.), intresse- och praktikbyråer etc., genom Svenska teknologföreningen, Svenska ekonomföreningen, Farmaceutiska föreningen och många liknande intresseorganisationer samt genom speciellt inrättade förmedlingscentraler, såsom Extraläraryrån, Folkhögskolornas platsförmedling m. fl.

Offentliga utredningar.

Som ett bevis på statsmakternas positiva intresse för de universitets- och högskolestuderandes problem förtjäna även nämnas de utredningar över hithörande förhållanden, som under senare år företagits. Den 20 oktober 1933 beslöt Kungl. Maj:t efter framställningar från Uppsala studentkår och Läroverkslärarnas riksförbunds deputeradeförsamling att låta verkställa utredning rörande tillströmningen till de intellektuella yrkena, och i september 1935 överlämnade de av chefen för ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga, professor Sven Wicksell och t. f. byrådirektör Tor Jerneman, sitt betänkande (Statens offentliga utredningar 1935:52). Såsom bilaga till

nämnda betänkande inlämnades i juni 1936 den utredning rörande de svenska universitets- och högskolestudenternas sociala och ekonomiska förhållanden (Statens offentliga utredningar 1936:34), som på föranstaltande av Sveriges förenade studentkårer utförts av Wicksell och aktuarien Tage Larsson. Till följd av i förstnämnda betänkande framlagda förslag ha bland annat föreskrifter utfärdats om förande av universitets- och högskolestatistik (Svensk författningssamling 1937:224) samt det ovan nämnda initiativet tagits till centralisering av arbetsförmedlingen för de intellektuella yrkena.

Sveriges förenade studentkårer.

En betydande del av de studentsociala åtgärder, som under senare år vidtagits i vårt land, har tillkommit på initiativ av och i flera fall även genomförts av Sveriges förenade studentkårer (SFS). Denna år 1921 bildade samorganisation av samtliga studentkårer vid rikets universitet och högskolor har enligt sina stadgar till uppgift att verka för de svenska studenternas gemensamma bästa samt att representera dem i det nordiska och internationella studentsamarbetet. Sitt ändamål har SFS sökt fylla genom en rik och mångskiftande verksamhet. I avsikt att ge en ingående orientering angående studieförhållandena vid de högre läroanstalterna och framtidsutsikterna för akademiskt utbildade utger SFS vartannat år Svensk studentkalender och har för vardera av de två senaste årgångarna erhållit ett statsanslag av 1 500 kr. På inbjudan av SFS samlades i januari 1934 omkring 150 studenter från landets samtliga studentkårer jämte ett femtiotal representanter för olika myndigheter till en konferens för dryftande av en rad problem av intresse och betydelse för universitets- och högskolestudenterna. De vid konferensen fattade besluten ha sedermera förts vidare till vederbörande myndigheter och delvis redan förverkligats, såsom exempelvis kravet på riksgiltighet för tentamensbetyg.

Som ovan nämnts, föranstaltade SFS år 1931 en undersökning av de svenska studenternas ekonomiska villkor, vilken sedermera tryckts i Statens offentliga utredningar (1936:34). Som ett led i samma strävanden att nedbringa studiekostnaderna har SFS utverkat rätt för studerande att under lästermin vid resa mellan studieorten och hemorten å Statens och vissa enskilda järnvägar till enkel avgift erhålla returbiljett med en giltighetstid av fem dagar. Avsevärda rabatter ha även kunnat åstadkommas för de gruppresor, som av SFS anordnas, såsom de regelbundet återkommande fjällfärderna, studieresor för utländska studenter och resor till och från de statsunderstödda feriekurser, som sedan 1935 årligen anordnats i Uppsala. Förutom genom sistnämnda anordningar har SFS tagit aktiv del i det internationella studentarbetet genom att anordna arbetsläger, förmedla studentutbyte och på olika sätt underlätta svenska studenters resor i utlandet samt

genom medlemskap såsom korporativ korresponderande ledamot i International Student Service.

År 1933 tillsatte SFS en sanatoriekommitté, som inom kort träffade överenskommelse med överstyrelsen för Konung Oscar II:s jubileumsfond om inrättandet av en särskild studentavdelning vid Hesseleby sanatorium. Enligt det ingångna avtalet ställde överstyrelsen till SFS:s förfogande fyrtio vårdplatser mot en avgift per dag av 2 kr. för medellösa studenter och 4 kr. för övriga. För denna studentavdelning, som öppnades i juni 1934, har en särskild byggnad inretts till bibliotek och studierum, och studentkårens ha genom majblommeförsäljning, insamlingar, karnevaler och på annat sätt anskaffat medel för bokinköp och annan utrustning. På initiativ av sanatoriekommittén ha vissa förmåner utverkats för avdelningens patienter, såsom rätt till boklån från universitets- och högskolebibliotek, rätt att på vissa villkor behålla universitetsstipendier under sjukhusvistelsen, premiebefrielse och bidrag till vårdavgifter från livförsäkringsbolag, lättnader för låntagare i studentkårens kreditkassor m. m. Under år 1935 vårdades 37 manliga och 6 kvinnliga patienter vid avdelningen, och antalet vård dagar uppgick till 5 903, varav 3 879 à 2 kr. och 2 024 à 4 kr. År 1936 var antalet patienter 33 (26 manliga och 7 kvinnliga) och antalet vård dagar 4 452 (3 436 och 1 016 respektive).

Bland SFS:s övriga insatser må endast nämnas upplägget av ett register över licentiat- och doktorsavhandlingar, som äro under utarbetande, aktioner för en ändamålsenlig organisation av studentvärnplikten samt flera initiativ till reformering av den akademiska undervisningen. SFS har även vid upprepade tillfällen anlitats som remissinstans av statliga myndigheter, och detta officiella erkännande av dess verksamhet har ytterligare understrukits genom tillfälliga statsunderstöd till olika ändamål.

KAPITEL III.

De studerandes sociala och ekonomiska förhållanden.

För en rättvis bedömning av behovet och fördelningen av understöd åt studerande vid universiteten och karolinska institutet erfordras givetvis en ingående kännedom om dessa studerandes sociala och ekonomiska villkor. Dessa förhållanden äro också numera väl kända genom den undersökning, som på uppdrag av styrelsen för Sveriges förenade studentkårer och på grundval av en år 1931 företagen enquête bland de vid svenska universitet och högskolor inskrivna studenterna utförts av professor Sven Wicksell och aktuarien Tage Larsson. Resultaten av denna utredning, vilken sedermera publicerats (Statens offentliga utredningar 1936:34) såsom bilaga till det av

inom ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga utarbetade betänkandet om tillströmningen till de intellektuella yrkena, äro alltför omfattande för att i detta sammanhang kunna i sin helhet refereras, men de uppgifter, som i första hand äga intresse för den följande framställningen, skola dock i detta kapitel sammanfattningsvis återges. Därtill komma att fogas de ytterligare upplysningar om studietidens ekonomi, som de sakkunniga ansett det nödigt att inhämta för utredningsarbetets fullgörande.

Studenternas sociala härkomst.

För att möjliggöra en samlad överblick över universitetens och högskolornas rekrytering ur skilda socialgrupper ha de studerande i den social-ekonomiska utredningen — varmed här och i det följande förstås den av Wicksell och Larsson utförda undersökningen — fördelats i åtta huvudklasser efter faderns yrke. Den procentuella fördelningen efter yrkesklass vid här ifrågavarande läroanstalter framgår av följande tabell, i vilken även återfinnas motsvarande siffror ur den studentenquête, som år 1934 företogs såsom ett led i utredningen rörande tillströmningen till de intellektuella yrkena. De sistnämnda uppgifterna ha för de sakkunnigas räkning sammanställts av amanuensen Ejnar Olsson.

Yrkesklass	Uppsala universitet		Lunds universitet		Karolinska institutet	
	1931	1934	1931	1934	1931	1934
A Lantbrukare	9.8	9.5	15.9	15.8	5.7	4.4
B Folkskollärare	7.0	7.0	7.2	6.7	4.3	4.4
C Akademiker m. fl.	30.9	32.6	24.5	27.2	38.3	42.7
D Grosshandlare m. fl.	9.8	8.0	8.2	6.1	14.1	9.8
E Handlande	10.3	11.6	11.3	12.2	11.0	12.8
F Högre tjänstemän m. fl.	8.9	10.1	8.9	10.1	10.7	10.5
G Lägre tjänstemän m. fl.	9.9	10.0	9.8	9.6	6.9	7.5
H Hantverkare, arbetare	12.6	11.1	14.1	12.0	8.3	7.7
X Yrke okänt	0.7	0.3	—	0.3	0.6	0.2

De för vissa av dessa yrkesgrupper genomgående förändringarna torde åtminstone delvis förklaras av den omständigheten, att i 1931 års undersökning faderns yrke med hjälp av matriklar och andra tillgängliga källor supplerats även för icke-deklaranterna, medan siffrorna från 1934 endast gälla de studerande, som avgivit svar på det utsända frågeformuläret. Materialet i den sistnämnda undersökningen var nämligen så pass representativt (deklarationsprocenten var vid Uppsala universitet 82.4, vid Lunds universitet 76.9 och vid karolinska institutet 76.0), att en komplettering på annan väg ansågs överflödig.

Påpekas bör vidare, att de i vissa fall påfallande stora divergenserna i fråga om studentkårernas sociala sammansättning vid å ena sidan universiteten och å andra sidan karolinska institutet i stort sett upphävas, om jämförelsen begränsas till de medicinska fakulteterna, vilket visar, att dessa olikheter bero på att läkarbanan inom vissa socialgrupper utövar större dragningskraft än övriga intellektuella yrken. Av samma skäl bli överensstämmelserna större även vid de i det följande gjorda jämförelserna mellan de tre läroanstalterna, om uppgifterna rörande karolinska institutet endast kompareras med motsvarande siffror från de medicinska fakulteterna vid universiteten, ehuru av utrymmesskäl här endast anföras sådana uppgifter, som avse samtliga studerande vid respektive universitet.

För föreliggande syfte av intresse är den jämförelse, som i den social-ekonomiska utredningen gjorts för universitetens vidkommande mellan yrkesfördelningen bland å ena sidan de i denna undersökning medtagna studerandes fäder samt å andra sidan gifta och förut gifta manliga yrkesutövare över 40 år enligt 1920 års folkräkning. Denna jämförelse ger oförtydligt besked om det förut kända faktum, att en stark disproportion råder i fråga om de olika socialgruppernas fördelning inom befolkningen i dess helhet och bland de studerande vid de högre läroanstalterna. Sålunda äro av de i folkräkningen medtagna av ovanstående kategori över 35 % lantbrukare, medan endast omkring 10 % av de studerande i Uppsala och 16 % i Lund komma från denna befolkningsgrupp. Ännu större är divergensen beträffande gruppen hantverkare och arbetare (yrkesklasserna H 1 och H 3), som enligt folkräkningen är representerad med över 47 %, under det att den blott är företrädd med ungefär 10 respektive 11 % bland fäderna till studenterna i Uppsala och Lund. Däremot äro samtliga övriga yrkesklasser mer eller mindre starkt överrepresenterade bland studenterna. Söner och döttrar av präster t. ex. äro bland de studerande i Uppsala ungefär 27 gånger och i Lund omkring 24 gånger så starkt företrädda som inom den nämnda folkmängdskategorin. I fråga om läkare äro motsvarande siffror 23 och 18, för lärare 19 och 18, för veterinärer, tandläkare och apotekare 10 och 8 samt för affärsmän 3.5 och 4.

Föräldrarnas bidragsförmåga.

Med anledning av de genom deklARATIONERNA och på annan väg erhållna uppgifterna om föräldrarnas yrke, inkomster och förmögenhetsställning, hemort och under år 1930 lämnade kontantbidrag, samt vidare om förekomsten och arten av naturaförmåner samt skuldsättningens storlek och struktur ha de i utredningen medtagna studerande indelats i fyra klasser efter graden av föräldrarnas bidragsförmåga. Av denna uppdelning framgår, att omkring 19 % av de studerande vid universiteten

i Uppsala och Lund samt 9 % vid karolinska institutet icke kunna påräkna någon ekonomisk hjälp från föräldrahemmet utom möjligen fritt vivre under ferierna.

Den relativa storleken av denna bidragsklass är mycket varierande inom olika yrkesgrupper. Av lantbrukaresönerna äro i Uppsala 31, i Lund 24 och vid karolinska institutet, där denna kategori är mycket svagt representerad, 4 % helt hänvisade till sig själva eller till lån utom hemmet för studiernas finansiering; för döttrar av lantbrukare äro jämförelsetalen respektive 25, 17 och 17 %. Av söner till arbetare och hantverkare höra 49 % av uppsalastudenterna, 37 % av lundastudenterna och 29 % av de studerande vid karolinska institutet till denna ekonomiskt sämst ställda grupp.

Till den något lyckligare lottade grupp av studerande, som, utan att kunna påräkna fullständig ekonomisk hjälp från föräldrahemmet, dock i viss utsträckning därifrån åtnjuta gåvor, en del naturaförmåner samt lån, höra respektive 20, 26 och 13 % av samtliga studerande vid de tre läroanstalterna. Övriga studerande komma från hem, som tydligtvis äro i stånd att helt bekosta studierna, vilket dock ej hindrar, att verklig skuldsättning med återbetalningsskyldighet i många fall föreligger.

I avsikt att utröna hjälpbehovet inom olika kategorier av studerande har amanuensen Ejnar Olsson på grundval av den socialekonomiska utredningens uppgifter om faderns inkomst företagit en gruppering av samtliga i nämnda undersökning medtagna studerande. De studerande ha efter faderns yrke indelats i fyra grupper, av vilka den första omfattar akademiker (utom präster och läroverkslärare) samt grosshandlare m. fl., den andra präster, läroverkslärare och högre tjänstemän, den tredje lantbrukare, folkskollärare, handlande och lägre tjänstemän samt den fjärde arbetare och hantverkare. Av uppgifterna angående föräldrarnas bidragsförmåga inom var och en av dessa grupper framgår, att inom den första gruppen 10 %, inom den andra 33 %, inom den tredje 51 % och inom den fjärde 68 % av de studerande tillhöra de två lägsta bidragsklasserna och alltså icke kunna påräkna någon eller i varje fall endast otillräcklig hjälp till studiekostnaderna från föräldrahemmet. Det ekonomiska behovet inom dessa fyra yrkesgrupper skulle därför kunna uttryckas med proportionen 3:10:15:20.

En översikt över förekomsten av naturaförmåner i hemmet visar, att av de manliga studerande endast 9 % i Uppsala och 17 % i Lund åtnjuta helt fritt vivre hos föräldrarna, medan 91 respektive 81 % icke alls erhålla fritt vivre och den ringa återstoden åtnjuta vissa naturaförmåner. Vid karolinska institutet äro motsvarande procenttal 42, 56 och 2. Studentskornas ställning i berörda avseende avviker i Uppsala och Stockholm högst obetydligt från deras manliga kamraters, men i Lund är den avsevärt gynn-

sammare, i det att 32 % av samtliga kvinnliga studerande åtnjuta förmånen av fritt vivre i föräldrahemmet.

De påfallande olikheterna i förekomsten av fritt vivre betingas givetvis i väsentlig mån av geografiska förhållanden, och de anförda procentalen överensstämma också i stort sett, såsom synes av följande sammanställning, med det relativa antalet av de studerande, som bo i hemmet under studietiden:

	M a n l i g a			K v i n n l i g a		
	Uppsala universitet	Lunds universitet	Karolinska institutet	Uppsala universitet	Lunds universitet	Karolinska institutet
Bo i hemmet, %	13	25	50	15	41	46
Fritt rum, %	10	21	45	12	39	46
Fri mat, %	9	19	46	12	34	39

Av de manliga studerande bor alltså ungefär var åttonde i Uppsala, var fjärde i Lund och varannan vid karolinska institutet i föräldrahemmet, och i det övervägande antalet fall inkluderar denna förmån även fritt vivre eller åtminstone hyresfritt rum.

Förekomsten av kontanta bidrag från hemmet visar mindre men dock tydliga växlingar. Sålunda ha 41 % av de manliga deklaranterna i Uppsala, 38 % i Lund och 30 % vid karolinska institutet förklarat sig icke ha mottagit dylika bidrag vare sig i form av gåvor eller lån. Av lättförklarliga skäl är denna grupp särskilt stor inom yrkesklasser med svagare ekonomisk bärkraft. Så äro exempelvis av lantbrukaresönerna 54 % i Uppsala och 45 % i Lund utan bidrag hemifrån, och beträffande sönerna av hantverkare och arbetare äro motsvarande siffror ännu högre, nämligen respektive 69 och 52 %. För karolinska institutet är den procentuella fördelningen inom olika socialgrupper ej angiven, men de nämnda yrkesklasserna äro där relativt blygsamt företrädda.

De studerandes egna inkomster.

Enligt de uppgifter, som deklARATIONERNA lämna angående de studerandes kontantinkomster, äro dessa — om penningbidrag från föräldrarna lämnas ur räkningen — huvudsakligen av tre slag: räntor av kapital, inkomst av arbete samt stipendier.

Inkomst av eget kapital har deklarerats av 17 % av de manliga och 25 % av de kvinnliga studerande i Uppsala; för Lunds universitet äro motsvarande jämförelsetal 13 och 19 % och för karolinska institutet 21 och 25 %. Ränteinkomsterna uppgå dock endast undantagsvis till mera betydande belopp: inkomst av denna art till 500 kr. eller högre summa har sålunda uppgivits av 8 % av de manliga och 11 % av de kvinnliga stude-

rande vid Uppsala universitet, av 5 respektive 6 % vid Lunds universitet samt av 12 % av såväl manliga som kvinnliga medicinare i Stockholm. I stort sett följa växlingarna inom de olika yrkesgrupperna samma kurvor som föräldrarnas bidragsförmåga, dock äro inkomster av kapital både vanligare och till beloppen större i de fall, då fadern eller båda föräldrarna äro döda.

Inkomst av eget förvärvsarbete, som bedrives vid sidan av studierna, förekommer i anmärkningsvärt stor utsträckning, i synnerhet vid universitetet. Förekomsten av dylik inkomst är dock mycket skiftande inom de olika fakulteterna och i regel störst bland humanister och naturvetare, och dessutom växlar den tydligt efter graden av föräldrarnas bidragsförmåga, så att det relativa antalet av de i förvärvsarbete sysselsatta i stort sett står i omvänd proportion till omfattningen av understöd från hemmet. Om deklaranter med studierna som bisysselsättning eller med större inkomst av eget arbete än 4 000 kr. frånräknas, har dylik inkomst uppgivits av 27 % av samtliga manliga studerande i Uppsala, 30 % i Lund och 20 % vid karolinska institutet. För de kvinnliga studerande äro procenttalen respektive 22, 23 och 14.

Inkomstbeloppen äro i regel små; som exempel kan nämnas, att vid Lunds universitet det deklarerade beloppet hos cirka 62 % av samtliga understiger 500 kr. Genomsnittsbeloppen per inkomsttagare äro — med samma avgränsning av de högsta inkomsterna som ovan — vid Uppsala och Lunds universitet samt karolinska institutet respektive 570, 585 och 805 kr. för manlig samt 360, 525 och 530 kr. för kvinnlig studerande. Att dessa inkomster dock spela en högst betydande roll vid studiernas finansiering framgår bland annat därav, att de i den socialekonomiska utredningen medtagna uppsalastudenternas sammanlagda inkomst av arbete under år 1930 beräknas uppgå till inemot en halv miljon kronor. Under samma år ha studerande vid Lunds universitet med förvärvsarbete vid sidan av studierna på detta sätt täckt ungefär en tredjedel av sina årsutgifter, vilket motsvarar omkring en tiondedel av lundastudenternas sammanlagda årsbudget. Inom enbart den filosofiska fakulteten i Lund torde de genom förvärvsarbete intjänta beloppen rentav ha räckt till täckande av en femtedel eller mera av samtliga studerandes årskostnad för universitetsvistelsen.

Deklarationernas uppgifter om innehavda *stipendier* ge vid handen, att 34 % av de manliga och 20 % av de kvinnliga studerande i Uppsala uppburit stipendier under år 1930 med i genomsnitt 465 respektive 250 kr. Vid Lunds universitet äro motsvarande siffror 27 % och 335 kr. för manliga samt 13 % och 305 kr. för kvinnliga studerande och vid karolinska institutet 7 % och 435 kr. respektive 12 % och 875 kr. Såväl stipendiatprocenten som beloppens genomsnittliga storlek stiger med antalet när-

varoterminer och med avlagda examina, men därjämte växer procenten innehavare av stipendier även med skuldernas storlek och med avtagande bidragsförmåga hos föräldrarna, såsom är att vänta, då ju stipendierna utdelas efter de studerandes ekonomiska behov och studiemeriter.

De sammanlagda belopp, som under år 1930 uppburits i stipendier av de studerande i Uppsala och Lund, uppskattas på grundval av deklARATIONERNAS uppgifter till respektive omkring 330 000 kr. och minst 175 000 kr. Beträffande karolinska institutet uppges ingen totalsumma, men med ledning av stipendiatprocenten och de genomsnittliga stipendiebeloppen kan den beräknas belöpa sig till i runt tal 25 000 kr. Dessa sålunda beräknade belopp överensstämma tämligen väl med de siffror, som meddelas i Svensk studentkalender 1936—37. Enligt där förekommande sammanställningar över befintliga universitetsstipendier utdelas årligen cirka 360 000 kr. i Uppsala och 160 000 kr. i Lund såsom stipendier till studerande. Härvid är dock att märka, att dessa siffror ej äro direkt jämförbara, enär kollektstipendier ej medräknats i den förra summan liksom ej heller släkt- och forskarstipendier i den senare; dessutom äro docent- och resestipendier i båda fallen uteslutna. Vid karolinska institutet är det totala stipendiebeloppet ej blott absolut utan även relativt långt mindre än vid universiteten och torde — enligt den i andra kapitlet lämnade översikten — för de egentliga studiestipendierna understiga 20 000 kr. Men även beträffande universiteten kan det vara värt att lägga märke till att stipendiebeloppen trots sin betydande storlek icke uppgå till så stora summor som de studerandes inkomster genom eget arbete.

De studerandes utgifter.

I den socialekonomiska utredningen ha försök gjorts att med ledning av deklARATIONERNAS uppgifter om de studerandes utgifter under år 1930 beräkna den totala utgiftssumman per år, men dessa beräkningar ha dock endast kunnat bli högst approximativa, eftersom väsentliga utgiftsposter saknades å deklARATIONENS formulären. Men även om resultaten kunna vara otillfredsställande i fråga om de individuella variationerna, torde de beräknade medeltalen ha sitt värde för jämförelser mellan de olika läroanstalterna. För manliga studerande, som icke åtnjuta någon som helst hjälp från hemmet, uppgår den genomsnittliga årliga utgiftssumman till 1 930 kr. i Uppsala, 1 745 kr. i Lund och 2 710 kr. vid karolinska institutet, och för studentskorna inom samma grupp äro medianerna (d. v. s. de respektive utgiftsbelopp som hälften av de studerande inom gruppen i fråga överskrider) 1 790, 1 610 och 2 125 kr.

Beträffande en del utgiftsposter — och däribland de i detta sammanhang väsentligaste — ge deklARATIONERNA mera detaljerat besked, nämligen utgifterna för mat, bostad, kurser, litteratur och livförsäkringar.

Rumspriserna uppvisa talrika och förhållandevis stora variationer inom olika fakulteter och åldersklasser. Medianen av den deklarerade månatliga utgiften för rum är för manlig studerande 55 kr. i Uppsala, 47 kr. i Lund och 68 kr. vid karolinska institutet och för kvinnlig studerande 57, 49 och 58 kr. respektive.

För att utröna huruvida hyresläget undergått några avsevärda förändringar sedan den socialekonomiska utredningens tillkomst ha de sakkunniga förhört sig om de aktuella hyrespriserna för goda studentrum vid de berörda läroanstalterna. För Uppsalas vidkommande föreligger en undersökning, som höstterminen 1934 företogs av Stiftelsen Uppsala studentbostäder genom utsändande av ett frågeformulär till var femte i studentkatalogen upptagen studerande. De inkomna uppgifterna, som redovisats i universitetets katalog för nästföljande termin, uppvisa en medelhyra av 56 kr. för centralt belägna rum med centralvärme samt 50 kr. för icke centralt belägna rum av samma standard. Under de senaste tre åren synas hyrorna i den fria bostadsmarknaden i Uppsala snarare ha stigit något än motsatsen, och för närvarande torde ett ordinärt studentrum i regel betinga en hyra av 55 å 60 kr. I de under senare år tillkomna studentbostadshusen, som fylla mycket högt ställda krav i fråga om hygien och komfort, är medelhyran per läsår 460 å 480 kr. utom i Värmlands nations studenthem, där rummen i viss mån ha stipendiekaraktär och årshyran därför satts så lågt som 400 kr. — I Lund uppges det gängse priset på ett gott enkelrum i modernt hus vara 45 å 50 kr., och i Stockholm kostar ett rum av motsvarande kvalitet i närheten av karolinska institutet 60 å 70 kr.

Matpriserna förete liknande växlingar som rumshyrorna, men de båda kurvorna följa dock ej varandra i detalj: inom en i fråga om rumspriset enhetlig grupp förekomma högst skilda matpriser och omvänt. Skälet torde i första hand vara, att den ene föredrar en god kosthållning och den andre en bekväm bostad, medan endast jämförelsevis få studerande ha råd till båda delarna. Dock ökas i stort sett de månatliga utgifterna för mat med antalet närvarotermener. Enligt de av deklaranterna meddelade uppgifterna var genomsnittspriset per månad år 1930 för manliga studerande 72 kr. i Uppsala, 65 kr. i Lund och 76 kr. i Stockholm samt för kvinnliga studerande 68, 62 och 68 kr.

De för närvarande gällande priserna ligga genomgående något lägre än de i den socialekonomiska utredningen beräknade. En rundfråga i april 1937 till de mera centralt belägna och av studenter i större utsträckning frekventerade matsalarna i Uppsala — restaurangernas abonnentmatsalar ej medräknade — gav till svar, att månadspriset varierade mellan 55 och 60 kr. för två mål och mellan 65 och 70 kr. för tre mål om dagen, men sedan dess ha de flesta matställen höjt priserna med omkring 5 kr. per månad. Enär tvåmålsystemet praktiskt taget undantagslöst medför, att

mellanmål intagas antingen i bostaden eller på näringsställe, bör den månatliga utgiften för mat i Uppsala beräknas till lägst 65 kr. I Lund kan det på konviktoriet tillämpade priset för tre mål om dagen — för närvarande 60 kr. per månad — betraktas som ett skäligt normalpris, och i Stockholm torde de medicine studerande kunna erhålla en måltidsinackordering av motsvarande kvalitet för omkring 70 kr. per månad.

Övriga utgifter, varom deklarationerna lämna upplysning, äro i förevarande sammanhang av mindre intresse och behöva därför endast antydningssvis refereras. *Kursavgifter* äro vanligast och till beloppen störst inom de juridiska och medicinska fakulteterna: inom den förra fakulteten ha 91 % av de manliga deklaranterna i Uppsala och 76 % i Lund antecknat utgifter av detta slag till belopp av i genomsnitt 109 respektive 95 kr., medan inom den senare motsvarande procenttal såväl vid universiteten som vid karolinska institutet ligga omkring 75, och dessa deklaranter årsutgifter för avgiftsbelagda kurser uppgå i medeltal till i Uppsala 127 kr., i Lund 88 kr. och i Stockholm 128 kr.

Även utgifterna för *litteratur* variera högst avsevärt inom de olika fakulteterna samt efter kön och antalet närvarotermener. Omkring 95 % av samtliga inlämnade svar innehålla uppgifter om kostnaderna för litteraturinköp, och den genomsnittliga årssumman per deklarant med dylik utgift är i Uppsala 118 kr., i Lund 119 kr. och vid karolinska institutet 168 kr. Sammanlagt beräknas de studerande vid vardera av universiteten under år 1930 ha inköpt kurslitteratur för i runt tal en kvarts miljon kronor och vid karolinska institutet för över 100 000 kr., alltså tillsammans för de tre lärosätena drygt 600 000 kr.

Av deklarationerna framgår vidare, att förekomsten av *livförsäkringar* bland de studerande ökas med antalet närvarotermener samt med skuldbeloppets storlek och med föräldrarnas avtagande bidragsförmåga. Av samtliga manliga deklaranter ha 72 % i Uppsala, 75 % i Lund och 58 % i Stockholm förklarat sig vara livförsäkrade, och de genomsnittliga beloppen äro respektive 8 245, 8 100 och 10 600 kr. med en årspremie av i medeltal 130, 135 och 180 kr.

Den totala studiekostnaden.

Då det gällt att beräkna den totala studiekostnaden för olika examina, har hänsyn tagits till de studerandes samtliga kontanta utgifter under studietiden, medan däremot naturaförmåner — även då de åtnjutits under terminerna — icke medräknats. Studiekostnader för tiden före inträdet vid universitetet eller institutet ha i princip icke medtagits, dock har deklarerad studieskuld från skoltiden tillagts för att ej göra jämförelsen med den totala skuldsättningen missvisande. Dylika skolskulder spela en mera

framträdande roll endast vid Lunds universitet, där 14.5 % av samtliga deklaranter ha uppgivit skulder från tiden före universitetsvistelsen.

De approximativa genomsnittskostnaderna för studerande, som ej bo i föräldrahemmet, framgå av följande tabell, där såväl medelvärden som medianer medtagits:

Avsedd examen	M e d i u m			M e d i a n		
	Uppsala universitet kr.	Lunds universitet kr.	Karolinska institutet kr.	Uppsala universitet kr.	Lunds universitet kr.	Karolinska institutet kr.
<i>Manliga studerande:</i>						
T. K. + prästexamen . . .	11 300	10 500		10 300	9 800	
J. K.	13 500	12 200		11 700	10 800	
M. L.	23 300	24 500	25 000	21 100	22 400	23 400
F. M. (hum. sekt.)	10 600	10 400		10 100	9 700	
F. M. (mat.-nat. sekt.) . .	10 200	9 900		10 300	9 000	
F. D. (hum. sekt.)	21 300	25 400		23 000	25 000	
F. D. (mat.-nat. sekt.) . .	27 000	23 200		27 500	23 000	
<i>Kvinnliga studerande:</i>						
T. K. + prästexamen . . .		10 900			10 000	
M. L.		19 800	23 700		18 000	20 500
F. M. (hum. sekt.)	9 500	8 300		9 000	7 400	
F. M. (mat.-nat. sekt.) . .	11 000	9 500		10 500	10 500	

Den årliga och totala skuldsättningen.

De deklarerade studieskulder stiga givetvis i stort sett med antalet närvaroterminer men uppvisa därjämte betydande variationer inom olika fakulteter och bidragsklasser. Av samtliga manliga deklaranter ha 69 % i Uppsala, 74 % i Lund och 55 % i Stockholm förklarat sig vara skuldsatta, medan motsvarande jämförelsetal för de kvinnliga studerande äro rätt avsevärt lägre, nämligen respektive 46, 46 och 41 %. Inom de socialgrupper, som ha den lägsta bidragsförmågan, ligger dock skuldsättningen betydligt över medeltalet: således äro 85 à 90 % av vid universiteten studerande söner av lantbrukare, arbetare, hantverkare, folkskollärare och lägre tjänstemän skuldsatta, och vid karolinska institutet ligga samma grupper mellan 67 och 77 %.

Räknat per skuldsatt deklarant uppgår det genomsnittliga skuldbeloppet för män till i Uppsala 6 700 kr., i Lund 6 885 kr. och vid karolinska institutet 9 900 kr. samt för kvinnor till respektive 5 600, 4 340 och 10 900 kr. Av männens sammanlagda låneskuld äro 43.5, 42.9 och 54.9 % och av kvinnornas 61.7, 51.6 och 56.2 % respektive placerade hos föräldrarna. Beträffande lånens placering må för övrigt endast anmärkas, att blott 5 %

av de manliga studerande vid universiteten och 3 % vid karolinska institutet deklarerat innehav av statens räntefria studielån, och av studenterna ha respektive 7, 3 och 0 % uppgivit dylikt lån.

Den deklarerade årliga skuldsättningen är som väntat påfallande hög inom den medicinska fakulteten men uppvisar även smärre olikheter mellan övriga fakulteter. Genomsnittsbeloppen för samtliga manliga deklaranter, som ej åtnjuta naturaförmåner i hemmet, äro i Uppsala 1 430 kr. (enbart medicine studerande 2 000 kr.), i Lund 1 445 kr. (medicinare 1 970 kr.) och vid karolinska institutet 2 040 kr. samt för samma kategori kvinnliga deklaranter 1 405, 1 240 och 1 250 kr.

Med ledning av deklARATIONERNAS uppgifter om den årliga skuldsättningen samt den beräknade genomsnittliga studietiden för olika examina har det varit möjligt att approximativt beräkna även den slutliga skuldsättningen. För manliga studerande, som överhuvudtaget måste ådraga sig skulder för studiernas avslutande, beräknas sålunda en teologie kandidatexamen jämte prästexamen medföra en genomsnittlig total skuldsumma av närmare 10 000 kr. och en juris kandidatexamen drygt 8 000 kr. Den för läkarlegitimation erforderliga medicine licentiatexamen beräknas kräva en total skuldsättning av nära 19 000 kr. vid universiteten och omkring 17 000 kr. vid karolinska institutet. Inom den filosofiska fakulteten anses en ämbetsexamen i regel medföra cirka 9 000 kr. i studieskuld och en doktorsgrad tio à femton tusen kronor. För de kvinnliga studerande ligga motsvarande belopp i allmänhet lägre.

KAPITEL IV.

Statsstipendier i form av fria bostäder och fri kost.

Framställningen i närmast föregående kapitel torde tillfyllest ha ådagalagt, att utbildningen till de akademiska levnadsbanorna kräver högst avsevärda kostnader. Flertalet studerande måste fördenskull helt eller delvis finansiera sin vistelse vid universitetet eller högskolan genom skuldsättning, och i all synnerhet gäller detta om dem, som komma från hem med svag ekonomisk bärkraft. Trots de betydande uppoffringar, som många föräldrar med blygsamma inkomster göra för att bidra till sina barns akademiska utbildning, beräknas inemot en femtedel av samtliga universitetsstudenter ej kunna påräkna någon som helst ekonomisk hjälp till sina studier från hemmet (utom möjligen fritt vivre under ferierna). Och därtill kommer, att den långa utbildningstiden och de höga studiekostnaderna i viss utsträckning verka som en ekonomisk spärr, varigenom många fattiga begåvningar helt utestängas från den högre undervisningen.

Ur samhällets synpunkt är det givetvis angeläget, att icke andra faktorer än begåvning och duglighet påverka och reglera tillströmningen till de högre läroanstalterna, och staten har fördenskull på olika sätt bidragit till att minska studenternas ekonomiska svårigheter. Av väsentlig betydelse därvidlag är givetvis, att universitetsundervisningen är i princip kostnadsfri, men även andra åtgärder ha i samma syfte vidtagits från det allmännas sida. Dit höra exempelvis de tidigare nämnda stipendierna för studerande vid universiteten i Uppsala och Lund, vilka årligen uppföras i riksstaten. Dessa understöd äro dock numera av ringa betydelse i jämförelse med de relativt avsevärda belopp, som tack vare donationer av enskilda årligen utdelas i studiestipendier. Staten har vidare genom räntefria studielån underlättat tillträdet till högre studier för obemedlade begåvningar, men de tillgängliga medlen ha dock icke räckt till hjälp åt mer än en ringa del av de kompetenta lånesökande. De statliga åtgärder, som hittills vidtagits för att göra den högre undervisningen reellt tillgänglig för alla utmärkt begåvade ungdomar, oberoende av social och ekonomisk ställning, ha alltså varit otillräckliga, och en utvidgning av statens understödsverksamhet på detta område synes väl motiverad.

Ännu ett skäl för statens medverkan till förbättrande av universitets- och högskolestudenternas ekonomiska förhållanden utgör den omständigheten, att flertalet av dessa studerande sedermera komma att bekläda tjänster, vilka, ehuru de till sin karaktär äro i hög grad samhällsviktiga, medföra relativt anspråkslösa löneförmåner jämfört med många andra statliga och enskilda befattningar, som kräva en vida kortare och mindre kostsam utbildning. Inom åtskilliga statliga yrkesområden, t. ex. militäryrket och kommunikationsväsendet, fordras i regel icke någon långvarig och kostsam utbildning före inträdet i tjänsten, såsom fallet är exempelvis beträffande lärare, läkare, präster och jurister, utan specialutbildningen, i den mån en sådan kräves, är förlagd till en tid, då vederbörande redan erhållit en avlönad anställning.

I detta sammanhang förtjänar påpekas, att statligt understöd till akademiska studier åt begåvad, obemedlad ungdom torde komma att i kvalitetshöjande riktning påverka tillströmningen till de akademiska levnadsbanorna, eftersom dylikt understöd enligt de sakkunnigas mening bör tillförsäkras meriterade studerande i regel redan innan de inskrivits vid någon av de berörda läroanstalterna. Den eventuella kvantitativa ökningen av tillströmningen genom de studerande, som först tack vare statens hjälp beredas tillfälle att fortsätta sina studier vid universitet eller högskola, kan under alla omständigheter icke bli avsevärd i relation till hela antalet studerande. Och då en stödverksamhet av detta slag innebär ett rent kvalitativt urval, torde följderna närmast bli en skärpt konkurrens, som är ägnad att snarare motverka än stimulera tillströmningen.

Ett förbättrande av studietidens ekonomi för fattiga begåvningar är ur samhällets synpunkt värdefullt även med tanke på de studerande, som trots avsaknad av egna medel likväl söka sig till universitet och högskolor. I många fall bli studierna störda och examen fördröjd genom förvärvsarbete eller andra försök att skaffa nödigt kapital, och likaså torde en betydande del av de talrika studieavbrotten utan examen förorsakas av ekonomiska svårigheter. En av ekonomiska bekymmer någorlunda ostörd studietid är en grundförutsättning för ett effektivt utnyttjande av vistelsen vid universitet eller högskolan.

Den lämpligaste formen för statens understöd anse de sakkunniga vara inrättandet av nya stipendier. För att dessa skola betyda en verkligt effektiv hjälp fordras emellertid, att de bli både många och stora samt utgå under en avsevärd del av studietiden. Vidare uppstår frågan, huruvida stipendiebeloppen böra utbetalas kontant eller utgå i naturaförmåner, d. v. s. i första hand husrum och kost samt eventuellt kurslitteratur. Den senare stipendieformen, som förordats i departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet, synes äga betydande fördelar framför kontantförfarandet. Om understödet utgår i form av fri bostad och fri kost, föreligger fullgod garanti för att det användes till täckande av de nödvändigaste och samtidigt mest betungande utgifterna. Enligt de i tredje kapitlet meddelade uppgifterna kunna kostnaderna för mat och rum för de berörda studerande beräknas till i genomsnitt 1 000 kr. per läsår. Dessa ofrånkomliga utgifter för vistelsen vid universitetet eller högskolan äro givetvis särskilt höga och kännbara för det övervägande flertal av de studerande, som ej åtnjuta förmånen att kunna bo i hemmet under studietiden, och dylika naturastipendier skulle därför i viss mån utjämna de rent geografiska förutsättningarna för akademiska studier. Därjämte skulle den fördelen vinnas, att de studerande, som anses förtjänta av speciell hjälp från statens sida, garanteras en fullt tillfredsställande levnadsstandard under de i alla avseenden betydelsefulla studieåren. För närvarande äro många fattiga studenter av ekonomiska skäl hänvisade till en kosthållning och en bostad, som endast motsvara mycket anspråkslösa krav i fråga om hygien och standard i övrigt. Därjämte skulle fri bostad och kost under terminerna utan tvivel även bidra till att stipendiaterna utsträckte sin årliga vistelse vid läroanstalten, vilket i sin tur skulle medföra en förkortning av den totala studietiden.

Behörighetskrav.

Behöriga att erhålla dylika statsstipendier i form av fri bostad och fri kost böra endast vara sådana studerande, som dels äro utmärkt begåvade och väl skickade för de levnadsbanor, som kräva akademiska studier, och dels sakna möjlighet att bekosta sin utbildning med egna medel eller genom

hjälp från föräldrar. Begåvningen styrkes lämpligen genom skol- och examensbetyg, vilka i mån av behov böra kompletteras genom intyg av lärare eller andra personer med ingående kännedom om den sökande. För styrkande av medellöshet bör sökanden ingiva en ekonomisk självdeklaration, varvid föräldrarnas inkomster och andra kontrollerbara uppgifter böra verifieras av kommunal myndighet eller minst två vederhäftiga personer.

Eftersom stipendierna ej kunna tänkas utgå under hela studietiden och ej heller förslå till samtliga utgifter under tiden för innehavet, måste det förutses, att de ifrågakommande studerande i regel även måste ådraga sig viss skuldsättning. För att amorteringen av lånen ej skall inträda under eller ens omedelbart efter studietiden bör skuldsättningen i största möjliga mån begränsas till den senare delen av vistelsen vid universitetet eller högskolan. I stället böra naturstipendierna utgå under de första studieåren, och rätten till innehav av stipendium bör därför förbehållas de studerande, vilkas närvaro vid läroanstalten i fråga ännu ej överskridit en fastställd maximitid, förslagsvis fyra terminer. Dock böra studerande, vilkas ekonomiska förhållanden genom faderns död eller andra mellankommande omständigheter kommit i ett avsevärt sämre läge än tidigare, kunna ifrågakomma till erhållande av stipendium även något senare under studietiden. Genom denna anordning skulle bostads- och koststipendierna på ett lyckligt sätt komplettera magnatstipendierna, som i stor utsträckning utdelas efter ådagalagda studiemeriter och alltså i regel senare under studietiden. Även lånemöjligheterna äro under nuvarande förhållanden relativt begränsade under de tidigaste studieåren, innan den lånesökande kan prestera den säkerhet, som ligger i avlagda tentamina och examina.

De sakkunniga anse det rentav synnerligen önskvärt, att stipendierna i regel utgå redan från början av de akademiska studierna och alltså få sökas av studerande, som ännu ej vunnit inträde vid någon av de berörda läroanstalterna. Först genom denna möjlighet till ansökan och tilldelning av stipendium redan vid slutet av gymnasievistelsen skulle vägen till den högre undervisningen öppnas för en del begåvningar, som nu av ekonomiska skäl tvingas att avbryta sin utbildning med studentexamen. Samtidigt elimineras, såsom ovan framhållits, risken för att stipendierna skola medföra en icke önskad ökning av antalet universitetsstuderande.

I förbigående kan påpekas, att här förordade principer överensstämja med de önskemål på detta område, som kommo till uttryck vid den nordiska studentledarekonferensen på Hindsgavl sommaren 1935. Där underströks med skärpa behovet av statsstipendier, avsedda att göra den högre undervisningen tillgänglig för alla kvalificerade studerande, och enligt denna samlade nordiska studentopinion borde stipendierna utgå under de första studieåren, varefter en rationellt ordnad kreditgivning borde bereda möjligheter till förmånliga lån.

De lokala stipendienämnderna.

Vad bedömningen av ansökningarna och utdelningen av stipendierna beträffar ha de sakkunniga diskuterat olika alternativ. En för de båda universiteten och karolinska institutet gemensam nämnd, vars arbetsuppgifter i stort sett skulle bli likartade med den existerande studielånenämndens, skulle erbjuda den fördelen, att en avvägning kunde ske mellan samtliga kompetenta sökande. Men ur andra synpunkter är tvivelsutan inrättandet av en nämnd för vardera av de tre läroanstalterna avgjort att föredraga. Dessa nämnder kunna jämte prövningen av de inkomna ansökningarna och tillsättandet av stipendiaterna även handhava en mängd frågor av praktisk art, som bli en nödvändig följd av själva stipendieformen. Dit hör främst bestämmandet av det sätt, på vilket förmedlingen av naturaförmåner bör ske, vilket i praktiken närmast torde komma att innebära en fördelning av stipendiaterna på lämpliga av nämnden godkända matställen och bostäder, vidare utövändet av en viss kontroll över stipendiaternas studieprestationer och uppförande samt samarbete med övriga stipendieutdelande organ vid läroanstalten i fråga. Detta samarbete bör omfatta samtliga de organ, som förvalta och utdela stipendier, och åsyfta en samlad överblick över hela det lokala stipendieväsendet. Säkrast nås givetvis detta syfte genom en rationell centralisation av stipendieutdelningen exempelvis av den typ, som genomförts vid universiteten i Köpenhamn och Oslo samt provisoriskt även vid Lunds universitet, och de sakkunniga vilja livligt tillstyrka, att denna fråga upptages till prövning vid de olika läroanstalterna. I mån av behov bör samarbetet även utsträckas till kreditkassor och övriga institutioner, som bevilja studiekredit.

Då det givetvis är av största vikt, att de lokala stipendienämnderna representera en så allsidig erfarenhet som möjligt, böra de sammansättas av representanter för såväl universitetet eller institutet som de studerande. Genom medverkan av akademiska lärare tillförsäkras nämnden sakkunskap i fråga om bedömandet av de sökandes lämplighet för akademiska studier, medan studentrepresentanterna torde äga eller lätt kunna förvärva första-handskännedom om många av de sökande, som redan äro inskrivna vid läroanstalten. Studenternas deltagande i stipendieutdelningen kan också väl motiveras genom en hänvisning till de goda erfarenheterna från studentorganisationernas egna stipendieutdelande organ samt från de universitet — t. ex. Lunds och Köpenhamns — där studentrepresentanter officiellt deltaga i behandlingen av universitetets stipendieärenden.

Stipendienämnderna böra ej vara större än att de kunna arbeta smidigt och effektivt, och de sakkunniga föreslå därför, att varje nämnd består av fem ordinarie ledamöter. Av dessa utses en, som tillika skall fungera såsom nämndens ordförande, av universitetskanslern, två av det större akade-

miska konsistoriet, respektive karolinska institutets lärarkollegium, samt två av studentkåren, respektive Medicinska föreningen. På enahanda sätt utses lika många ersättare, vilka deltaga i nämndens arbete vid ordinarie ledamots förfall. Nämnden väljer inom sig en vice ordförande, som vid förhinder för ordföranden leder förhandlingarna, samt tillsätter dessutom en avlönad sekreterare, som icke behöver vara ledamot av nämnden. Sekreteraren åligger det att preliminärt granska de inkomna ansökningarna, införskaffa eventuellt önskvärda kompletterande upplysningar, genom sammanställningar och på annat lämpligt sätt förbereda stipendieutdelningen samt vid nämndens sammanträden fungera såsom föredragande. Vidare skall sekreteraren ombesörja den fortlöpande kontrollen över de av stipendiaterna använda bostäderna och matställena samt i övrigt handhåva alla de administrativa och andra arbetsuppgifter, som av nämnden åläggas honom.

Ansökningsförfarandet.

Beträffande den grupp av studerande, som vid ansökningen ännu ej avslutat sina gymnasiestudier, och som enligt de sakkunnigas uppfattning bör utgöra huvudparten av stipendiaterna, kan det diskuteras, huruvida kollegierna vid de läroverk och övriga skolor, där de sökande skola avlägga sin studentexamen, böra biträda vid stipendieutdelningen eller icke. Det vore givetvis ytterst förmånligt att kunna utnyttja den erfarenhet om de sökandes kvalifikationer, som företrädes av deras lärare, och det vore också tänkbart att på ett tidigt stadium begränsa antalet sökande och därmed underlätta tillsättningsproceduren genom att tillerkänna kollegierna rätt till en första gallring av de sökande eller rentav uteslutande förslagsrätt. Å andra sidan kan med fog invändas, att kollegiernas uppfattning om de studerandes begåvning redan kommit till uttryck i de meddelade kunskapsbetygen, samt att läroverkslärarna ej alltid äga tillräckligt ingående kännedom om sina lärjungars ekonomiska förhållanden för att kunna slutgiltigt avgöra deras behov av understöd för fortsatta studier. Vidare synes en bestämmelse om kollegiernas ensamrätt till förslag kunna medföra en fara för viss påverkan av lärjungarnas fria val och därigenom en otillbörlig konkurrens med andra utbildningsbanor, i det att en lärjunge vid utsikten till avsevärda stipendier kan känna sig lockad att fortsätta sina studier vid en viss läroanstalt. En definitiv gallring inom så många sinsemellan ej samverkande organ som kollegierna vid rikets läroverk och övriga skolor med studentexamensrätt skulle säkerligen även medföra en mycket skiftande värdering av såväl begåvning som medellöshet. Slutligen kan det ifrågasättas, huruvida icke kollegiernas medverkan vid urvalet av stipendiater skulle försvåra den rättvisa avvägningen mellan stipendiesökande läroverkselever och sådana sökande, vilka avlagt stu-

dentexamen såsom privatister eller på grund av värnpliktstjänstgöring, sjukdom eller annat giltigt skäl måst göra ett avbrott mellan studentexamen och de akademiska studierna.

De sakkunniga ha efter överbägande av olika alternativ ansett sig böra förorda följande ansökningsförfarande, som synes tillvarataga fördelarna med läroverkens medverkan och samtidigt eliminera de berörda olägenheterna. Ansökan, som skall vara skriftlig och avfattad efter fastställt formulär, ställes till statsstipendienämnden vid den läroanstalt, där sökanden är inskriven eller ämnar söka inträde. Sökande, som ännu ej avlagt studentexamen, inlämnar sin ansökan till rektorsämbetet vid den skola, där han åtnjuter undervisning, varefter inkomna ansökningar granskas av kollegiet eller av detta utsedda delegerade. Det senare alternativet är enligt de sakkunnigas mening att föredraga, enär en särskild för ändamålet tillsatt nämnd givetvis lättare kan förvärva den ingående kännedom om de sökandes personliga förhållanden, som bör eftersträvas. Efter denna granskning översändas ansökningarna, försedda med kollegiets eller dess delegerades yttrande, genom rektors försorg till respektive stipendienämnder. Övriga sökande ingiva sina ansökningar direkt till de lokala statsstipendienämnderna. Ansökan bör icke under en och samma ansökningsperiod få ingivas till mer än en av nämnderna.

För en del av de sökande kan erhållandet av stipendium förväntas bli en direkt förutsättning för fortsatta studier, och i varje fall torde anskaffandet av för studierna nödiga medel erbjuda vissa svårigheter. Det är därför ur denna synpunkt angeläget, att utdelningen av stipendierna sker i relativt god tid före början av den termin, från och med vilken de äro avsedda att utgå. Å andra sidan bör tiden för ingivandet av ansökan ej förläggas alltför tidigt, enär många sökande i dylikt fall ej kunna tillräckligt klart överblicka den framtid, varunder studierna skulle komma att bedrivas. De sakkunniga ha funnit denna sin uppfattning styrkt genom de anmärkningar, som från studenthåll riktats mot utdelningen av statens räntefria studielån på den grund, att lånen måste sökas redan under november månad året före det läsår ansökan gäller, och att fördelningen av lånesumman äger rum först ungefär ett halvt år senare.

Önskvärt vore, att stipendiaterna kunde utses i god tid före vårterminens slut och ansökningstiden utgå någon gång under förra hälften av samma termin. De sakkunniga föreslå därför, att stipendierna av ecklesiastikdepartementet kungöras till ansökning under december månad närmast före det läsår ansökan avser. Samtliga ansökningar skola vara statsstipendienämnderna tillhanda före utgången av februari, men sökande, som ännu ej avlagt studentexamen, skall till rektor ingiva sin ansökan redan före den 1 februari. Ansökan från studerande, som redan är inskriven vid vederbörande läroanstalt, remitteras i och för yttrande till seniorskollegiet eller

stipendienämnden inom den nation sökanden tillhör, respektive Medicinska föreningens styrelse, och i förekommande fall kan dylikt yttrande även inhämtas från akademisk lärare, vars undervisning sökanden åtnjuter eller alltjämt åtnjuter.

Stipendienämnderna företaga den ordinarie utdelningen före april månads utgång, varefter de sökande snarast böra underrättas om huruvida stipendium tilldelats dem eller icke. Samtidigt med detta meddelande böra de utsedda stipendiaterna åläggas att minst en vecka i förväg till nämnden anmäla sin ankomst till universitetet eller institutet samt att inom viss tid, förslagsvis en månad efter ankomstdagen, hos nämndens sekreterare uppvisa närvarointyg för terminen. Stipendiaterna böra även beredas tillfälle att uttrycka eventuella önskemål angående bostad och matsalar, varom lämpligen erinras i nämnda cirkulär.

Om ovan nämnda data fastställas för ingivandet av ansökningar och fördelningen av stipendierna, medför detta visserligen, att hänsyn ej kan tagas till studentexamensbetyget för de sökande, som ännu ej avslutat gymnasiestudierna. Detta lär dock näppeligen innebära några avsevärda nackdelar, när senaste terminsbetyg torde vara tillfyllest vid bedömandet av kunskapsgraden hos den kategori av studerande, för vilken dessa stipendier äro avsedda.

En något allvarligare olägenhet består däri, att de studerande, som avlägga studentexamen som privatister vid vårterminens slut, ej kunna ifrågakomma vid den ordinarie utdelningen, när den muntliga prövningen inför examensnämnden i regel äger rum först i juni. Det gäller dock härvid en relativt liten grupp: antalet godkända examina har för vart och ett av läsåren 1927/1928—1936/37 varit 78, 92, 55, 59, 66, 80, 90, 101, 105 och 107 respektive. Huru stor del av dessa privatister som sedermera fortsatt sina studier vid universitetet och karolinska institutet framgår ej av inskrivningsmatriklarna, men antalet torde ej vara särdeles stort. Det synes likväl rimligt att bereda dessa studerande möjlighet att redan under första läsåret kunna ifrågakomma till erhållande av stipendium, och detta bör utan större olägenheter kunna ordnas med hjälp av disponibla överskottsmedel från föregående läsår (se härom nedan s. 123).

Förmedlingen av naturaförmånerna.

På vad sätt staten bör medverka till stödjande av de företag, som hava till syfte att betjäna de studerande med bostäder och kost, har varit föremål för de sakkunnigas övervägande. Det har därvid framstått som ett önskemål av väsentlig betydelse, att statens stöd så nära som möjligt anknyter till den verksamhet, som redan kommit till stånd på detta område, och minst av allt på något sätt motverkar de befintliga självhjälps-

företagen av detta slag, av vilka flertalet tillkommit på de studerandes eget initiativ. De sakkunniga anse sig därför — med reservation för de enskilda fall, då särskilda omständigheter därtill föranleda — icke böra generellt tillstyrka den möjlighet, som ur vissa synpunkter kan tyckas ligga närmast till hands, nämligen att staten uppför nybyggnader, avsedda till bostäder och matsalar åt de studerande. Vare sig dessa byggnadsföretag efter fullbordandet skulle drivas i statens regi eller överlåtas åt ett centralt eller lokalt administrativt organ, torde svårigheter av olika art lätt komma att uppstå. Ändamålsenligare synes vara, att staten på lämpligt sätt understöder de företag, som startats eller komma att igångsättas av universitetet och högskolorna, studentorganisationerna eller andra för de studerande intresserade organ.

I den utsträckning detta är möjligt bör ett dylikt stöd ges formen av en direkt subvention, som bidrager till att avlasta en del av anläggnings- och eventuellt även driftskostnaderna för ifrågavarande företag. En sådan subvention har redan vid upprepade tillfällen förekommit genom de anslag av lotterimedel, som av Kungl. Maj:t beviljats till kårhus och därmed förenade konviktorier, och denna statliga understödspolitik bör enligt de sakkunnigas mening även i framtiden fortsättas. Men enligt de principer, som hittills tillämpats i fråga om beviljande av lotterimedel, kunna vissa byggnader, såsom exempelvis studentbostäder, icke i första hand påräkna dylikt bidrag, och det kan då förtjäna tagas under allvarligt övervägande, huruvida staten på annat sätt bör direkt understödja en byggnadsverksamhet av denna art. Såsom ett par tänkbara former av understöd vilja de sakkunniga framhålla dels överlämnande för dylikt ändamål av staten tillhörig mark och dels en kapitalinsats från statens sida vid uppförandet av bostadshus, vilken bör stå i proportion till det antal stipendiater, som kan tänkas placerade i byggnaden.

De sakkunniga ha även dryftat möjligheten av att staten på förmånliga villkor ställer lånekapital till förfogande åt studentsammanslutningar och andra dem närstående organ i och för uppförande av byggnader och i första hand sådana, som äro avsedda till bostäder och matsalar. Då de sakkunniga efter konferenser med representanter för studentkårer, studentnationer och andra liknande institutioner anse sig ha anledning förmoda, att tillgången till lånemedel på dylika villkor skulle kunna bidra till realiserandet av en del aktuella byggnadsplaner, har det förefallit berättigat att taga upp frågan om inrättandet av en särskild statens lånefond för studentbyggnader till övervägande, och de sakkunniga återkomma därför till detta problem i annat sammanhang (kap. V A).

De åtgärder till stödjande av studentbyggnadsföretag, som ovan diskuterats, torde i regel få anses förutsätta, att initiativ utgår från de organ, under vilkas ansvar och ledning de ifrågavarande byggnaderna äro av-

sedda att uppföras och förvaltas. Däremot synas de ej nödvändigt behöva sammankopplas med anordnandet av statsstipendier i form av fri bostad och fri kost annat än i den mån förmedlingen av dessa naturaförmåner är beroende av tillkomsten av nya bostäder och matsalar. Enär de lokala förutsättningar, som därvid äro av avgörande betydelse, och för vilka redogjorts i andra kapitlet, äro ganska olikartade på de skilda studie-orterna, måste även sättet för distributionen av naturaförmånerna variera rätt avsevärt.

I princip böra dock riktlinjerna för stipendienämndernas arbete överensstämma, och likaså böra de erbjudna naturaförmånerna så vitt möjligt vara likvärdiga på de olika orterna. Huvudsynpunkten bör vara att tillhandahålla stipendiaterna tillräcklig och närande kost i ändamålsenliga lokaler samt bostadsrum, som äro väl lämpade till studiearbete och i övrigt fullt tillfredsställande. För att erhålla garanti beträffande rummens och kostens beskaffenhet böra bostäder och matställen, dit stipendiater hänvisas, vara godkända av statsstipendienämnden och sedermera på lämpligt sätt underkastas en fortlöpande kontroll. Kosten bör, då möjlighet därtill finnes, efter stipendiatens fria val utgå med två eller tre mål om dagen. Om bostads- och matsalsföretag finnas, som fylla de av nämnden föreskrivna anspråken och stå under ledning av de studerande själva eller av dem närstående organ, böra stipendiaterna i största möjliga utsträckning hänvisas till dessa. Det bör vidare så långt möjligt ordnas så, att de i respektive studentbostäder och matsalar boende och spisande studerande ej till övervägande del utgöras av stipendiater.

I *Uppsala* ha under de senaste sex å sju åren uppförts fyra bostadshus, som äro avsedda enbart för studenter och innehålla sammanlagt 269 enkelrum. I fråga om inredning och komfort tillfredsställa dessa bostadsrum rätt högt ställda anspråk, varom de sakkunniga genom studier på ort och ställe kunnat förvissa sig, och särskilda anstalter ha vidtagits för att genom en effektiv ljudisolering möjliggöra den ostördhet och den koncentration, som äro oundgängliga förutsättningar för allvarliga studier. Då dessa rum därtill betinga en hyra, som per läsår räknat endast obetydligt överstiger den genomsnittliga hyran för studentrum i *Uppsala* och per helår räknat avsevärt understiger denna, synas alla skäl tala för att dessa bostadshus i första hand böra komma i fråga såsom bostäder åt statsstipendiater. Endast i den mån det antal rum, som kan få disponeras för detta ändamål i de befintliga och nytillkommande byggnaderna av detta slag, icke är tillräckligt för att bereda bostad åt samtliga stipendiater, böra andra rum av motsvarande kvalitet komma till användning. Dock bör den lokala stipendienämnden givetvis ha fria händer att i förekommande fall hänvisa stipendiat till likvärdig bostad i annan byggnad; så bör exempelvis hinder icke föreligga för en stipendiat, som önskar bo på något

av studenthemmen, att där åtnjuta honom tillkommande naturaförmåner. I den mån rum i den fria bostadsmarknaden behöva utnyttjas, böra de dock vara kontrollerade och godkända av studentkårens bostadsförmedling.

Enär ännu intet studentkonviktorium finnes i Uppsala, måste den del av stipendieförmånerna, som består i fri kost, tills vidare utgå på något av de matställen i staden, vilka efter prövning godkänts av stipendienämnden. Så snart de aktuella planerna på uppförandet av ett kårhus med studentmatsalar förverkligats, böra stipendiaterna överflyttas dit, givetvis under förutsättning att företaget i fråga om prisläge och kostens beskaffenhet uppfyller de av nämnden uppställda fordringarna.

I *Lund* har utvecklingen på dessa områden följt nästan diametralt motsatta linjer mot i Uppsala, i det att omfattande åtgärder vidtagits till ett rationellt ordnande av studenternas kostförhållanden, medan däremot inga bostadsbyggen för studenter igångsatts på deras eget initiativ. Bortsett från studenthemmen, av vilka ett enda numera fortsätter sin verksamhet, samt några i Akademiska föreningens byggnad inredda studentrum har endast ett bostadshus uppförts speciellt för de studerande, nämligen den genom en enskild donation tillkomna Studentskegården, som höstterminen 1937 stod färdig att mottaga de 38 första invånarna. För övrigt ha hyresläget och tillgången på studentrum icke som i Uppsala givit anledning till uppförandet av studentbostadshus, men en viss reglering av standard och priser har dock skett genom den av studentkårens intressebyrå bedrivna rumsförmedlingen i samband med bostadskontroll. De sakkunniga, som varit i tillfälle att bese ett antal av de av intressebyrån förmedlade rummen, anse, att fullgod garanti föreligger för att dessa rum fylla rimliga krav i fråga om hygien och standard i övrigt, och förorda därför, att de till stipendiatbostäder avsedda rummen utväljas bland de av intressebyrån kontrollerade. I den händelse en del av Studentskegårdens rum, vilka dock redan ha en viss stipendiekarakter genom den tack vare de donerade medlen synnerligen låga hyressättningen, skulle få disponeras av kvinnliga statsstipendiater, böra de givas företräde framför likvärdiga rum i den allmänna bostadsmarknaden.

I avseende på kostförhållandena äger *Lund* den stora fördelen att ha ett konviktorium, som kan bereda ett betydande antal studerande måltidsinackordering till förmånligt pris. Då matens kvalitet enligt vittnesbörd från studenthåll är god och priserna äro lägre än på stadens övriga matställen av motsvarande standard, föreslå de sakkunniga, att innehavarna av naturastipendier i mån av utrymme hänvisas till *Lunds* studentkårs konviktorium.

Vid *karolinska institutet* synas för närvarande inga skäl föreligga för en begränsning av naturaförmånerna till visst bostads- och matsalsföretag. Den restaurangrörelse, som bedrivs av Medicinarnes alimentära klubb i

direkt anslutning till Medicinska föreningens lokaler, kan — bland annat på grund av läget — icke gärna godtagas såsom enda förmedlare av kost till stipendiaterna, och några bostäder speciellt för de medicine studerande existera tills vidare icke. Statsstipendienämnden torde därför lämpligen efter prövning i varje enskilt fall böra avgöra, vilka bostadsrum och matsalar som kunna komma i fråga vid förmedlingen av stipendieförmånerna. Sedan förflyttningen av institutet till Norrbackaområdet verkställts och de planerade studentbyggnaderna — kårhus med konviktorium samt bostäder — uppförts, böra givetvis naturaförmånerna i största möjliga utsträckning utgå genom dessa företag. På grund av förläggningen utom staden och medicinarnas speciella arbetsförhållanden är det dock angeläget, att även i framtiden möjligheter finnas för stipendiaterna att intaga alla eller vissa måltider på annat håll.

På stipendienämnderna bör det alltså ankomma att utse de företag, hos vilka stipendiaterna skola åtnjuta kost och logi. Av praktiska skäl torde dessa ej böra vara alltför många, enär såväl kontrollen som det organisatoriska arbetet därigenom endast onödigt kompliceras. Nämnderna överenskomma med leverantörerna om sättet för utbetalande av stipendiebeloppen och äga att på lämpligt sätt utöva en kontinuerlig kontroll över såväl bostadsrum som matställen. Förvaltningen av de av statsmedel beviljade anslagen bör vid universiteten handhas av räntekammaren och vid karolinska institutet av dess kamrerarekontor, och dessa organ ombesörja även alla utbetalningar för de av stipendiaterna åtnjutna förmånerna mot räkningar, som skola vara attesterade av vederbörande stipendiat.

Tiden för innehav av stipendium.

Alla de akademiska examina, som medföra kompetens till viss levnadsbana, kräva en högst betydande studietid. Enligt den socialekonomiska utredningen är sålunda den genomsnittliga studietiden för präst- och juris kandidatexamina omkring sex år, för filosofisk ämbetsexamen obetydligt kortare och för medicine licentiatexamen nio à tio år. Under sådana omständigheter måste stipendieunderstöd, som äro avsedda att innebära verkligt effektiv hjälp, utgå under en rätt avsevärd tid. Men alldenstund det samtidigt är önskvärt, att ett icke alltför ringa antal obemedlade begävningar kommer i åtnjutande av stipendierna, torde en maximitid för innehav böra fastställas. Då ännu ingen erfarenhet föreligger om relationen mellan antalet stipendier och antalet kompetenta sökande, anse de sakkunniga det vara tillrådligt att tills vidare ej sätta denna maximitid högre än tre år men finna det önskvärt, att detta maximum höjes, så snart en

förskjutning äger rum genom att antalet stipendier ökas eller antalet sökande eventuellt minskas.

Om stipendiat på grund av vistelse vid annan högskola, studieresa, sjukdom eller annat giltigt skäl för någon tid avbryter sin vistelse vid den läroanstalt, där stipendiet utgår, ankommer det på statsstipendienämnden att avgöra, huruvida han efter återkomsten må återinträda i sina rättigheter såsom stipendiat. Om avbrottet beror på nödvändiga studier vid annan läroanstalt, där motsvarande statliga naturastipendier förekomma, anse de sakkunniga det vara en naturlig konsekvens av den genomförda riksgiltigheten för tentamensbetyg, att stipendiat efter tillstånd av stipendienämnden kan få åtnjuta honom tillkommande förmåner eller del därav å sin nya vistelseort, varvid förmånerna lämpligen förmedlas men ej betalas av därvarande stipendienämnd. Såsom parallell till ett dylikt medgivande kan nämnas Kungl. Maj:ts beslut den 9 oktober 1936, enligt vilket studerande vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska institutet, som tilldelats stipendium, kan få uppbära detta även vid studievistelse utom universitetsstaden respektive Stockholm. Frånvaro av dylik orsak torde dock endast förekomma i relativt ringa utsträckning under de första studieåren.

Tiden för innehav av stipendium bör alltså tills vidare ej få överskrida sex terminer, men understödet tilldelas ej omedelbart för hela denna tid utan endast för ett år i sänder. Stipendiat, som önskar förlängt innehav, ansöker därom hos statsstipendienämnden före utgången av februari månad, varvid ansökan skall åtföljas av en kort redogörelse för studierna under året, en förklaring huruvida sökandens ekonomiska villkor undergått någon avsevärd förändring sedan senaste tilldelning samt intyg om närvaro vid universitetet eller institutet. Dessa ansökningar om prolongation remitteras av nämnden till vederbörande studentnations seniorskollegium eller stipendienämnd, respektive Medicinska föreningens styrelse, i och för yttrande, enär medlemmarna av dessa organ kunna förmodas ha haft tillfälle att förvärva en närmare personlig kännedom än nämndens ledamöter om stipendiaternas studier och uppförande i övrigt. Ansökningarna om förlängt innehav böra därefter behandlas av stipendienämnden, innan det slutgiltiga tillsättandet av nya stipendiat äger rum.

Stipendieförmånerna böra givetvis i första hand utgå under de officiella lästerminerna, vilka för universiteten och karolinska institutet omfatta tiden 1 september—15 december och 15 januari—31 maj. I fråga om bostad måste åtnjutandet av stipendieförmånen i regel vara bundet till denna tid, enär eventuell frånvaro under termin ej gärna kan medföra motsvarande avdrag å hyresbeloppet. Vid längre bortovaro bör stipendiat vara skyldigt att anmäla detta till stipendienämnden, som äger att med

hyresvärden träffa överenskommelse om disponerandet under ledigheten av det för stipendiatens räkning förhyrda rummet.

Då ersättningen för kost däremot mycket väl torde kunna och även böra utgå endast för det faktiska antalet av stipendiaten intagna måltider, synes det vara rimligt, att frånvaro under termin med därav föranledda avdrag i kostförmånerna kan kompenseras i det fall, att studierna fortsättas även under mellantermin. Beträffande såväl bostad som kost torde det alltså vara enklast och riktigast att stadga, att förmånerna få utgå under en tid av högst åtta månader per år, varvid den fria kosten i förekommande fall kan åtnjutas även under del av mellantermin.

Tilläggs- och övergångsbestämmelser.

Eftersom närvarotiden under läsåret varierar för olika studerande, måste också de kontantbelopp, som motsvara de åtnjutna förmånerna, bli ganska växlande. Även om vid den ordinarie utdelningen i april utses så många stipendiater, som beräknas kunna åtnjuta kost och logi under åtta månader för det för året beviljade stipendiebeloppet, kan det därför förutses, att överskottsmedel till ett på förhand obestämbart belopp kommer att stå till stipendienämndens disposition. För den händelse någon av de utsedda stipendiaterna blir förhindrad att under ifrågavarande läsår fortsätta sina studier, ökas detta belopp ytterligare. För att dessa medel ej skola förbli outnyttjade bör nämnden ha befogenhet att under läsåret företaga kompletterande utdelningar, dels till de privatister, som avlägga sin studentexamen vid vårterminens slut och därför ej kunna ifrågakomma vid den ordinarie utdelningen, dels till andra studerande, som äro förtjänta och i behov av tillfälligt eller varaktigt understöd. I den mån nämnden så finner lämpligt, bör den även äga rätt att utdela ett begränsat antal delstipendier, som utgå antingen såsom fri bostad eller såsom fri kost. Genom en dylik uppmjukning av stipendieformen skulle klyftan mellan stipendiaterna och de kompetenta sökande, som ej kunnat tilldelas stipendium, i någon mån utjämnas.

Om stipendierna, såsom ovan föreslagits, i regel komma att utgå under en tid av sex terminer, medför detta, att ungefär en tredjedel av hela antalet stipendier varje år kan tilldelas nya innehavare. Såsom en övergångsform för de två första åren föreslå de sakkunniga, att det beviljade anslaget disponeras så, att maximitiden för innehav för omkring en tredjedel av de första stipendiaterna begränsas till ett år och för ytterligare ungefär en tredjedel till två år. De stipendiater, vilkas rätt till prolongation på detta sätt inskränkes, böra utses bland redan inskrivna studerande, vilka tillbragt förslagsvis högst sex terminer vid universitetet eller institutet. Genom denna anordning vinnes också den ej oväsentliga fördelen,

att gränsen ej blir så starkt kännbar mellan de studerande, som påbörja sina akademiska studier omedelbart före och efter inrättandet av de statliga naturstipendierna.

Stipendiemedlens fördelning mellan studieorterna.

Då det gäller att fastställa den inbördes storleken av de årliga stipendiebelopp, vilka rättvisligen böra komma de studerande vid vartdera av universiteten samt karolinska institutet tillgodo, synes hänsyn främst böra tagas till studentantalet samt de studerandes sociala och ekonomiska förhållanden.

Alldenstund de kataloger över de studerande vid universiteten i Uppsala och Lund samt vid karolinska institutet, som varje termin utgivna, ej äro uppställda efter samma principer, kan en direkt jämförelse mellan de däri uppgivna totala antalen av studerande vara rätt missvisande. De sakkunniga ha därför vid sina beräkningar i stället utgått från antalet nyinskrivna, varvid frånräknats dels utlänningar och dels sådana studerande, som veterligen redan tidigare inskrivits vid annan högskola. De på detta sätt erhållna nettosiffrorna för den senaste tioårsperioden framgå av följande sammanställning:

Läsår	Uppsala universitet	Lunds universitet	Karolinska institutet	Summa
1927—28	504	380	116	1 000
1928—29	383	397	140	920
1929—30	376	361	127	864
1930—31	357	362	95	814
1931—32	416	408	77	901
1932—33	419	368	99	886
1933—34	399	412	106	917
1934—35	378	350	102	830
1935—36	421	395	96	912
1936—37	418	370	95	883
1927—37	4 071	3 803	1 053	8 927

Enligt dessa siffror har alltså det genomsnittliga nettoantalet nyinskrivna per läsår under den senaste tioårsperioden varit 407.1 vid Uppsala universitet, 380.3 vid Lunds universitet och 105.3 vid karolinska institutet, vilket innebär, att den procentuella fördelningen av de nyinskrivna på de tre läroanstalterna är respektive 45.6, 42.6 och 11.8 %. Om motsvarande genomsnittstal beräknas endast för de senaste fem åren, visar det sig, att de högst obetydligt avvika från de nämnda och äro 407.0, 379.0 och 99.6 (= 46.0, 42.8 och 11.2 %). Denna proportion synes alltså vara

tillräckligt konstant för att kunna tagas till utgångspunkt vid bedömningen av stipendiebeloppets fördelning under de närmaste åren. Dock bör jämförelsesiffran för karolinska institutet lämpligen fixeras till 100, emedan nyintagningen av studerande per läsår numera genom kanslersbeslut begränsats till detta antal.

En rättvis avvägning av hjälpbehovet på de olika studieorterna kan dock icke ske genom att hänsyn endast tages till studentkårernas storlek. Av avgörande betydelse är också deras sammansättning ur social och ekonomisk synpunkt och därvid i första hand de studerandes möjligheter att från föräldrahemmet erhålla bidrag till sina akademiska studier. Enligt vad den av Wicksell och Larsson utförda utredningen ger vid handen, kunna 19 % av samtliga studerande i Uppsala och Lund samt 9 % av de medicine studerande i Stockholm ej påräkna dylikt understöd från sina föräldrar (utom möjligen förmånen av fritt vivre under ferierna). Då ingen väsentlig förskjutning i de universitets- och högskolestuderandes sociala rekrytering torde ha ägt rum under de senaste sex à sju åren, och då vidare de blivande statsstipendiaterna praktiskt taget undantagslöst torde vara att hänföra till denna lägsta bidragsklass, bör en reduktion av antalet nyinskrivna efter storleken av denna kategori av ekonomiskt sämst ställda studenter vara försvarlig. Enligt en sådan beräkning — med de avrundade jämförelsetalen 407, 380 och 100 som utgångspunkt — skulle Uppsala universitet erhålla 48.8 %, Lunds universitet 45.5 % och karolinska institutet 5.7 % av det totala stipendiebeloppet.

I framtiden böra dessa proportioner givetvis omprövas efter förändrade förhållanden och vunna erfarenheter, men för närvarande anse de sak-kunniga en fördelning efter de angivna normerna vara sakligt motiverad. De gjorda beräkningarna, som alltså grunda sig på antalet nyinskrivna samt föräldrarnas bidragsförmåga, kunna dock ej direkt tagas till utgångspunkt för en rättvis fördelning av de beviljade statsmedlen, enär de enskilda stipendiernas storlek, uttryckt i kontanta belopp, är beroende av levnadskostnaderna på de olika studieorterna. Eller med andra ord: det antal stipendier, som motsvarar ett visst kontantbelopp, är icke detsamma i Uppsala, Lund och Stockholm, och hänsyn måste fördenskull även tagas till de aktuella priserna på husrum och kost.

Av den socialekonomiska utredningen framgår, att de genomsnittliga utgifterna per månad under år 1930 för manlig studerande i Uppsala och Lund samt vid karolinska institutet voro respektive 55, 47 och 68 kr. för rum samt 72, 65 och 76 kr. för mat eller sammanlagt 127, 112 och 144 kr. Enligt uppgifter, som våren 1937 inhämtades på de tre orterna, voro de ungefärliga månadspriserna för god måltidsinackordering med tre mål om dagen i Uppsala 65 kr., i Lund 60 kr. och i Stockholm 70 kr., medan ett gott studentrum betingade en hyra av respektive omkring 60, 50 och

70 kr. per månad. De sammanlagda månatliga utgifterna för kost och logi kunna alltså för närvarande approximativt beräknas till 125 kr. i Uppsala, 110 kr. i Lund och 140 kr. vid karolinska institutet.

Om den ovan beräknade procentuella fördelningen reduceras efter de senast anförda kostnaderna för bostad och mat — vilka som synes endast obetydligt avvika från 1930 års siffror — erhållas jämförelsetalen 51.2 för Uppsala, 42.1 för Lund och 6.7 för karolinska institutet. I denna proportion bör alltså hela det disponibla stipendiebeloppet fördelas mellan de tre läroanstalterna, om hänsyn tages till föreliggande uppgifter om de studerandes ekonomiska förhållanden. Enär inga riksstatsstipendier och ett relativt obetydligt antal magnatstipendier förekomma vid karolinska institutet, och då därtill de medicine studerandena i Stockholm i allmänhet tillbringa en rätt avsevärt längre tid av året vid institutet än den genomsnittliga närvarotiden vid universiteten, synes det emellertid vara skäligt att något höja deras andel, och den slutliga fördelningen kan därför lämpligen avrundas så, att av det totala stipendiebeloppet 50 % tillfaller Uppsala universitet, 40 % Lunds universitet och 10 % karolinska institutet. Normerna för fördelningen av de av riksdagen årligen beviljade medlen, vilken företages av Kungl. Maj:t, böra med jämna mellanrum — förslagsvis vart femte år — bli föremål för omprövning.

Storleken av statens årliga bidrag.

Slutligen återstår frågan om storleken av statens årliga bidrag till studiestipendier i form av fria bostäder och fri kost. Behovet av understöd åt fattiga begåvningar är så betydande, att en verkligt effektiv hjälp ej kan ernås utan att rätt avsevärda belopp årligen anslås till detta ändamål. Men å andra sidan kunna statens bidrag icke förväntas bli av den storleksordning, att de väsentligaste studiekostnaderna därigenom avlyftas från samtliga de studerande, som äro förtjänta och i behov av ekonomiskt understöd. De sakkunniga ha därför, såsom framgår av kap. V B, ansett sig böra komplettera sin utredning med en undersökning om möjligheterna till en vidgad och förbättrad studiekredit. De sakkunniga ha alltså varit väl medvetna om svårigheten av att på rent objektiva grunder motivera ett förslag om visst anslagsbelopp till stipendier men ha likväl ansett sig böra fixera en viss summa, som kan sägas ligga inom det möjligas och skäligas gränser. Efter hänsynstagande till relationen mellan den önskade effektiviteten av stipendieverksamheten och anslagsbeloppets storlek samt i viss mån efter jämförelse med omfattningen av statsstipendieverksamheten i andra länder, främst Danmark, föreslå de sakkunniga, att till bostads- och koststipendier åt obemedlade, begåvade studerande måtte årligen utgå ett anslag av statsmedel å 300 000 kr. att tills vidare

fördelas med 150 000 kr. till Uppsala universitet, 120 000 kr. till Lunds universitet och 30 000 kr. till karolinska institutet. Med hänsyn tagen till de i det föregående för respektive studieorter beräknade levnadskostnaderna skulle dessa belopp för närvarande motsvara fri bostad och fri kost under åtta månader för omkring 150 studerande i Uppsala, 136 i Lund och 27 i Stockholm.

Därjämte böra statsstipendienämnderna åtnjuta årliga anslag till arvoden och expenser. Arvoden åt nämndernas ledamöter synas lämpligen kunna utgå enligt de för kommittéer gällande bestämmelserna, såsom nu sker beträffande studielånenämnden. Storleken av ersättning åt sekreterare och eventuellt erforderliga biträden bör kunna hänskjutas till vederbörande nämnds avgörande. Efter en sannolikhetsberäkning av det arbete, som torde komma att åvila nämnderna dels genom utdelandet av statsstipendierna och därmed sammanhängande bestyr och dels genom utdelandet av studielån ur den statens lånefond för universitetsstudier, om vars inrättande de sakkunniga framlägga förslag i annat sammanhang (kap. V B), föreslå de sakkunniga, att årliga anslag för detta ändamål tills vidare utgå med 4 000 kr. till vardera av statsstipendienämnderna vid universiteten i Uppsala och Lund samt med 1 500 kr. till statsstipendienämnden vid karolinska institutet.

(Förslag till reglemente för statsstipendierna samt till formulär för ansökan bifogas i bil. 1: a—c.)

KAPITEL V.

Annan statlig stödverksamhet för de studerande.

A. Lånefond för studentbyggnader.

Den i andra kapitlet meddelade översikten över den studentsociala verksamheten vid svenska universitet och högskolor visar, att ett betydande antal för de studerande avsedda byggnader uppförts under de senaste hundra åren. I regel ha dessa byggnader tillkommit genom initiativ från studenterna själva och ha i väsentlig grad finansierats med hjälp av donationer, insamlingar och medlemsavgifter till studentorganisationer.

Statens bidrag ha däremot, särskilt tidigare, ej varit stora och i blott ringa utsträckning kommit de studerande vid universiteten och karolinska institutet till del. Det statliga understödet har utgått i olika former: såsom direkta anslag av statsmedel till matsalar och klubblokaler vid vissa fackhögskolor samt till gymnastikinrättning vid Uppsala universitet (till vilken senare studentkåren dock även bidrog med 95 000 kr.), såsom anslag av

lotterimedel till uppförande av kårhus för tekniska högskolornas samt Stockholms och Göteborgs högskolors studentkårer och såsom anslag av tipsmedel till idrottsanläggningar i Uppsala, Lund och Stockholm.

Då denna byggnadsverksamhet avser att förbilliga studiekostnaderna och öka trivselen för den ungdom, som med betydande egna uppoffringar studerar vid rikets universitet och högskolor, och då denna ungdom i stor utsträckning senare träder i statens tjänst i samhällsviktiga ställningar, synes det de sakkunniga vara fullt riktigt, att staten vida effektivare än hittills lämnar sitt stöd åt denna verksamhet och detta med så mycket större skäl som den på intet sätt åsyftar enskild vinning.

Det framtida behovet av en fortsatt byggnadsverksamhet av denna art är svårt att närmare bestämma. Så mycket är dock tydligt, att stora behov alltjämt föreligga av sunda och för studier lämpade bostäder samt av ändamålsenliga matsalar. Men även på andra områden återstår tvivelsutan mycket att göra, såsom i fråga om kårhus och liknande lokaler, anordningar för idrott och friluftsliv m. m.

Direkt statlig byggnadsverksamhet torde undantagsvis böra förekomma; sålunda hålla de sakkunniga för sannolikt, att staten måste åtaga sig uppförandet av studentmatsalar, måhända även av bostadshus, för medicine studerande vid karolinska institutet å Norrbackaområdet. Redan svårigheten att ordna krediter, när tomtmarken, såsom i detta fall, icke kan förvärfvas med äganderätt, torde nödvändiggöra statens direkta ingripande. Även i andra fall, t. ex. vid mindre fackhögskolor, där studentkårerna äro för små att själva kunna uppträda som företagare, torde såsom hittills direkt statlig byggnadsverksamhet bli erforderlig. I övrigt innebär det enligt de sakkunnigas mening — såsom i annat sammanhang antytts — en stor fördel för såväl staten som de studerande, om verksamheten ledes av studentsammanslutningar eller andra dem närstående organ.

Det har emellertid alltid varit svårt för dessa organisationer att finansiera sina byggnadsföretag. För soliditeten hos dessa företagare talar dock det faktum, att intet dylikt företag veterligt behövt likvideras — på ett eller annat sätt ha de alltid lotsats fram genom uppkommande svårigheter. På grund av vad tidigare anförts och med kännedom om de svårigheter, som alltjämt bestå, anse de sakkunniga det i högsta grad angeläget, att staten på lämpligt sätt stöder dessa företag. I vissa fall torde en subvention i en eller annan form vara ofrånkomlig, men vid sidan av dylikt direkt stöd synes beredande av förmånlig sekundärkredit vara den mest ändamålsenliga utvägen.

De sakkunniga ha övernått möjligheten av att tillgång till sekundärkredit mot säkerhet av högt belägna in-teckningar skulle kunna beredas på så sätt, att statskontoret, universiteten och högskolorna av Kungl. Maj:t

medgäves rättighet att mot dylik säkerhet placera donationsmedel på samma villkor, som nu tillämpas vid placering i form av primärkredit. Emellertid skulle härvid lätt kunna uppstå sådana slitningar mellan olika rättmätiga intressen, att företagen försvårades eller omöjliggjordes. De sakkunniga ha därför föredragit att föreslå uppläggandet av en statlig lånefond för studentbyggnader. Eftersom ifrågavarande företag erbjuda en i jämförelse med många andra statliga byggnadslån fördelaktig och säker placering, anse de sakkunniga, att lånevillkoren böra kunna göras så förmånliga, att dessa lån bleve av stor betydelse för denna byggnadsverksamhet. I fråga om bostadshus kan det förtjäna framhållas, att en extra säkerhet föreligger därigenom, att vederbörande företagare redan för möbleringen måste avsätta ett belopp av omkring 600 kr. per rum.

Vad omfattningen av fondens verksamhetsområde beträffar, bör den stå öppen för samtliga på detta område verksamma organisationer — studentkårer, nationsföreningar, studenthem, stiftelser, ekonomiska och ideella föreningar, aktiebolag etc. — och alla slags byggnader, som äro avsedda för studerande vid rikets universitet och högskolor. Vidare synes möjlighet till erhållande av lån böra erbjudas i fråga om såväl nybyggnad som ombyggnad.

Lån ur fonden bör beviljas av Kungl. Maj:t, till vilken myndighet alltså även ansökan bör ställas. Ansökan bör vara åtföljd av utredning om behovet och lämpligheten av den ifrågasatta byggnadsverksamheten, detaljerade ritningar med beskrivning och kostnadsförslag rörande samtliga arbeten, plan för företagets finansiering och driftskalkyl samt nödiga upplysningar om den lånesökandes ekonomiska ställning.

Ränta å lån synes med hänsyn till såväl säkerheten som önskvärdheten av att här avsedd verksamhet kommer till stånd böra utgå med högst 3 %. Lån böra på grundval av ritningar och beskrivningar beviljas till ett belopp motsvarande högst 35 % av det beräknade värdet å fastigheten eller, där fråga är om tomträtt, å byggnaden mot in-teckning i vederbörande fastighet eller tomträtt, liggande mellan lägst 60 och högst 95 % av det beräknade fastighets- eller byggnadsvärdet och uppgående till belopp motsvarande den beviljade lånesumman. Statskontoret, som utbetalar lånen, bör dock äga utbetala högst så stort belopp, som motsvarar samma del av taxeringsvärdet eller det värde, som bestämmes av särskilda av statskontoret förordnade besiktningsmän.

Lånen böra amorteras efter en relativt kort amorteringsplan, förslagsvis tjugofem år, då man bör kunna förutsätta, att bottenkrediten i stor utsträckning placerats i fasta lån. Vid beräkningar angående dessa företags drift bör livstiden för byggnader av detta slag beräknas till högst sextio år.

Såsom grundanslag för fonden föreslå de sakkunniga ett belopp av 500 000 kr.

(Förslag till reglemente för fonden bifogas i bil. 2.)

B. Lånefond för universitetsstudier.

Såsom framgår av de i tredje kapitlet återgivna siffrorna ur den social-ekonomiska utredningen, uppgingo de årliga utgifterna per manlig studerande år 1930 till i genomsnitt 1 930 kr. vid Uppsala universitet, 1 745 kr. vid Lunds universitet och 2 710 kr. vid karolinska institutet. Även om smärre förskjutningar kunna antagas ha ägt rum sedan tiden för utförandet av denna undersökning, äro dock beloppen för de årliga omkostnaderna alltså av samma storleksordning. Om statsstipendier i form av fri bostad och fri kost inrättas i enlighet med de sakkunnigas förslag, kan varje dylikt stipendium — under förutsättning av åtta månaders närvaro vid universitetet eller institutet — beräknas motsvara ett kontantbelopp av i runt tal 1 000 kr. i Uppsala, 880 kr. i Lund och 1 120 kr. i Stockholm. Trots att innehavarna av statsstipendier torde komma att helt eller åtminstone till övervägande del tillhöra den kategori av studerande, vars årsutgifter ligga under medeltalet, återstår alltså även för dem att för studiernas finansiering anskaffa ytterligare medel till rätt betydande belopp. För flertalet måste detta ske genom upptagande av lån. Härav följer, att frågan om lånemöjligheterna blir av betydelse redan för bedömandet av i vad mån statsstipendierna skola fylla ändamålet att öppna studiebanan för helt medellösa studenter med utmärkt studiebegåvning. Dessutom är det uppenbarligen av stor vikt att undersöka, huruvida något ytterligare kan göras från det allmännas sida för begåvade och obemedlade studenter, som ej erhålla statsstipendier. De sakkunniga ha därför med departementschefens medgivande i detta sammanhang upptagit frågan om studiekrediten till prövning.

Översikten i andra kapitlet har visat vilka möjligheter att erhålla lån, som för närvarande stå de universitets- och högskolestuderande till buds. För den begåvade, fattige studenten finns en, ehuru ringa, möjlighet att bli delaktig av statens räntefria studielån, som utlämnas utan borgen och med räntefrihet under studieåren samt låg ränta under amorterings-tiden. Den som kan prestera fullgod borgen — och i Lund, Stockholm och Göteborg därjämte livförsäkringsbrev — kan erhålla lån i respektive studentkårers kreditkassor (se kap. II) och på så sätt uppnå amorteringsfrihet under viss tid (i Uppsala, Lund och Stockholm högst fyra år, i Göteborg högst tre år). Från och med den 1 januari 1937 utlämnar även riksbanken avbetalningslån med högst fyra års amorteringsfrihet. Vidare kunna spar-

bankerna numera genom en av 1937 års riksdag beslutad ändring av sparbankslagen bevilja lån å högst femton år, varav tre år kunna vara amorteringsfria. Det kan alltså sägas, att möjligheterna att erhålla borgenslån med viss amorteringsfrihet numera äro jämförelsevis stora, medan däremot utsikterna att erhålla statens ränte- och borgensfria studielån äro små.

Vad de sistnämnda lånen beträffar, är den per år disponibla lånesumman — såsom av redogörelsen för lånerörelsens omfattning (s. 94) framgår — alltför liten i förhållande till antalet sökande, vilket givetvis måste bereda studielånenämnden stora svårigheter vid upprättandet av förslag. Följden blir, dels att endast en ringa del av de kompetenta sökande kunna komma i åtnjutande av lån, och dels att de beviljade lånebeloppen i regel icke förslå att täcka studiekostnaderna under ett år. Flertalet innehavare av dessa lån befinna sig, såsom den av Wicksell och Larsson företagna utredningen klart utvisar, i sådana ekonomiska omständigheter, att de icke kunna bestrida någon — eller i varje fall endast en obetydlig — del av sina årsutgifter med egna medel. De måste fördenskull anskaffa återstoden av det nödiga kapitalet på annat sätt, vilket ofta innebär kortfristig upplåning eller förvärvsarbete, i båda fallen till mer eller mindre förfång för studierna.

Den invändningen har riktats mot de nuvarande lånen, att ansökningsproceduren ur universitetsstudenternas synpunkt är väl omständlig och utdelningen långsam. Lånen sökas redan i november månad året före det läsår ansökan avser, och först ungefär ett halvår senare företages den slutliga fördelningen. De studerande förklara sig ha svårt att basera sin studieekonomi på en så osäker och relativt avlägsen lånemöjlighet, och många lånebehövande torde av denna orsak avstå från att insända ansökan för att i stället söka mindre förmånliga men säkrare lånekällor.

Som ett led i strävandena att göra statens stödverksamhet för studerande så effektiv som möjligt ha de sakkunniga ansett sig böra framlägga ett förslag till omläggning av statens räntefria studielån i den mån de beröra de studerande vid universiteten och karolinska institutet.

För de studerande vid dessa tre läroanstalter bör enligt de sakkunnigas mening inrättas en särskild »lånefond för universitetsstudier», samtidigt som dessa studerande undantagas från behörighet att erhålla lån ur den nuvarande studielånefonden. Dock synes det ur praktisk synpunkt ändamålsenligt, att de, som redan tilldelats lån ur den senare fonden, och vilkas förhållanden och behov sålunda redan prövats av den nuvarande studielånenämnden, bevaras vid möjligheten att erhålla eventuellt önskade fortsatta lån från sistnämnda fond. Då de sakkunniga förutsätta, att den nuvarande fondens kapital ej minskas, kommer tydligen dess kapacitet att ökas, i den mån de grupper av studerande avses, som icke studera vid universiteten eller karolinska institutet — ett i och för sig angeläget önskemål.

Utdelningen av lån ur den nya fonden bör handhavas av statsstipendie-nämnderna, varigenom en rationell samverkan kan ernås mellan de olika grenarna av den statliga stödverksamheten. I övrigt böra reglerna angående denna studiekredit i huvudsak överensstämma med de bestämmelser, som gälla angående statens räntefria studielån. Berättigad att söka lån bör — liksom i fråga om statsstipendierna — även den vara, som utan att ännu vara inskriven ämnar söka inträde vid någon av de berörda läroanstalterna. Ansökan från den, som åtnjuter undervisning vid läroverk eller jämförlig läroanstalt, bör för yttrande överlämnas till vederbörande lärarkollegium. Under förutsättning att låntagaren sköter sina studier väl bör han, om storleken av de disponibla lånemedlen så medgiver, kunna erhålla dylikt lån under hela sin studietid. Tiderna för ansökan och beviljande av lån kunna lämpligen vara desamma som i fråga om de nya statsstipendierna.

Studielån ur denna fond böra enligt de sakkunnigas mening kunna tilldelas icke blott begåvade studenter, som äro att hänföra till kategorin obemedlade, utan även — i mån av de av riksdagen beviljade medlens tillräcklighet — mindre bemedlade studerande med utpräglad studiebegåvning. Genom tillämpningen av dessa mildrade krav på medellöshet kommer fonden att bli till värdefull hjälp även för sådana studerande, som icke i första rummet kunna ifrågakomma till stipendier, men som likväl icke kunna finansiera sina studier med egna medel.

Lån böra i regel beviljas till belopp av högst 1 500 kr. per år för studier vid universiteten i Uppsala och Lund samt — med hänsyn till de väsentligt högre studiekostnaderna i Stockholm — högst 2 000 kr. för studier vid karolinska institutet. Den, som tidigare innehåft statsstipendium och som sålunda prövats förtjänt av en studiehjälp, för vilken strängare förutsättningar uppställas än för lån, bör icke, därest han alltjämt med omsorg och framgång bedriver sina studier, vara utesluten från möjlighet att söka och erhålla lån. Även under tiden för innehav av statsstipendium bör studielån kunna utgå, dock endast till högst det belopp, som kan beräknas erforderligt till täckande av andra årsutgifter än kostnaderna för bostad och kost. Sökande av statsstipendium bör ha möjlighet att redan i sammanhang med sin stipendieansökan även ingiva ansökan om de eventuella lånebelopp, som han anser sig behöva därest han erhåller, respektive icke tilldelas, stipendium.

Amorteringstiden synes — med hänsyn till erfarenheterna från den nuvarande låneverksamheten, där ansökningarna om uppskov med återbetalningen varit synnerligen talrika — böra utsträckas till förslagsvis femton år. I övrigt torde, såsom redan nämnts, föreskrifterna för lånerörelsen och lånevillkoren kunna väsentligen överensstämma med motsvarande bestämmelser för lån från den nuvarande studielånefonden. Sålunda bör förvaltningen av fonden handhavas av statskontoret och alla ekonomiska mellan-

havanden med låntagarna ombesörjas av postverket, som för detta sitt bestyr bör åtnjuta ersättning efter samma grunder som gälla för de nuvarande studielånen.

Genom inrättandet av en sålunda förvaltad studielånefond skulle effektiviteten av de båda stödformerna — stipendier och studielån — avsevärt ökas. Samtidigt skulle de studerande, som komma i åtnjutande av dessa understöd, på ett helt annat sätt än för närvarande kunna överblicka och ordna sin ekonomi under studietiden. En ytterligare fördel är den relativt intima kontakt, som den låneutdelande myndigheten skulle kunna uppehålla med låntagarna. Dessas studier skulle därigenom kunna underkastas en fortlöpande tillsyn. De sakkunniga förutsätta också, att ansökningar om lån från vid universitetet eller institutet redan inskrivna — på samma sätt som i fråga om stipendierna — remitteras till studenternas egna stipendieutdelande organ. Som en följd av dessa möjligheter att följa låntagarnas studier och uppförande i övrigt synes den för den nuvarande fonden gällande bestämmelsen om studiemålsman för varje låntagare kunna undvaras.

Genom den noggranna individuella prövning av de lånesökande, som skulle möjliggöras genom det ovan förordade förfarandet, kan den förlustrisk, som staten ikläder sig, förväntas bli obetydlig. Erfarenheterna av den hittillsvarande studielåneverksamheten ge också vid handen, att statens uppföringar varit relativt små i förhållande till rörelsens omfattning och sociala betydelse. Ehuru lånen utlämnats utan borgenssäkerhet och verksamheten pågått i omkring tjugo år, ha de sammanlagda förlusterna på hela studielånefondens kapital, som för närvarande uppgår till i runt tal $3\frac{1}{2}$ milj. kr., endast varit omkring 100 000 kr., varav största delen genom avskrivningar på grund av dödsfall. Den omsorgsfulla granskningen av ansökningarna medför dessutom, att endast synnerligen väl meriterade studerande tilldelas lån, och därigenom erhålles bästa möjliga garanti för att den med hjälp av lånen vunna utbildningen blir till verkligt gagn för såväl den enskilde låntagaren som samhället i dess helhet.

Med beaktande av den hittillsvarande låneverksamhetens omfattning i den mån den berör universitetet och karolinska institutet samt önskvärdheten av dennas utvidgning föreslå de sakkunniga, att första årets anslag till lånefondens för universitetsstudier må uppgå till 200 000 kr. Då det övervägande flertalet låntagare torde önska och även visa sig förtjänta av fortsatta lån, synes statens bidrag under andra året böra höjas till 400 000 kr. och under tredje året till 600 000 kr. I den mån amorteringarna inflyta kan man räkna med successivt sjunkande årsanslag till fonden.

Fördelningen mellan de tre läroanstalterna av de för ändamålet av riksdagen anvisade medlen synes böra företagas av Kungl. Maj:t. Grunderna för denna fördelning böra givetvis med lämpliga mellanrum omprövas

med ledning av antalet studerande och vunna erfarenheter beträffande lånebehovet. Vad angår det första årets fördelning föreslå de sakkunniga — med hänsynstagande till det aktuella antalet studerande samt de i saken relevanta resultaten av den socialekonomiska utredningen — att deana sker i proportionen 95 000 kr. till Uppsala universitet, 85 000 kr. till Lunds universitet och 20 000 kr. till karolinska institutet.

(Förslag till reglemente för fonden samt till formulär för ansökan och skuldförbindelse bifogas i bil. 3:a—d).

C. Studentkårernas kreditkassor.

Hur betydelsefull den av de sakkunniga i närmast föregående avsnitt föreslagna utvidgningen av statens studielåneverksamhet i och för sig än må vara, kunna dock de räntefria lånen även i fortsättningen endast tillgodose lånebehovet hos ett relativt fåtal i olika avseenden väl meriterade studerande, såsom lätt kan utläsas ur de i tredje kapitlet återgivna statistiska uppgifterna om förekomsten av skuldsättning bland de studerande vid universiteten och karolinska institutet. Även om möjligheterna att erhålla räntefria lån avsevärt ökas, måste alltså flertalet lånebehövande — i varje fall under den närmaste framtiden — trots detta förväntas bli hänvisade till räntedragande krediter. Det är därför ett samhällsintresse, att lättillgänglig och i fråga om ränte- och amorteringsvillkor förmånlig studiekredit står till de studerandes förfogande, och detta är särskilt angeläget, om man avser att stimulera den pågående demokratiseringen av rekryteringen till ifrågakvarande läroanstalter.

Förhållandena på detta område ha också under senare år betydligt förbättrats, främst genom tillkomsten av studentkårernas egna kreditgivande organ. Redogörelsen för dessa lånekassor (se kap. II) torde tillfyllest ha visat, att den av dem bedrivna verksamheten inneburit väsentliga fördelar. De ha genom sin begränsning till ett jämförelsevis homogent klientel kunnat i viss utsträckning lämpa sina lånevillkor efter de studerandes speciella önskemål, och i synnerhet är den i alla kassor genomförda amorteringsfriheten därvidlag värdefull. Ur social synpunkt är det också av betydelse, att kreditkassorna icke endast kunna pröva de lånesökandes behov och den erbjudna borgenssäkerheten utan också äro bättre skickade än övriga långgivare att följa låntagarnas studier. Tack vare kreditkassornas nära samhörighet med studentkårer och nationsföreningar är det nämligen möjligt att erhålla på personlig kännedom grundade omdömen om låntagarnas studieprestationer, och därigenom vinnes en viss garanti för att lånen i första hand komma sådana studerande till godo, vilka äro förtjänta av understöd för sin utbildning och även kunna väntas bli i tillfälle att utan alltför stora svårigheter amortera sina lån. Kassornas ka-

raktär av studenternas egna företag synes också ha bidragit till att hos låntagarna skapa ett starkare medansvar för den kreditgivande institutionen, och erfarenheterna av studenternas sätt att fullgöra sina förpliktelser sägas överallt vara utomordentligt goda.

Alla dessa fördelar till trots är dock — såsom redan i annat sammanhang påpekats — kreditkassornas räckvidd i vissa avseenden mera begränsad än vad önskvärt är. Orsaken är främst den, att kassorna varit nödsakade att till väsentlig del anskaffa erforderligt kapital genom upplåning från banker, vilket nödvändigt medfört, att utdelningen av lån måst ske efter alltför bankmässiga grunder. Kraven i fråga om borgen ha därför måst hållas så stränga, att en del av de mest behövande lånesökande endast med stor svårighet eller icke alls kunnat prestera den fordrade säkerheten, och tidigare har även låneräntan stundom varit förhållandevis hög. Dessutom ha kreditkassorna nödgats att huvudsakligen begränsa sin verksamhet till att finansiera avslutandet av under viss tid framgångsrikt bedrivna studier, varigenom de yngsta årsklasserna av studerande, vilka ofta ha synnerligen svårt att uppbringa nödig borgen för lån i andra kreditinstitut, uteslutas från möjlighet att utnyttja de lånekassor, i vilka de själva genom sina organisationer äro delägare. Ett önskemål är därför att kunna vidga lånerörelsen till att omfatta även de yngre. Ett annat reformkrav tar sikte på en förlängning av den amorteringsfria tiden, enär erfarenheten har visat, att många låntagare under de första åren efter studiernas avslutande icke uppnå en inkomst, som tillåter amortering av studielån. Särskilt starkt gör sig givetvis behovet av utsträckt amorteringsfrihet gällande för de låntagare, som bedriva de längst gående och mest tidskrävande studierna.

På ledande kreditkassor förklaras, att en utsträckning av lånerätten till studenter av de yngsta årgångarna samt utlämnande av lån utan borgen eller med starkt reducerade krav på borgenssäkerhet skulle innebära större ekonomiska risker än vad kassorna under nuvarande förhållanden anse sig kunna taga. En dylik socialt betingad utvidgning av kreditkassornas verksamhet synes därför endast kunna ske, därest kapital kan erhållas på förmånligare villkor än vad hittills varit fallet. För närvarande föreligger visserligen ingen svårighet att anskaffa erforderligt kapital, men marginalen mellan in- och utlåningsräntorna är i regel så knapp, att det är synnerligen vanskligt att utan uppgivande av kassornas sociala syfte finansiera rörelsen. Så framt de nu tillämpade principerna för upplåning av medel icke övergivas, borde fördenskull den nya, vidgade lånerörelsen — för att icke inverka försvagande på kassornas betalningsförmåga gentemot de nuvarande kreditgivarna — böra organiseras som en i fråga om medelanskaffning helt självständig avdelning. De för dennas verksamhet nödiga medlen borde på lämpligt sätt ställas till kassornas förfogande av

statsmedel, varvid förutsattes, att en samverkan av detta slag bör medföra statlig revision eller delaktighet i förvaltningen. Enligt vad erfarenheten från kreditkassornas hittillsvarande verksamhet ger vid handen, säges en dylik kapitalplacering från statens sida kunna anses vara fullt betryggande.

De sakkunniga, som vid konferenser med riksbankens ledning erfarit, att riksbanken icke utan särskilt riksdagsbeslut äger rätt att ställa förlagslån till förfogande för detta ändamål, anse för sin del, att det sociala syfte, som avsetts med den tilltänkta utvidgningen av kreditkassornas verksamhet, bör i avsevärd utsträckning kunna tillgodoses genom de av de sakkunniga ovan (kap. V B) föreslagna ränte- och borgensfria studielånen. Det synes därför de sakkunniga naturligt, att studentkårernas kreditkassor även framdeles i första hand bedriva sin verksamhet i huvudsaklig överensstämmelse med de hittills gällande riktlinjerna, kassorna givetvis obetaget att i den mån deras ekonomiska möjligheter så tillåta ge sin låneverksamhet en mera utpräglat social inriktning.

Det bör dock enligt de sakkunnigas mening alltid vara angeläget för statliga myndigheter och organ att så långt möjligt underlätta kassornas arbete. Under innevarande år har exempelvis anledning till farhågor för kassornas fortsatta verksamhet uppstått genom den konkurrens, som — åtminstone i Uppsala och Stockholm — kunnat förmärkas med riksbankens sedan den 1 januari 1937 utgående avbetalningslån med upp till fyra års amorteringsfrihet. Som belysande för detta förhållande kan anföras, att medan riksbankens avdelningskontor i Uppsala under hela år 1936 till studerande vid Uppsala universitet utgav 106 lån å sammanlagt 119 836 kr., äro motsvarande siffror för tiden 1 januari—30 september 1937 156 lån å tillsammans 284 920 kr., däri dock inberäknade 41 äldre lån å 53 155 kr., som omändrats till nya typer. Som jämförelse kan tjäna, att Uppsala studentkårs kreditkassa under 1936 utlämnade 118 lån å sammanlagt 199 140 kr. och under tiden 1 januari—30 september 1937 90 lån å tillsammans 155 325 kr.

Framdeles torde räntan å riksbankens avbetalningslån komma att bli bestämmande för räntesatsen hos kreditkassorna, som med de blygsamma ränteinkomsterna måste finansiera sina förvaltningsomkostnader och skatter. Enligt vad de sakkunniga erfarit, åsyftar emellertid riksbankens aktuella räntepolitik en smidigare anpassning efter det allmänna ränteläget än tidigare, varför de ovannämnda farhågorna från kreditkasseshåll torde vara obefogade. Från riksbanksledningens sida ha även framförts önskemål om att representanter för studentkårernas kreditkassor och riksbankens respektive avdelningskontor måtte samråda angående de sökandes kvalifikationer för erhållande av lån och andra frågor av gemensamt intresse. De sakkunniga vilja för sin del understryka önskvärdheten av att en i det väsentliga över-

ensstämmande praxis tillämpas inom dessa organ för en i stort sett likartad, socialt inriktad kreditgivning och uttrycka därför en livlig förhoppning om att ett dylikt samarbete måtte inledas.

D. Bokstipendier och lånebibliotek för kurslitteratur.

Vid sidan av utgifterna för rum och mat utgör kostnaden för den för studiernas bedrivande nödvändiga litteraturen en väsentlig post i universitets- och högskolestudentens årsbudget. Visserligen uppgå de genomsnittliga årsutgifterna för litteraturinköp enligt den socialekonomiska utredningen (år 1930) till så relativt blygsamma belopp per studerande som 112 kr. vid universitetet och 156 kr. vid karolinska institutet, men variationerna äro stora efter fakultet, kön och antalet närvaroterminer, och det kan förmodas, att en uppdelning efter de studerandes ekonomiska villkor skulle ge vid handen, att de i detta avseende sämre ställda komma mer eller mindre långt under medeltalet. Detta innebär, att de fattigare studenterna i regel endast i ringa utsträckning själva köpa de erforderliga studieböckerna och alltså huvudsakligen äro hänvisade till lånebiblioteken.

I en del länder — exempelvis vid Köpenhamns universitet — spela bokstipendier en ej obetydlig roll för tillgodoseendet av obemedlade studerandes behov av kurslitteratur. Enligt de sakkunnigas mening skulle det vara synnerligen värdefullt att få denna stipendieform allmänna företrädd även i Sverige, där den hittills varit i det närmaste okänd. Såsom en ringa början föreslå de sakkunniga, att de på ecklesiastikdepartementets stat uppförda s. k. kungliga och riksstatsstipendierna, vilka för närvarande utgå med sammanlagt 6 200 kr. per år vid Uppsala universitet och 4 900 kr. vid Lunds universitet, i och med inrättandet av statsstipendier i form av fri bostad och fri kost förändras till ett antal bokstipendier å förslagsvis 100 kr. Även dessa stipendier böra utdelas av statsstipendienämnderna och i huvudsak efter samma grunder som övriga naturaunderstöd. Stipendiebeloppet utbetalas till en av stipendiaten föreslagen och av nämnden godkänd bokhandel eller annan bokförsäljare, där stipendiaten i mån av behov kan utbekomma kurslitteratur till beviljat belopp.

Ett statligt initiativ av detta slag skulle öka möjligheterna för obemedlade studerande att anskaffa de oumbärligaste kursböckerna, och måhända skulle exemplet snart efterföljas av enskilda donatorer. Det är dock icke ens med stora oppoffringar tänkbart att på detta sätt tillgodose de studerandes hela litteraturbehov. En väsentlig del därav måste framgent liksom hittills tillfredsställas genom låneförmedlande bibliotek.

Såsom framgår av översikten i andra kapitlet, ha studentorganisationerna vid universitet och högskolor i sina bibliotek bildat mer eller mindre

omfattande för utlåning avsedda samlingar av kurslitteratur. Denna verksamhet har inneburit betydande ekonomiska uppoffringar från dessa sammanslutningars sida och är värd allt erkännande. Men eftersom den för akademiska examensstudier oundgängliga litteraturen i regel är underkastad en ständig förändring och i vissa ämnen synnerligen kostsam, ha dessa studentbibliotek ej förmått och kunna ej heller förväntas framdeles förmå lösa den uppgift de härvid påtagit sig. För ett tillfredsställande tillgodoseende av de studerandes lånebehov erfordras centrala bibliotek med tillräckliga resurser i form av anslag, lokaler och personal. Så har detta problem exempelvis i Amerika i viss utsträckning lösts genom universitetsbibliotekens försorg.

År 1933 företogs inom Uppsala studentkår en utredning angående behovet av ett speciellt bibliotek för kurslitteratur och möjligheterna för åstadkommandet av ett dylikt. Det visade sig därvid, att litteraturkostnaderna i många ämnen uppgingo till högst avsevärda belopp. Sålunda beräknades efter dåvarande bokpriser och kursfordringar den för teologie kandidatexamen erforderliga litteraturen — exklusive kompendier och sådana böcker, av vilka de studerande i regel måste äga egna exemplar — draga en kostnad av omkring 1 300 kr., och motsvarande siffror i avrundade tal voro för juris kandidatexamen 700 kr. och för medicine licentiatexamen 900 kr. Inom den filosofiska fakulteten varierade kostnaderna betydligt inom olika ämneskombinationer och belöpte sig exempelvis för en filosofisk ämbetsexamen med litteraturhistoria, nordiska språk och engelska till cirka 2 400 kr. och med geografi, botanik och zoologi till över 800 kr.

Enligt nämnda utredning skulle anskaffningskostnaderna för ett för samtliga fakulteter vid Uppsala universitet gemensamt kursbibliotek med erforderligt antal exemplar (beräknat till 40 % av medelantalet studerande i de ämnen, där »samtidighetsstudium» i större utsträckning bedrivs, och 25 % i övriga ämnen) uppgå till inemot 100 000 kr. För den händelse ett dylikt bibliotek skulle komma till stånd förklarade sig överbibliotekarien vid universitetsbiblioteket för sin del villig att tillstyrka, att det såsom en fristående samling förvaltades av universitetsbiblioteket och genom dess försorg gjordes tillgängligt för de studerande, dock under förutsättning att bibliotekets redan förut i flera avseenden svåra förhållanden ej påverkades därav. Detta tillmötesgående från universitetsbibliotekets sida föränleddes — förutom av viljan att bidra till frågans ändamålsenliga lösning — av en önskan att i större utsträckning än vad hittills varit möjligt undanhålla bibliotekets eget bestånd av kurslitteratur från utlåning och slitage, en ordning som sedan länge är föreskriven i universitetsbibliotekens reglementen men som visat sig synnerligen svår att efterfölja.

De sakkunniga anse det vara av stor vikt, att denna fråga snarast får en tillfredsställande lösning, och förorda fördenskull, att frågan om statligt understöd för bildandet av dylika lånesamlingar av kurslitteratur upptages till närmare prövning.

De sakkunnigas förslag.

Med stöd av vad ovan anförts föreslå de sakkunniga,

att statsstipendier i form av fri bostad och fri kost inrättas vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska institutet i överensstämmelse med av de sakkunniga framlagda riktlinjer samt att för ändamålet beviljas ett årligt anslag å 300 000 kr.,

att ett årligt anslag beviljas å tills vidare 4 000 kr. till vardera av statsstipendienämnderna vid universiteten i Uppsala och Lund samt å 1 500 kr. till statsstipendienämnden vid karolinska institutet till bestridande av nämndernas arvoden och övriga utgifter,

att ett belopp av 500 000 kr. beviljas såsom grundanslag till en statens lånefond för studentbyggnader,

att ett belopp av 200 000 kr. beviljas såsom grundanslag till en statens lånefond för universitetsstudier, samt

att de i riksstaten uppförda anslagen till stipendier åt studerande vid universiteten i Uppsala och Lund — för nu löpande budgetår respektive 6 200 kr. och 4 900 kr. — efter inrättandet av statsstipendier i form av fri bostad och fri kost må användas till bokstipendier.

Förslag till reglemente för utdelning av statsstipendier vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska institutet.¹

§ 1.

Till underlättande av studiemöjligheterna för utmärkt begåvade, omedlade studerande vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutet beviljas av statsmedel understöd i form av fri bostad och fri kost. Dylikt understöd kallas i detta reglemente statsstipendium.

Behörig att söka statsstipendium är jämväl den som, utan att ännu vara inskriven vid någon av de nämnda läroanstalterna, ämnar där söka inträde.

§ 2.

De av riksdagen för ändamålet beviljade medlen fördelas av Kungl. Maj:t på de tre läroanstalterna.

§ 3.

För utdelning av statsstipendierna tillsättes årligen före december månads utgång vid vardera av universiteten och karolinska institutet en statsstipendienämnd bestående av fem ledamöter, av vilka en utses av kanslern för rikets universitet, två av det större akademiska konsistoriet, respektive karolinska institutets lärarkollegium, samt två av studentkårens direktion (deputerade), respektive Medicinska föreningens styrelse. På enahanda sätt utses fem suppleanter.

Den av kanslern för rikets universitet utsedde ledamoten fungerar tillika som nämndens ordförande. Nämnden utser inom sig en vice ordförande samt tillsätter en sekreterare som, därest han icke är ledamot av nämnden, äger rätt att deltaga endast i dess överläggningar men icke i dess beslut och för vilken nämnden utfärdar särskild instruktion.

Nämnden är beslutför då minst tre ledamöter äro närvarande. Vid lika röstetal äger ordföranden utslagsröst.

§ 4.

Statsstipendierna kungöras av ecklesiastikdepartementet till ansökning under december månad närmast före det läsår, ansökan avser.

Ansökan skall vara skriftlig och avfattad enligt bifogade formulär A samt ställas till statsstipendienämnden vid den läroanstalt där sökanden är inskriven eller ämnar söka inträde. Sökande som åtnjuter undervisning vid högre allmänt läroverk eller annan läroanstalt med rätt att anställa

¹ De sakkunniga ha icke ansett sig böra utarbeta övergångsbestämmelser för det första året; angående behovet av dylika bestämmelser se f. ö. ovan s. 123.

studentexamen har att före januari månads utgång till rektorsämbetet vid denna läroanstalt ingiva sin ansökan, vilken sedermera, försedd med yttrande av lärarkollegiet eller dess delegerade, genom rektors försorg före februari månads utgång insändes till vederbörande statsstipendienämnd. Övriga sökande ha att före utgången av februari månad direkt till statsstipendienämnd ingiva eller i betalt brev med allmänna posten insända sina ansökningar. Ansökan från studerande som redan är inskriven vid vederbörande läroanstalt remitteras av nämnden i och för yttrande till seniorskollegiet eller annat stipendieutdelande organ inom den nationsförening sökanden tillhör, respektive Medicinska föreningens styrelse.

Formulär till ansökan tillhandahålles sökande kostnadsfritt från statsstipendienämnderna eller av rektorsämbetet vid läroanstalt med studentexamensrätt.

Vid ansökningen skola fogas:

- a) åldersbevis;
- b) läkarintyg, ej äldre än tre månader;
- c) bestyrkt avskrift av examens- och tentamensbetyg eller — för sökande som ännu ej avlagt studentexamen — sistförflutna terminsbetyg över åtnjuten undervisning;
- d) övriga handlingar som sökanden önskar åberopa.

Ansökan skall vara av sökanden egenhändigt underskriven. Har sökande icke uppnått myndig ålder skall sökandens förmyndare å ansökan teckna sitt instämmande i densamma.

Ansökan om statsstipendium må icke under en och samma ansökningsperiod ingivas till mer än en av statsstipendienämnderna.

§ 5.

Statsstipendienämnderna fördela före april månads utgång de för året tillgängliga stipendiemedlen varefter de sökande snarast underrättas om huruvida stipendium tilldelats dem eller icke.

Vid utseendet av stipendiaterna skall nämnd särskilt beakta,

att till innehavare av statsstipendium bör utses endast studerande med utpräglad studiebegåvning samt

att stipendium icke tilldelas studerande som varit vid något av universiteten eller karolinska institutet närvarande under längre tid än fyra terminer, så framt icke sökandens personliga och ekonomiska förhållanden genom mellankommande omständigheter kommit i ett avsevärt sämre läge än tidigare.

§ 6.

Statsstipendium utdelas för ett år i sänder med möjlighet till prolongation. Stipendiat som med omsorg och framgång bedriver sina studier

må såsom regel inneha stipendiet i sammanlagt sex terminer, vilken tid är högsta medgivna stipendietid.

Ansökan om prolongation skall vara avfattad enligt bifogade formulär B och ingivas till vederbörande statsstipendienämnd före februari månads utgång. Dylig ansökan skall av nämnden i och för yttrande remitteras till seniorskollegiet eller annat stipendieutdelande organ inom den nationsförening sökanden tillhör, respektive Medicinska föreningens styrelse, och upptages därefter av nämnden till avgörande, innan beslut fattas angående övriga ansökningar.

Formulär till ansökan om prolongation tillhandahålles sökande kostnadsfritt från statsstipendienämnderna.

§ 7.

Stipendieförmånerna utgå i allmänhet endast under tiden 1 september—15 december och 15 januari—31 maj.

Stipendiat som fått sig bostad upplåten men på grund av längre tids frånvaro från staden eller annat oförutsett hinder icke kan inom i första stycket angiven tid i skälig utsträckning nyttja rummet skall anmäla förhållandet till statsstipendienämnden. Denna är i sådant fall befogad att med hyresvärden träffa överenskommelse om rummets upplåtande till annan person och det åligger stipendiaten att härutinnan lämna nämnden sin medverkan.

Stipendiat som på grund av frånvaro eller annat oförutsett hinder icke kan till fullo utnyttja förmånen av fri kost inom i första stycket angiven tid må kunna efter ansökan erhålla tillstånd av nämnden att taga i anspråk vad av förmånen återstår under närmast följande mellantermin, därest stipendiaten därunder bedriver studier vid läroanstalten.

Stipendieförmånerna må i intet fall tillgodonjutas under längre tid än sammanlagt åtta månader per år, räknat från och med den 1 september till och med den 31 augusti.

§ 8.

Det ankommer på statsstipendienämnd att avgöra huruvida stipendiat, som på giltiga grunder för någon tid avbryter sin vistelse vid läroanstalten, må efter återkomsten återinträda i sina rättigheter såsom stipendiat.

Stipendiat som för studiers bedrivande tillfälligt vistas vid någon av de övriga läroanstalter, där statsstipendier utgå, kan på ansökan av nämnden erhålla tillstånd att få åtnjuta stipendieförmånerna eller del därav å den tillfälliga vistelseorten. Förmånerna utgå i sådant fall genom därvarande nämnds förmedling.

§ 9.

Statsstipendienämnderna äga rätt att, i den mån överskottsmedel stå

till förfogande, företaga extra utdelningar vid andra tider än den ordinarie utdelningen under april månad. Därvid bör särskild hänsyn tagas till sådana sökande som under sistförflutna vårtermin avlagt studentexamen såsom privatister och därför icke kunnat ifrågakomma vid den ordinarie utdelningen.

Om nämnd så finner lämpligt kan ett antal understöd utdelas i form av delstipendier vilka utgå antingen såsom fri bostad eller såsom fri kost.

§ 10.

Statsstipendienämnd bestämmer bostäder och matställen för stipendiaterna. Nämnden bör förvissa sig om att anvisade bostäder och matställen fylla skäligen anspråk.

Vid prövning av bostäder och matställen skall nämnden särskilt beakta, att bostadsrummen äro väl lämpade till studiearbete och i övrigt fullt tillfredsställande;

att kosten är tillräcklig och närande samt tillhandahålles i hygieniska och i övrigt ändamålsenliga lokaler; samt

att stipendiater i första hand hänvisas till sådana av nämnden godkända bostäder och matställen som förvaltas av de studerande själva eller av dem närstående företag eller organ.

§ 11.

Förvaltningen av de beviljade statsmedlen handhaves vid universiteten av räntekammaren och vid karolinska institutet av dess kamrerarekontor, vilka organ jämväl ombesörja utbetalningar för av stipendiaterna åtnjutna förmåner mot av stipendiat attesterade räkningar och i övrigt under den kontroll som nämnden fastställt.

§ 12.

Statsstipendienämnderna äga att på lämpligt sätt utöva tillsyn över stipendiaternas studier och vandel i övrigt.

Stipendiat som försummar sina studier, icke iakttaga en oklanderlig vandel eller icke uppfyller i detta reglemente eller av vederbörande statsstipendienämnd föreskrivna villkor, kan av nämnden avstängas från stipendieförmånerna.

§ 13.

Beslut av statsstipendienämnd må icke överklagas.

§ 14.

Detta reglemente skall hållas tillgängligt vid universiteten och karolinska institutet samt vid varje läroanstalt med rätt att anställa studentexamen.

Ansökan om statsstipendium.

Till statsstipendienämnden vid

{	universitetet i	Uppsala
		Lund
	karolinska institutet	
	(Det överflödiga strykes.)	

Undertecknad anmäler sig härmed som sökande till ett statsstipendium i form av fri bostad och fri kost under läsåret 19....—19.... För ansökningens bedömande hänvisas till omstående på heder och samvete lämnade uppgifter samt bifogade handlingar.

.....den / 19....

Godkännes:

.....
(Förmyndarens namnteckning)

Frågor:	Sökandens svar:
1. a) Sökandens fullständiga namn? (Det använda förnamnet understrykes.) b) Födelseår och -dag? c) Hemort (by eller gård, socken, köping eller stad och län)? d) Postadress å hemorten? e) Postadress å studieorten?	
2. a) För vilken levnadsbana avser sökanden att vinna utbildning? b) Vilken examen avser sökanden att avlägga? (Vid studier inom filosofiska fakulteten uppges om möjligt även de ämnen, som äro avsedda att ingå i examen.)	
<i>För sökande som ännu ej avlagt studentexamen:</i> 3. Vid vilken läroanstalt åtnjuter sökanden undervisning för närvarande?	

Frågor:	Sökandens svar:
<p><i>För sökande som avlagt studentexamen:</i></p> <p>4. a) När och var avlade sökanden studentexamen?</p> <p>b) Har sökanden efter studentexamen gjort avbrott i studierna och i så fall av vilken orsak?</p> <p>c) Är sökanden redan inskriven vid universitetet (institutet)?</p> <p>I så fall:</p> <p>d) sedan när?</p> <p>e) huru många terminer (innevarande termin medräknad) har sökanden varit vid universitetet (institutet) närvarande?</p> <p>f) vilken nationsförening tillhör sökanden?</p> <p>g) vilka examina eller tentamina har sökanden avlagt?</p> <p>h) i vilka föreläsningar och övningar deltar sökanden för närvarande?</p>	
<p>5. a) Leva sökandens föräldrar?</p> <p>b) Föräldrarnas namn, yrke och hemort?</p> <p>c) Har sökanden syskon? Deras antal och ålder?</p> <p>d) Är någon eller några av sökandens syskon självförsörjande? Deras anställning eller yrke?</p>	
<p>6. a) Äga sökandens föräldrar jordbruksfastighet? Annan fast egendom och av vilket slag?</p> <p>b) Egendomens taxeringsvärde?</p> <p>c) Förekommer skuld på egendomen? Till vilket belopp?</p>	
<p>7. a) Arrendera sökandens föräldrar fast egendom?</p> <p>b) Arrendebeloppets storlek?</p>	
<p>8. a) Äga sökandens föräldrar kapital? Hur stort?</p> <p>b) Deras sammanlagda årsinkomst enligt senaste taxering?</p> <p>c) Ha de annan än förut angiven skuld? Till vilket ungefärligt belopp?</p>	

Frågor:	Sökandens svar:
9. a) Har sökanden under sistförflutna året haft inkomst av kapital? Belopp? b) Har sökanden under sistförflutna året haft inkomst av arbete? Arbetets art och inkomstens storlek? c) Har sökanden skuld? Belopp? Därav till föräldrar? » annan släkting? » annan enskild person? » staten (räntefria studielån)? » fond, donation o. dyl. (studentnation, kreditkassa, domkapitel etc.)? » bank?	
10. Har sökanden av andra än föräldrar åtnjutit understöd för sin hittillsvarande utbildning? I så fall av vad slag (stipendier, gåvor etc.) och till vilket belopp?	
11. a) Kan sökanden med egna medel bidra till sin fortsatta utbildning? Med huru mycket eller med vilket årligt belopp? b) Kan sökanden från föräldrar eller andra släktingar påräkna någon hjälp till sin fortsatta utbildning? I så fall av vad slag (husrum, kost, penningar etc.) och till vilket årligt belopp eller värde? c) Kan sökanden under terminerna eller ferierna själv förtjäna något till sina fortsatta studier? På vad sätt och till vilket beräknat belopp?	
12. Sökes samtidigt studielån ur statens lånefond för universitetsstudier?	
13. Övriga upplysningar	

Anm. Formuläret bör vidare upptaga plats dels för yttrande av lärarkollegium respektive seniorskollegium eller annat stipendieutdelande organ inom den studentorganisation sökanden tillhör och dels för attest av kommunal myndighet(spersion) eller två vederhäftiga personer angående riktigheten av de meddelade uppgifterna.

Ansökan om förlängt innehav av statsstipendium.

Till statsstipendienämnden vid $\left\{ \begin{array}{l} \text{universitetet i } \left\{ \begin{array}{l} \text{Uppsala} \\ \text{Lund} \end{array} \right. \\ \text{karolinska institutet} \\ \text{(Det överflödiga strykes.)} \end{array} \right.$

Undertecknad, som under sammanlagt terminer åtnjutit statsstipendium i form av fri bostad och fri kost, ansöker härmed om förlängt innehav under läsåret 19. . . . —19. . . . För ansökningens bedömande hänvisas till omstående på heder och samvete lämnade uppgifter samt bifogade handlingar.

.....den / 19. . . .

.....
(Namn.)

.....
(Studietitel och nation.)

Frågor:	Sökandens svar:
1. a) Sökandens fullständiga namn? (Det använda förnamnet understrykes.) b) Födelseår och -dag? c) Postadress?	
2. a) Vilka examina eller tentamina har sökanden avlagt sedan senaste stipendietilldelning? (Bestyrkta betygsavskrifter bifogas.) b) I vilka föreläsningar och kurser har sökanden deltagit under samma tid? .. c) I vilka föreläsningar och kurser deltagit sökanden för närvarande?	

Frågor:	Sökandens svar:
3. Ha sökandens eller hans föräldrars ekonomiska förhållanden undergått någon förändring sedan senaste stipendietilldelning? På vad sätt?	
4. a) Har sökanden under det sistförflutna året haft inkomst? Av vad slag och till vilket belopp? b) Har sökanden under samma tid åtnjutit annat understöd än statsstipendium? Av vad slag och till vilket belopp eller värde?	
5. Sökes samtidigt studielån ur statens lånefond för universitetsstudier?	
6. Övriga upplysningar	

Anm. Formuläret bör vidare upptaga plats för yttrande av seniorskollegium etc. samt för närvarointyg.

Bil. 2.

Förslag till reglemente för statens lånefond för studentbyggnader.

§ 1.

Lån ur statens lånefond för studentbyggnader må i den ordning och på de villkor här nedan sägs beviljas till ny- eller ombyggnad av sådana byggnader, som äro avsedda för studerande vid rikets universitet och högskolor.

§ 2.

Lån må beviljas studentkårer, nationsföreningar, studenthem, stiftelser, ekonomiska och ideella föreningar, aktiebolag eller andra organ, som bedriva byggnadsverksamhet varom i § 1 sägs.

§ 3.

Lån må beviljas högst till belopp motsvarande trettiofem procent av det beräknade värdet å fastigheten eller, där fråga är om tomträtt, å byggnaden.

§ 4.

Å lyftat lånebelopp skall erläggas ränta efter tre procent om året från lyftningsdagen.

Lån skall återbetalas från och med andra året efter det kalenderår, under vilket lånet till någon del första gången lyftats, med lika årlig annuitet under högst tjugofem år, låntagaren dock obetaget att tidigare helt eller delvis återbetala lånet.

Ränta och amortering skola för varje kalenderår före årets utgång inbetalas till statskontoret. Å belopp, som ej gäldas inom åtta dagar efter sålunda föreskriven tid, skall erläggas ränta efter fem procent om året från förfallodagen tills betalning sker.

§ 5.

Ansökan om lån skall ställas till Kungl. Maj:t och innehålla uppgift om det sökta lånets belopp samt om det ändamål, vartill lånet är avsett att användas.

Vid ansökningen skola fogas:

- a) utredning för bedömande av behovet och lämpligheten av de åtgärder, för vilkas utförande lånet sökes;
- b) detaljerade ritningar med beskrivning och kostnadsförslag rörande de arbeten, som avses i ansökningen;
- c) uppgift om beräknad tid för byggnadsföretagets påbörjande och slutförande;
- d) plan för byggnadsföretagets finansiering jämte driftskalkyler för den avsedda rörelsen;
- e) erforderliga upplysningar för bedömande av sökandens ekonomiska ställning; samt
- f) för sökanden gällande stadgar eller bolagsordning.

Är sökanden ekonomisk förening eller aktiebolag, skall därjämte vid ansökningen fogas registreringsbevis.

§ 6.

Lån beviljas av Kungl. Maj:t, som härvid bestämmer den tid, inom vilken de med lånet avsedda arbetena skola påbörjas och vara avslutade.

§ 7.

Beviljat lån utlämnas av statskontoret. Innan lån till någon del utlämnas, skall låntagaren hava till statskontoret avlämnat dels av låntagaren till statskontoret eller order utfärdad, av statskontoret godkänd förbindelse att förränta och återbetala lånet enligt givna föreskrifter, dels ock såsom säkerhet in-teckning i vederbörande fastighet eller tomträtt, liggande mellan lägst sextio och högst nittiofem procent av det beräknade fastighets- eller byggnadsvärdet och uppgående till belopp motsvarande den beviljade lånesumman.

Därest föreskriven säkerhet icke till statskontoret avlämnas inom två månader efter därom givet föreläggande, äger statskontoret förklara sökanden förlustig rätten att bekomma lånet.

Sedan skuldförbindelse och säkerhet avlämnats och godkänts, äger statskontoret till låntagaren utbetala lånebeloppet, dock att minst en tiondedel av lånet skall hos statskontoret innestå, intill dess byggnaden fullbordats och godkänts av särskilda av statskontoret förordnade besiktningsmän. Det åligger låntagaren att gälda av dylik besiktning föranledda kostnader. Befinnes den verkliga kostnaden för företaget understiga den vid lånets beviljande beräknade, har statskontoret att enligt den i § 3 angivna grund nedsätta lånebeloppet.

§ 8.

Det åligger låntagaren att hålla å den belånade fastigheten befintliga byggnader till fulla värdet brandförsäkrade samt att till statskontoret avlämna bevis å sådan försäkring.

§ 9.

Statskontoret äger att, till dess full betalning sker, låta på låntagarens bekostnad besiktiga anläggningen ävensom att taga del av driftsresultaten.

§ 10.

Statskontoret äger uppsäga lån till återbetalning å tid, som statskontoret bestämmer, därest statskontoret finner,

att låntagaren ej fullgör honom åliggande förpliktelser, eller

att låntagaren utan Kungl. Maj:ts medgivande till annan överlåter fastigheten.

Bil. 3: a.

Förslag till reglemente för statens lånefond för universitetsstudier.

§ 1.

Till underlättande av studiemöjligheterna för begåvade, obemedlade eller mindre bemedlade studerande vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutet beviljas av statsmedel räntefria lån. Sådant lån kallas i detta reglemente studielån.

Behörig att söka studielån är jämväl den som, utan att ännu vara inskriven vid någon av de nämnda läroanstalterna, ämnar där söka inträde.

Studielån erhålles utan borgensförbindelse eller annan säkerhet.

Studielån beviljas för varje gång till belopp av högst 1 500 kr. för studier vid universiteten i Uppsala och Lund samt högst 2 000 kr. för studier vid karolinska institutet men må, när särskilda omständigheter därtill föranleda, kunna i undantagsfall överstiga dessa belopp.

§ 2.

De av riksdagen för detta ändamål anvisade medlen fördelas av Kungl. Maj:t på de tre läroanstalterna.

§ 3.

Studielånen kungöras av ecklesiastikdepartementet till ansökning under december månad närmast före det läsår, ansökan avser.

Ansökan skall vara skriftlig och avfattad enligt bifogade formulär A samt ställas till statsstipendienämnden vid den läroanstalt där sökanden är inskriven eller ämnar söka inträde. Sökande som åtnjuter undervisning vid högre allmänt läroverk eller annan läroanstalt med rätt att anställa studentexamen har att före januari månads utgång till rektorsämbetet vid denna läroanstalt ingiva sin ansökan, vilken sedermera, försedd med yttrande av lärarkollegiet eller dess delegerade, genom rektors försorg före februari månads utgång insändes till vederbörande statsstipendienämnd. Övriga sökande ha att före utgången av februari månad direkt till statsstipendienämnd ingiva eller i betalt brev med allmänna posten insända sina ansökningar. Ansökan från studerande som redan är inskriven vid vederbörande läroanstalt remitteras av nämnden i och för yttrande till seniorskollegiet eller annat stipendieutdelande organ inom den nationsförening sökanden tillhör, respektive Medicinska föreningens styrelse.

Formulär till ansökan tillhandahålles sökande kostnadsfritt från statsstipendienämnderna eller av rektorsämbetet vid läroanstalt med studentexamensrätt.

Vid ansökningen skola fogas:

- a) åldersbevis;
- b) läkarintyg, ej äldre än tre månader;
- c) bestyrkt avskrift av examens- och tentamensbetyg eller — för sökande som ännu ej avlagt studentexamen — sistförflutna termins betyg över åtnjuten undervisning;
- d) övriga handlingar som sökanden önskar åberopa.

Ansökan skall vara av sökanden egenhändigt underskriven. Har sökande icke uppnått myndig ålder skall sökandens förmyndare å ansökan teckna sitt instämmande i densamma, under förbehåll av överförmyndarens medgivande till lånets upptagande.

Ansökan om studielån må icke under en och samma ansökningsperiod ingivas till mer än en av statsstipendienämnderna.

§ 4.

Statsstipendienämnderna fördela före april månads utgång de för året tillgängliga lånemedlen varefter de sökande snarast underrättas om huruvida lån beviljats dem eller icke.

Vid fördelningen av lånemedlen skall nämnd särskilt beakta,
*att studielån bör tilldelas endast studerande med utpräglad studiebe-
 gävning samt*

att det lånebelopp som i det särskilda fallet av nämnden beviljas bestämmes med hänsyn å ena sidan till den ungefärliga kostnad, sökandens utbildning kan beräknas kräva under det år, lånet är avsett att utgå, och å andra sidan till de medel över vilka sökanden under samma tid må kunna för ändamålet förfoga, däri inbegripet understöd som samtidigt åtnjutes.

Det åligger statsstipendienämnderna att, då lån beviljats, därom under-
 rättta statskontoret och generalpoststyrelsen.

§ 5.

Studielån beviljas för ett år i sänder. Den som redan beviljats dylikt lån kan erhålla fortsatt lån så länge han med omsorg och framgång bedriver sina studier. Sökande som innehaft eller innehar statsstipendium i form av fri bostad och fri kost må kunna utan hinder härav erhålla studielån.

Ansökan om förnyat studielån skall vara avfattad enligt bifogade formulär B och ingivas till vederbörande statsstipendienämnd före februari månads utgång. Dylig ansökan skall av nämnden i och för yttrande remitteras till seniorskollegiet eller annat stipendieutdelande organ inom den nationsförening sökanden tillhör, respektive Medicinska föreningens styrelse, och upptages därefter av nämnden till avgörande, innan beslut fattas angående övriga ansökningar.

Formulär till ansökan om förnyat studielån tillhandahålles sökande kostnadsfritt från statsstipendienämnderna.

§ 6.

Å beviljat studielån skall låntagaren och, där han är omyndig, hans förmyndare avgiva skuldförbindelse enligt bifogade formulär C. Formulär till skuldförbindelse tillställs låntagaren samtidigt med underrättelse om lånets beviljande.

§ 7.

Den för året beviljade lånesumman rekvireras hos statskontoret av generalpoststyrelsen och insättes för låntagarens räkning i postsparbanken, som tillställer låntagaren motbok å beloppet och å inestående belopp gottgör låntagaren ränta i enlighet med för postsparbanken i övrigt gällande föreskrifter.

Av det insatta beloppet äger låntagaren, där ej vederbörande statsstipendienämnd i särskilda fall annorledes bestämmer, varje månad under pågående termin förskottsvis uttaga så stor del som motsvarar antalet i terminen ingående månader. Innan uttagning å motboken äger rum skall

låntagaren hava till generalpoststyrelsen avlämnat enligt i § 6 omförmålt formulär avfattad skuldförbindelse vilken av styrelsen godkänts. Skuldförbindelsen skall av postsparbanken förvaras; åliggande det generalpoststyrelsen att vidtaga erforderliga åtgärder för bevakande av fordringsrätten.

Låntagare skall vid första och femte uttagningen å motboken styrka att han vid avsedd läroanstalt bedriver de studier för vilka studielånet beviljats.

Å det insatta lånebeloppet upplupen ränta tillfaller låntagaren utan återbetalningsskyldighet.

§ 8.

Sedan låntagaren avslutat sin utbildning skall han genom årlig amortering återbetala de erhållna studielånen. Tiden för amorteringens början och storleken av de årliga avbetalningarna bestämmas av vederbörande statsstipendienämnd; dock skola lånen vara i sin helhet återbetalda senast inom utgången av femtonde året efter det kalenderår, då studielån senast beviljades, där icke nämnden på därom gjord framställning finner skäligt ytterligare förlänga amorteringstiden. Därjämte har låntagaren att från och med tredje året efter det kalenderår, då han varit berättigad att lyfta sista delen av honom senast tilldelat studielån, å lånebeloppen gälda ränta med ett procenttal som sammanfaller med postsparbankens gällande inlåningsränta.

De årliga inbetalningarna å studielånen ävensom inbetalningen av stadgad ränta ske till postsparbanken.

Generalpoststyrelsen må på därom av låntagare gjord ansökan kunna inom ramen för den för lånet vederbörligen bestämda amorteringstiden medgiva anstånd med fullgörande av amortering och ränteinbetalning.

§ 9.

Därest låntagare icke ordentligt fullgör sin återbetalningsskyldighet, skall han inom sex månader efter uppsägning, som ombesörjes av generalpoststyrelsen, inbetala hela den återstående lånesumman, såvida icke Kungl. Maj:t efter hörande av vederbörande statsstipendienämnd på särskild ansökan prövar skäligt häri medgiva lättnad.

§ 10.

Det åligger låntagare att, då han avslutat sin utbildning, till nämnden härom göra anmälan samt insända styrkta avskrifter av de vitsord han erhållit.

Avbryter låntagare sin påbörjade utbildning eller möter hinder för honom att under det år, för vilket lånet beviljats, begynna sina studier vid avsedd läroanstalt eller att eljest uppfylla villkoren för lånebeloppets lyftande, skall

han ofördröjligen anmäla förhållandet hos nämnden, som meddelar beslut rörande återbetalning av redan lyftat studielån. Om låntagare ämnar nästföljande år fullfölja studierna ankommer det på nämnden att besluta huruvida återstående lånebelopp må innestå för låntagarens räkning till nästa läsår.

Låntagare som önskar utbilda sig till annan levnadsbana än den som uppgivits vid ansökning om studielånet har att, därest han fortfarande vill åtnjuta lånet enligt de fastställda lånevillkoren, till nämnden ingiva ansökning därom med angivande av skälen till den tilltänkta förändringen. Försummas det eller finner nämnden ej skäl bifalla ansökningen äger nämnden förklara lånet förfallet till omedelbar inbetalning.

§ 11.

Dör låntagare innan studielånen blivit till fullo återbetalda, bestämmer Kungl. Maj:t efter anmälan av vederbörande statsstipendienämnd huru i varje särskilt fall med lånens indrivande må förfaras.

Där särskilt ömmande omständigheter äro för handen må den avlidnes sterbhusdelägare på därom hos Kungl. Maj:t gjord framställning kunna helt eller delvis befrias från skyldighet att återbetala lånesumman.

§ 12.

Statsstipendienämnderna äga att på lämpligt sätt utöva tillsyn över låntagarnas studier och vandel i övrigt. Därest låntagare försummar sina studier eller icke iakttager en oklanderlig vandel äger nämnden förklara honom förlustig rätten att lyfta ännu återstående lånebelopp. Om sådant beslut skall omedelbart anmälan göras till generalpoststyrelsen.

§ 13.

Beslut av statsstipendienämnd må icke överklagas.

§ 14.

Detta reglemente skall hållas tillgängligt vid universiteten och karolinska institutet samt vid varje läroanstalt med rätt att anställa studentexamen.

Anm. Genom tillägg till Kungl. Maj:ts reglemente för utdelning av statens räntefria studielån den 19 juni 1919 (nr 511) kan lämpligen en hänvisning göras till de bestämmelser, som enligt förestående reglemente skola gälla för däri nämnda kategorier av studerande; jfr ovan s. 131.

Ansökan om lån ur statens lånefond för universitetsstudier.

Till statsstipendienämnden vid $\left\{ \begin{array}{l} \text{universitetet i } \left\{ \begin{array}{l} \text{Uppsala} \\ \text{Lund} \end{array} \right. \\ \text{karolinska institutet} \\ \text{(Det överflödiga strykes.)} \end{array} \right.$

Undertecknad anmäler sig härmed som sökande till ett studielån å
 (.....) kronor ur statens lånefond för
 universitetsstudier. För ansökningens bedömande hänvisas till omstående
 på heder och samvete lämnade uppgifter samt bifogade handlingar.

.....den / 19....

Godkännes:

.....
 (Förmyndarens namnteckning.)

Frågor:	Sökandens svar:
1. a) Sökandens fullständiga namn? (Det använda förnamnet understrykes.) b) Födelseår och -dag? c) Hemort (by eller gård, socken, köping eller stad och län)? d) Postadress å hemorten? e) Postadress å studieorten?	
2. a) För vilken levnadsbana avser sökanden att vinna utbildning? b) Vilken examen avser sökanden att av- lägga? (Vid studier inom filosofiska fakulteten uppges om möjligt även de ämnen, som äro avsedda att ingå i examen.)	
För sökande som ännu ej avlagt student- examen: 3. Vid vilken läroanstalt åtnjuter sökanden undervisning för närvarande?	

Frågor:	Sökandens svar:
<p><i>För sökande som avlagt studentexamen:</i></p> <p>4. a) När och var avlade sökanden studentexamen?</p> <p>b) Har sökanden efter studentexamen gjort avbrott i studierna och i så fall av vilken orsak?</p> <p>c) Är sökanden redan inskriven vid universitetet (institutet)?</p> <p>I så fall:</p> <p>d) sedan när?</p> <p>e) huru många terminer (innevarande termin medräknad) har sökanden varit vid universitetet (institutet) närvarande?</p> <p>f) vilken nationsförening tillhör sökanden?</p> <p>g) vilka examina eller tentamina har sökanden avlagt?</p> <p>h) i vilka föreläsningar och övningar deltar sökanden för närvarande?</p>	
<p>5. a) Leva sökandens föräldrar?</p> <p>b) Föräldrarnas namn, yrke och hemort?</p> <p>c) Har sökanden syskon? Deras antal och ålder?</p> <p>d) Är någon eller några av sökandens syskon självförsörjande? Deras anställning eller yrke?</p>	
<p>6. a) Äga sökandens föräldrar jordbruksfastighet? Annan fast egendom och av vilket slag?</p> <p>b) Egendomens taxeringsvärde?</p> <p>c) Förekommer skuld på egendomen? Till vilket belopp?</p>	
<p>7. a) Arrendera sökandens föräldrar fast egendom?</p> <p>b) Arrendebeloppets storlek?</p>	
<p>8. a) Äga sökandens föräldrar kapital? Hur stort?</p> <p>b) Deras sammanlagda årsinkomst enligt senaste taxering?</p> <p>c) Ha de annan än förut angiven skuld? Till vilket ungefärligt belopp?</p>	

Frågor:	Sökandens svar:
<p>9. a) Har sökanden under sistförflutna året haft inkomst av kapital? Belopp?</p> <p>b) Har sökanden under sistförflutna året haft inkomst av arbete? Arbetets art och inkomstens storlek?</p> <p>c) Har sökanden skuld? Belopp?</p> <p>Därav till föräldrar?</p> <ul style="list-style-type: none"> » annan släkting? » annan enskild person? » staten (räntefria studielån)? » fond, donation o. dyl. (studentnation, kreditkassa, domkapitel etc.)? » bank? 	
<p>10. a) Har sökanden av andra än föräldrar åtnjutit understöd för sin hittillsvarande utbildning? I så fall av vad slag (stipendier, gåvor etc.) och till vilket belopp?</p> <p>b) Har sökanden innehaft statsstipendium i form av fri bostad och fri kost? I så fall under vilken tid?</p> <p>c) Innehar sökanden för närvarande dylikt statsstipendium?</p>	
<p>11. a) Kan sökanden med egna medel bidra till sin fortsatta utbildning? Med huru mycket eller med vilket årligt belopp?</p> <p>b) Kan sökanden från föräldrar eller andra släktingar påräkna någon hjälp till sin fortsatta utbildning? I så fall av vad slag (husrum, kost, penningar etc.) och till vilket årligt belopp eller värde? ..</p> <p>c) Kan sökanden under terminerna eller ferierna själv förtjäna något till sina fortsatta studier? På vad sätt och till vilket beräknat belopp?</p>	
<p>12. Sökes samtidigt statsstipendium i form av fri bostad och fri kost?</p>	
<p>13. Övriga upplysningar</p>	

Anm. Formuläret bör dessutom upptaga plats för samma uppgifter som ansökan om statsstipendium i form av fri bostad och fri kost (bil. 1: b).

Ansökan om förnyat lån ur statens lånefond för universitetsstudier.

Till statsstipendienämnden vid $\left\{ \begin{array}{l} \text{universitetet i } \left\{ \begin{array}{l} \text{Uppsala} \\ \text{Lund} \end{array} \right. \\ \text{karolinska institutet} \\ \text{(Det överflödiga strykes.)} \end{array} \right.$

Undertecknad, som genom beslut den 19....,
den 19...., den 19....,
den 19 och den 19
erhållit studielån ur statens lånefond för universitetsstudier, ansöker härmed
om ett förnyat lån å(.....) kr.
för läsåret 19....—19.... För ansökningens bedömande hänvisas till om-
stående på heder och samvete lämnade uppgifter samt bifogade handlingar.

.....den / 19....

.....
(Namn.)

.....
(Studietitel och nation.)

Godkännes:

.....
(Förmyndarens namnteckning.)

Frågor:	Sökandens svar:
1. a) Sökandens fullständiga namn? (Det använda förnamnet understrykes.)	
b) Födelseår och -dag?	
c) Postadress?	

Frågor:	Sökandens svar:
2. a) Vilka examina eller tentamina har sökanden avlagt sedan senaste lånetilldelning? (Bestyrkta betygsavskrifter bifogas.) b) I vilka föreläsningar och kurser har sökanden deltagit under samma tid? .. c) I vilka föreläsningar och kurser deltar sökanden för närvarande?	
3. Ha sökandens eller hans föräldrars ekonomiska förhållanden undergått någon förändring sedan senaste lånetilldelning? På vad sätt?	
4. a) Har sökanden under det sistförflutna året haft inkomst? Av vad slag och till vilket belopp? b) Har sökanden under samma tid åtnjutit statsstipendium eller annat understöd? Av vad slag och till vilket belopp eller värde?	
5. Sökes samtidigt statsstipendium i form av fri bostad och fri kost?	
6. Övriga upplysningar	

Anm. Plats bör vidare reserveras för samma uppgifter som beträffande ansökan om förlängt innehav av statsstipendium (bil. 1: c).

Skuldförbindelse å studielån.

Undertecknad, som genom beslut av statsstipendienämnden vid universitetet i Uppsala }
 universitetet i Lund } den 19 . . . , den 19 . . . ,
 karolinska institutet }
 den 19 . . . , den 19 . . . , den 19 . . . ,
 den 19 . . . , den 19 . . . och den 19 . . .
 erhållit studielån ur statens lånefond för universitetsstudier å sammanlagt
 (.) kr., förbinder sig härmed att
 till statsverket återbetala nämnda belopp på sätt och å tider, som genom
 nämnda beslut äro stadgade; och utfäster sig undertecknad därjämte att
 i allo noggrant fullgöra de föreskrifter, som för låntagare äro givna i
 reglementet den 19 . . . för statens lånefond för universi-
 tetsstudier, däri inbegripen skyldighet att å inestående lånebelopp gälda
 ränta på sätt i § 8 av nämnda reglemente föreskrives.

. den / 19 . . .

(låntagarens namnteckning)

. egenhändiga namnteckning bevittna:
 (låntagarens namn)

Namn: Namn:

Yrke eller titel: Yrke eller titel:

Postadress: Postadress:

(Nedanstående överstrykes, om låntagaren är myndig)

Såsom förmyndare för lämnar jag
 härmed, efter tillstånd av överförmyndaren, mitt samtycke till ovanstå-
 ende förbindelse.

. den / 19 . . .

(förmyndarens namnteckning)

. egenhändiga namnteckning bevittna:
 (förmyndarens namn)

Namn: Namn:

Yrke eller titel: Yrke eller titel:

Postadress: Postadress:

Tillstånd meddelas:

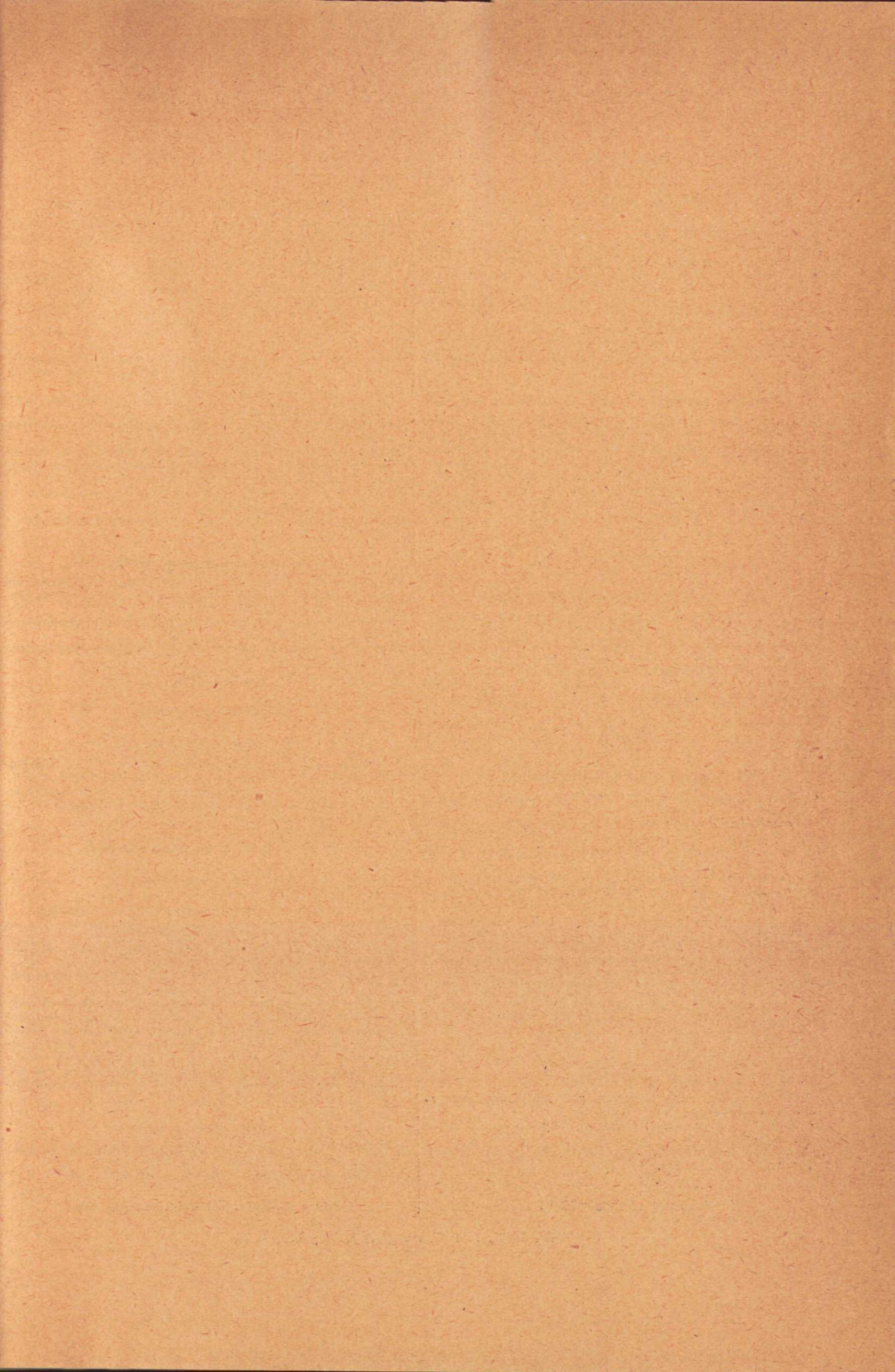
.
 (överförmyndarens namnteckning)

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
Skrivelse till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet	III
Inledning	1
Kap. I. Studentsociala åtgärder vid utländska universitet	5
Danmark s. 6. — Norge s. 13. — Finland s. 14. — Island s. 15. — Belgien s. 15. — Holland s. 16. — England s. 16. — Skottland s. 17. — Frankrike s. 17. — Tyskland s. 18. — Övriga länder s. 19.	
Kap. II. Studentsociala åtgärder vid de svenska universiteten och högskolorna	20
A. Uppsala universitet	20
Kommunitetet och de äldsta stipendierna	20
Studentnationernas äldre historia och allmänna bygghuskap	22
Studentkåren	24
Studentbostäder	27
Studenthemmen s. 27. — Nyare studentbostadshus s. 33.	
Studentmatsalar	36
Stipendier	38
Studiekredit	40
Nationerna s. 40. — Studentkåren s. 41. — Uppsala studentkårs kreditkassa s. 42.	
Bibliotek	44
Hälso- och sjukvård	46
Intressebyråverksamhet	47
Gymnastik, idrott och friluftsliv	48
Slutord	49
B. Lunds universitet	49
Kommunitetet och de äldsta stipendierna	49
Nationerna	51
Akademiska föreningen	52
Studentkåren	54
Studentbostäder	54
Studenthemmen s. 55. — Studentskegården s. 56.	
Lunds studentkårs konviktorium	58
Stipendier	60
Studiekredit	62
Nationerna s. 62. — Lunds studentkårs kreditkassa s. 63.	
Bibliotek	67

	Sid.
Hälso- och sjukvård	68
Lunds studentkårs intressebyrå	69
Gymnastik och idrott	71
Slutord	72
C. Karolinska institutet	72
Stipendier	72
Medicinska föreningen	73
Matsalar	74
Bostäder	77
Studiekredit	78
Bibliotek	79
Hälso- och sjukvård	79
Idrott	81
Slutord	81
D. Övriga högskolor	81
Stockholm	82
Stipendier	82
Matsalar	82
Bostäder	83
Studiekredit	84
Övriga frågor	86
Bibliotek s. 86. — Hälso- och sjukvård s. 86. — Platsförmedling s. 86. — Idrott s. 87.	
Göteborg	87
Stipendier	87
Kårlokaler och konviktorier	88
Studiekredit	88
Plats- och rumsförmedling	88
Hälso- och sjukvård	89
Lantbrukshögskolan	89
E. Övriga åtgärder	90
Stipendier	91
Anslag av lotteri- och tipsmedel	92
Statens räntefria studielån	93
Låneförfarandet s. 93. — Lånerörelsens omfattning s. 94. — Fördelning mellan olika studiegrupper s. 95.	
Riksbankens amorteringslån	96
Skattefrihet för studentbyggnader	97
Arbetsförmedling	97
Offentliga utredningar	98
Sveriges förenade studentkårer	99

	Sid.
Kap. III. De studerandes sociala och ekonomiska förhållanden	100
Studenternas sociala härkomst	101
Föräldrarnas bidragsförmåga	102
De studerandes egna inkomster	104
Inkomst av eget kapital s. 104. — Inkomst av eget förvärvsarbete s. 105. — Stipendier s. 105.	
De studerandes utgifter	106
Rumspriser s. 107. — Matpriser s. 107. — Kursavgifter s. 108. — Litteratur s. 108. — Livförsäkringar s. 108.	
Den totala studiekostnaden	108
Den årliga och totala skuldsättningen	109
Kap. IV. Statsstipendier i form av fria bostäder och fri kost	110
Behörighetskrav	112
De lokala stipendienämnderna	114
Ansökningsförfarandet	115
Förmedlingen av naturaförmånerna	117
Tiden för innehav av stipendium	121
Tilläggs- och övergångsbestämmelser	123
Stipendiemedlens fördelning mellan studieorterna	124
Storleken av statens årliga bidrag	126
Kap. V. Annan statlig stödverksamhet för de studerande	127
A. Lånefond för studentbyggnader	127
B. Lånefond för universitetsstudier	130
C. Studentkårens kreditkassor	134
D. Bokstipendier och lånebibliotek för kurslitteratur	137
De sakkunnigas förslag	139
 <i>Bilagor.</i>	
1:a. Förslag till reglemente för utdelning av statsstipendier vid univer- siteten i Uppsala och Lund samt karolinska institutet	140
1:b. Formulär till ansökan om statsstipendium	144
1:c. Formulär till ansökan om förlängt innehav av statsstipendium	147
2. Förslag till reglemente för statens lånefond för studentbyggnader	148
3:a. Förslag till reglemente för statens lånefond för universitetsstudier	150
3:b. Formulär till ansökan om lån ur statens lånefond för universitets- studier	155
3:c. Formulär till ansökan om förnyat lån ur statens lånefond för uni- versitetsstudier	158
3:d. Formulär till skuldförbindelse å studielån	160

Statens offentliga utredningar 1937

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvärd.

- Betänkande med förslag till revision av förvarings- och interneringslagarna m. m. [8]
Lagberedande förslag till lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser m. m. [18]
Promemoria ang. grunderna för en reform av lagstiftningen om rätt till litterära och musikaliska verk. [18]
Förslag till ändrad lagstiftning om sammanträffande av brott jämte motiv. [24]
Förberedande utkast till strafflag. Efterlämnade anteckningar av J. C. W. Thyrén. [37]
Betänkande med förslag till lag om villkorlig dom m. m. [38]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

- 1934 års nämnd för städningsutredning. Betänkande med speciella beräkningar och förslag rörande ersättningsarna för städningsarbete inom vissa statliga ämbetslokaler i Stockholm m. m. [7]
Utredning ang. de rättsbildade domsagobiträdernas anställnings- och avlöningsförhållanden. [20]
Betänkande med förslag till kungörelse om kommissionärer hos överrätter och stadsdomstolar. [39]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

- Betänkande med förslag till löne reglering för lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor, kommunala flickskolor och högre folkskolor. [27]
1936 års lönekommitté. Betänkande med utredning och förslag ang. dyrtorsgrupperingen. [32]
1936 års skattekommitté. Betänkande med förslag till omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. [42]

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

- Socialiseringsproblemet. 2. Hushållsräkningens problem och faktorer. [1]
Socialiseringsidéer och socialiseringspraxis i Sovjetunionen. 2. [2]
Statslotteriutredningen. Betänkande med förslag rörande svenskt penninglotteri. [4]
Arbetslöshetsundersökningen den 31 juli 1936. [12]
Hembiträdesutredningens betänkande. 1. Betänkande och förslag i fråga om utbildning av hembiträden. [16]
Betänkande med utredning och förslag rörande beredskapsarbeten. [26]
Betänkande med förslag till åtgärder för förbättrande av de blindas och de dövstummas arbetsförhållanden och förvärvsmöjligheter. [34]
Betänkande med förslag rörande lån och bidrag av statsmedel till främjande av bostad-försörjning för mindre bemedlade barnrika familjer i egnahem m. m. jämte därtill hörande utredningar. [43]

Hälsa- och sjukvård.

- Yttrande i abortfrågan. [6]
Betänkande ang. pensionsstyrelsens invaliditetsförebyggande verksamhet. [23]
Betänkande med förslag till lag om skyddskoppypning m. m. [28]
Betänkande med förslag ang. inrättande av ett statens institut för folkhälsan. [31]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

- Betänkande med förslag ang. den statsunderstödda vattenavlednings- och avdiktningverksamheten samt därmed sammanhängande spörsmål. [8]
Utredning rörande jordbrukets läge i Norrland med vissa förslag till åtgärder till förbättrande av den norrländska jordbrukarbefolkningens ekonomiska ställning. [9]
Betänkande med förslag ang. rätt till fiske i Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland. 1. Lagförslag och motiv. [10] 2. Kartbilagor. Vänern och Hjälmaren. [11]
Betänkande med förslag till vissa lagstiftningsåtgärder till motverkande av överdriven skuldsättning inom jordbruket. [14]
Betänkande med förslag till åtgärder mot smittsam kastning hos nötkreatur. [19]
Betänkande med förslag till lag om minimilöner för lantarbetare. [21]
Redogörelse för inventering av odlingsjord & kronoparkerna nedanför odlingsgränsen i de två nordligaste Norrlandslänen ävensom för vissa andra uppgär. [30]
Betänkande med förslag ang. den fasta lantbruksundervisningens ordnande. [33]
Betänkande rörande fiskerinäringens avsättningsförhållanden m. m. [41]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

- Betänkande med förslag till lagstiftning ang. särskilda husbehovsskogar i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker m. m. [5]
Betänkande med förslag till lag om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna m. m. [29]
Betänkande med förslag till lagstiftning om grundvatten m. m. [35]

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

- Utredning med förslag till vissa åtgärder för trafiksäkerhetens höjande vid korsningar i samma plan mellan järnväg och väg samt järnvägarnas beredande av bidrag av automobilskattemedel till säkerhetsanordningarna vid dylika korsningar. [15]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

- Efterskrift till »Kyrkogodset i Skåne, Halland och Blekinge under dansk tid». [22]
Universitetsberedningen. Utredning i fråga om universitetens verksamhet och organisation. [36]
Särskilda inom eklelesiastikdepartementet tillhållade sakkunnigas yttrande med anledning av det åt dem lämnade uppdraget att biträda vid utredningen av det ut- av 1936 års kyrkomöte antagna psalmboksförslaget. [40]
Betänkande med utredning och förslag ang. understöd i form av fria bostäder och fri kost åt studerande vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutet. [44]

Försvarsväsen.

- Betänkande ang. vissa med frivillig anskaffning av luftvärnsmateriel sammanhängande frågor. [17]
Utredning rörande flottans fartygstyper m. m. [25]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.